

**«БІЛІМ БЕРУДЕГІ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР:
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН КЕЛЕШЕГІ» тақырыбындағы
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

17 қазан 2018 жыл

**МАТЕРИАЛЫ
международной научной-практической конференции на тему:
«ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ»**

17 октября 2018 года

**THE MATERIALS
of the international scientific-practical conference
«DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION:
PROBLEMS AND PROSPECTS»**

October 17, 2018

ӘОЖ 375
КБЖ 74.58
Б 94

Бас редакторы / Главный редактор:

Қуанышбаев С.Б. – Ы.Алтынсарин атындағы АрқМПИ, ректор,
география ғылымдарының докторы, профессор

Бас редактордың орынбасары / Заместитель главного редактора:

Темірбеков Н. – Ы.Алтынсарин атындағы АрқМПИ,
Оқу және ғылыми жұмыстар жөніндегі проректор, техн., ғыл., канд..

Редакция алқасы / Редакционная коллегия:

ф-м.ғ.к., АрқМПИ профессоры Үмбетов Ә.Ү., магистр, а.о.Ескермесұлы Ә., магистр,
а.о. Жамалова С.А., магистр, а.о. Байзакова С.С., магистр, а.о. Алиева Г.С., магистр,
а.о. Сүндетбаева А.Ж., магистр, о. Илубаев М.А., магистр, а.о. Валиуллов М.Р.,
магистр, о. Назарова Б.Қ.

Басылымға жауапты / Ответственные за выпуск:

магистр, а.о. Жамалова С.А.; магистр, а.о. Алиева Г.С.;
редакциялық-баспа бөлімінің бастығы Амирбеков О.А.

Б94

«Білім берудегі сандық технологиялар: мәселелері мен келешегі» /«Цифровые технологии в образовании: проблемы и перспективы»/ «Digital Technologies in Education: Problems and Prospects» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. (17 қазан 2018 ж). - /Жалпы ред. г.ғ.д. С.Б. Қуанышбаев - Арқалық, Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты 2018. б./ Под общ.ред. Қуанышбаев С.Б. – Арқалықский государственный педагогический институт им. Ы.Алтынсарина. Арқалық: АрқМПИ, 2018. – 312 б.- қазақша, орысша.

ISBN 978-601-7947-25-5

«Білім берудегі сандық технологиялар: мәселелері мен келешегі» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары енгізілген.

В сборник вошли материалы международной научно-практической конференции: «Цифровые технологии в образовании: проблемы и перспективы»

ӘОЖ 375
КБЖ 74.58

ИНСТИТУТ РЕКТОРЫ, Г.Ғ.Д., ПРОФЕССОР С.Б. ҚУАНЫШБАЕВТЫҢ ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗІ

Құрметті қонақтар! **«Білім берудегі сандық технологиялар: мәселелері мен келешегі»** атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияға қош келдіңіздер!

Конференцияның мақсаты: білім беруде сандық технологияларды пайдаланудың тиімділігі мен ерекшеліктерін, перспективалық бағыттарын қарастыру, тәжірибе алмасу.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев жыл сайынғы жолдауында білім саласына ерекше назар аударып, жастардың білім-біліктілігін жетілдіру үшін барлық жағдай жасауда. Елбасының «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты жолдауында «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асырудың маңыздылығын атап өткен болатын. Ақпараттық технологиялардың қарыштап дамып жатқан осы заманында ІТ саласын дамыту өркениетті 30 елдің қатарынан көрінуге ықпал етеді.

Аталған бағдарламаны жүзеге асыру барысында **«Білім берудегі сандық технологиялар: мәселелері мен келешегі»** халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының маңызы зор.

Конференция екі секция бойынша жұмыс жасайды, бірінші секция бойынша 28 мақала, екінші секция бойынша 38 мақала, барлығы 66 мақала қабылданды.

Конференцияға Ресейдің Смоленск, Уфа қалаларынан, Украинаның Киев қаласынан, Қазақстанның әртүрлі аймақтарынан, атап айтқанда Астана, Алматы, қалаларынан, Қарағанды, Түркістан, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Қостанай облыстарынан мақалалар келіп түсті.

Құрметті қонақтар, конференцияға қатысушылар! «Рухани жаңғыру» бағдарламасында айтылғандай, білім беруде сандық технологияларды кеңінен қолдану жолында Сіздерге сәттілік, дендеріңізге саулық және шығармашылық табыс тілеймін.

Конференцияның жоғары деңгейде өтуіне тілектеспін!

**ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ
САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР**

**ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
В ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК**

**DIGITAL TECHNOLOGY
IN TEACHING OF SCIENCE**

ЛЕТНЯЯ ШКОЛА ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ МАТЕМАТИКИ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Сенькина Гульжан Ержановна
Доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой информационных
и образовательных технологий*

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования «Смоленский государственный университет»
город Смоленск, Россия
gulzhan.senkina@gmail.com*

Аннотация

Ресей Федерациясындағы білім беруді цифрландыру бойынша басымдықты ұлттық жобаны іске асыру контексінде мұғалімдердің, атап айтқанда, математика мұғалімдерінің біліктілігін арттыру мәселелері алға тартылуда. Әдетте, математика пәні мұғалімдері информатика пәнін үйретеді, сондықтан олар өздерінің мектептерінде жаңа ақпараттық білім беру технологияларын енгізе бастайды. Сандық мектепте арнайы мақсаттағы біліктілікті арттыру үшін мұғалімдердің үлкен қажеттілігін ескере отырып, облыстағы математика пәні мұғалімдеріне арналған Ж-МММ жазғы мектеп бағдарламасы әзірленді және енгізілді. Мақалада негізгі міндеттер, мектептің талқыланатын салаларының проблемалық саласы, іске асыру ерекшеліктері, қатысушылардың пікірлері көрсетіледі. Өтінімде жазғы мектеп бағдарламасы бар.

Кілттік сөздер: Жазғы мектеп, біліктілігін арттыру, математика пәнінің мұғалімі, білім беруді цифрландыру.

Abstract:

In the context of the implementation of the priority national project for the digitalization of education in the Russian Federation, the issues of raising the qualifications of teachers, in particular, mathematics teachers, are coming to the fore. As a rule, teachers of mathematics teach computer science and it is they who are the first to begin to introduce new educational information technologies in their schools. Considering the great need of teachers for special purposeful professional development in a digital school, a summer school program for teachers of mathematics in the region, S-STM, was developed and implemented. The article reveals the main tasks, the problem field of discussion areas of the school, features of implementation, feedback from participants. The application contains a summer school program.

Key words: Summer school, advanced training, teacher of mathematics, digitalization of education.

В условиях реализации приоритетного национального проекта цифровизации образования в Российской Федерации на первый план выходят проблемы повышения квалификации учителей, в частности учителей

математики. Как правило, учителя математики преподают и информатику и именно они первыми начинают внедрять в своих школах новые образовательные информационные технологии.

В то же время сам предмет математика в меньшей степени, чем какой-либо другой, предполагает применение информационных технологий, поскольку наиболее важными для его обучения являются доказательные рассуждения, обоснования, вычисления, развитие логического мышления и зрительно-пространственной ориентации и воображения. Это связано с развитием математического мышления, устной и письменной математической речи, умения выделять существенные признаки понятий и из логические связи. Каким образом здесь могут помочь цифровые технологии? Ведь по сути для доказательства теорем достаточно иметь мел, доску и тряпку. Все остальное, на первый взгляд, может даже отвлекать от красоты и строгости логических рассуждений, мешать развитию воображения, а для устных вычислений, развивающих математическое мышление, цифровые технологии вообще могут оказаться вредными?

Все эти вопросы и проблемы стали предметом обсуждения среди наиболее активных учителей математики, которые в 2016 году в Смоленской области организовали региональное методическое объединение учителей математики. Возглавляет его народный учитель РФ Харитонов Л.Г., сопредседателем сообщества является автор данной статьи. В 2018 году, учитывая большую потребность учителей в специальном целенаправленном повышении квалификации в условиях цифровой школы, которая была выявлена нами в результате он-лайн опросов с использованием google форм и приложений, было принято решение провести первую летнюю школу для учителей математики региона – Л-ШУМ.

В качестве основных задач Л-ШУМ были сформулированы следующие:

- способствовать реализации новых подходов к организации педагогической деятельности, обеспечивающих современное качество математического образования;
- содействовать стимулированию профессионального роста учителей математики.

В качестве участников на первую летнюю школу были приглашены руководители муниципальных методических объединений; учителя математики; сотрудники ГАУ ДПО СОИРО; преподаватели ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет».

Проблемное поле дискуссионных площадок школы определялось необходимостью преподавания математики в условиях реализации национального проекта «Цифровая школа»:

- цифровое образование как система возможностей;
- повышение цифровой грамотности педагогов как ресурс учительского роста;
- воспитание личности в условиях цифрового общества: проблемы, перспективы;
- обновление содержания общего образования на основе Концепции развития математического образования в условиях цифровой трансформации.

Особенностью летней школы являлось то, что она проводилась во время отпуска учителей, по их заявкам, в конце августа и по времени была совмещена с традиционными августовскими совещаниями.

Деятельность летней школы была освещена на официальном сайте СмолГУ [1].

Приведем выдержки из заметки.

«Лето, август, неожиданно жаркие деньки, падают с деревьев спелые яблоки и сливы... Казалось бы, наслаждайся последними денёчками отпуска. Но нет! В практически пустом здании Смоленского государственного университета в нескольких аудиториях бурлит жизнь - идёт презентация книг, раздаются автографы, бурлят дискуссии, "искрят" интерактивные игры, демонстрируются роботы различных моделей, проходят мастер-классы. Это "шумит" Л-ШУМ - летняя школа для учителей математики Смоленской области.

Более 30-ти учителей математики, преимущественно руководителей муниципальных объединений учителей математики региона, собрались поучиться в преддверии нового учебного года. По инициативе областного объединения учителей математики, СОИРО и СмолГУ, в рамках региональной концепции развития математического образования в условиях цифровой школы, фактически заложена новая традиция, предполагается проводить такую школу ежегодно.

Разработана и реализована эта программа под руководством народного учителя Харитоновой Людмилы Георгиевны и завкафедрой информационных и образовательных технологий СмолГУ профессора, доктора педагогических наук Сенькиной Гульжан Ержановны.

Очень тепло и с интересом была воспринята учителями презентация нового учебного пособия "Математика" для учащихся физико-математических школ и классов, которую провёл один из главных его соавторов доцент университета кандидат физико-математических наук Гомонов Сергей Анатольевич. Самым активным участникам круглого стола и дискуссионной площадки школы были вручены книги с автографом, а остальным слушателям (и практически всем учителям математики региона) будет доступен электронный формат издания.

В своих отзывах учителя отметили практико ориентированную направленность занятий. Особенно понравились мастер-классы по образовательной робототехнике, которые провели доценты кафедры информационных и образовательных технологий Самарина Анна Евгеньевна и Киселева Маргарита Петровна. А интерактивная игра по организации междисциплинарной проектной деятельности, проведённая Сенькиной Г.Е. и выпускницей аспирантуры Рединовой А.А., никого не оставила равнодушным, выявила изобретательность и командный дух учителей.

Со своими проектами ознакомили участников школы учителя Вяземского, Ярцевского, Сычёвского районов.

Завершили школу выступления Харитоновой Л.Г., которая рассказала о деятельности и планах областного объединения учителей математики, и методист СОИРО Левина Ольга Анатольевна, поставившая перед учителями задачи на новый учебный год в связи с предстоящей цифровизацией образования в целом и математического образования в частности.»

Наиболее интересными оказались отзывы учителей о школе. Из отзывов участников школы:

«Общее впечатление от ШУМа я бы сформулировала так – понравилось, прежде всего, своей многоплановостью. Там были как конкретные практические советы, которые можно применять сразу, так и информация «навырост», с которой пока не знаешь что делать, но чувствуешь ее ценность и полезность. В общем, после Л-ШУМ горизонт моих знаний заметно расширился!

Большое спасибо хочется сказать организаторам Школы – Харитоновой Людмиле Георгиевне, Сенькиной Гульжан Ержановне и Левиной Ольге Анатольевне. Я значительно расширила свой кругозор в области использования робототехники в образовательной деятельности. На многое взглянула другими глазами. Не сомневаюсь, что это даст практическую отдачу. Было не только полезно, но и приятно с Вами пообщаться. Дружелюбная и открытая атмосфера царила на протяжении двух дней работы Школы. Прежде всего, порадовала тёплая, демократичная обстановка, высокий уровень организации и профессионализма докладчиков, ещё хотелось бы отметить то интеллектуальное удовольствие, которое, несомненно, испытали все участники Школы. Кроме того, я хочу поблагодарить и Вас, и участников за конструктивное и плодотворное рассмотрение конкретных проблем. А интерактивная игра позволила быть не просто пассивным слушателем, а активным участником. Я, безусловно, учту все замечания и уверена, что это принесет большую пользу в моей работе.

С уважением, Трошанова Татьяна Павловна, руководитель РМО учителей математики Угранского района».

«Считаю, что Школа нужна. Общение с коллегами просто необходимо. Узнаешь что-то новое для себя, новые подходы, казалось бы, что все делаешь также, но есть у каждого педагога своя изюминка. И это очень важно. Хотелось бы больше практики (круглые столы, игры, мастер-классы и т.д.). Большое Вам спасибо за организацию и открытие ШУМ! С уважением, Людмила Ревяко.»

«Спасибо огромное за проведение Школы, за очень полезную информацию!!!! Смоленский район. С уважением, Елена Кузикова»

«Спасибо за Летнюю школу! Все выступающие подготовили нужную и полезную информацию. Особая благодарность преподавателям СмолГУ и лично Г.Е. Сенькиной. С уважением, Перцева С. М. Вяземский район».

В приложении приводится программа проведения летней школы для учителей математики.

Литература

1. http://www.smolgu.ru/news_univer/sostoyalas_pervaya_regionalnaya_letnyaya_shkola/

ЛЕТНЯЯ ШКОЛА УЧИТЕЛЕЙ МАТЕМАТИКИ («Л – ШУМ») СМОЛЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

«Л-ШУМ» призвана способствовать:

реализации новых подходов к организации педагогической деятельности, обеспечивающих современное качество математического образования; стимулированию профессионального роста учителей математики.

Участники:

- руководители муниципальных методических объединений;
- учителя математики;
- сотрудники ГАУ ДПО СОИРО;
- преподаватели ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет».

Модераторы:

- **Сенькина Гульжан Ержановна**, заведующий кафедрой информационных и образовательных технологий ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет», д.п.н., профессор;

- **Левина Ольга Анатольевна**, методист отдела ФГОС ГАУ ДПО СОИРО, руководитель ОМО учителей математики Смоленской области;

- **Харитоновна Людмила Георгиевна**, председатель ОМО учителей математики Смоленской области, учитель математики МБОУ Шимановской СОШ Вяземского района, народный учитель Российской Федерации.

Дата и время проведения

22 августа 2018 года, 11.00 – 13.00 ч., 14.00 – 16.00 ч

23 августа 2018 года, 10.00 – 13.30 ч.

Место проведения:

ФГБОУ ВО «Смоленский государственный университет», г.Смоленск, ул.Пржевальского, д.4.

Примечание. По окончании школы всем зарегистрированным в оба дня участникам выдаются электронные сертификаты установленного образца.

Программа проведения

22 августа 2018 года

09:00 – 10:00. Регистрация участников, размещение в гостинице.

10:00 – 10:15. *Приветствие и вступительное слово. Организационные моменты и концепция школы.*

Сенькина Гульжан Ержановна, заведующий кафедрой информационных и образовательных технологий ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет», доктор педагогических наук, профессор:

Левина Ольга Анатольевна, методист отдела ФГОС ГАУ ДПО СОИРО, руководитель ОМО учителей математики Смоленской области.

10:15 – 10:30. *Смоленское региональное отделение межрегиональной общественной организации «Ассоциация учителей математики»: направления деятельности.*

Харитонов **Людмила Георгиевна**, председатель Правления регионального отделения Межрегиональной общественной организации «Ассоциация учителей математики», председатель ОМО учителей математики Смоленской области.

10:30 – 11:30. *Презентация книги «Математика. Дополнительный курс для учащихся физико-математической школы». Практикум по решению задач.*

Гомонов Сергей Анатольевич, ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет», доцент, кандидат ф-м.н.

11.30 – 13.00. *Круглый стол «Преподавание математики в условиях реализации национального проекта «Цифровая школа».*

Проблемное поле:

- цифровое образование как система возможностей;
- повышение цифровой грамотности педагогов как ресурс учительского роста;
- воспитание личности в условиях цифрового общества: проблемы, перспективы;
- обновление содержания общего образования на основе Концепции развития математического образования в условиях цифровой трансформации.

Дискуссионная площадка

«Организация проектно-исследовательской работы с учащимися при обучении математике в условиях цифровой школы»

Выступают

- Зуева О. И., Григорашенко В. В., учителя математики МБОУ СШ №4 имени Героя Советского Союза А.Б. Михайлова г. Вязьмы Смоленской области;
- Никитина Е. Н., Коняхина О. Ю., учителя математики МБОУ Вязьма-Брянской СОШ им. Героя Российской Федерации А. В. Пуцыкина Вяземского района Смоленской области;
- Андреева О. А., Янченкова Н. Г., Перцева С.М., учителя математики МБОУ Семлевской СОШ №1 Вяземского района Смоленской области;
- Семенова Е. Л., учитель математики МБОУ ЯСШ №4 Ярцевского района Смоленской области;
- Гусева Е. Б., учитель математики МКОУ Дугинская СШ Сычевского района Смоленской области;
- Банькова Н. В., учитель математики МБОУ «Средняя школа №2» города Велижа Смоленской области;

Дискуссионная площадка

«Методические приемы эффективного обучения математике в условиях цифровой школы»

Выступают

- Гелюх Н.М., учитель математики МБОУ «Средняя школа №2» г.Велижа Смоленской области;
- Базуева Н.А., учитель математики МБОУ Засижьевская СШ Ярцевского района Смоленской области;
- Малышева И.Н., учитель математики МБОУ СШ №3 г.Вязьмы Смоленской области;

- Степанова Л. П., учитель математики МБОУ «Андрейковская СОШ» Вяземского района Смоленской области.

13.00 – 14.00. *Перерыв.*

14.00 – 15.30. Мастер-классы «Робототехника в образовательной организации»

Самарина Анна Евгеньевна, ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет» кандидат педагогических наук, доцент;

Киселева Маргарита Петровна, ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет» кандидат педагогических наук, доцент;

Максимова Наталья Александровна, ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет» кандидат педагогических наук, доцент.

15.30 – 16.00 *Обмен опытом и выступления слушателей летней школы, обсуждение докладов, дискуссии, мастер-классов.*

Свободный микрофон

18.00 – 19.30 *Творческий вечер «Математики шутят».*

23 августа 2018 года

10.00 – 11.30 *Интерактивная игра «Организация междисциплинарной проектной деятельности с обучающимися».*

12.00 – 13.30 Секция ОМО учителей математики Смоленской области Форума руководителей областных и муниципальных методических объединений **«Учительский рост в условиях цифровой трансформации: от обязательств к практике»**

Цель: обсудить актуальные проблемы развития профессионального мастерства учителей математики в области цифрового образования и роль регионального ОМО как важного элемента системы учительского роста

Проблемное поле:

- цифровая школа – перемены школьной образовательной среды
- цифровое образование как система возможностей
- обновление содержания математического образования в контексте реализации национального проекта «Цифровая школа»

- ОМО учителей математики — профессиональное пространство возможностей учительского роста в области цифрового образования

Модераторы:

- **Левина Ольга Анатольевна**, методист отдела ФГОС ГАУ ДПО СОИРО;
- **Харитонова Людмила Георгиевна**, председатель ОМО учителей математики Смоленской области, учитель математики МБОУ Шимановской СОШ Вяземского района, народный учитель Российской Федерации;

- **Сенькина Гульжан Ержановна**, сопредседатель ОМО учителей математики Смоленской области, заведующий кафедрой информационных и образовательных технологий ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет», доктор педагогических наук, профессор.

12.00 – 12.15 *Приоритетный проект «Цифровая школа» – перемены школьной образовательной среды.*

Левина О. А. методист отдела ФГОС ГАУ ДПО СОИРО

Харитонова Л. Г., председатель ОМО учителей математики, учитель МБОУ Шимановской СОШ Вяземского района

12.15 – 12.35 *Анализ результатов ГИА по математике учащихся Смоленской области за 2017/2018 учебный год*

Сенькина Г.Е., заведующий кафедрой информационных и образовательных технологий ФГБОУ ВПО СмолГУ

12.35 – 13.00 *Использование цифровых технологий в расширении межпредметных связей при обновлении содержания математического образования*

Афонюшкина Г. П., учитель МБОУ «Школа-гимназия» г. Ярцева

Буренкова Е.А., учитель МБОУ Суетовской СШ Ярцевского района

13.00 – 13.15. *Перспективы деятельности ОМО учителей математики на 2018/2019 учебный год в контексте реализации национального проекта «Цифровая школа»*

Харитонова Л. Г. председатель ОМО учителей математики, учитель МБОУ Шимановской СОШ Вяземского района

13.15 – 13.30 *Свободный микрофон «Цифровая школа» – перемены школьной образовательной среды.*

Левина О. А. методист отдела ФГОС ГАУ ДПО СОИРО

БҰЛТТА СЕРВЕР МЕН ДЕРЕКТЕР ҚОРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ ТУРАЛЫ

Серік Меруерт

педагогика ғылымдарының докторы, профессор

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Астана, Қазақстан

В статье рассматриваются вопросы внедрения современной клиент-серверной технологии в учебный процесс вуза, описываются методы развертывания удаленного сервера и базы данных в Microsoft Azure и вопросы обращения из клиентского компьютера в удаленный сервер.

Ключевые слова: клиент-серверная технология, развертывание удаленного сервера и создание базы данных, клиентские запросы.

The article discusses the introduction of modern client-server technology in the educational process of the university, describes how to deploy a remote server and database in Microsoft Azure, and how to access from a client computer to a remote server.

Keywords: client-server technology, remote server deployment and database creation, client requests.

Жоғары оқу орнында таратылған деректермен жұмыс істеудің заманауи технологиялары мен бағдарламалық орталарын білім алушыларға игерту өзекті мәселелердің бірі. Көп жағдайда клиент-сервер технологиясын жүзеге асыру бір компьютер аясында немесе локальды желіде ұйымдастырумен шектелетін кездер болады. Біз бұл жұмыста клиент-сервер технологиясын жүзеге асыруда заманауи технологияларды пайдаланып, оқу процесінде қолданып жүрміз. Ол үшін осы тақырып бойынша арнайы курс оқу процесіне ендірілді.

Курстың мақсаты: студенттерге клиент-сервер технологиясы туралы теориялық және әдістемелік дағдыны қалыптастыртырып, заманауи технологиялар негізінде практикалық тұрғыда жүзеге асыруды үйрету.

Курсты оқытудың міндеттері:

- клиент-сервер технологиясы туралы теориялық білімін қалыптастыру;
- практикалық тұрғыда клиент-сервер технологиясын жүзеге асыру;
- программалық түрде жүзеге асыратын орталарды қолдана білу (мысалы, біздің жағдайда MS SQL SERVER, SQL Server Management Studio (SSMS), Visual Studio, C#, Microsoft Azure);
- қашықтықтағы бұлттық дискілік кеңістік пен онда (мысалы, Microsoft Azure) деректер қорын құру мен өңдеуді үйрету;
- аталған орталарды болашақта кәсіби қызметтерінде қолдана білуге баулу.

Деректермен жұмыс істеуде қолданылатын заманауи клиент-сервер технологиясы деректер қорын басқару жүйесінің қосымшасын екі бөлікке бөлшектейтін технология:

- сервер және клиенттік (қолданушының компьютерінде орналасқан интерактивті графикалық интерфейс);
- желіде белгіленген компьютерлер арасында деректерді басқаруды жүзеге асырады;
- ақпаратты бөлуші, әкімшілік ету және қауіпсіздігін қамтамасыз етеді.

Клиент-сервер технологиясының өзара әрекеттесуі келесі түрде жасалады:

- қосымшаның клиенттік жағы барлық бұйрықтар орындалатын деректер базасы серверіне сұранысты тіркейді;
- сұраныстың орындалған нәтижесі клиентке қолдану мен көру үшін жіберіледі [1].

Пәнді жүргізу алдында аппараттық-бағдарламалық орталарға талдаулар жасалып, біздің жағдайда мынадай желілік технологияларды, орталарды пайдаламыз және іс-әрекеттерді орындаймыз:

- gmail.com аккаунтын қолдану;
- Microsoft Azure бұлттын қолдану. Біздің жағдайда Microsoft Azure порталында қашықтағы сервер баптап, онда деректер қоры құрылды.

- Клиенттік компьютер арқылы SQL Server Management Studio (SSMS) ортасы пайдаланылды. SQL Server Management Studio (SSMS) – Microsoft SQL Server-дің утилиті, бұл утилит Microsoft SQL Server-дің барлық компоненттерін конфигурациялау, басқару және администрациялау үшін қолданылады. Утилит сервердің объектілері мен баптауын келтіруде қолданылады. SQL Server Management Studio-ның басты құралы болып Object Explorer саналады, ол қолданушыға сервердің объектілерін көруге, алуға, оны жалпы басқаруға мүмкіндік береді [2].

- Visual Studio, C# орталары, құрылған деректер қорындағы деректерді өңдеу, сұраныстар ұйымдастыр, т.б. амалдарда қолданылады.

Клиент-сервер архитектурасын жоғарыдағы көрсетілген технологияларды қолданып, білім алдушыларға үйрету үшін осы тақырыпқа байланысты арнайы курс оқу процесіне ендіріліп, арнайы курс мазмұны клиент-сервер технологиясы туралы теориялық материалдарды қамтумен қатар, жобалық практикалық жұмыстарды орындаумен жалғастырылады.

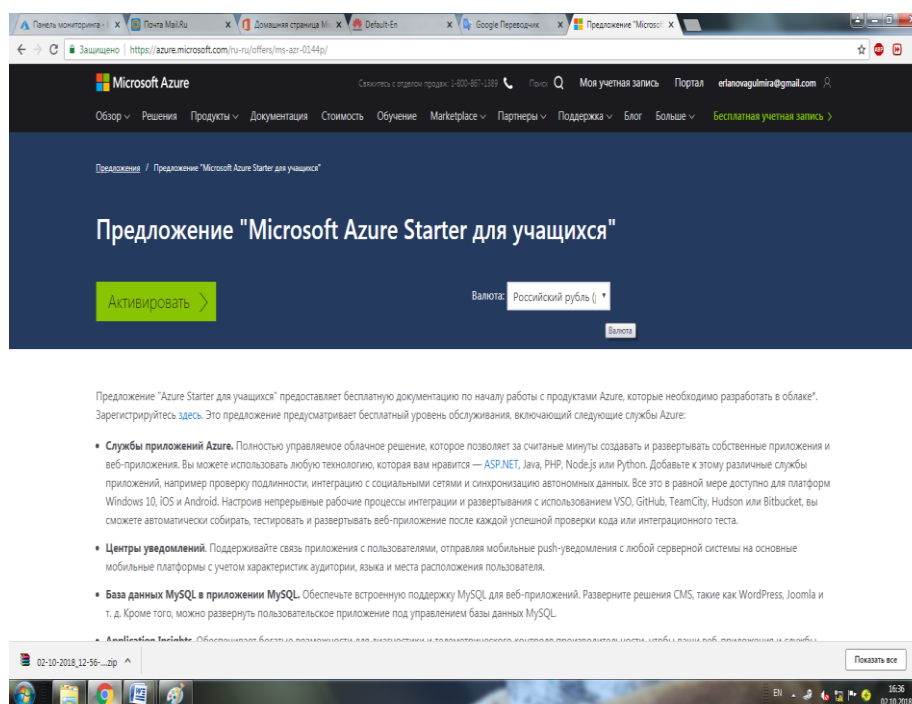
Практикалық жұмыстар тақырыбы Microsoft Azure порталын қолдану мүмкіндіктерімен танысудан және жүзеге асырудан басталады.

Жұмыс мастер-компьютер деп таңдалып алынған компьютер арқылы бұлтта сервер мен веб-сайт құруды қарастырудан басталады.

Azure порталына кіру үшін Microsoft-қа тіркеу жазбасынан (учетная запись), жазылымнан (подписка) бастау керек болады. Онда электронды поштаңыз, телефоныңыз арқылы диалогтық режимде жүйемен байланыса отырып тіркелесіз.

Жазылым типі білім алушыға арналғанын таңдау керек болады, яғни

Microsoft Azure-ге жазылым түрін (подписка) анықтау керек, білім алушыларға тегін жазылымдар қарастырылған (сурет 1):

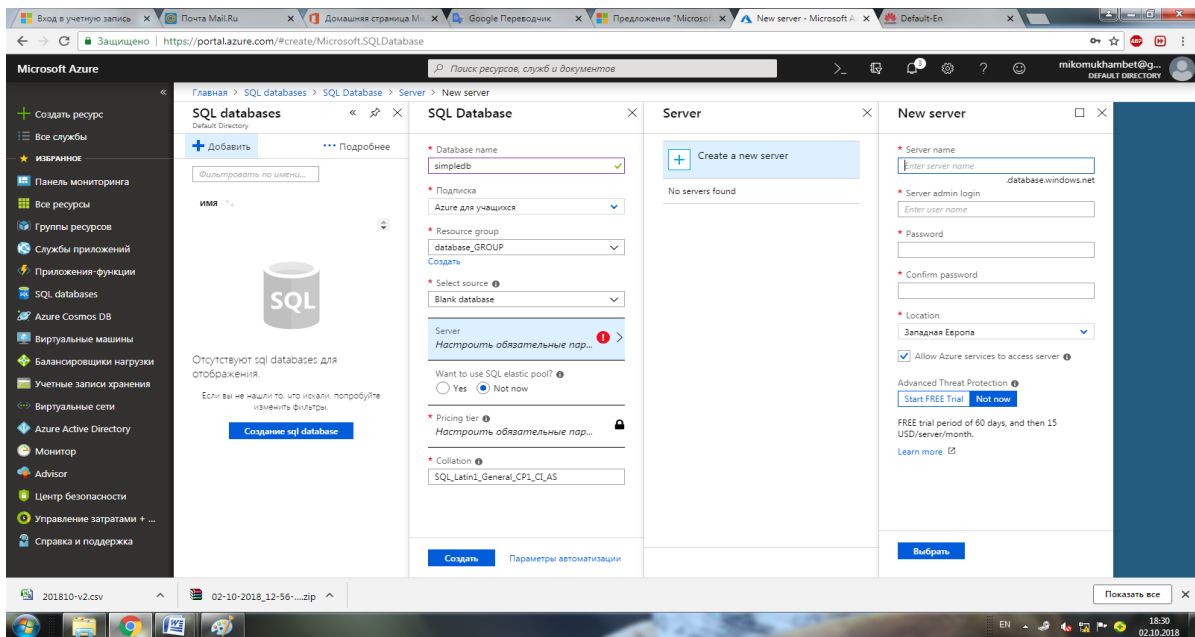

Сурет 1. Білім алушыларға тегін жазылымдар қарастырылуынан көрініс

Жазылымның сізге ұсынатын мүмкіндіктерін пайдалану арқылы Microsoft Azure-ні қолдануға арналған тегін жаңа жазылымға тіркелу жасалады. Егер тегін тіркелген жазылымыңыз болса, қолданушының тіркеу жазбасы Azure-де таңдау керек болады. Портал Microsoft Azure арқылы басты бетінен басталады.

Біздің міндетімізге - Azure ұсынған ресурстары ішінен SQL Database мүмкіндіктерін қолданамыз, яғни бұлтта сервер орнатып, онда деректер қорын құрамыз.

Сервер мен деректер қорын құруды ұйымдастыру келесі 2-суретте көрсетілген.

Сурет 2. Microsoft Azure-де сервер мен деректер қорын құру беті

Microsoft Azure порталында сервер мен деректер қоры құрылып жатқаны туралы хабар аласыз. Сәтті аяқталғаннан кейін сервер мен деректер қоры бұлтта құрылғаны туралы келесі хабарламаны аласыз:

Уведомления

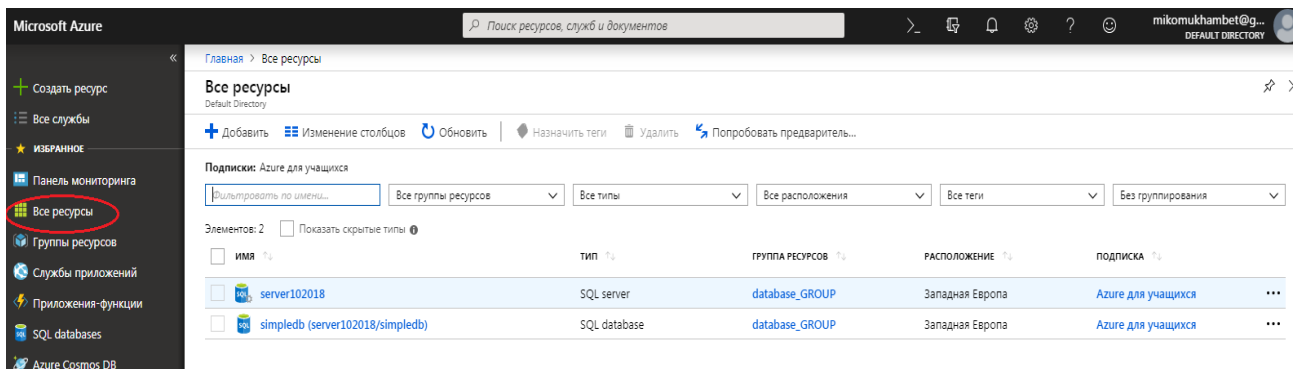
[Другие события см. в журнале действий](#) → [Отменить все](#) ...

✓ **Развертывание выполнено успешно**

Развертывание
"Microsoft.SQLDatabase.newDatabaseNewServer_a32948e2d77f4f1eb19e9" в
группе ресурсов "database_GROUP" прошло успешно.

[Перейти к ресурсу](#) [Закрепить на панели мониторинга](#)

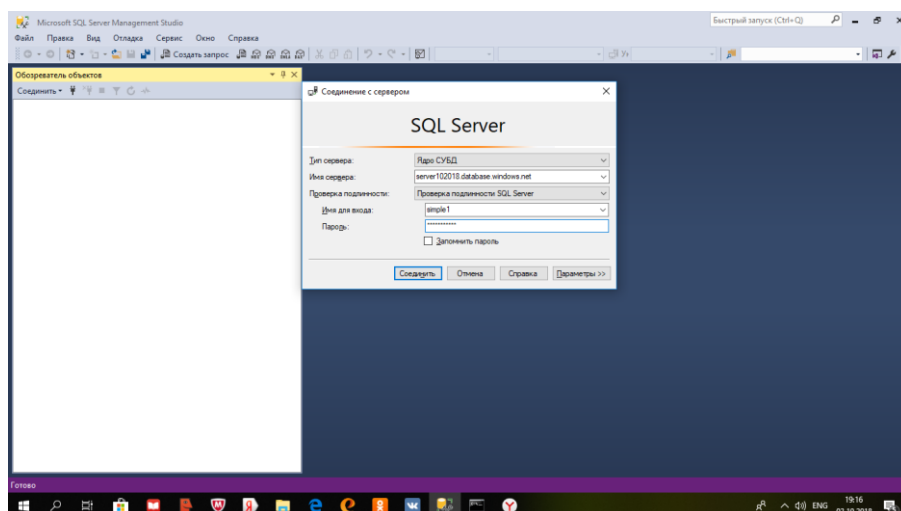
Келесі 3-суретте құрылған сервер мен деректер қорын көреміз.

Сурет 3. SQL databases пункті арқылы тек деректер қорын көре аламыз

Келесі кезең – құрылған қашықтағы бұлтта құрылған осы серверге кез келген клиент компьютерден қатынас жасауды ұйымдастыру.

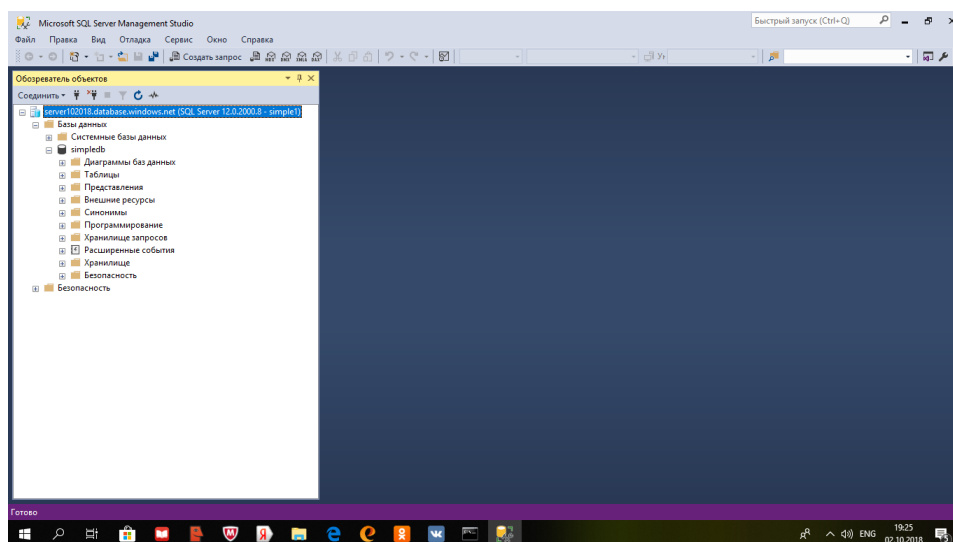
Клиент-компьютерде SQL Server Management Studio (SSMS) жүктеп, келесі суретте көрсетілгендей деректерді енгізу керек.

Сурет 4 –Клиент компьютер арқылы SQL Server Management Studio ортасымен бұлттағы құрылған ерверге қатынау

`server102018.database.windows.net` жазбасындағы `server102018` біз мастер-компьютерде алдында құрғанда берген серверіміздің атауы мен `simple1` деректер қорының атауы болатын. Ары қарай жүйе тандап берген IP-адресі қосып, жұмысты жалғастыру қажет.

Клиент-компьютерде келесі пайда болған терезеден бұлтта құрылған серверді және онда құрылған деректер қорын көруге болады (сурет 5).

Сурет 5. Клиент-компьютер арқылы бұлттағы құрылған деректер қорымен жұмыс істеу

Әрі қарай деректер қорының нысандарын (кестелер, курсорлар, көрсетілімдер, триггерлер, транзакциялар, т.б.) құрып жұмысыңызды жалғастыруыңызға болады.

Ескерту. Бұлтта сервер мен деректер қорын құрғанда тегін жазылыммен жұмыс істеп отрығаныңызды ұмытпаңыз. Управление затртами бөлімі арқылы тегін екенін тексеріп отырыңыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Серік М. Мәліметтер қоры және ақпараттық жүйелер. Оқу құралы. – Астана, 2013. -111б.
2. https://ru.wikipedia.org/wiki/SQL_Server_Management_Studio

ВКЛЮЧЕНИЕ СЕМАНТИЧЕСКОГО АНАЛИЗАТОРА В СИСТЕМУ АВТОМАТИЧЕСКОГО ПЕРЕВОДА ЖЕСТОВОГО ЯЗЫКА КАЗАХОВ

Кудубаева Сауле Альжановна

кандидат технических наук, доцент

Казахстан, г.Астана, Евразийский национальный университет

имени Л. Гумилева

saule.kudubayeva@gmail.com

Гаухар Галымжан

Магистрант КГУ имени А. Байтурсынова, г. Костанай

Муслимова А.З.

кандидат педагогических наук, доцент

Магистрант КГУ имени А. Байтурсынова, г. Костанай

Abstract. The article deals with the task of analysing text for sign language, as well as the issues of the influence of semantic features of the Kazakh language when translating text into sign language.

Keywords: sign language, gesture recognition, gestures, semantic analysis, analyser, text wateriness, computational linguistics, computer vision

Аңдатпа. Мақаладаымдап аудару үшінмәтіндіталдаумәселесі, сондай-ақ, қазақтілініңсемантикалықкерекшеліктерінемәтіндіаударутілінеәсеретумәселелер іқарастырылады.

Түйіндісөздер: ымдап аудару, ымдаутілі, кимылдардытану, ымқимылдары, семантикалықталдау, анализатор, мәтіннің сулылығы, есептеу лингвистикасы, компьютерлік көру.

Актуальность. Многие вопросы, связанные с использованием дактильной и жестовой речи, изучены пока недостаточно. В связи с этим цель данной статьи заключается в описании модели компьютерного синтеза жестовой речи, основанной на анализаторе семантических особенностей казахского языка. Жестовый язык глухонемых является довольно сложным языком. В нем, как и в естественном языке используются грамматика и правила жестикуляции. В статье рассматриваются особенности преобразования в текстовый вид жестов на казахском жестовом языке и обратный перевод текста в жесты.

Введение. Для повышения точности перевода разрабатывается программный модуль семантического анализа и модуль анализа на основе синтаксических конструкций. Для установления соответствия «слово-жест»

определены лексические значения слов. Среди множества альтернатив на основе алгоритма семантического анализа за словом закрепляется единственное лексическое значение. Для простых предложений разработаны и реализованы алгоритмы семантического анализа. Предложен способ перевода казахского текста на казахский жестовый язык на основе сопоставления синтаксических конструкций. Разработана соответствующая библиотека для определения синтаксических конструкций.

Некоторые особенности казахского жестового языка.

Морфологические значения передаются в жестовом языке различными способами: с помощью дактилем, проговаривания слов губами и другое. Важнейшая особенность морфологии жестового языка возможность изменения способа исполнения жеста и образование парадигм, представляющих нерасторжимый комплекс, где двигательные пространственные характеристики жестов и их конситуативные значения взаимосвязаны и взаимообусловлены.

Другой особенностью морфологии является то, что глагольные формы, на которых держатся фразы звукового языка, в ЖЯ заменяются на существительные, например, "шаңғы тебу" на "шаңғы".

В естественных языках существует большое разнообразие приемов для передачи смысла. Среди наиболее важных – способность передавать предикатно-аргументную структуру.

Алгоритм семантического анализа состоит из следующих этапов.

1. Выделение списка альтернативных лексических значений.
2. Обработка фразеологизмов.
3. Обработка предлогов.
4. Закрепление лексических значений.
5. Поиск соответствующих жестов.

Основная задача семантического анализа - построение списка независимых альтернатив и вычисление семантико-грамматического типа каждой альтернативы, входящей в описание. Эти преобразования выполняются в несколько этапов. На первом этапе происходит поиск всех альтернативных значений для каждого слова в предложении. На втором этапе выполняется следующая вспомогательная работа: нумеруются и идентифицируются все альтернативы каждого слова, выносятся номер семантического класса слова, из семантического описания выносятся все аргументы. Построенное описание состоит из набора альтернатив, каждая из которых содержит две основные части: морфологическую с указанием семантического класса слова и семантическую. Первая часть альтернативы содержит информацию о том, к каким словам может присоединиться данное слово, вторая часть - какие слова оно может присоединить. При сборке во взаимодействие вступают две рядом стоящие конструкции.

Следующий этап работы семантического модуля заключается в обработке фразеологизмов. В семантическом словаре фразеологизмы определены в отдельные альтернативы. Для уменьшения количества альтернатив необходимо сначала обработать фразеологизмы. Для этого необходимо проверить все найденные альтернативы на вероятность вхождения во фразеологический оборот.

Если альтернатива может входить во фразеологический оборот, то происходит сравнение связанных с ней слов с фразеологизмом. При нахождении в предложении фразеологизмов удаляются все остальные альтернативы, и остается только одна, представляющая собой фразеологический оборот. Иначе удаляются альтернативы, содержащие фразеологизмы. Таким образом, уже на первом этапе количество альтернатив уменьшается.

Анализ текста по содержащимся в ней словам и словосочетаниям (коллокациям) проводится для правильности и точности перевода на любой язык, в том числе и жестовый. Чем больше в тексте тематичных ключевых фраз, тем больше шансов, что он будет правильно переведен.

Соответственно, если в тексте будет мало ключевых слов, но много «воды» - стоп-слов, вставных слов, шаблонных фраз, качество перевода будет низким.

Оценить эти показатели поможет сервис семантического анализа, который покажет процент ключевых слов и количество стоп-слов в тексте.

- плотность ключевых слов, процент ключевых фраз;
- частотность слов;
- количество стоп-слов;
- объем текста: количество символов с пробелами и без пробелов;
- количество слов: уникальных, значимых, всего;
- водность, процент воды;
- тошноту текста, классическую и академическую;
- количество грамматических ошибок.

Классическая тошнота определяется по самому частотному слову - как квадратный корень из количества его вхождений. Например, слово «текст» встречается на этой странице 16 раз, классическая тошнота будет равна 4.

Максимально допустимое значение классической тошноты зависит от объема текста - для 20 000 знаков тошнота, равная 5, будет нормальной, а для 1000 знаков -слишком высокой.

Академическая тошнота определяется как отношение самых частотных и значимых слов по специальной формуле. Нормальное значение - в пределах 5-15%.

По тошноте текста можно судить о натуральности текста. Высокий показатель тошноты является плохим знаком.

Как рассчитывается водность текста? Процент воды определяется как отношение незначимых слов к общему количеству слов. То есть чем больше в тексте значимых слов, тем меньше в итоге «воды».

Конечно, невозможно написать текст совсем без воды, нормальный показатель: 55%-75%.

Чтобы уменьшить процент водности, необходимо почистить текст от широко распространенных фраз и терминов, вставных слов: «в современном мире», «так сказать», «всем известно» и т. п. Также повышает качество текста употребление специализированных терминов и профессиональной лексики.

После проведенного семантического разбора текста, строится система синонимов, антонимов, которая позволит заменить на слова-жесты имеющиеся в базе жестов.

Примерная схема компьютерного перевода текста на казахском языке на жестовый язык казахов состоит из трех модулей:

- анализ исходного текста,
- анализ межъязыковых преобразований,
- синтез жестовой речи.

Компьютерный переводчик также должен обеспечивать: 1) обработку и загрузку текста; 2) визуализацию результатов перевода; 3) возможность изменения и расширения словарей.

Заключительным этапом перевода является визуализация жестов. Существует несколько вариантов реализации, в основном, это: фотосъемка и видеосъемка модели, демонстрирующей определенные жесты, и сохранение их в базе данных системы. создание для демонстрации жестов виртуального персонажа, аватара.

В заключение отметим, что с развитием компьютерных технологий и постоянным ростом объемов текстовой информации, точность систем преобразующих текст в визуальную информацию (жестовый поток) будет зависеть от детального семантического анализа.

Литература:

1. Суи Т., Ариф А., Сали С., Сюи К., Леон С. Система распознавания жестов малайского жестового языка с помощью беспроводных управляющих перчаток. // Информация, коммуникация и обработка сигналов, 6-я Международная конференция. 2007. — с.1-4
2. Гриф М.Г, Тимофеева К, Проблема автоматизации сурдоперевода с позиции прикладной лингвистики // Сиб. филол. журн. 2012. №1. С.211–219.
3. ГрифМ.Г. Методы и технологии компьютерного сурдоперевода: Учеб. пособие. Новосибирск, 2012. 71с.
4. KudubayevaS.,RyuminD, Kalghanov M. The influence of the kazakh language semantic peculiarities on computer sign language
5. Kudubayeva, S.,Ryumin, D.,Kalghanov, M.,Almatova,A. Computing of hands gestures' informative video. Computer Sciences and Information Technologies - Proceedings of the 11th International Scientific and Technical Conference, CSIT 2016

ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОЦЕСТЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қуанышбаев Сейтбек Бекенович
ғ.ғ.д., профессор

Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан

Темірбеков Нұрлыхан Мұқанұлы
т.ғ.к.

Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан

Аннотация: В статье изучаются новые педагогические технологии задачи, пути, способы их применения, эффективность использования педагогических технологий в учебном процессе. Отмечено, что педагогическая технология является важным компонентом социальной технологии, связанными с обработкой, хранением, методами и инструментами передачи информации.

Ключевые слова: технологии, инновации, информатизация, диагностика, компьютерная техника.

Annotation: The article studies new pedagogical technologies, tasks, ways, methods of their use, the effectiveness of using educational technologies in the educational process. It is noted that pedagogical technology is an important component of social technology associated with the processing, storage, methods and tools for transmitting information.

Keywords: technologies, innovations, informatization, diagnostics, computer equipment.

XXI ғасырда әлемдегі қайта құрулар, экономиканы дамытудағы жаңа стратегиялық бағдарлар, қоғамның ашықтығы, оның жедел ақпараттануы мен қарқынды дамуы білім беруге қойылатын талаптарды түбегейлі өзгертті.

Дүние жүзіндегі инновациялық процестердің барлығы кез - келген мемлекеттің экономикалық дамуының жоғары деңгейін қамтамасыз етумен бірге, ғылыми-техникалық ілгерілуін де едәуір жылдамдатады. Өйткені, мемлекет дамуының негізі болып табылатын инновациялық саясат кез - келген бәсекеге қабілетті мемлекеттегі ғылым дамуының бағытын анықтайды. Сондықтан да ғылыми - техникалық процесс бүкіл әлемде «инновациялық процесс» - ұғымымен тығыз байланыста болуды талап етеді.

Инновациялық процесс жаңа бір өнімнің алынуын білдіреді де, ол идеяның пайда болуынан бастап, оның коммерциялық тұрғыда жүзеге асырылуына дейінгі ұзақ жолды қамти отырып, әр түрлі қарым - қатынастар (өндіру, алмасу, тұтыну) кешенін өз қарамағына алады.

Білім беру жүйесінің басты міндеті - оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен білім жетістіктері

негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар. Қазіргі кезеңде әрбір оқытушының алдына қойып отырған басты міндеттерінің бірі- оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны меңгеру.

Білім берудің мақсаты - қазіргі қоғам талабына сай алынған терең білім, білік, дағдылар мен құзырлықтардың негізінде еркін бағдарлай білетін, қойылған мақсатқа танымдық қызмет жасау арқылы жете алатын, өз бетінше дұрыс, тиімді шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Оны жүзеге асыру - білім беру мекемелерінде жеке тұлғаның танымдық белсенділігін арттыруға септігін тигізетін оқу процесін ұйымдастырудың тәсілдерін, әдістері мен нысандарын іздестіруге өзекті сипат береді.

Әлі де болса көптеген оқу орындары оқыту процесін ұйымдастыру мен жүргізуде оқытудың дәстүрлі әдістері мен тәсілдерін пайдаланумен шектелуде. Инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану оқу процесін сапалы түрлендіруге, жаңашыл жобаларды енгізуге, оны тиімді басқаруға негіз болып, әрбір білім мекемесінде өзіндік даму жолын табуға, әрбір мұғалімге өзінің әдістемелік жүйесін құруға септігін тигізеді. Сондықтан қазіргі кезеңде оқытудың инновациялық технологияларын оқу орындарының практикасына белсенді түрде ендіру - қоғам талабы [1, 5-7б.].

Жаңа технологияны қолдану төмендегідей кезеңдер арқылы іске асады.

I кезең - оқып үйрену;

II кезең - меңгеру;

III кезең - өмірге ендіру;

IV кезең - дамыту.

Жаңа технологиямен жұмыс істеу үшін төмендегідей алғы шарттар қажет: оқу үрдісін қарқынды жүргізуді жаппай қолға алу; білім алушылардың сабақтастылығын болдырмау шараларын кешенді қарастыру. Оның ғылыми - әдістемелік, оқыту - әдістемелік ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандарттарымен жете танысу, білімді деңгейлеп беру технологиясын игеру арқылы білім алушыларға білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игеруге қол жеткізу, оқыту үрдісін ізгілендіруді үнемі басшылыққа алу, өйткені оқыту - тәрбиенің негізі болып табылады.

Бүгінде педагогикада технология ұғымы үш жерде қолданылуда.

- қазір кейбір әдебиеттерде әдістемені немесе оқытуды ұйымдастыру түрлерін технология дейді.

- нақты педагогикалық жүйені технология дейді. (В.В.Давыдов технологиясы, дамыта оқыту технологиялары, т.б.)

- қасиеттері белгілі өнім алу үшін қолданылатын әдіс - тәсілдердің жиынтығы және жүйесі технология деп аталады.

Технологияның бірінші анықтамасы педагогикаға ешқандай жаңалық енгізбейді. Екінші анықтамада бір сөз екінші сөзбен алмастырылған.

Бұрын В.В.Давыдов, Д.Б.Эльконин, Л.В.Занков т.б. әдістемесі десе, қазір технологиясы дейді.

Оқыту технологиясының ерекшеліктері:

- түрлі құралдар арқылы оқушылардың білім, іскерліктерін жиі тексеру.
- үлгермеушілерді анықтау және іріктеу.
- олармен қосымша жұмыстар өткізу, материалдарды қайталау. Осы жұмыстардан кейін білім алушылардың білім, іскерліктерін тағы тексеру.
- білім алушылардың жаңа материалды меңгермеу себептерін зерттеу және анықтау.

Оқыту үрдісіндегі технологиялық үрдіс:

1. Диагностикалық құралдар арқылы білім алушылардың білімін, біліктіліктілігін және дағдыларын анықтап, содан кейін оларды білімдеріне қарай саралап оқытамыз.

2. Оқу материалын меңгерту және бекіту үшін танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру.

Педагогикалық технология білім сапасын тексеруді жеке алып қарауға, оны жан-жақты зерттеуге мүмкіндік береді. Білім алушылар материалды қаншалықты деңгейде меңгергені анықталып, атқарылатын жұмыстар белгіленеді. Оқытушы оқу материалын бекіте алады, бірақ оны меңгермеген жеке білім алушылармен оқу жұмыстары ұйымдастырылады [2].

Ал оқу материалын білім алушылардың көбі меңгермесе, онда өткен материалды бекітумен қатар оны меңгермеу себептері анықталады. Ол үшін диагностикалық құралдар (тест, бақылау жұмыстары, сұхбат, әңгімелесу) қолданылады.

Сонымен технология әдістемеден өзге, себебі ол білім алушылардың материалды меңгеру іс-әрекетін басқарады, олардың үлгермеу себептерін анықтауға ерекше назар аударады. Технологияға білімді сапалы түрде меңгеру үрдісін басқару және білім сапасын тексеру блоктары, кері байланыс жүйесі енеді. Кері байланысты мұқият түрде жан - жақты жасау керек. Ең бастысы, оқу материалын білім алушының меңгеруі. Педагогика ғылымында білім сапасы бірінші орынға шығады.

Оны көтеру педагогика мен психология ғылымдары алдында тұрған маңызды міндет. Педагогикалық технологияда алғаш рет анықтама берген ғалымдардың бірі - орыс ғалымы В.П.Беспалько. Ол «педагогикалық технологияны тәжірибеде іске асатын нақты педагогикалық жүйе, жоба» деп көрсеткен.

Б.Т.Лихачев «Педагогикалық технологияны оқу үрдісіне белгілі бір мақсат көздей отырып әсер ететін педагогикалық нәтижеге жетелейтін бірліктердің жүйесі» ретінде көрсетеді, оның үнемі өзгеріп отыратындығын айтады.

Қазақстандағы Ж.А. Қараевтың, Ә.Жүнісбектің және тағы басқа ғалымдардың оқыту технологиялары белсенді түрде қолданылуда.

Жаңа технология - педагогтың мүмкіндігін күшейтетін құрал, бірақ ол оқытушыны алмастыра алмайды. Компьютер мүмкіндіктері психология мен дидактика тұрғысынан талданып, керек кезінде педагогикалық талаптарға сай қолданылуы керек.

Жаңа ақпараттық технологиямен орындалатын қызмет өзінің кез келген нақты формасында тиімдірек орындалады, адам өркениетті бола бастайды. Жаңа технологияны бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және оның мүмкіндіктерін әлемдік білім ортасына енуіндегі сабақтастыққа қолдану негізгі мәнге ие болып отыр [3].

Жаңа ақпараттық және педагогикалық технологиялар жасау саласында, білім парадигмасын құруда тың инновациялық жұмыстар жүргізуді талап етеді. Компьютерлік техниканың дидактикалық мүмкіндіктерін педагогикалық мақсаттарға қолдану, білім мазмұнын анықтауда, оқыту формалары мен әдістерін жетілдіруде жақсы әсерін тигізеді.

Кез-келген білім беру технологиясы мынадай әрекеттерден тұрады:

- мақсатқа бағытталған;
- сүйенетін ғылыми идеялар;
- оқытушы мен білім алушы іс-әрекетінің жүйесі;
- нәтижені бағалау өлшемдері;
- қолдану барысындағы шектеулер.

Жаңа технологиялардың педагогикалық негізі қағидалары: білім алушыға ізгілік тұрғысынан қарау; оқыту мен тәрбиенің бірлігі; білім алушының танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; білім алушының өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту; білім алушының танымдылық және шығармашылық икемділігін дамыту; әр білім алушының оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту; барлық білім алушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу; оқу үрдісін білім алушының сезінуі.

Оқу орнында технологияны ендіруге жағдай жасайтын ұйымдастыру жағдайлары туралы айтқанда жағымды ахуал, материалдық және техникалық құралдар, технологиялау үрдісіне әдістемелік қолдау, талап және оқытушылар іс - әрекетін бағалау, оқытушылардың кәсіби әрекетін технологиялау туралы білімдерін тереңдету мақсатында біліктілігін көтеруге мүмкіндік беру (қайта даярлау курстары, түрлі ақпараттық ресурстарды пайдалануға қол жеткізу) сөз болады. Оқу орны әкімшілігін педагогикалық ұжым мен оқытушы жұмысына жаңа педагогикалық технологияларды ендіру мәселесі бойынша жұмыс жасауға үйретіп, ол жұмыстарды мына жеке бағыттарда ұйымдастыруға болады:

- өз тәжірибесінде жұмыстың инновациялық түрлерін қолданып жүрген тәжірибелі оқытушылармен жұмыс жасау, яғни өз жұмысына қандай да бір технологияны кезеңмен ендіріп, нәтижесін ұжым талқысына шығарып, сол арқылы әріптестерінде жаңашылдық үрдісіне ену, олардың іс - әрекетін қайталау тілектерін туғызу;

- әрқайсысына тәжірибелі тәлімгерлер бекітілген жас мамандармен жұмыс жасау;

- туындаған сұрақтарына жауап беріп, сабақтарына қатысып, әдістемелік көмек, ақыл - кеңес, беретін тәжірибелі әріптеспен мұндай жұмыс әрқашан нәтиже береді;

- өз жұмысына өзгеріс енгізуге тілек білдірмеген оқытушылармен жұмыс. Олар үшін технологияны тұтас алғанда және әрбір элементін жеке қолданудың тиімділігіне баса назар аударта отырып ашық сабақтар өткізу.

Жаңа педагогикалық технологияларды қолданысқа енгізуде оқу - тәрбие үрдісінің қолайлылық жағдайын туғызу, оның базалық қорын жасау - жұмыс сапасының негізі болып табылады. Осы орайда:

- ең әуелі білім ордасына керегі білімді, педагогикадан, әдістемеден хабардар, жақсы білім беретін оқытушы;

- оқыту ісіне керекті құралдардың қолайлы болуы;

- мектепке керегі белгіленген бағдарлама, - деген ағартушы - ғалым А.Байтұрсыновтың көрегендігінің өміршендігін байқаймыз [4].

Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алуына байланысты әсіресе соңғы кезде педагогика саласына түбегейлі өзгертулер, жаңалықтар енгізілуде. Біздің басты игіліктеріміздің ішінде халқымыздың немесе басқаша айтқанда адам ресурстарының сапасы тұр. Біздің ғылыми және шығармашылық әлеуетінің деңгейі жоғары, білім өрісі биік халқымыз бар.

Біз қолымыздағы осындай баға жетпес капиталды жан - жақты дамытуға және оның дамуы үшін барған сайын жаңа әрі неғұрлым өркениетті жағдай туғызуға тиіспіз. Еліміздің экономикалық және әлеуметтік даму деңгейі, ең алдымен, олардың білім жүйесімен, азаматтарының білімділігімен анықталады [5].

Болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп өркендеуі, өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, дамыту бағытына байланысты.

Қазіргі кезеңде егеменді елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Бұл педагогика тарихы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр, себебі, білім беру жүйесі өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарды, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды.

Әдебиеттер

1. А.Қ. Бекболғанова Жаңа педагогикалық технологиялар. - Талдықорған: Оқу кұралы, 2013.
2. Новикова Т.Г. Экспертиза инновационной деятельности в образовании. Москва, 2006.
3. Сарбасова Қ.А. Инновациялық технологиялар. Алматы, 2006.
4. Айтмамбетова Б.Р. Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері. Алматы, 2001.
5. Әбдіманапов С. Елдік өркендеу және инновациялық даму. // Егемен Қазақстан, 2007, 28 сәуір.

ЛАЗЕРЛЕР ЖӘНЕ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ

Умбетов Абилхан Умбетович
ф-м.ғ.к., АрқМПИ профессоры

БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан
umbetov.a@mail.ru

Аннотация: В статье рассматривается использование лазеров в цифровых технологиях. Наряду с научными и технологическими применениями лазеры используются в цифровых технологиях для решения специальных задач, причем эти применения широко распространены или находятся в стадии исследований. Наиболее распространёнными примерами таких применений являются оптическая цифровая память, оптическая передача информации, лазерные печатающие устройства, кроме того они применяются в вычислительной технике в качестве различных устройств.

Ключевые слова: лазер, цифровая технология, аэрофотосъемка, воздушное сканирование, пинцет, импульс.

Annotation:The article discusses the use of lasers in digital technology. Along with scientific and technological applications, lasers are used in digital technologies to solve special tasks, and these applications are widespread or under research. The most common examples of such applications are optical digital memory, optical transmission of information, laser printers, besides, they are used in computing as various devices.

keywords: laser, digital technology, aerial photography, air scanning, tweezers, impulse

Лазерлер жарық көздерінің ең тиімділерінің бірі болып табылады. Лазерлердің жұмыс принципі атомдардың сәуле шығаруының екінші түрі – мәжбүр сәуле шығаруға негізделген. Яғни атомдарды сәуле шығаруға мәжбүрлейміз. Қалыпты жағдайда атомдардың сәуле шығаруы өздігінен, еркін жағдайда өте берді. Лазер сәулелерінің жай жарық сәулелерінен айырмашылығы өте көп. Олардың энергия тығыздығы өте жоғары, бағыттылығы ұзақ қашықтыққа тарайды, шығаратын толқыны бір ұзындаққа жақын, яғни монохроматы, сонымен бірге оның толқын жиынтығына көптеген мәліметтерді шоғырландырыруға болады. Лазердің қазіргі уақыттағы қолдану бағыттары өте кең [1, 141]. Мысалы,

Ғылымда:

- Спектроскопияда
- Планеталарға дейінгі қашықтықтарды өлшеуде
- Фотохимияда
- Лазерлі салқындату
- Оптикалық пинцет

Өндірісте:

- Лазерлі жылуды өңдеу
- Лазерді балқыту
- Беттік жылуды алу
- Лазерді дәнекерлеу

- Материалдарды бөлу
- Лазерлі өлшемді өңдеу

Медицинада:

- Хирургияда
- Ауыруларды алдын ала болжауда
- Организмнің әр түрлі бөлімдеріндегі ісіктерді жоюға
- Тіс емдеуде
- Көру процесін түеуде
- Косметикалық хирургияда

Байланыс пен информациялық технологияда:

- Оптикалық тасымалдаушылардағы мәліметтерді сақтау
- Оптикалық байланыс
- Оптикалық компьютерлер
- Голография
- Лазерлі принтерлер

Мәдениетте:

- Лазерлі компьютерлер және лазерлі телевидениялар
- Лазерлі концерттер және дискотекалар
- Мультимедиалық көрсетілімдер
- Жарықты безендірулер

Тұрмыста:

- Лазерді суретке түсіру және видеотүсірулер
- Кескіндерді көзге проекциялау
- Лазерлі гироскоп
- Лазерлі қашықтық өлшеу
- Лазерлі нұсқаулықтар

Қарулы күштерде:

- Лазерлі құралдар
- Лазерлі көздегіш
- Мергендерді бақылау жүйелері
- Қашықтықтарды өлшеу
- Лазерлі бақылау
- Лазерлі ату құралдары

Сандық технология сигналдары (мәліметтерді) үздікті жолақтар түрінде беруге негізделген. Жолақтарда аналогты деңгейлер болады. Жолақ шеңберіндегі барлық деңгейлер сигналдың бірдей деңгейін көрсетеді. Цифрлы сұлбе негізінен AND, OR, NOT логикалық элементтерден тұрады және өзара санағыштармен байланыста болады.

Сандық технологиялар негізінен есептегіш сандық электроникада, компьютерде, электротехниканың әр түрлі облыстарында, робототехникада, автоматтандыруда, өлшегіш құралдарда, радио- және телекоммуникациялық қондырғыларда, ойын автоматтарында және де көптеген басқа сандық қондырғыларда қолданылады.

Сандық технологияның бірден бір артықшылығы сигналдардың мәліметтердің бұзылмай берілуінде. Мәліметтер берілу кезінде шу өте аз болады, сондықтан оларды қателіксіз қайта орнына келтіруге болады. Мәліметтерді шағын – дискаларда жазып сақтауға болады [2, 226].

Компьютерлер арқылы басқарылатын сандықтық жүйелерді қосымша функциялар енгізу арқылы бағдарламасын қамтамасыз ету көмегімен басқаруға болады.

Кедергілерге төзімді сандық жүйелер қажетті мәліметтерді кедергісіз сақтауға және қолдануға мүмкіндік береді. Ал аналогды жүйелерде мәліметтер ескіріп немесе өшіп қалуы мүмкін.

Сандық технологиялардың көпшілігіне, оларды қолдану кезінде көбірек энергия кеткенін айтуға болады. Бұл сұлбелерді күрделендіре түсіп, сандық жүйелерді батареялармен көректенетін кіші қондығыларда қолдануға мүмкіндік берілмейді. Сонымен бірге аналогды сигналдарды сандыққа түрлендірген кезде мәліметтер жоғалуы мүмкін. Кейбір жүйелерде сандық сигналдың бөлігі жоғалғанда немесе бүлінгенде бүкіл мәліметтердің мәні өзгеріп кетуі мүмкін.

Лазерлер мен сандық технология арасында тығыз байланыстар бар. Импульсті лазерлердің көмегімен сандық технологиялардың қолдану мүмкіндіктерін кеңейтуге және жетілдіруге болады. Соның бірі ауадан лазерлі сканерлеу және сандық аэрофототүсіру. Оның технологиясы келесідей.

Ауадағы лазерлі сканерлеу дегеніміз лазер сәулесінің көмегімен Жер бетін оптика-механикалық сканерлеуді айтамыз. Бұл жағдайда қолданылатын лазер сәулесі үлкен жиілікпен үздікті жіберіледі. Осы сәуленің импульсі Жер бетіндегі денелерден шағылады, оны тіркейміз және қабылдаймыз. Денелердің сәуле көзіне дейінгі қашықты олардың координаталарын және орналасу тәртібін үлкен дәлдікпен анықтай аламыз. Нәтижесінде келесідей мәселелерді жоғары деңгейде шешуге болады (1-сурет).

- Үлкен дәлдікпен Жер бөлігінің құрылымының сандық үлгісін
- Кіші өлшемдегі 1:500м топографиялық карталарын
- Жергілікті жердің үш өлшемді үлгісін
- Электроқұрылымды шаруашылық объектілерін зерттеу
- Транспорт инфрақұрылымдарының объектілерін зерттеу

Заманауи кеңформатты аэрофотокамералар ажыратушылығы 3-5 см шамасындай аэрофотосуреттер алуға мүмкіндік береді, және бұл аэрофотокамералардың көмегімен түсірімдерді үш спектрлі аралықта (панхроматты, түсті және инфрақұрылым аралығында) жүргізуге мүмкіндік береді. Және олардың әр түрлі фокус аралығындағы үш объективі болады. Яғни, фототүсірілімді әр түрлі биіктіктерде жүргізе аламыз. Суреттің өлшемінің үлкен болуы түсіру уақытын азайтады.

Лазерлі сканерлердің қолданылу бағыттылығы келесідей (2-сурет);

- Жер бөліктеріне инвентаризациялау
- Үлкен территориялардың, соның ішінде қалалардың қартысын жасау
- Ауыл шаруашылығына қажетті жерлер мен ормандарды аэрофото түсірілімдерін жүргізу
- Экологиялық мониторинг
- Қауіпті аймақтарды бақылау
- Апатты жағдайларға мониторинг жасау

Қазіргі уақыттарда сандық технология әр түрлі базис түрлерін іске асыруға мүмкіндік береді. Мәліметтерді жазу гравирлеу, лазер әсері,

экспонирлеу, УК-лампарлар арқылы экспонирлеу және жылу тасымалдау арқылы жүзеге асырылады [3, 176].

Гравирлеу қалың қабатты пластинкаларда жүргізіледі. Нәтижесінде рельефті кескіндер жазылып алынады.

Лазерлі әсерлесуде мәліметтер жұқа қабаты қабылдағыш пластинкаларда жазылып алынады.

УК-лампарлармен экспонирлеуде кескіндерге қатысты сандық мәліметтерге сәйкес сәуле модуляцияланады. Бұл әдіс монометалдар түріндегі пластинкалар түріне баспа түрлерін түсіру үшін қолданылады.

Жылу тасымалдау териографиялық әдістің мүмкіндіктерін жүзеге асырады. Бұл әдіс те лазер сәулесінің көмегін пайдаланады және офсетті түрлерді жасауға қолданылады.

Лазер сәулелері мен сандық жүйелердің бір мысалы оптикалық пинцеттер. Бұл құралдың көмегімен көптеген микробөлшектердің ішінен қажеттісін теріп алып қасиеттерін зерттеуге болады. Бұл жаңалықты 1976 жылы америкалық ғалым Артур Эшкин ашқан болатын. Лазерлі пинцеттің көмегімен жеке атомдарды, вирустарды, тірі клеткаларды оларға ешқандай зиян келтірмей ұстауға немесе орындарын ауыстыруға болады. Бұл мәселені лазер сәулелерін фокустау арқылы және градиентті күштерді қолдану арқылы шешеміз. Градиентті күш электромагнитті өрістің интенсивтілігі жоғары бөлікке бөлшекті тартады. Дәл осы әдістің көмегімен бірінші рет 1987жылы тірі клетканы ілім алу процесі іске асырылған болатын. Қазіргі уақытта бұл әдіс вирустарды, бактерияларды, адам клеткаларын, сонымен бірге нано-өлшемді жүйелер құру үшін жеке атомдарды теріп алу мақсатында қолданылады. Осы жаңалығы үшін Э.Эшкин 2018 жылғы Нобель сыйлығына ие болды (3-сурет).

Лазер сәулесінің импульсі қысқа және қуаты көп болған сайын оның мүмкіндігі арта түседі. Дәл осындай лазер 1985 жылы алынған болатын. Осындай лазерлердің негізінде өте маңызды жүйелер электроникада және бірнеше зертханалық қондырғыларда өзінің қолданысын табуда. Сонымен бірге оның қолдану шеңбері күн сайын артуда. Мысалы, фемтосекундты лазер әдісімен көздің қателіктерін жоюға болады. Импульстің уақытының аздығы және оның қуатының көптігі аз уақыт ішінде басқа клеткаларға әсерін тигізбей қажетті клетканы тиімді жоюға мүмкіндік аламыз. Осы жаңалықтары үшін француз ғалымы Жерар Мур және канадалық ғалым Донна Стикланд 2018 жылғы физика бойынша Нобель сыйлығының лауреаттары атанды.

Лазерге қатысты осы жаңалықтар мүмкіндігі өте жоғары электрониканың дамуына әкеліп соқты. Олай болса сандық технологияның мүмкіндіктері де осы байланыстың негізінде келешекте таңғажайып жаңалықтарға қол жеткізуге мүмкіндіктер берері сөзсіз.

Әдебиеттер

- 1 Шандыбина Г.Д. Информационные лазерные технологии.-М: «Наука», 2018-318с.
- 2 Партыка Т.Л. Периферийные устройства вычислительной техники.-М: изд.«ИНФРА», 2007-482 с.
- 3 Дмитриева В.Ф. Физики для профессий и специальностей технологического профиля.-М.: изд. «Академия», 2013-448 с.

СМАРТ-ТЕХНОЛОГИИ И ЭЛЕКТРОННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Жданов Эдуард Рифович

к.ф.-м.н., доцент, декан физико-математического факультета

Барина Наталья Александровна

к.п.н., доцент

Яфизова Регина Ахнафовна

к.п.н., доцент

Башкирский государственный педагогический университет им.М.Акмиллы

Уфа, Республика Башкортостан

Современное общество XXI века находится на этапе смены технологической парадигмы. Активное использование информационных технологий, определившие основные направления в развитии общества XX века, уступают место СМАРТ-технологиям, которые, в свою очередь, дают ориентир на развитие новых областей – СМАРТ-экономики, СМАРТ-образования, СМАРТ-общества[3].

Развитие СМАРТ-технологий оказывает влияние на среду обучения, этому способствует использование в процессе обучения беспроводной сети, умных терминалов, СМАРТ-устройств, выполнение СМАРТ-работ (мобильного офиса). Совокупность использования технических средств обучения, сервисов и Интернета способствует к инновационному взаимодействию субъектов обучения (учитель-ученик, ученик-ученик, и т.д.) и позволяют получать новые эффекты в области образования, а также социальные, экономические и иные преимущества для лучшей жизни [2].

Реализация непрерывного образования невозможна без привлечения потенциала информационно-коммуникационных технологий, в частности электронного обучения (e-learning) и дистанционного обучения.

Основной задачей введения в образовательный процесс СМАРТ-технологий является формирование информационно-коммуникационной и технологической компетентности обучающихся в электронной интерактивной среде. Реализация СМАРТ-технологий в учебном процессе, в целом, способствует созданию условий для реализации ведущего принципа образования XXI века «образование для всех» и «образование через всю жизнь» – «Life Long Learning (LLL)», провозглашенного Юнеско. Обучение, на основе СМАРТ-технологий позволяет повысить доступность образования обучающихся «всегда, везде и в любое время», дает возможность самостоятельно развивать индивидуальную траекторию профессионального роста, открывает путь и возможности в международное образовательное пространство [1].

Главная цель обучения, реализованное с использованием СМАРТ-технологий, это создание интерактивной образовательной среды, путем объединения ИКТ и инфраструктуры Интернета (слияние on-line распределения программного обеспечения и контента в форме мультимедиа). Такой подход к созданию интерактивной среды обучения предполагает наличие большого количества источников, максимального разнообразия мультимедиа (аудио, видео,

графика), способности быстро и просто настраиваться под уровень и потребности слушателя с помощью СМАРТ-технологий. Данная среда обеспечивает высокий уровень качественного образования, в ходе которого у обучающихся развиваются знания и навыки XXI века: сотрудничество, коммуникация, социальная ответственность, способность критически мыслить, оперативно и качественно решать проблемы [5].

Структурной частью реализации этой идеи является введение СМАРТ-технологий в систему обучения высших учебных заведений. Основной причиной актуальности внедрения является необходимость совершенствования существующей системы образования в соответствии с новыми требованиями СМАРТ-экономики и СМАРТ-общества [4].

Развитие СМАРТ-технологий, Интернета, электронной среды в целом открывает новые возможности для различных категорий населения. Значительную группу составляют те, кто занят в производстве, не имеют возможности выезжать на сессии, но испытывают потребность в образовании.

В связи с этим на базе Башкирского государственного педагогического университета им.М.Акмуллы была открыта онлайн-магистратура по программе «Технологии и менеджмент электронного обучения».

Основой для реализации данной программы является богатый опыт создания и организации онлайн-курсов профессорско-преподавательским составом БГПУ им.М.Акмуллы в целом, и физико-математическим факультетом в частности. Онлайн-магистратура ориентирована больше на людей, уже попробовавших что-то сделать, взрослых. Мы рассчитываем, что на эту программу придут не вчерашние бакалавры, а те, кто уже имеет от 5 до 10 лет опыта работы, кто уже достиг определённых успехов и понял, что хочет большего. Он чувствует амбиции и нехватку новых знаний.

Уникальность образовательная программы в том, что она реализуется в условиях онлайн-обучения. Студент во время обучения может находиться где угодно, независимо от местоположения, поэтому расстояние перестаёт быть преградой для получения образования. Свободное время для просмотра лекций, выполнений заданий, а также программа, индивидуально составляемая для каждого студента, реализует индивидуальный формат работы и персональное сопровождение со стороны ментора и тьютора. Личное присутствие магистранта требуется только на сдаче государственных квалификационных экзаменов и защите выпускной квалификационной работы.

Подготовка магистров осуществляется в интерактивной электронной образовательной среде, в основе которой облачная инфраструктура. Используются технологии и инструменты электронного обучения; синхронные, асинхронные и смешанные методы коммуникаций, коллаборативные технологии.

В ходе лекции (асинхронная часть обучения) студент самостоятельно осваивает лекционный материал через изучение дисциплины по рабочей программе через взаимодействие с преподавателем или в формате Массовых Открытых Онлайн Курсов (МООК). На практических занятиях (асинхронная часть обучения) студент самостоятельно выполняет различного рода заданий по дисциплине: компетентностные, оргдеятельностные, практико-ориентированные

задания, кейс-задачи, результаты которых представляет преподавателю дистанционно, в форме чат-защиты, вебинара. Организация вебинаров (синхронная часть обучения) включает непосредственное общение между студентами и преподавателем, организованное в сети в режиме on-line. В ходе консультаций (синхронная часть обучения) преподаватель доступен для общения онлайн со студентами в течение какого-то промежутка времени. Каждый студент может дистанционно «подключиться» к преподавателю и задать интересующий его вопрос, обсудить с ним сложный момент материала и т.д. В процессе научно-исследовательской работы каждый студент выбирает себе научного руководителя и тему научной работы на базе одной из партнерских организации магистерской программы. Научная работа не подразумевает практики в лаборатории с дорогостоящим оборудованием, выполняется под дистанционным руководством научного руководителя. Сдача экзаменов и зачетов проходит дистанционно. Состоит из двух частей – письменной и устной. В первой части экзамена студенты будут решать контрольную работу в режиме идентификации личности. После этого преподаватель проводит небольшой устный опрос и ставит оценку. Контроль написании экзамена в магистратуре будет осуществляться путём его сдачи через сеанс видеосвязи.

Важной особенностью онлайн-магистратуры является работа над собственным проектом, что позволит отработать получаемые знания в практике. Студент выбирает собственный проект и прорабатывает его под руководством преподавателя. В случае, если студент затрудняется выбрать проект, он будет предоставлен преподавателем. На протяжении всего процесса обучения студента сопровождает ментор, тьютор.

Программа адаптируется под потребности обучающихся с возможностью организации их индивидуальных траекторий профессионального саморазвития.

С нашей точки зрения остается проблема разрозненности в уровне подготовки и соответствии базовых знаний выбираемому направлению магистратуры у абитуриентов. По правилам высшей школы в магистратуру могут поступать желающие с любым бакалаврским образованием или дипломом специалиста, поэтому направление бакалавриата или специалитета может не соответствовать направлению магистратуры: Педагогическое образование. Данные особенности являются ключевыми с точки зрения эффективности процесса подготовки.

В учебном плане ОПОП разработаны модули дисциплин по выбору, что позволяет студенту расширить возможности реализации индивидуальной образовательной траектории. Дисциплины по выбору либо расширяют вектор профессиональных возможностей студента, либо углубляют его.

В ОПОП реализуется следующая схема выбора модуля: студент должен выбрать один модуль из нескольких предложенных (Рис.1). При этом предлагаемые модули должны быть равнозначны по трудоемкости (з.е.).

Рис. 1. Схема выбора модулей обучающимся при формировании индивидуальной образовательной траектории

Научно-исследовательская деятельность, практики выполнения выпускной квалификационной работы в течение всего периода обучения являются возможностью для обучающегося реализовать образовательные потребности на основе осознанных познавательных и профессиональных интересов и образовательных возможностей с целью освоения профессиональных компетенций в рамках индивидуальной образовательной траектории.

Обучение на основе SMART-технологий должно быть легко управляемым, чтобы обеспечить организации образования гибкость учебного процесса, и интегрированность с внешними источниками. Развитие интерактивной образовательной среды основывается на достаточной степени развития SMART-технологий и интенсивности проникновения их в повседневную жизнь.

Литература

1. Жданов Э.Р., Барина Н.А., Магсумов И.Р., Яфизова Р.А. Построение индивидуальных образовательных траекторий обучения студентов на основе SMART-технологий в условиях модернизации образования/Казанский педагогический журнал. 2015. № 3 (110). С. 34-39.
2. Завражин А.В. SMART как ключевое направления научно-технического процесса/SMART: содержание и особенности проникновения в современное общество. Монография. М.: МЭСИ, 2015.
3. Тихомиров В. Смарт университет – будущее высшего образования // Доклад на международном конгрессе SMART RUSSIA 2014.
4. Тихомиров В.П. Мир на пути Smart education. Новые возможности для развития // Открытое образование. Научно-практический журнал. Специальный выпуск – «Смарт-технологии в образовании». – 2011.
5. Шубина И.В. SMART и развитие современного образования. Статистика и Экономика. 2015;(3):17-19.

РАЗРАБОТКА ПРОЕКТА НАУЧНОЙ СТАТЬИ С ЦЕЛЬЮ УСПЕШНОЙ ПУБЛИКАЦИИ В ИНФОРМАЦИОННЫХ БАЗАХ WEB OF SCIENCE / THOMSON REUTERS, SCOPUS

*Крутько Дарья Викторовна
директор, глав.ред.*

*ООО «САЙНС ПРОМОУШН ГРУП»
LLC «SCIENCE PROMOTION GROUP»
Киев, Украина*

*Жамалова Самал Арыновна
ст.преподаватель, магистр педагогических наук
Аркалыкский государственный педагогический институт имени
И.Алтынсарина
Аркалык, Казахстан*

Аннотация

Ғылыми жарияланымдардың басылымы ғылымды ғана емес, жалпы қоғамды да дамыту үшін өте маңызды. Олардың деңгейі әртүрлі: қарапайымнан күрделіге дейін (конференцияда баяндама, журналдағы мақала, кітаптың тарауы). Бүгінгі күннен танымал базалар Scopus және Web of Science болып табылады. Конференция баяндамасының мақсаты – ғылыми мақалаларды жазу үшін қарапайым және пайдалы ұсыныстарды ұсыну; беделді ғылыми

дерекқорлардың рейтингтік басылымдарында жариялау үрдісін жеңілдететін құрылымды қарастыру.

Түйін сөздер: ақпараттық дерекқорлар, Web of Science, Scopus, ғылыми жарияланымдар, академиялық мақалалар.

Abstract

Scientific publications are of great importance for the development of not only science but also society as a whole. Their levels are different: from simple to the most complicated (a report at a conference, an article in a journal, a chapter of a book). To date, the most popular bases are Scopus and Web of Science. The purpose of the conference report is to offer simple and useful recommendations for writing scientific articles; consideration of the structure that could facilitate the process of publication in the rating publications of reputable scientific databases.

Key words: information databases, Web of Science, Scopus, scientific publications, academic articles.

Наука – важная составляющая человеческой деятельности, занятие которой приводит к накоплению коллективных, последовательных знаний.

Накопление и распространение знаний происходит разными путями. Сегодня наиболее авторитетными в научной среде являются: Scopus – научная информационная база, официально принятая в ряде стран и учреждений как показатель качества изданий (следовательно, публикации, реализованные в журналах Scopus, ценятся в научном сообществе) и Web of Science (ранее, ThomsonReuters). Результаты исследований, опубликованные и проиндексированные в Web of Science (WoS), широко признаны в качестве стандарта [1, 726-729].

Как показывает практика, если исследование было интересным рукопись была грамотно написана (с соблюдением требований международных академических стандартов), то такой научный материал может рассчитывать на публикацию в журналах базы WoS с высоким импакт-фактором (ИФ).

Вопросы, с которыми надо определиться, приступая к процессу публикации, следующие:

- Выбор актуальной темы статьи;
- Выбор журнала для возможной публикации;
- Написание статьи в соответствии с форматом IMRAD от англ. «Introduction, Methods, Results, and Discussion», т.е. «Введение, Методы, Результаты и Обсуждения».

Публикации результатов качественных научных исследований позволяют распространять, разрабатывать и использовать свежие решения. В большинстве случаев современные научные исследования проводятся в среде университетов и научно-исследовательских институтах [4, 237-267]. Исследователи, работающие в этих учреждениях, сталкиваются с постоянно растущими требованиями, которые наглядно описаны известной фразой «опубликоваться или умереть» [7, 321-329].

Ученые из стран Восточной Европы (ВЕ) зачастую сталкивались с рядом препятствий на пути к публикации в авторитетных международных изданиях из-за того, что:

- Во-первых, вплоть до начала 1990-х годов, когда перестройка вызвала распад бывшего Советского Союза и прекращение Холодной войны [2, 1-17], определяющими были идеологические причины. Результаты исследований в социалистических обществах отличались от исследований в капиталистических. Для исследователей из стран ВЕ было трудно достичь такого же уровня владения объективной информацией, как их коллегам из развитых стран, благодаря разнообразной институциональной среде [16, 1-19] так же, как и по той причине, что авторитарные режимы не могли предоставить комфортную среду для научного производства [9].

- Во-вторых, проблема языка была значимым барьером для авторов из стран, не говорящих по-английски, особенно в области социальных наук [8, 967-985].

- В-третьих, будущим профессионалам редко дают указания в сфере подготовки рукописей [10, 115-130]. Следовательно, только через кропотливый процесс «проб и ошибок» ученые достигают результатов в области публикаций.

Результаты научного исследования должны быть изложены в виде статьи, подготовленной в соответствии с требованиями академического письма. Академический стиль написания основан на старой традиции и уходит своими корнями в XVII век, когда была опубликована первая рукопись [12, 575-603], хотя некоторые авторы считают это ремесло очень требовательным [19, 157-160].

Из-за высоких стандартов журналов, индексируемых в Web of Science и Scopus, невозможна публикация неграмотно написанного материала, пускай даже очень важного исследования.

Огромное количество научных работ было написано исследователями на тему составления научных статей и вариантов публикации. Поиск по теме «Как написать научную статью» в базе данных Web of Science до недавнего периода времени составлял около 292 статей, опубликованных в 240 журналах (например, Международный Журнал Научного Образования, Научные Исследования в Области Естественного Образования, Научное Образование, Scientometrics, и Журнал Исследований в Области Преподавания Естественных Наук) из 47 стран (Англии, Канады, Испании, Нидерландов, Германии и Италии). Авторы рассматривают ряд тем, таких как интересные исследования [22, 9-15], публикация теоретических работ [18, 300-303], качественные исследования [17, 856-862] и причины отказа от статей [11, 700-702]. Кроме того, есть много соответствующих книг, охватывающих рассматриваемую тему [5, 16-18]; [8].

Чтобы обобщить наиболее важные рекомендации, которые помогут опубликовать статью, предлагается структура, формализующая процесс ее написания. Эта структура основана на четырех критериях «4К» (Рис.1)

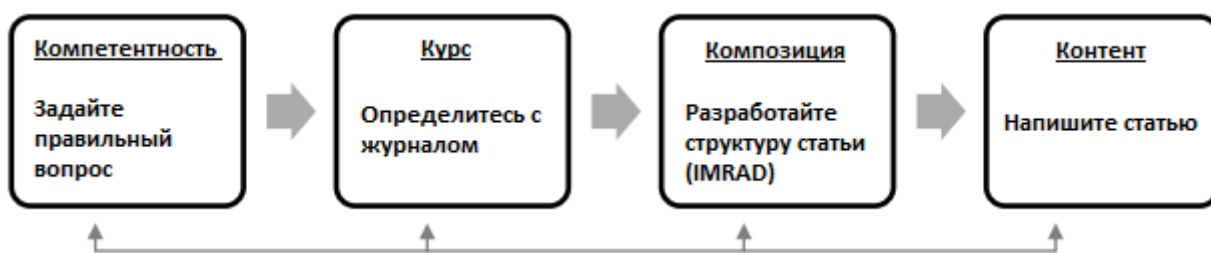

Рисунок 1. «4К» алгоритм написания статьи.

Основа 4К базируется на предположении, что для успешной публикации научных исследований важны следующие навыки:

- 1) Выбор актуальной темы, исследуемой в соответствии с высокими стандартами качества (компетентность);
- 2) Ориентация на правильный журнал с помощью релевантной темы (курс);
- 3) Тщательное планирование структуры статьи (композиция);
- 4) Теория и методология должны быть связными между собой и поддерживаемы компетентностью в области написания (контент).

Данный процесс является итеративным и в любой момент автор может пересмотреть качество предыдущих шагов и внести коррективы.

Компетентность: актуальность вопроса исследования

Задача соответствующего научного вопроса, который станет основой для дальнейшего развития исследования и определения гипотезы статьи, является самым важным этапом в научном написании [15, 4-5]. Существуют разные пути решения данного вопроса. Автор может читать статьи на подобные темы в качественных журналах, обсуждать тему с наставником или коллегой, представлять материалы на конференции. Вопрос исследования должен быть интересным для целевой аудитории журнала.

Курс: ориентация на правильный журнал

После того, как автор определился с исследуемым вопросом статьи, он должен принять решение о возможном журнале для публикации. Чтобы увеличить вероятность публикации, желательно выбрать несколько возможных изданий, учитывая, что статья соответствует теме, миссии журнала, его качеству, а также опыту опубликованных в нём авторов. Чтобы минимизировать отказы, авторы должны стараться, чтобы качество статьи соответствовало качеству журнала. Свои лучшие статьи следует направлять в журналы с высоким научным коэффициентом (импакт-фактором). Другие приличные журналы – это тоже хорошее решение, особенно для публикации результатов предварительных разработок, статей с узкой тематикой, региональными исследованиями.

Композиция: структура IMRAD

В научных журналах публикуются различные типы научных работ: тематические исследования, теоретические работы, обзоры [20, 1375-1377]. Формат IMRAD (Introduction – Methods – Results – Discussion / Введение – Методы – Результаты – Обсуждения) можно рекомендовать в качестве хорошего варианта независимо от типа статьи [6], хотя возможны и другие композиции, такие как ОРП (определение, решение и преимущества) [14, 162-164].

Формат IMRAD основан на четырех частях статьи:

- 1) Введение (какая проблема изучалась?);
- 2) Методы (как проблема изучалась?);
- 3) Результаты (каковы результаты исследования?);

4) Обсуждение (что означают полученные результаты?), но это не означает, что в разделах статьи должны быть именно эти точные оглавления. Уайтсайд считает, что «статья должна представлять собой организованное описание гипотез, данных и выводов, предназначенных для инструктирования читателя», и подчеркивает важность использования контура в письменной форме [20, 1375-1377].

Контент: писательские навыки

Навыки письменной речи достигаются несколькими способами, например, через опытное обучение, работу в командах со специалистами знания своего дела – соавторами, путём получения отзывов от коллег и самостоятельного написания рецензий. Чтение высококачественных научных статей, опубликованных в целевых журналах, индексируемых в Web of Science или Scopus, имеет первостепенное значение. Опять же, полезно найти несколько работ с подобными темами и внимательно ознакомиться с ними.

Для неопытных авторов чрезвычайно важно изучать предложение за предложением каждого раздела статьи, чтобы полностью понимать, как выстроено содержание. В лучших рукописях все слова специально подобраны таким образом, чтобы в статье не было ничего лишнего, а информация была сохранена.

При отправке статьи в издание необходимо учитывать, что научные журналы обычно публикуют инструкции для авторов на своих сайтах. Статья должна быть отправлена в журнал в соответствии с этими инструкциями. Также принято писать сопроводительное письмо редактору с заголовком статьи и именами соавторов (если таковые имеются), в которых четко указано, что статья не отправляется для публикации в какой-либо другой журнал. Письмо редактору журнала также может содержать краткое объяснение того, почему статья подходит для публикации в конкретном журнале и каковее научный вклад.

После отправки в журнал принимается решение о возможной публикации статьи. Как правило, редактор журнала решает, следует ли отсылать статью на рецензирование. Большинство статей отклоняются редакторами сразу, без направления их на рецензирование.

Линтон описывает причины, по которым в большинстве случаев статьи отклоняются редактором, а именно: проблемы самоидентификации (большое количество самопричислений), ссылки (веб-адреса не авторитетных сайтов, документы на иностранных языках, стиль форматирования, частичные ссылки), общий стиль (использование выражений клише, использование неопределенных аббревиатур, орфографические ошибки, не следование формату IMRAD, отсутствие маркировки или использование её слишком большого количества, цели статьи (нет определения цели статьи), методы (предвзятая выборка, неадекватные методы), вклад (например, подтверждение / отрицание того, что считается очевидным или это никого не интересует). Даже

если документ будет отклонен редактором, в большинстве случаев автору будут предоставлены рекомендации по улучшению качества статьи [13, 6-8].

Если редактор журнала решает отправить документ на рецензирование, применяется система «одноранговой проверки», которая может быть «двойной слепой», «односторонней» или «открытой». Возможные решения рецензента включают такие варианты: принятие статьи такой, какая она есть (редко), принятие статьи с небольшими исправлениями (иногда), принятие статьи с основными исправлениями (в большинстве случаев) и отклонение статьи. Когда рецензент требует серьезных изменений, авторы не должны отказываться от улучшения работы. Автор должен следовать рекомендациям рецензентов как можно точнее. Хорошая, добросовестная рецензия способствует улучшению научных навыков автора. Конструктивное письмо рецензентам с объяснениями сути произведенных изменений в статье в соответствии с их предложениями – это хороший шаг на пути к взаимопониманию.

Выводы

Качество научной статьи является результатом процесса, который состоит из тщательного изучения материалов, исследования рассматриваемого вопроса и грамотного изложения на бумаге. Все три составляющие одинаково важны. Ученый должен уметь оценивать качество работы других и использовать лучшие образцы для подражания в своих собственных исследованиях. Чтобы в конечном итоге стать образцом для подражания для будущих поколений. Многие книги представляют принципы научных исследований [3], которые необходимо тщательно изучать и практиковать.

На вопрос: «Зачем публиковать в журналах ISI с импакт-фактором?», — некоторые авторы считают, что основополагающая оценка научной работы только по цифрам (например, факторы воздействия или количество цитат) является редуционизмом, унижительным для науки [21, 373-374]. Так же на сайте Thomson Reuters есть предупреждение об осторожном использовании импакт-фактора в качестве единственной меры научной производительности.

Несмотря на существующую дискуссию о достаточности библиометрических мер: импакт-фактор, SJR (показатель цитат базы Scopus) и h-индекс (Индекс Хирша), нынешняя практика в научном сообществе сосредоточена главным образом на журналах ISI (индекс цитирования журналов Web of Science) и использовании этих мер как основы для оценки качества научных исследований.

С распространением публикаций через такие новые ресурсы как конференции, открытые журналы и сопоставимые базы данных [12, 575-603], эта практика, вероятно, изменится в ближайшем будущем. Однако строгость к научным статьям и требования к написанию рукописей станут еще более значимыми, и будут использоваться как средства повышения качества, и надежности научных исследований.

Литература

1. Адам, Д., (2002), «Анализ цитирования: счетный дом», *Nature/Природа*, 415: 726-729.
2. Браун, А., (2007), «Перестройка и окончание холодной войны», *История холодной войны*, 7 (1): 1-17.
3. Кэри, С.К., (2011), «Руководство для новичков по научным методам», Cengage, Stamford/Сингейдж Стэмфорд.
4. Кутер, Р., Памфри, С., (1994), «Отдельные сферы и общественные места: размышления об истории научной популяризации и науки в народной культуре», *История науки*, 32 (3): 237-267.
5. Дэй, Р.А., (1989), «Истоки научной статьи: формат IMRAD», журнал Американская Ассоциация медицинских писателей, 4: 16-18.
6. Дэй, Р.А., (1998), «Как написать и опубликовать научную статью», Oryx Press, Phoenix/Орикс Пресс, Феникс.
6. Де Ронд, М., Миллер, А.Н., (2005), «Опубликоваться или умереть», *Журнал управленческого исследования*, 14 (4): 321-329.
7. Гантман, Э.Р. (2012), «Экономические, лингвистические и политические факторы в научной стране», *Scientometrics/Сайнтометрикс*, 93 (3): 967-985.
8. Хартли, Дж., (2008), «Академическое письмо и публикация: Практическое руководство», Routledge, London/ Рутледж, Лондон.
9. Джозефсон, П., (1996), «Тоталитарная наука и техника», Гуманитарная пресса, Атлантическое нагорье.
10. Кейс, К.В., (1999), «Воспитание обучения в научных жанрах: подключение знаний производство с письмом, чтобы учиться в науке», *Научное образование*, 83: 115-130.
11. Килдафф, М., (2007), «Комментарии редактора: первые десять причин, почему ваша статья не может быть отправлена на рецензирование», *Академия управления обзором*, 32 (3): 700-702.
12. Ларсен, П.О., Инн М., (2010), «Темпы роста научных публикаций и снижение охвата, предоставленного индексом цитирования науки», *Scientometrics/Сайнтометрикс*, 84: 575-603
13. Линтон, Дж.Д., (2102), «Как отклоняют ваши статьи (или не отклоняют)», *Technovation/Техника*, 32: 6-8.
14. Мазер, К.Д., (2000): «Метод DSB – упрощенное письмо», *Leading Edge/ Ведущий край*, 19 (2): 162-164.
15. Моффин, П., (2011), «Публикация в журналах экономики», *CSWEP News, Spring/Новости CSWEP, Весна*, 4-5.
16. Оленик, А., (2012), «Публикации в России и на Западе в сравнении», *Scientometrics/Сайнтометрикс*, 93 (2) 1-19.
17. Пратт, М.Г., (2009), «Из-за отсутствия шаблона: советы по написанию (и пересмотру) качественных исследований», *Журнал Академии управления*, 52 (5): 856-862.
18. Риндова, В., (2008), «Комментарии редактора: теория публикации, когда вы новичок в игре», *Академия управления обзором*, 33 (2): 300-303.
19. Тычинин, Д.Н., Камнев, А.А. (2005), «Руководство по стилю: рекомендации для улучшения научного английского языка», *Actahistochemica/Записи гистохимика*, 107: 157-160.
20. Уайтсайд, Дж.М., (2004), группа «Уайтсайдс»: «Написание статьи», *Расширенные материалы*, 16 (15): 1375-1377.
21. Вилкоккс, А., (2008), «Повышение и падение импакт-фактора Томсона», *Эпидемиология*, 19: 373-374.
22. Бартунок, Дж.М., Райнс, С.Л., Дуэйн Айрланд, Р., (2006), «Что вызовет интерес в управлении исследованиями и почему это важно?», *Журнал Академии управления, Форум редакторов журнала Академии управления*, 49 (1): 9–15.

**МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ВУЗОВ РОССИИ
И КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ:
НА ПРИМЕРЕ СМОЛЕНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА И АРКАЛЫКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА ИМ. И.АЛТЫНСАРИНА**

*Сенькина Гульжан Ержановна
доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой информационных
и образовательных технологий,
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования «Смоленский государственный университет»*

*город Смоленск, Россия
gulzhan.senkina@gmail.com*

*Ескермесулы Алибек
доктор философии (PhD), заведующий кафедрой информатики,
Аркалыкский государственный педагогический институт имени
И. Алтынсарина,
г. Аркалык, Казахстан
730_64@mail.ru*

Аннотация. Бұл мақалада Ресей Федерациясының Смоленск мемлекеттік университетінің және Қазақстан Республикасының Ы.Алтынсарин атындағы Аркалық мемлекеттік педагогикалық институтының білім беруді цифрландыру жағдайында халықаралық ынтымақтастық ерекшеліктерінің қысқаша сипаттамасы берілген.

Түйінді сөздер: университеттердің халықаралық ынтымақтастығы, оқытудағы заманауи сандық технологиялар, онлайн семинарлар, робототехника.

Annotation. This article provides a brief description of the features of international cooperation of the Smolensk State University of the Russian Federation and the Arkalyk State Pedagogical Institute named after I. Altynsarin of the Republic of Kazakhstan in the conditions of digitalization of education.

Keywords: international cooperation of universities, modern digital technologies in education, online seminars, robotics.

Глобальная цифровизация является социальным вызовом начала третьего тысячелетия. Она затрагивает каждого жителя планеты, независимо от места проживания, возраста, рода деятельности, национальной либо расовой принадлежности. Даже если человек не является активным пользователем цифровых технологий, информация о нем в оцифрованном виде так или иначе хранится на различных серверах.

Цифровизация охватывает такие значимые области для человека как образование, медицина, экономика. Более того, цифровизация становится приоритетом государственной политики ведущих стран. Благодаря ей оптимизируются и ускоряются многие процессы, связанные с хранением, передачей и обработкой информации, в особенности с обработкой больших данных, в том числе персональных.

Можно констатировать, что государство в большей степени заинтересовано в цифровизации, чем конкретный человек. Благодаря цифровизации могут, например, снижаться затраты на образование. Неспроста поднимаются вопросы кластеризации вузов России на базовые, продвинутое и ведущие, что предполагает обучение студентов базовых вузов дистанционно с помощью он-лайн курсов (до 70 % от общего числа курсов), разработанных продвинутыми и ведущими вузами. В связи с этим очевидны многие риски, в зависимости от качества он-лайн курсов: степени их доступности, понятности, интерактивности, возможности реализовать обратную связь, обеспечить приближение к «живому» общению лектора со студентами, а также студентов между собой. В противном случае индивидуальный характер самостоятельных занятий с помощью таких курсов может привести к потере у обучающихся навыков эффективного взаимодействия, к социальному отчуждению и изоляции.

Вместе с тем, имеются преимущества цифрового образования, особенно проявляющиеся в условиях международного сотрудничества вузов, которое может быть взаимовыгодным в плане обмена опытом, совместной научной и проектной деятельности, реализации совместных программ профессиональной подготовки и переподготовки. Показательно сотрудничество вузов стран содружества СНГ и Таможенного Союза.

Так, например, Россию и Казахстан объединяют общая история, культурные особенности и ментальность, сформированные в частности и в советский период. Практически все студенты и преподаватели казахстанских вузов владеют русским языком, в свою очередь, за пределы Казахстана мигрировали специалисты, на том или ином уровне владеющие казахским языком, ныне проживающие как в странах СНГ, так и в дальнем зарубежье. Именно такая ситуация оказалась характерной для Смоленского государственного университета и Аркалыкского государственного педагогического института имени И.Алтынсарина. Благодаря этому удалось наладить сотрудничество в области научной, учебной и практической деятельности в рамках договорных отношений.

В соответствии с взаимным стремлением народов Казахстана и России развивать образовательное сотрудничество как основу подготовки высококвалифицированных кадров для внешнеэкономических отношений двух стран, имея общие приоритеты в области развития образования и научных исследований, вузы договорились об основных цели и принципах сотрудничества:

Цель: сотрудничество в сфере образовательной и научно-исследовательской деятельности, развитие обмена студентами и профессорско-преподавательским составом.

Для реализации цели договора стороны договорились:

- содействовать двустороннему обмену студентами и профессорско-преподавательским составом;
- содействовать развитию совместных образовательных программ высшего образования - бакалавриата, включая программы «двойных дипломов»;
- содействовать расширению научного сотрудничества и проведению совместных научных исследований в областях, представляющих взаимный интерес;

- содействовать организации и проведению стажировок в целях повышения научной квалификации профессорско-преподавательского состава;
- обмениваться опытом развития передовых методов обучения;
- организовывать совместные международные научные и практические форумы (симпозиумы, семинары и конференции), в том числе с использованием дистанционных технологий;
- организовывать и проводить совместные образовательные и научные проекты.

При этом, согласно договору, сотрудничество будет осуществляться как в целом между высшими учебными заведениями, так и между отдельными их структурами или конкретными сотрудниками в форме, наиболее приемлемой для обеих сторон. Академические обмены осуществляются по взаимному согласованию на основе индивидуальных приглашений.

В настоящее время уже осуществлен ряд мероприятий. Проведены две всероссийские научно-практические конференции «Развитие научно-технического творчества детей и молодежи» (2017, 2018 гг.) на базе СмолГУ, в которых на бесплатной основе приняли участие преподаватели Аркалыкского государственного педагогического института имени И. Алтынсарина.

29 ноября 2017 года по пункту «Рассмотрение возможности включения дисциплины по основам робототехники соответственной образовательной программе с приобретением необходимых приборов» плана дорожной карты развития Аркалыкского государственного педагогического института имени И. Алтынсарина на 2017-2021 годы, кафедрой информатики АрПИ и кафедрой информационных и образовательных технологий СмолГУ организован международный онлайн семинар на тему «Основы робототехники». На семинаре выступили д.п.н., профессор СмолГУ Сенькина Г.Е., к.п.н., доцент СмолГУ Самарина А.Е, и ст. преподаватель кафедры информатики АркГПИ Шонгалова К.С.

Также участвовали ППС кафедры информатики, студенты 1-3 курсов Аркалыкского государственного педагогического института имени И. Алтынсарина и ППС кафедры информационных и образовательных технологий, студенты 4-5 курсов Смоленского государственного университета, ученики 9-10 классов города Велижа Смоленской области Российской Федерации в рамках Профорientационного дня физико-математического факультета в г. Велиж на базе Велижской школы № 1[1].

Здесь, в современном здании школы, установлено новейшее учебное оборудование в рамках федеральной целевой программы по оснащению школ РФ.

Рисунок 1 – Международный онлайн семинар

Рисунок 2 – Мастер класс по робототехнике

Здание красного кирпича, которое нельзя не заметить, огромная территория с современной метеостанцией и теплицами, два бассейна, светлые кабинеты, интерактивные панели на стенах, просторная столовая, мобильные интерактивные доски во всех кабинетах, документ камеры, планшеты «Эйнштейн» с датчиками практически на каждого ученика, мобильные компьютерные классы, системы для интерактивного голосования, новейшие станки, приборы, встроенная кухня, бытовая техника в кабинетах технологии, тир, робототехника, 3D-принтеры и 3D-сканеры, интерактивные наглядные пособия по всем темам и предметам – всего не перечислить. Все в соответствии с ФГОС для средних школ.

Доцент кафедры информационных и образовательных технологий Самарина А.Е. и студенты 4-5 курсов Смоленского государственного университета совместно с учениками 7-10 классов провели мастер класс. В ходе мастер класса слушатели сконструировали электронные устройства управляемые Ардуино (контроллер) и его клоном на основе вычислительной платформы, изучали принципы и методы моделирования и программирования.

Рисунок 3 – Демонстрация движения робота

Старший преподаватель кафедры информатики Шонгалова К.С. провела мастер-класс по робототехнике среди студентов 1-3 курсов Аркалыкского педагогического института имени И. Алтынсарина и учеников средних школ города Аркалыка. В ходе мастер класса слушатели ознакомились с базовыми знаниями в сфере проектирования инженерных систем на основе конструктора LEGOMINDSTROMSEV3 (рисунок 4,5,6).

Рисунок 4 – Мастер класс а)

Рисунок 5 – Мастер класс б)

Рисунок 6 – Мастер класс с)

В заключение отметим, что использование современных цифровых технологий в образовании открывает перед нами безграничные возможности, это – обмен опытом, последние мировые новости в сфере образования и науки, совместное развитие с отечественными и зарубежными вузами и необходимость для дальнейшего как индивидуального, так и коллективного профессионального развития ППС и студентов.

Литература

1. Профорientационный день физико-математического факультета в Велиже.- http://www.smolgu.ru/news_univer/proforientacionnyj_den_fiziko-matematicheskogo_fakul_teta_v_velizhe/

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ 3D МОДЕЛИРОВАНИЯ И ПРОЕКТИРОВАНИЯ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ФИЗИКИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ПОСТРОЕНИЕ МОДЕЛИ

*Базылева Анна Александровна
Магистрант*

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования «Смоленский государственный университет»
город Смоленск, Россия
anyuta11.01.1994@gmail.com*

Аннотация

Жылдам дамып келе жатқан ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қазіргі жағдайында инновациялық білім беру технологиялары қатарына 3D модельдеу және жобалау технологияларын жатқызуға болады. Мысалы, 3D – моделдеудің білім беру технологиялары ретінде жалпы білім беретін мектепте физиканы оқытуда оқушылардың жобалық іс-әрекетінде қолдануға болады. Бірақ сұрақ туындайды: білім алушылар 3D модельдеу және жобалау бағдарламаларын өз жобалау қызметінде пайдалануға дайын ба?

Кілттік сөздер: 3D модельдеу және жобалау, білім алушылардың жобалық қызметі, білім алушылардың дайындығы, жобалық қызметті сүйемелдеу жүйесі.

In modern conditions of rapidly developing information and communication technologies among the innovative educational technologies it is advisable to include the technology of 3D modeling and design. For example, as an educational technology 3D – modeling can be used in the project activities of students in the study of physics in secondary school. But the question arises: are students ready to use 3D modeling and design programs in their project activities?

3D modeling and design, project activity of students, readiness of students, system of support of project activity.

3D моделирование и проектирование настолько прочно вошло в жизнь людей, что они сталкиваясь с ним, порой даже не замечают его. Разглядывая интерьер комнаты на огромном рекламном щите, наблюдая, как взрывается самолет в остросюжетном боевике, многие не догадываются, что перед ними не реальные съемки, а результат работы специалиста 3D моделирования и проектирования. Область применения 3D моделирования и проектирования необычайно широка: от рекламы и киноиндустрии до дизайна интерьера и производства компьютерных игр.

В современных условиях быстроразвивающихся информационно-коммуникационных технологий к числу инновационных образовательных технологий целесообразно отнести и технологии 3D моделирования и проектирования. Например, в качестве образовательных технологий 3D – моделирование можно применить в проектной деятельности обучающихся при изучении физики в общеобразовательной школе. [3, 4]

Применение технологий 3D моделирования и проектирования в проектной деятельности обучающихся способствует:

- развитию творческих способностей обучающихся;
- профориентации обучающихся на инженерные и технические специальности;
- развитию познавательного интереса у обучающихся;
- улучшению восприятия учебного материала обучающимися;
- концентрации внимания обучающихся на учебном материале. [3, 4]

Физика - наука экспериментальная, все темы курса физики сопровождаются демонстрационным экспериментом. Методика обучения физике всегда была сложнее методик преподавания других предметов. Использование 3D моделирования и проектирования в проектной деятельности обучающихся при изучении физики повысит эффективность обучения. Для этого нам необходимо иметь систему сопровождения проектной деятельности учащихся в процессе обучения физике с использованием 3 D технологий.

Этапы системы:

1. Разработка тематики проектов
2. Подбор учителем технологий под тематику проектов
3. Поиск методических рекомендации по применению 3 D технологий
4. Беседа: постановка проблемы, целей и задач проекта, возможного результата и способ его достижения, составление плана
5. Подбор учеником технологий под тематику индивидуального проекта

6. Изучение методических рекомендации по применению 3 D технологий
7. Консультации по овладению 3 D технологиями
8. Консультации по самому итоговому проекту
9. Консультации по оформлению и защите индивидуального проекта

Система сопровождения проектной деятельности учащихся в процессе обучения физике с использованием 3 D технологий

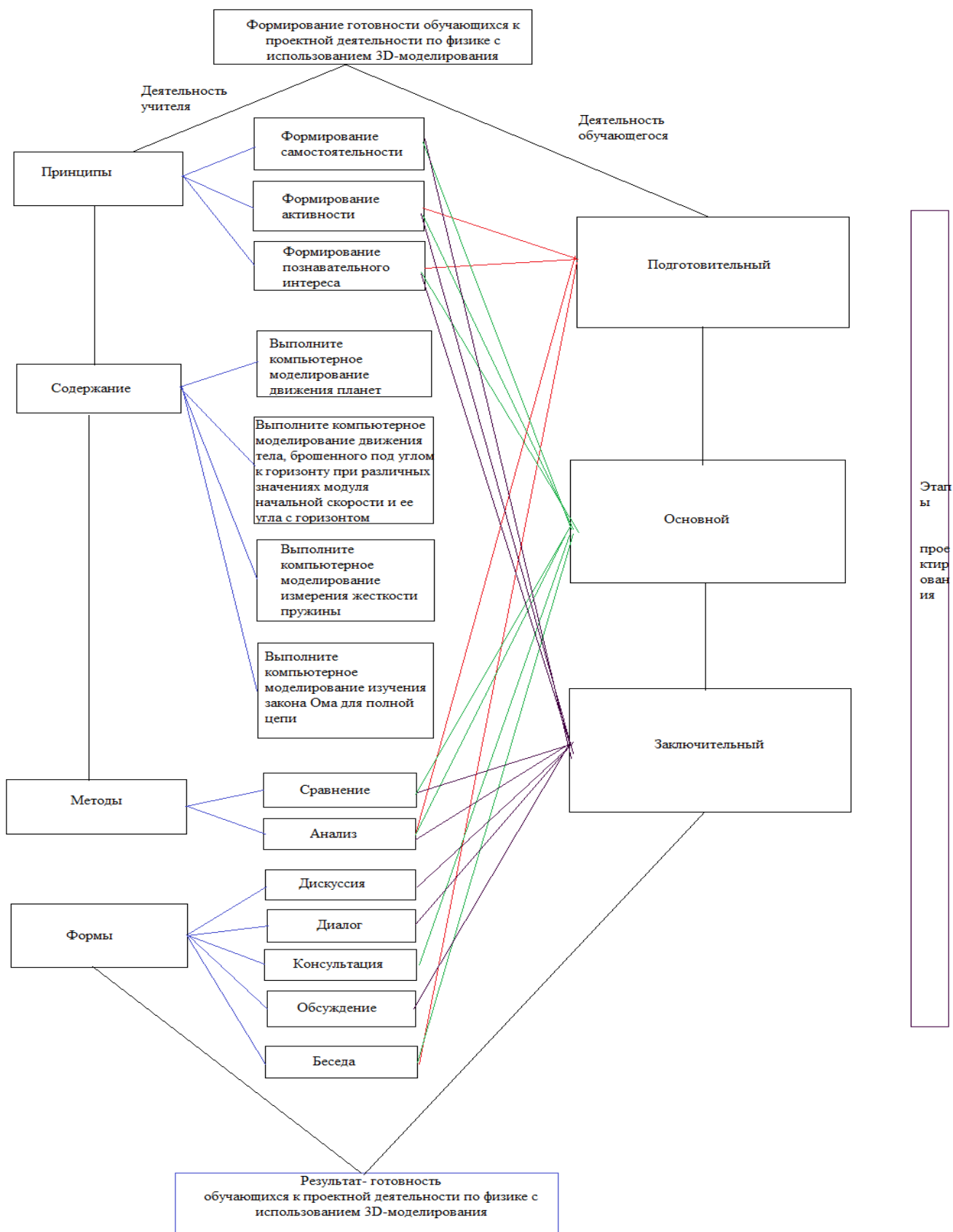
№ п/п	Наименование этапа	Содержание	Цели	Методы	Формы	Результат
1	Подготовительный	1. Разработка тематики проектов 2. Подбор учителем технологий под тематику проектов 3. Поиск методических рекомендации по применению 3 D технологий 4. Постановка проблемы, целей и задач проекта, возможного результата и способ его достижения, составление плана	Заинтересовать учащихся, подобрать тему в соответствии с его уровнем подготовки и развития	Анализ (тем, технологий, ресурсов интернет)	Беседа	Тематика проектов, база методических рекомендаций, выбор учащимися тем проектов и разработка индивидуального плана проектной деятельности
2	Основной	1. Помощь в подборе учеником технологий под тематику индивидуального проекта 2. Изучение методических рекомендации по применению 3 D технологий 3. Индивидуальное сопровождение по овладению 3 D технологиями 4. Индивидуальное сопровождение по выполнению итогового проекта	Стимулировать обучающихся к самостоятельному изучению рекомендаций по применению 3 D технологий и выполнению индивидуального проекта	Сравнение, анализ	Консультация, беседа	Оптимально подобранная 3 D технология и реализация плана
3	Заключительный	Индивидуальное сопровождение по оформлению и защите индивидуального проекта	Научить верному оформлению итогового проекта, подготовить к яркой и запоминающейся защите индивидуального проекта	Сравнение, анализ	Обсуждение, диалог	Успешная защита итогового проекта

Так как выполнение индивидуального итогового проекта по физике предполагает исследовательскую деятельность обучающихся, то и тематика проектов должна соответствовать данному требованию. Поэтому мною были подобраны такие темы итоговых проектов, которые, во-первых, отвечают требованию выполнения исследовательской работы самим учеников, во-вторых, подходят для того, чтобы проекты можно было выполнить в программах 3 D моделирования и проектирования. А именно:

- 1) Выполните компьютерное моделирование движения планет
- 2) Выполните компьютерное моделирование движения тела, брошенного под углом к горизонту при различных значениях модуля начальной скорости и ее угла с горизонтом
- 3) Выполните компьютерное моделирование измерения жесткости пружины
- 4) Выполните компьютерное моделирование изучения закона Ома для полной цепи

Все эти темы подходят для детей, обучающихся в 9-х и 10-х классах. По учебным программам и курс 9 класса, и курс 10 класса начинаются с изучения механики. Для этого раздела физики подходит две темы: «Выполните компьютерное моделирование изучения движения тела, брошенного под углом к горизонту при различных значениях модуля начальной скорости и ее угла с горизонтом» и «Выполните компьютерное моделирование измерения

жесткости пружины». Последний раздел в курсе физики 9 класса посвящен строению и эволюции Вселенной. Для него подходит тема «Выполните компьютерное моделирование движения планет».

На изучение физики на базовом уровне в 10-11 классе отводится 2 ч в неделю. Курс рассчитан на 134 часа: в 10 классе – 68 ч (34 учебные недели), 66 часов в 11 классе (33 учебные недели).

В учебном плане школы, в которой я работаю, весь курс физики на базовом уровне всеми обучающимися изучается за один год при четырех часах в неделю (136 часов). Такое изменение в учебном плане вызвано тем, что десятиклассники обучаются по индивидуальным учебным планам. В индивидуальный учебный план входят предметы трех блоков: обязательные для изучения предметы на базовом или профильном уровне, предметы по выбору на базовом или профильном уровне и элективные предметы. В связи с этим уже в 10 классе обучающиеся проходят раздел «Электродинамика», к которому можно отнести тему итогового проекта «Выполните компьютерное моделирование изучения закона Ома для полной цепи».

Из всего выше сказанного, можно построить следующую модель.

Модель формирования готовности обучающихся к проектной деятельности по физике с использованием 3D-моделирования (на примере конкретных тем)

Список использованной литературы

1. Федеральный закон "Об образовании в Российской Федерации" N 273-ФЗ от 29 декабря 2012 года с изменениями 2018 года
2. Камзеева Е. Е. Интернет - уроки по физике.- Журнал «Физика в школе», №3, 2007 г., - Изд-во «Школа – Пресс»
3. Корнилова Е.А., Трапезникова И.В., Раевская М.В., Инютина Т.С. «Методические рекомендации по изучению технологии 3D–моделирования в общеобразовательных учреждениях Белгородской области», 2016, с. 3-5.
4. ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ СТАНДАРТ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ от «17» декабря 2010 г. № 1897
5. Филиппова И.Я. "Информационные технологии на уроках физики в средней школе". Материалы 8 Международной конференции "Физика в системе современного образования" (ФССО-05), Санкт-Петербург, 2005, с. 623-625.

Список ресурсов сети Интернет

1. Елесева М.А. Проект «Использование 3D-моделирования на уроках физики для развития научно-технического творчества учащихся» [Электронный ресурс] – URL: <http://docplayer.ru/33277664-Proekt-ispolzovanie-3d-modelirovaniya-na-urokah-fiziki-dlya-razvitiya-nauchno-tehnicheskogo-tvorchestva-uchashchih-sya.html> (дата обращения: 20.01.2018)
2. Сидоров Н. А. Выпускная работа «Использование информационных технологий в процессе обучения физике» [Электронный ресурс] – URL: <https://nsportal.ru/shkola/fizika/library/2014/11/14/ispolzovanie-informatsionnykh-tehnologiy-v-protsesse-obucheniya> (дата обращения: 25.01.2018)

ОБУЧАЮЩАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ФИЗИКИ ВТУЗА ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ

Мусабеков Ондасын Устенович
д.п.н., профессор
Алматинский технологический университет
Алматы, Казахстан

Аннотация. Мақалада техникалық жоғары оқу орны физика оқытушысының цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану іс әрекетінің көкейкестілігі баяндалған. Берілген іс-әрекетке қатысты ғылыми еңбектерге қысқаша шолу жасалған. Техникалық ЖОО физика оқытушысының аталған іс-әрекетінің моделі құрылған.

Annotation. This article describes the relevance of the teaching activities of the teacher of physics on the use of digital educational resources. A brief review of the scientific works related to this problem. A model for this activity of a physics teacher is developed.

Түйінді сөздер: цифрлық білім беру ресурстары, цифрлық білім беру ресурстарының көздері, физика оқытушысының цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану іс-әрекеті.

Key words: digital educational resource, sources of digital educational resource, activity of the teacher of physics on use of a digital educational resource.

В Послании Президента РК Н.Назарбаева народу Казахстана поставлены следующие задачи: «В 2018 году необходимо начать разработку третьей пятилетки индустриализации, посвященной становлению промышленности «цифровой эпохи»; продолжить работу по развитию цифровых образовательных ресурсов; усилить качество преподавания математических и естественных наук на всех уровнях образования» [1].

Задачи, поставленные Президентом перед народом Казахстана носит более общий характер. Каждый специалист по характеру сферы своей деятельности их решает индивидуально. В инновационной среде промышленных предприятий содержание профессиональной деятельности инженера, основанной на фундаментальных физических теориях, предполагает выполнение новых профессиональных задач, прежде всего, связанных с использованием современных цифровых технологий. Из них основными являются - эффективное использование цифровых технологий для расчетов физических параметров технологических процессов, статистической обработки результатов эксперимента и прогнозирования.

Наиболее эффективным средством решения этих задач является профессиональное внедрение в систему образования цифровых образовательных ресурсов. Цифровые образовательные ресурсы (ЦОР) призваны стать одним из тех инструментов обучающей деятельности преподавателя, которые помогут ему в реализации поставленных целей. Для эффективного использования ЦОР преподаватели физики технических вузов

должны сами в совершенстве овладеть этими ресурсами, хорошо знать их технические и дидактические возможности, а также обладать творческим потенциалом для самостоятельного развития заложенных в них идей.

Г.А., Бордовским, И.Б.Готской, С.П. Ильиной, В.И. Снегуровой [2] разработана методика использования электронных образовательных ресурсов нового поколения в учебном процессе. В диссертационной работе Н.А. Оспенникова решена проблема обучения будущих учителей физики в педагогическом университете, чтобы его результатом было достижение выпускниками уровня профессиональной компетентности в решении задач организации лабораторных занятий по предмету в средней школе с использованием средств ИКТ [3]. Е.В. Филимонова [4] теоретический обосновала и разработала методики обучения информационному моделированию при разработке ЦОР для учителей информатики, направленной на формирование их готовности к информационно-аналитической деятельности при решении профессионально-педагогических задач современного этапа информатизации образования.

Однако ими неразработано содержание и структура обучающей деятельности преподавателя физики по использованию цифровых образовательных ресурсов в процессе обучения физике.

Актуальность исследования определяется тем, что одним из главных факторов, тормозящих использование цифровых образовательных ресурсов в обучении физике студентов, остается недостаточное знание и умение преподавателей физики по обучению их использованию ЦОР.

Обучающая деятельность преподавателя физики технических вузов по использованию цифровых образовательных ресурсов направлена на повышение уровня фундаментальной подготовки студентов и формирование некоторых видов профессиональной деятельности, характерных для инновационной среды промышленных предприятий.

Объект нашего исследования - обучающая деятельность преподавателя физики технического вуза. Предмет исследования - обучающая деятельность преподавателя физики по использованию цифровых образовательных ресурсов. Цель исследования – выявление содержания и структуры обучающей деятельности преподавателя физики по использованию цифровых образовательных ресурсов. Гипотеза исследования: если выявить содержание и структуру обучающей деятельности преподавателя физики в вуза по использованию цифровых образовательных ресурсов (ЦОР), то создаются необходимые условия для приобретения методических умений преподавателей физики по применению ЦОР.

Перед преподавателем высшей школы стоит задача повышения качества образования. Это ведет, в свою очередь, к пересмотру методики преподавания, определения путей ответа на вопросы как развить учебно-познавательный интерес у студентов, научить его быть субъектом познавательной деятельности, научить оперативно и творчески применять знания для расширения и приобретения новых знаний, для решения разнообразных прикладных задач профессиональной направленности.

Проблема управления учебно-познавательным процессом очень актуальна в настоящее время, когда наметилась тенденция вхождения образования в эпоху цифровой технологии. Для оптимального ведения учебного процесса в деятельности преподавателя используется кибернетическая последовательность управления. Эта последовательность предполагает наличие трех этапов: изучение объекта управления (1 этап), выработку стратегии управления (2 этап), и реализацию принятой стратегии (3 этап) [5]. На первом этапе проходит сбор информации, и уточняются закономерности процесса обучения. На втором этапе определяется содержание обучения и действия обучающегося. На третьем этапе проходит передача информации обучаемым и выявляется результативность. Эти названные этапы предусматривают определенную структуру учебного процесса, где есть целеполагание, адекватное цели содержание и средства обучения. Как правило, учитывается и тот факт, что обучающиеся получают информацию из внешнего мира (электронные библиотеки, книги, учебники и др.). Все это оказывает влияние на всю систему обучения.

Вышеназванные и другие источники по обучающей деятельности преподавателей вузов позволили нам ее конкретизировать для преподавателя физики, и определить ее с помощью функции. Как целевая функция, обучающая деятельность преподавателя физики способствует овладению, расширению, углублению и закреплению физических знаний студентами. Как функция информационного средства, обучающая деятельность преподавателя физики способствует овладению преподавателем физики глубокими знаниями по физике и методике ее преподавания; передача преподавателем физических знаний студентам.

Под *цифровым образовательным ресурсом* понимается информационный источник, содержащий графическую, текстовую, цифровую, речевую, музыкальную, видео-, фото- и другую информацию, направленные на реализацию целей и задач современного образования [6]. Следовательно, использование преподавателем цифрового образовательного ресурса способствует овладению преподавателем физики глубокими знаниями по физике и методике ее преподавания, и передача преподавателем физических знаний студентам.

В результате изучения источников по обучающей деятельности, теорию и практику преподавателей физики по использованию цифрового образовательного ресурса в процессе обучения физике, нами разработана модель использования ЦОР преподавателя данного предмета (см. таблицу 1).

Реализация преподавателем каждого этапа использования требует от него определенной группы умений. Например, целевой компонент обучающей деятельности преподавателя по использованию ЦОР в процессе обучения включает умения: ставить объективно значимую задачу, которая требует от студентов постоянного поиска путей использования цифровых технологий в обучении и их применение на практике; искать нового контента, концепций, информации, идей; общаться с коллегами и студентами по средствам современных технологий за пределами образовательной организации и т.д.

Структура обучающей деятельности (ОД) преподавателя физики втуза по использованию ЦОР

Цель	Подготовка инженеров «цифровой эпохи»	Преподаватель ставит объективно значимую задачу, которая требует от студентов постоянного поиска путей использования цифровых технологий в обучении и их применение на практике (поиск нового контента, концепций, информации, идей; общение с коллегами и студентами по средствам современных технологий за пределами образовательной организации; помощь студентам в упрочении их умений пользования современными технологиями; постановка различных учебных задач на базе возможностей цифровых технологий)
Мотив	Требования общества к обучению инженеров использованию цифровых технологий на производстве	Применение цифровых технологий вызывает интерес преподавателя физики и студентов, так как оно повышает эффективности обучения физике и интереса будущих инженеров к изучению профильных дисциплин.
Содержание	Цифровой форме фотографии, видеофрагменты, статические и динамические модели, объекты виртуальной реальности, и иные учебные материалы, необходимые для организации учебного процесса	Видеофрагменты имеют звуковое сопровождение, в котором объясняются принципы действия устройства, излагается элементы содержания курса физики, связанные с происходящим на экране явлением. Возможна остановка фрагмента в ходе просмотра и повторный его просмотр. Текстовые фрагменты, представляющие собой определения физических понятий, величин, явлений, формулировки законов и границ их применимости, описания важнейших технических устройств, упоминающихся в школьных учебниках
Средства	Интернет, мультимедийные диски, материалы единой коллекции ЦОР	Интернет для преподавателя как источник цифровых образовательных ресурсов; использование компьютера для демонстрации видеороликов; использование мультимедийных учебников по физике
Результаты	Педагогические умения использовать ЦОР в ОД	Умение планировать изучение учебных тем с использованием ЦОР, умение создавать планы занятия с использованием ЦОР, умение методического оформления разработанных ЦОР
Контроль	Взаимооценка и взаимоконтроль использования ЦОР в коллективе преподавателей	Информация внешней обратной связи поступает к преподавателю, проводящему обучение с использованием цифровых образовательных ресурсов, и учитывается преподавателем для коррекции методических подходов по организации деятельности обучаемого и режима функционирования ЦОР.

Критерием умений преподавателя физики по использованию ЦОР в процессе обучения физике являются: полнота действий по всем этапам деятельности, соблюдение их порядка, осознанность каждого действия.

В контексте информатизации образования речь идет о проектировании цифровых образовательных ресурсов физического образования, которое понимается как рефлексивно-продуктивная деятельность инновационного характера, результатом которой является совершенствование образовательной системы по двум направлениям: приращение цифровой образовательной среды и опыта в разработке и применении цифровых ресурсов физического образования. Программные средства для математического и имитационного моделирования позволяют расширить границы экспериментальных и теоретических исследований, дополнить физический эксперимент вычислительным экспериментом. В одних случаях моделируются объекты исследования, в других - измерительные установки. Сокращаются затраты на приобретение дорогостоящего лабораторного оборудования, снижается уровень безопасности работ в учебных лабораториях.

По итогам проведенной работы нами составлены методические рекомендации по использованию ЦОР на занятиях физики, разработаны методики: набор цифровых образовательных ресурсов можно использовать на всех этапах обучения физике: при объяснении нового материала, закреплении, повторении, контроле знаний, умений и навыков; использование ЦОР не только расширяют и закрепляют полученные знания, но и в значительной степени повышают творческий и интеллектуальный потенциал студентов, обучение становится интересным и увлекательным.

Әдебиеттер

1. Послание Президента РК Н.Назарбаева народу Казахстана в 2018 г. <http://24.kz/ru/news/top-news/item/215061-poslanie-prezidenta-rk-n-nazarbae-va-narodu-kazakhstanana>. (Дата использования: 01.10.2018 г.).
2. Бордовский Г.А., Готская И.Б., Ильина С.П., Снегурова В.И. Использование электронных образовательных ресурсов нового поколения в учебном процессе. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007. – 175 с.
3. Оспенникова Н.А. Методика обучения будущих учителей использованию образовательных технологий на лабораторных занятиях по физике в средней школе. Дисс. канд. пед. наук: 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (физика). – г. Пермь, 2007. – С.187.
4. Филимонова Е.В. Методика обучения учителей информатики информационному моделированию при разработке цифровых образовательных ресурсов. Дисс. Канд. пед. наук : 13.00.02 .- Москва, 2010.- 317 с.
5. В.Н.Зайченко. Управление учебно-познавательной деятельностью студентов в процессе обучения//http://vuzirossii.ru/publ/upravlenie_uchebno_poznavatelnoj_deyatelnostju_studentov_v_processe_obucheniya/15-1-0-4186. (Дата использования: 01.10.2018 г.).
6. Гриншкун В.В. Григорьев С.Г. Образовательные электронные издания и ресурсы. // Учебно-методическое пособие для студентов педагогических вузов и слушателей системы повышения квалификации работников образования. / Курск: КГУ, Москва: МГПУ - 2006, 98 с.

САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ЗАМАН ТАЛАБЫ

Рахышов Төлеубек Тұрысбекұлы
С.Аманжолов атындағы ШҚМУ магистрі, аға ұстаз
С.Аманжолов атындағы ШҚМУ, ШҚО Өскемен қаласы
turysbekovich@mail.ru

Анотация: Нам нужно использовать высокие технологии нового века с дерзновением. И для этого наша страна нуждается в квалифицированных специалистах. Профессионал должен исследовать, анализировать и читать все технологические чертежи из космоса. Мы обучили наших студентов, научили их машинистам, и теперь у нас есть проблема с информационной и цифровой технологией. В эпоху современной глобализации важную роль играет цифровизация. В будущем каждый из наших шагов будет оцифрован. В конце концов, вы можете увидеть, как ваше сердце тронуту маленьким мобильным телефоном. Все последние достижения человечества - результат цифровых технологий.

В настоящее время в процессе организации образования дошкольного к национальной модели образования в области использования новых технологий, новейшие методы обучения и воспитания, новых образовательных технологий, психолого-педагогические диагностики вид гибкого, творческого строительства шоссе выше требуемого учителя-исследователя, педагога и мыслителя - сказал президент Нурсултан Назарбаев. Мы также должны начать с самого начала и следить за ходом времени и узнать, как достичь возраста.

Anotation: We need to use the high technologies of the new century with boldness. And for this purpose our country needs skilled and qualified specialists. A professional should research, analyze, and read all the technological drawings from space. We trained our students, taught them how to machine, and now we have a problem with information and digital technology. In the era of modern globalization, digitalization plays an important role. In the future, each of our steps will be digitized. After all, you can now see how your heart is touched by a small mobile phone. All the latest achievements of humanity are the result of digital technology.

Modern pre-school organizations need to be a creative teacher-researcher, thinker-educator, able to move to a national model of education in the context of the use of new technologies, master the latest methods of teaching and education, new pedagogical technologies, self-propelled paths in psychological and pedagogical diagnostics "President Nursultan Nazarbayev said. We also have to start from the beginning and follow the course of the time and learn how to meet the age.

Мемлекет басшысы бағдарламасында «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді», – деп білім арқылы адам өмірде биік шындарды бағындыра алатынын, жалпы, тұтас ұлт ұлы мұраттарға қол

жеткізе алатындығын атап айтқан. Бұл – заман талабы. Елбасы бағдарламасын басты бағдар еткен біздің көздеген мақсатымыз – заман талабына сай білімді де білікті мамандар дайындау. Қазіргі жоғары технология заманын цифрландыру жүйесінсіз көз алдымызға елестету мүлде мүмкін емес. Бүгінгі жылдардың биігінен қарағанда, жаңа дәуірде әлемдік кеңістікке шыққан қазақ елі бірқатар жетістіктерге қол жеткізіп, халықаралық аренада абыройы асқақтады. Қазір қолымыздағы ұялы телефонымызға онлайн бақылау мониторингі қосымшасы енгізілсе, көлік кептелісінде тұрған қала тұрғындары көшенің қай жерінде қандай қуыс барын, қай көшемен кетіп қалу керек екенін біліп отыратын болады. Сондай-ақ, қаладағы ауа бассейнінің ластануының алдын алуға да ғарыштық технологияның пайдасы өте үлкен. Заманауи ғарыштық технологиялар арқылы қалаға жан-жақтан ағылған автокөліктерден, зауыттардан шыққан зиянды заттарды онлайн тексеріп отыруға да болады.

Жаңа ғасырдың жоғары технологияларын біз батыл қолдануымыз қажет. Ал ол үшін елімізге білімді де білікті мамандар керек. Кәсіби маман ғарыштан алынған технологиялық суреттердің барлығына зерттеу жасап, талдау жүргізіп, оны оқи білу керек. Біз шәкірттерімізге сызуды үйреттік, машина жасауды үйреттік, ендігі мақсат – ақпарат пен сандық технология мәселесін меңгеру. Қазіргі заманауи жаһандану дәуірінде цифрландырудың маңызы өте зор. Болашақта біздің әрбір қадамымыз цифрландырылатын болады. Өйткені, қазір қолымыздағы кішкентай ғана ұялы телефонымыз арқылы жүректің қалай соққанын білуге болады. Адамзат қол жеткізген қазіргі жаңа жетістіктердің барлығы санды технологиялардың жемісі. Мысалы, телефон 75 жылда, интернет 7 жылда, Facebook 4 жылда, Instagram 2 жылда, Pokemon Go 1 айда 100 млн. тұтынушыларға қолданысқа енгізілді. Неткен жылдамдық! Қазіргі санды технологиялардың қарқынды даму жылдамдығы экономиканың даму деңгейіне үлкен әсер етеді. Цифрландыру мәселесі өміріміздің барлық саласына өзі келіп кіреді, барлық саланы қамтымаса да, тіпті қазірдің өзінде қоғамымызға кіріп келді де. Біз ұялы телефонды өндіріп жатқан жоқпыз, бірақ дамыған елдер оны әр баланың қолына жеткізіп берді. Сол сияқты, жаңа технологиялар күн сайын көбейе береді, тәрізімізге ене береді. Болашақта соған құл болмас үшін біз барынша сол технологиялардың «үстіне отыруымыз керек», яғни тек қана қолданып қана қоймай, оны шығару мәселесін де қолға алуымыз қажет. Бұл өте маңызды мәселе. Сонда ғана ел экономикасы өзгелерге тәуелділіктен ақырындап арыла бастайтын болады.

Қазір оқу технологиялары да өзгеріп жатыр. Заман талабынан туындаған қашықтықтан білім алу да қазіргі таңда дүние жүзінде үлкен сұранысқа ие болып келе жатыр. Қазіргі кезде өнеркәсіп, ғылым саласымен оқу орындарының арасындағы қарым-қатынас жиілей түсті. Бұл қарым-қатынас бұрын да орнатылған болатын, бірақ қазіргі таңда бұл байланыс беки түскені анық. Себебі, тәрбиелеген шәкірттеріміз ертең далада жұмыссыз қалмау үшін тікелей жұмыс істеуге тура келеді. Ертең оқу бітірген түлектеріміз жұмыс табу керек. Келешекте жас түлек не ғылымда, не өнеркәсіпте, не бизнесте өзінің таңдаған мамандығы бойынша жұмыс істеп, қоғамға өзінің пайдасын тигізе білгені абзал. Бұл бағытта біз жұдырықтай жұмыла жұмыс істейміз.

Білім беруді дамытудың 2020 жылға дейінгі мемлекеттік бағдарламасының басты бағыттарының бірі «*E-Learning*» электрондық оқыту жүйесін енгізу жобасын іске асыру болып табылады. E-learning оқушыларға, мұғалімдерге және ата-аналарға кез келген уақытта, кез келген жерден бағаларды, сынып журналын, электронды кітаптарды, үй тапсырмасын көруге және бір-бірімен қатынасуға мүмкіндік береді. Бұл қала мен ауыл тұрғындарының білім алу мүмкіндігін теңестіреді. Электрондық оқыту жүйесі ақпараттық ортаны құруда, электрондық мемлекеттік қызметтерді автоматтандыруда және тұрғындардың компьютерлік сауаттылығына байланысты мәселелерді шешуде басты рөлге ие. Компьютердің мұғалімдердің оқу процесін, сыныптан тыс жұмыстарды, әртүрлі шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыруда берер көмегі көп екені аз айтылып, аз жазылып жүрген жоқ. Мектеп өміріне компьютердің келгеніне біраз жыл өтті, осы жылдарда оқу процесінде есептеуіш техникаларды қолданудың тұжырымдамалары бірінің орнын бірі алмастыруда. Компьютерлік бағдарламалар ғана, емес, компьютерлік техниканың жаңа түрлері қолданысқа енуде. Ал, бүгінде бізге *Сандық Білім беру Ресурстарын* жасау және пайдалану қажеттігі туындады. Сандық білім беру ресурстары білім берудің бағдарламасының құралы ретінде қандай қызмет атқарады? Дәстүрлі қолданылып жүрген оқыту бағдарламаларынан бұның артықшылығы неде? Апликациялар, графопроекторлар арқылы демонстрациялау, тірі табиғаттағы процестерді сипаттауда кино және видеофрагменттердің де атқаратын қызметі зор. Мысалға, тірі биологиялық объектілерге де бақылаулар жүргізу биология сабақтарының маңызды деп есептелсе де, қазіргі кезде оқушылар мен мұғалімдер сабақтағы дидактикалық тапсырмаларды орындау барысында компьютердің виртуалды кеңістігін пайдалануға мүмкіндік туды. Биология сабақтарында тірі ағзалардағы биологиялық процестерді көрнекі құралдарсыз, саусақ қимылымен түсіндіру мүмкін емес. Сондықтан мұғалім оқу процесін ұйымдастыруда тиімді оқытудың техникалық құралдарын таңдауы тиіс. *Электронды ресурстарды* қолданып білім беру барысында дәстүрлі сабақтың ауқымын кеңейтіп, ақпараттық ортаны едәуір жоғарылатып, білім беру үрдісін көру арқылы қабылдауын қамтамасыз етеді.

Сандық білім беру ресурстары - мультимедиялық дыбысталған презентациялар, сандық форматқа айналдырылған мәтіндер, интерактивті тапсырмалар мен білгілі бір тақырып бойынша тестілеу бағдарламалары түріндегі интерактивті кешен. Білім берудегі мультимедия – таным процесінің жоғарылауына септігін тигізетін, білім беру мазмұнын интерактивті формада ұсынатын, дидактикалық ақпаратты-бағдарламалық құрал. Мультимедия – пайдаланушыға әртүрлі типті ақпаратты біріктіріп ұсыну технологиясы. Зерттеушілердің пікірі бойынша дәстүрлі оқу әдісімен берілген материалдың 25%-ы, көру арқылы 33%-ы, көру-есту арқылы 50%-ы, ал мультимедиялық интерактивті оқыту бағдарламасы көмегімен берілген материалдан 75%-ы есте сақталады екен.

Оқу процесі барысында сандық білім ресурстарының көптеген түрлері қолданылады: анимациялар, интерактивті суреттер мен схемалар, интерактивті тапсырмалар. Сабақ кезеңдерінде олардың әрқайсысын жан-жақты пайдалану қажет. Сандық білім беру ресурстары табиғи объектілер мен көрнекі құралдарды толықтырып отырады. Бұл кезде мұғалімнің оқыту барысында

белгілі бір жағдайға бейімдеуге, оқушылардың дайындық деңгейін ескеріп, оқушылардың жеке шығармашылық потенциалын ашуға мүмкіндіктері мол. Интерактивті суреттер – интерактивті модельдердің қарапайым түрі. Ол суреттер екі режимде жұмыс жасайды. Бірінші режим – демонстрациялық, екіншісі – тестілік. Демонстрациялық режимде суреттермен жұмыс жасаған кезде үш опциямен басқарылады: «Көмек», «Көрсету», «Жасыру».

Ақпараттандыру технологиясының дамуы кезеңінде осы заманға сай білімді, әрі білікті мамандар даярлау - мұғалімнің басты міндеті.

Электрондық оқыту жүйесін білім саласына енгізудегі басты мақсат - білім беру үрдісінің барлық қатысушыларының үздік білім беру ресурстары мен технологияларына тең қол жеткізуін қамтамасыз ету. Ал бұл мақсатты жүзеге асыру үшін оқу үрдісін автоматтандыруды енгізуге жағдай жасау қажет. Мақсатқа қол жеткізу оқу сапасын, білімді басқарудың тиімділігін, сыртқы ортамен ақпараттық кірігуін арттырады.

Қазіргі кезде білім беруді жүйесіндегі талаптардың бірі - оқу үрдісін цифрлық қорлармен қамту немесе оқытудың компьютерлік құралдарын жасау және пайдалану. Оқу үрдісінде электрондық оқу басылымдары, арнайы энциклопедиялар, тестілеу мен бақылау бағдарламалары, анықтамалық жүйелер, географиялық карталар және жердің жасанды серігінен алған суреттердің жиынтығына негізделген білім беру ортасы, виртуальдық зертханалар немесе оның құбылыстарын зерттеуге негізделген модельдер, күрделі интерактивтік оқу материалдары және басқа да ОКҚ-лар кеңінен қолданыс табуда.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан – жақты маман болу мүмкін емес. Олай болса оқу үрдісінде АКТ мүмкіндіктерін, цифрлық контенттерді толығымен пайдалану, тақырып бойынша интерактивтік, видео-материалды әзірлеп, оны зерттеу арқылы тақырыпқа сай орындалатын тапсырмаларды анықтау және жасалу алгоритмін өздеріне құрғызу арқылы шығармашылықпен жұмыстануға итермелейді. Әрине бұл ұзақ уақыт талап ететін процесс, сондықтан да бірнеше сабаққа есептеліп, жоспарланады. Бұл бір жағынан студенттердің ақпаратты жинақтауға, өздеріне қажетті материалды Интернет желісінен іріктей білуіне және қажетті программаны өзбетімен үйренуіне әкеледі, бір сөзбен айтқанда АКТ-құзыреттіліктерін қалыптастырады.

Қорыта келе, электрондық оқыту жағдайында жұмыстану үшін алдымен оқытушының өзі үнемі ізденіс үстінде болып, өзін-өзі жетілдіру қажет. Берілетін материалдарды толық зерттеп, шығармашылықпен беру жағын қарастыруы қажет. Қазіргі заманғы озық технологияларды игеріп, оларға шолу жасап отыруы шарт. «...Қоғамның дамуына қарай ғылым мен техникада оның басқару жүйесі де өзгеріп отыратыны белгілі, осыған орай маман қызметінің мазмұны жаңарып, жаңа мақсат, жаңа көзқарас, жаңа шешімдер мен жаңа мүмкіншіліктер қажеттігі туындайды. Қазіргі мектепке дейінгі ұйымдардың білім беру үдерісінде жаңа технологияларды пайдалану жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту, оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, жаңа педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностика үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог-

зерттеуші, ойшыл тәрбиеші болуын қажет етеді»-деген еді елбасымыз Н.Ә.Назарбаев. Біз де көшбасын бастап, заман ағымына ілесіп, дәуір талабына үйренісуіміз керек деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Назарбаев Н. «Қазақстан – 2030» Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы, Ел президентінің Қазақстан халқына жолдауы. Алматы: Білім, 1997ж, 176 бет
2. *Бұзаубақова Қ.Ж. Жаңа педагогикалық технология. – Тараз, 2003.
3. *Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – Алматы: Білім, 2008
4. Роберт И.В. Информатизация образования (педагогико-эргономический аспект). – М.: РАО, 2002.
5. Сибагатова Г.К. Образовательные технологии в практической деятельности студентов вузов. Дисс... к.п.н. : 15.01.04. – Атырау, 2004.
6. <http://tana.ucoz.ru/>
7. <http://festival.1september.ru/articles/600748/>
8. <http://sabaq.kz/702/12>
9. <http://school-collection.edu.ru>
10. http://asyl-bilim.kz/load/p_nder/informatika/informatika/8-1-0-1237

ГЕОГРАФИЯ ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Демеуов Арман Болатович
6D011600-География мамандығының 1 курс PhD-докторанты
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан
Аялбекова Алия Ескермесовна
г.ғ.к., доцент, «Тұран-Астана» университеті
Астана, Қазақстан

Аннотация. Роль информационно-коммуникационных технологий в образовании в условиях современного общества. В географии, наряду с традиционными технологиями обучения, заложены огромные возможности для применения компьютерных технологий, мультимедиа, GIS-технология и LCGSA, SYMAP, MOSS, GRASS GIS, CAD platform, MapInfo, ERDAS, MIDAS, GIS Data, GIS packages, QGIS, Aeryon Scout, GIS technology.

Ключевые слова: GIS-технология, компьютерное моделирование, применение геоинформационных и цифровых ресурсов, историко-культурные объекты Казахстана, цифровые карты, Цифровой Казахстан, цифровой формат, GIS in archaeology, EXPO 2017.

Annotation. The role of information and communication technologies in education in the conditions of modern society. In addition to traditional learning technologies, geography has enormous opportunities for the application of computer

technology, multimedia, GIS technology and LCGSA, SYMAP, MOSS, GRASS GIS, CAD platform, MapInfo, ERDAS, MIDAS, GIS Data, GIS packages, QGIS, Aeryon Scout, GIS technology.

Keywords: GIS technology, computer modeling, application of geo-information and digital resources, historical and cultural objects of Kazakhstan, digital maps, Digital Kazakhstan, digital format, GIS in archaeology, EXPO 2017.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаев 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында «Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз[1]. Бұл – маңызды кешенді міндет. Экономиканы жаппай цифрландыру тұтас саланың жойылуына және мүлде жаңа саланың пайда болуына алып келеді. Біздің көз алдымызда болып жатқан ұлы өзгерістер – әрі тарихи сын-қатер, әрі Ұлтқа берілген мүмкіндік.» - деп атап өткен [2]. Осыған орай, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысымен «Цифрлық Қазақстан» жеке бағдарламасы қабылданды. Бағдарламаның мақсаты - орта мерзімді болашақта республика экономикасының даму қарқынын:

жеделдету және цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту;

сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстанның экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму траекториясына көшіруге жағдай жасау.

Цифрлық технология елдің бәсеке қабілеттілігіне әсер етуі соншалықты, әлемнің барлық мемлекеттері бұл саланы жаңғыртуға ұмтылуда [3, 20]. Өзіне технологияны тартатын өзгерістер, өндірістік үдерістерді қайта құруға әкеле отырып, қызметтердің тиімділігі мен сапасын жақсартуға көмектеседі. Әлемнің басқа елдерінің тәжірибесі көрсетіп отырғандай, цифрлық технологиялар ЖІӨ өсуіне елеулі үлес қосуда, оның әсерінен кейбір елдер цифрлық экономика бойынша ұлттық бағдарламалар қабылдады. Қолға алған бағдарламада нақты тапсырмалар белгіленген мұның бәрі жаһандық бәсекеге қажетті заманауи талаптар[4, 165].

Елімізде жаңаша білім беруде әлемнің алдыңғы қатарлы мемлекеттерінің қатарына ену мақсатында түрлі шаралар атқарылуда. Әрбір қазақстандықтың түсінуі тиіс нәрсе, бұл білімді болу – болашақтың ең негізгі табыс факторы екендігі. Себебі қазргі таңдағы қоғам кәсіби білімі жетік, құзіретті, бәсекеге қабілетті мамандарды талап етеді.

Ал, оның негізі техникалық және кәсіптік білім берудің оқыту үрдісін жақсартуға жаңа технологияларды енгізу болып табылады. Оқу тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс тәсілдерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып өз бетімен ізденуге шығармашылық еңбек етуге жол салады. Оқушылар терең де жүйелі білім және әдістемелік тәсілдерді жетік меңгерген болуы тиіс.

Пәндерді оқытуда тиімді әдіс – тәсілдерді пайдалана отырып, сабақты қызғылықты да тартымды өткізу мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Зерттеуші ғалым Ф.Янушкевич «Жаңа технологиялық сабақ педагогтың өз әдісін жаңартуға арналған емес, баланың пайдасына, қажеттіліне арналу қажет, сонда ғана сапа болады» - дейді. Білікті ұстаз, білімді маман болу үшін — әрбір мұғалім өз білімін үздіксіз көтеріп отыруы тиіс.

Оқу тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс тәсілдерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып өз бетімен ізденуге шығармашылық еңбек етуге жол салады. Оқушылар терең де жүйелі білім және әдістемелік тәсілдерді жетік меңгерген болуы тиіс. Пәндерді оқытуда тиімді әдіс – тәсілдерді пайдалана отырып, сабақты қызғылықты да тартымды өткізу мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

Қазіргі таңда кәсіптік және технологиялық білім беру үрдісінде кеңінен қолданылып жүрген бірнеше инновациялық технологияларды атап көрсетуге болады. Заманауи ақпараттық технологиялар белсенді дамып қана қоймай, біздің күнделікті өміріміздің ажырамайтын бөлігіне айналу мен қатар сандық технологияигілігін игеруге барлық әлем елдері ұмтылуда. Мысалы, БҰҰ мамандары жасаған зерттеуге орай, Франция халыққа «электронды үкімет» жүйесі арқылы қызмет көрсету тиімділігі бойынша Еуропада 1-орынды алып отыр. Ал дүние жүзіндегі елдер рейтингінде 4-орында тұр. Францияда онлайн қызмет көрсетуден бөлек, телекоммуникация инфрақұрылымы мен онлайн білім беру бағдарламалары жақсы дамыған. Білім сапасын арттырудың тиімді жолы – білім беру жүйесінде сабақта ақпараттық технологияларды пайдалану. Келешек қоғамымыздың мүшелері жастардың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру қоғамның алдында тұрған ең басты міндет. Олай болса, барлық сабақтарда компьютердің қуаттануымен жүргізу – бүгінгі күннің кезек күттірмейтін өзекті мәселелердің бірі деп айтуға болады. Оқытудың тиімді жолдары мен жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру жүріп жатыр. Солардың бірі үздіксіз географиялық білім беру, оның алдына қойған негізгі мақсаты:

Біріншіден, адамдардың өмірінің әр түрлі кезеңдерінде үздіксіз білім алуға жағдай жасау;

Екіншіден, адамдардың өз бетінше білім жинақтауға шығармашылықпен қызмет етіп, тез өзгергіш өмірге бейімделуіне жағдай жасау;

Үшіншіден, оқушылардың жаңалықтарды тез қабылдауын қалаптастыру. Жаңалықтарды өмірде қолдана білуге үйрету.

Білім беру үрдісі адамның ішкі табиғи мүмкіндіктерін ашып, әр адамның өзінің «Менің» сезінуге, толықтыруға көмектесетіндей, сыртқы әлеммен әлеуметтік қарым-қатынастарда өз орнын табуға, өзін шығармашылықпен өзгертуге белсенділік танытуға ықпал етуі тиіс.

Қазақстанда қазір білім берудің ұлттық моделін орнату жүріп жатыр. Бұл процесс білім беру парадигмасының өзгеруімен қатар жүріп жатыр (парадигма грек тілінен «мысал, үлгі»). Теориялар мен әдістемелердің негізгі жетістіктерінің жүйесі үлгіге алына отырып білім және пән бойынша зерттеу практикасы ұйымдастырылуда. Жаңа білім беру парадигмасы бала тұлғасын, білім, оқыту, тәрбиелеу арқылы дамытуды бірінші орынға қояды. Бүгінгі басты

мәселеміз – білім сапасы десек, осы білім сапасын арттырудың тиімді жолы – білім беру жүйесінде сабақта ақпараттық технологияларды пайдалану. География оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану:

1. Геоақпараттық жүйелерді пайдалану арқылы мәдени мұра нысандарын жүйелеу, тіркеу және картографиялау жұмысын жаңа сапалық деңгейге көтеруге болады(сурет 1);

1-сурет. Геоақпараттық технологиялар

2. Пәнаралық тәсілдер, салааралық әріптестік мәдени мұра нысандарын ғылыми зерттеу, қорғау және мониторинг жүргізу жүйелерінде жаңа перспективалар ашады;

3. ГАЖ қолдану, Қазақстанды қамтитын мәдени мұра нысандарын қорғау, мониторинг және сараптама жасаудың ортақ жүйесін құруға жол ашады;

4. Геоақпараттық технологиялар ескерткіштерді зерттеу мен басқару саласындағы мүмкіндіктері:

а) тарихи – археологиялық ескерткіштердің біріңғай базасын құру (инвентаризация);

ә) тақырыптық карталар жасау;

б) үлкен мәліметтер базасын кеңістіктік сараптау арқылы тың ғылыми және практикалық білімдер алу;

в) басқару, қорғау ісін жоспарлау және мониторинг жүргізу;

5. Тиімділігі, оқушының пәнге қызығушылығы, білім, білік, дағды деңгейін қалыптастыруы, білімнің тереңдігі, тексеру түрлері, бағалауы, практикалық дағдыларды игеруі артады; Оқушылардың өздері де алынған ақпаратты көшіріп алып, онымен өз ыңғайына қарай жұмыс істей алады.

Дегенмен, соңғы жылдары ескерткіштерді геоақпараттық жүйелер (GIS) ғаламдық ғылыми-техникалық ақпарат ресурстары арқылы кешенді тұрғыда зерттеу мен ендіруге бағытталған материалдардың қарқынды тұрғыда белең ала бастағаны байқалады.

Бұл тұрғыда 1990 жылдардың басында Еуропада негізі қаланған «History & Computing» жобасының бастамаларына оң баға беруге болады. Атап айтқанда Wattel E, Reenen P (тарихи-мәдени объектілерді кешенді ақпараттандыру), Graham D, Lind G (көне археологиялық мекендерді компьютерлік карта арқылы көркемдеу), Cade J, Braushay M, Lee J (тарихи-мәдени ескерткіштерді геостатистикалық бағдарлама арқылы модельдеу), Pierau K, Ott T, Gregory I (туристік-археологиялық ландшафттарды визуализациялау) және басқа жетекші идеялар болып табылатын ғылыми-зерттеу еңбектерін атап өткен жөн. Бұл ретте Ресей ғалымдары Владимиров В.Н және Гарбузов Г.Н зерттеулері аталмыш тақырыптар негізінде жергілікті жердегі туристік-археологиялық ескерткіштерді IT-сфера тұрғысынан жан-жақты қамту арқылы зерттеу қажеттілігін айғақтайды. Өкінішке орай, Қазақстан көлемінде аталған мәселелерді ғылым игілігіне арнаған ғылыми-зерттеу жұмыстарының тапшы екенін баяндауға тура келеді. Бұл жерде назар аударатын негізгі мәселеге Керімбай Н.Н, Самарханов Қ. бастаған отандық ғалымдардың «Геоинформатика» атты оқу құралының жарыққа шығуына арналған тырнақалды еңбектері жататынын ескерген жөн. GIS тұңғыш рет Roger Tomlinson 1968 жылы өзінің «Өлкетану жұмыстарын жоспарлау барысында геоақпараттық жүйені пайдалану» атты еңбегінде атап көрсетті. Ғалымның тікелей ат салысуымен Canada Geographic Information System (CGIS) арнайы жобасы жасалып, жер кадастры, аэрофото, ауылшаруашылығы нысандарын бағдарлау мақсатындағы оперативті геоақпараттық бағдарлама жасалды [4, 167]. Бұл кезең - компьютерлік картографияның басты діңгегіне айналды.

1990 жылдардың басында географиялық мәліметтерді цифрлық форматқа ұластырудың технологиялық шешімдері іске асырыла бастады. Бұл іске Roger Tomlinson мырзамен қатар Harvard Graduate School of Design оқу орнының профессоры Howard T. Fische кеңістікті талдаудың компьютерлік графикасын жобалайтын тұңғыш ғылыми-зерттеу лабораториясын ашты [5,24].

Қол жеткізген инновациялық жетістіктер LCGSA, SYMAP, MOSS, GRASS GIS, CAD platform, MapInfo, ERDAS, MIDAS, GIS Data, GIS packages, QGIS, Aeryon Scout және басқа тың кешенді бағдарламалардың пайда болуына ұйытқы болды [6, 125].

Жер бетіндегі географиялық және археологиялық объектілерді компьютерлік бағдарламалар негізінде дешифрлеу мен модельдеуде Dana Tomlin бастаған (1990) жаңа буын өкілдері GIS-технология ғылымының дамуына мол үлес қосты [7, 15]. Автор өзінің «Geographic Information Systems and Cartographic Modeling» еңбегінде жер бетіндегі географиялық объектілерді рекогноцировкалау үрдісінде көне археологиялық (2-сурет) ландшафттарды геоақпараттық жүйелер арқылы модельдеуге болатынын дәлелдеп берді.

Растрлық және векторлық қабаттар

2-сурет. Геоақпараттық кеңістікті модельдеудің жалпы сипаттамасы

Бүгінде, GIS-технология жетістіктерін туристік-археологиялық объектілерді кешенді тұрғыда жаңа бағытта зерттеу барысында геоақпараттық ресурстарды барынша пайдалану мүмкіндіктері туындап отыр. Жоғарыда аталған соңғы жылдары адамзат перзенті қол жеткізген ғылыми-техникалық қазыналар негізінде, Қазақстан көлемінде аса тиімді және стратегиялық маңызы бар күрделі жобаларды халық игілігіне айналдыруға әбден болады. Оның тиімді бір жолы бүгінгі таңда «GIS in archaeology» деп аталады [8, 9].

Қазақстанның туристік әлеуеті шексіз деуге саяды. Елбасы тапсырмасы болып табылатын «100 қадам» Ұлт жоспарында Қазақстанды әлем туристері тамашалайтын заманауи талаптағы тарихи-мәдени, әлеуметтік-экономикалық жағынан тартымды орталыққа айналдыруда жаңа форматтағы электронды энциклопедиялық анықтамалықтар жасау ісін жандандыруымыз тиіс. 2017 жылдың жаз айында 5 миллионнан әлем туристерінің еркін серуендеуіне мүмкіндік беретін Дүниежүзілік «EXPO 2017» халықаралық көрмесіне қатысушыларға арналған арнайы цифрлық форматтағы Интернет-қосымшаларды көптеп шығаруды қолға алған абзал. Әсіресе, Астанаға жақын орналасқан «Ботай» туристік-археологиялық кешені, Жошы Хан Мавзолейі, Жезқазғандағы көне сақ-скиф тайпаларының түсті металл балқытатын пештері, сондай-ақ Қожа Ахмет Яссауи кесенесі мен Бекет Ата мазары орналасқан аймақтарды әлем туристері тамашалайтын құтты мекенге айналдыруға әбден болады.

География оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану келесі нәтижелерге жеткізеді:

Оқушыларға еркін ойлауға мүмкіндік береді

Тіл байлығын дамытады

Өз ойын еркін жеткізуге, жан-жақты ізденуге үйретеді

Шығармашылық белсенділігін арттырып, ұжымда бірігіп жұмыс істеуге тәрбиелейді. Өз бетімен білім алатын, ақпараттық технологияларды жақсы меңгерген, білімді жеке тұлға қалыптасады.

Әдебиеттер:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-
2. План Нации: 100 шагов Президента Назарбаева. http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudars
3. «Roger Jones Golf & Leisure Ltd» (USA), Innovative Tourism Advisors (THR), «Системный план развития туризма зоны Кендерли», Презентация окончательного отчета, System Plan for Tourism Development in the Kenderli Area, SKS Studio+SB Architects+Roger Jones Golf & Leisure Ltd, 16.11.2012
4. Курсабаев М.К., Аяпбекова А.Е., Демеев А.Б. Туристско-геоархеологический потенциал наскальных рисунков Кунгей Тарбагатай. // Вестник КазНУ им.Аль-Фараби (Серия географическая). - №1/2(42). – Алматы, 2016. – С.232-240.
5. Gregory I.N., Kemp K.K., Mostern R. Geographical Information and historical research: current progress and future directions // History and Computing. 2001.
6. Pierau, K. Geographische Informationssysteme in der Historischen Sozialforschung. Eine Vergleichende Übersicht (Auswahl) / Pierau K. // Historical and Social Research. 1996. - Vol. 21, No. 4. - P. 124 - 135.
7. Владимирова В.Н. Применение геоинформационных систем в исторических исследованиях: на примере истории юга Западной Сибири. Автореферат док.ист.наук.- Москва, 2006. -30 с.
8. Гарбузов Г.П. Геоинформационные системы и дистанционное зондирование Земли в археологических исследованиях: на примере Таманского полуострова. Автореферат канд.ист.наук.- Москва, 2007. – 25 с.
9. Керімбай Н.Н. Геоинформатика негіздері оқу құралы, Алматы "Қазақ университеті" 2006. -156 б.

ВОПРОСЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ ВУЗОВ

*Абдыманапов Сарсенгали Абдыгалиевич,
доктор педагогических наук, профессор
Муратбеков Мадис Мусаканович,
кандидат ф.-м. наук, доктор PhD
Барлыбаев Алибек Бактыбаевич
доктор PhD*

*Казахский университет экономики, финансов и международной торговли
Астана, Республика Казахстан*

Аннотация. Осы мақалада Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті мысалында Қазақстандағы жоғарғы білім беру жүйесінде цифрландыру мәселелері қарастырылады.

Түйінді сөздер: жоғары білім беруді цифрлау, білім беру бизнес үдерістерін автоматтандыру, электрондық университеттер, цифрлау трендтер.

Abstract. This article discusses the issues of digitalization of higher education in Kazakhstan on the example of the Kazakh University of Economics, Finance and International Trade.

Keywords: higher education digitalization, automation of educational business processes, e-university, digitalization trends.

В сценарии развития направления «Информационные и телекоммуникационные технологии» в Казахстане до 2030 года МОН РК АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» Астана, 2013 сказано: ИКТ помогает улучшению важнейших аспектов таких, как здоровье, образование, досуг, работа и профессиональное развитие. Внедрение ИКТ во многом определяет сегодня развитие науки, образования, экономической и социальной сфер, способствует росту производительности труда и качеству выпускаемых товаров, услуг, повышению эффективности работы государственных органов власти и их взаимодействия с обществом. Объективным трендом является проникновение ИКТ во все сферы социальной жизни, включая вопросы образования, здоровья и досуга. Поэтому необходимо максимально автоматизировать образование. Нехватка квалифицированных кадров вызвана нарушением профессиональной преемственности в период 90-х годов, сокращение инженерного персонала в периоды кризиса, слабая кадровая политика предприятий отрасли. Влияние тренда характеризуется снижением производственных показателей предприятий, зависимостью от иностранных специалистов. Вероятные последствия: технологическое отставание республики, отсутствие квалифицированных инженеров (конструкторов, технологов и др.) для решения производственных задач. Возможным решением этой объективной тенденции является развитие человеческого капитала, в том числе через повышение уровня владения компьютерными технологиями [1]. Поэтому необходимо провести цифровизацию образования для достижения качества, открытости и доступности образования для всего населения Казахстана.

Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства (Послание Президента РК от 14 декабря 2012 года). Одной из задач для достижения цели вхождения Казахстана к 2050 году в число 30-ти самых развитых государств мира является: Создание современных и эффективных систем образования и здравоохранения [2]. Эффективность образования необходимо повысить за счет повышения смартификации образовательных услуг. Смартификация даст образованию: объективную оценку качества обучения; проанализированную информацию и советы по улучшению деятельности; модель о состоянии результатов обучения; указание трендовых направлений и тематик в науке.

Из послания Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность»: Основным фактором должно стать повсеместное

внедрение элементов Четвертой промышленной революции. Это автоматизация, роботизация, искусственный интеллект, обмен «большими данными» и другие. Необходимо развивать в стране такие перспективные отрасли, как 3D-принтинг, онлайн-торговля, мобильный банкинг, цифровые сервисы, в том числе в здравоохранении и образовании, и другие. Наряду с этим будет уделено особое внимание качеству системы высшего образования [3]. Развитие цифровизации образования должно быть на 100% в свете этого послания. Цифровые преобразования должны быть направлены на повышение качества высшего образования за счет использования автоматизации, смартификации, обмена большими данными, развития цифровых сервисов в образовании. Также необходимо помнить о важности целей Государственной программы «Цифровой Казахстан», Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы, Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы [4-6].

На сегодняшний день в КазУЭФМТ проводятся работы по смартификации, автоматизации, цифровизации образовательных бизнес-процессов которые приведут к улучшению качества образования, облегчению труда работников. Разработка и внедрение цифровых технологий необходимы для подготовки качественных конкурентоспособных специалистов, для упрощения работы сотрудников и профессорско-преподавательского состава, для повышения уровня студенто-ориентированности предоставления образования. В рамках электронного университета «E-University» разработана программа автосоставления расписания на основе эволюционных вычислений, генетических алгоритмов. Предлагается создать аналитическую систему выдачи рекомендации для улучшения качества образования на основе новых моделей деятельности с использованием мягких вычислений. Также в разработке технологического радара научных трендов будут использованы методы онтологической инженерии, компьютерной лингвистики, обработки знаний.

За рубежом широко распространены Moodle, Sakai, Blackboard Learn, Canvas. Однако можно сказать, что, ни одна из существующих систем полностью не отвечает требованиям участников образовательных процессов. Система высшего образования в Казахстане другая. Moodle используют не в управлении обучением, а в дистанционном обучении. Также есть частные разработки КазНУ, КарГУ, ВКГТУ, КазНТУ и других. В Казахстане широко используется LMS Platonus, его основной минус это то что он не поддерживает типовые учебные планы, академические календари, каталоги элективных дисциплин, модульные образовательные планы, рабочие учебные планы, нет учета нагрузки, нет учета научно-исследовательской работы. К слову в Platonus из учебного процесса есть только журнал оценок и тестирование. То же самое можно сказать про Сириус и Tamos, но они менее распространены. Но все эти примеры не охватывают полностью весь учебный процесс. За рубежом есть несколько хороших LMS, но они платные и не подходят по образовательной модели для Казахстанских университетов.

По результатам исследования компании «Бостонская консалтинговая группа» (BCG), отраженным в статье «Казахстан на пути к цифровой экономике», по уровню цифровизации экономики Казахстан занимает 50-ю строчку рейтинга из 85 государств и находится в группе с зарождающейся цифровой экономикой. Цифровой разрыв между государствами-лидерами и отстающими странами увеличивается год от года. Ключом к сохранению конкурентоспособности нашей экономики является развитие цифровой составляющей совместными усилиями государства и бизнеса, в том числе в следующих отраслях приоритетного направления – сельском хозяйстве, горнодобывающей и обрабатывающей промышленности, транспортно-логистической инфраструктуре, торговле, а также здравоохранения, ОБРАЗОВАНИЯ и отрасли информационно-коммуникационных технологий. Дополнительным фактором в пользу внедрения современных цифровых технологий являются цифровые дивиденды. По данным, приведенным в публикации Всемирного банка «Доклад о мировом развитии 2016: Цифровые дивиденды», внедрение цифровых технологий позволяет обеспечить повышение эффективности и прозрачности государственного управления, обеспечение занятости населения, ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ и здравоохранения, улучшение инвестиционного климата, повышение производительности труда, рост доли малого и среднего бизнеса в структуре ВВП. Внедрение образовательных цифровых технологий позволит увеличить качество образования, производительность образовательных учреждений, автоматизировать бизнес-процесс оказания государственных услуг в электронном виде, так как вопросы образования всегда остаются важнейшим государственным приоритетом [4].

В Казахстане низкая плотность населения, многие населенные пункты находятся крайне далеко от центров экономического роста. Это ограничивает возможности всеобщего доступа к качественному образованию. Научные знания и высокотехнологичные сектора промышленности играют основополагающую роль в обеспечении экономического роста. Исходя из сегодняшнего понимания о развитой стране, Казахстану предстоит не просто совершить качественный рывок в развитии. Нужна нарастающая и всеохватная модернизация [1].

Тренд «Автоматизация улучшит и оптимизирует бизнес» основа 4 промышленной революции. Автоматизация, которая сделает системы и программное обеспечение самонастраивающимися или саморегулирующимися станет нормой: инструменты, автоматически агрегирующие данные в реальном времени, сэкономят время и сократят ошибки в управлении базами данных. Автоматический сброс пароля, диагностические инструменты и порталы самообслуживания облегчат поддержку персонала. Безопасность будет улучшена с помощью реагирования на инциденты, которые идентифицируют угрозы и карантин зараженных частей системы намного быстрее, чем люди [7].

Разработка смарт технологического радара будет задавать правильные модные направления в развитии научно-исследовательской работы университета. Смарт радар будет маяком для исследователей в технологически быстро развивающемся мире. Будет вестись обработка источников научных журналов и трудов конференций, базы патентной информации, информационных материалов на сайтах министерств и ведомств, отвечающих

за научно-техническую политику. Этот анализ даст возможность студентам, магистрантам, докторантам правильно выбрать актуальные направления в научном исследовании. Все это приведет к экономически и социально важным открытиям в науке и технике.

Внедрение проекта «E-University» приведет к транспарентности образования за счет доступности обучающимся всех учебных планов и документов. В проекте предлагается разработать социальную сеть, в которой все будут равны по социальному статусу. Абитуриенты или обучающиеся смогут открыто задать интересующие вопросы на любом уровне, от ректора до заведующего кафедрой. Также каждый сможет открыть обсуждение любой остро важной темы касающуюся жизни университета.

В проекте предлагается разработать систему аналитики деятельности университета. Эта смарт система будет постоянно выдавать рекомендации руководству по улучшению качества основных видов жизнедеятельности университета.

В рамках электронного университета планируется выдача всех справок и заявлений в онлайн режиме через отдел регистрации движения обучающихся (терминалы).

Повысится производительность труда у подготовленных и переподготовленных специалистов, что в свою очередь повлияет на уменьшение себестоимости продуктов и технологий. Все это позволит получить высокие социальные и экономические эффекты. Реализация проекта приведет к выпуску качественных конкурентно-способных специалистов.

Принципиальное отличие идеи Проекта от существующих аналогов состоит в том, что предлагается разработать единую смарт систему управления образованием. Обычно в университетах используются множество разных не связанных между собой информационных систем. Наш проект предлагает единое решение автоматизирующее основные направления деятельности университета. Также проект предлагает смартификацию деятельности университета на основе методов и средств искусственного интеллекта.

Электронный университет состоит из таких подсистем: «Социальная сеть (Взаимодействие пользователей)»; «E-библиотека»; «Модель E-университета»; «Маркетинговые исследования»; «е-приемная комиссия»; «Учебный процесс»; «Управление персоналом»; «Наука»; «Международное сотрудничество»; «Интеграция ИКТ»; «Академическая поддержка обучающихся»; «Техническое обслуживание»; «Дом студентов»; «Документооборот»; «Отчеты»; «Внешний аудит»; «Контроль руководства работы сотрудников»; «Центр карьеры».

В заключении хотим привести несколько примеров повышения качества предоставляемых образовательных услуг КазУЭФМТ за счет проведения цифровизации: 1) Можно устранить очереди за подписями в обходные листы студентами или сотрудниками использовав электронный обходной лист, в котором система сама будет указывать имеющиеся задолженности. 2) Можно во время обучения прямо на лекции выписать необходимую книгу из библиотеки в режиме онлайн, потом необходимо просто пройти в библиотеку и предоставить удостоверение личности или сказать свой логин и библиотекарь сразу выдаст

забронированную вами книгу. После того как вы подали заявку на выдачу книги библиотекарь сразу готовит ее на вручение адресату. Библиотекарь просто просканирует удостоверение личности или идентифицирует обучающегося по логину. Не нужно заполнять читательский билет, так как в системе уже будут данные обучающегося. Библиотекарь при выдаче просто просканирует штрих-код книги и выдаст ее обучающемуся не заполняя никаких длинных данных. 3) Учебной части университета больше не нужно самим вручную составлять расписание занятий, так как система сама построит оптимальное расписание учитывая нагрузку преподавателя и обучающегося, учитывая окна между занятиями, учитывая нагрузку аудиторного фонда. 4) Система даст открытый доступ работодателям к автоматически составленным резюме выпускников, эти резюме будут составлены на основе индивидуальных учебных планов обучающихся и изученных компетенций дисциплин. 5) Система даст открытый доступ производственным предприятиям о целях, задачах, результатах, новизны, практической значимости выпускных дипломных работ, магистерских диссертаций и докторских диссертаций. Это поможет скоординировать внедрение научных достижений обучающихся в реальное производство. Также работодатели и производственные предприятия смогут сами задавать приоритетные для них темы выпускных работ. 6) Абитуриенты смогут подать документы на обучение в электронном варианте через электронную приемную комиссию. Абитуриенту просто нужно предоставить удостоверение личности, которое сотрудники приемной комиссии просканируют и получают данные ФИО, года рождения, пола, ИИН и другую информацию хранящуюся на чипе удостоверения личности. Далее эти данные поступают в систему тем самым время заполнения данных при регистрации абитуриентов на обучение в разы сократиться. 7) Имея буквально всю оцифрованную информацию университета можно в разы уменьшить рабочее время сотрудников уходящие на подготовку различных отчетов. Предлагается разработать стандартные шаблоны отчетов и свободный генератор отчетов.

Литература

1. Сценарии развития направления «Информационные и телекоммуникационные технологии» в Казахстане до 2030 года МОН РК АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» Астана, 2013.
2. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н. А. Назарбаева Народу Казахстана. Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства от 14 декабря 2012 года.
3. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н. А. Назарбаева Народу Казахстана. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». 31 января 2017 г.
4. Государственная программа «Цифровой Казахстан».
5. Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы.
6. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы.
7. <https://www.b2b-europe.telekom.com/blog/2017/02/01/6-ict-trends-that-will-change-the-business-world-in-2017>.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Тохтаганов Темирлан Рамазанулы
Магистр естественных наук
Семей, Казахстан
[*temir_sktl@mail.ru*](mailto:temir_sktl@mail.ru)

Аннотация:

Мақалада жалпы орта білім беру орындарындағы биология сабақтарында инновациялық технологияларды заманауи білім беру стандарттарына сай қолданудың мазмұны және қолдану жолдары туралы жазылған.

Кілт сөздер: инновациялық технологиялар, ақпараттық коммуникативтік технологиялар, компьютерлік жобалау, цифрлік білім беру ресурстары, сыни тұрғыдан ойлау

Annotation:

The article deals with the content and ways of using innovative technologies in biology lessons in secondary schools in accordance with modern educational standards.

Keywords: innovative technologies, information and communication technologies, computer design, digital educational resources, critical thinking

В настоящее время меняются цели и задачи, стоящие перед современным образованием, урок был и остается главной составной частью учебного процесса. Качество подготовки учащихся определяется содержанием образования, технологиями проведения урока, его организационной и практической направленностью, его атмосферой, поэтому необходимо применение новых педагогических технологий в образовательном процессе.

Информационные технологии позволяют изменить организацию процесса обучения учащихся, формируя у них системное мышление; рационально организовать познавательную деятельность школьников в ходе учебно-воспитательного процесса; изучать явления и процессы в микро- и макром мире, внутри сложных технических и биологических систем на основе использования средств компьютерной графики и моделирования; представлять в удобном для изучения масштабе различные физические, химические, биологические процессы, реально протекающие с очень большой или малой скоростью. В отличие от обычных технических средств обучения икт позволяют не только насытить обучающегося большим количеством готовых, строго отобранных, соответствующим образом организованных знаний, но и развивать интеллектуальные, творческие способности учащихся, их умение самостоятельно приобретать новые знания, работать с различными источниками информации.

Применение ИКТ на уроках является одной из новых форм преподавания в современном образовании, способствующих не только развитию личности, но и повышению мотивации учащихся к изучению предмета. Поэтому необходимо как можно глубже внедрять информационные технологии в преподавание своих

предметов. Продвижение учащихся в развитии, положительные результаты, улучшение успеваемости, качество знаний учеников убеждают в правильности выбора и способствуют более глубокому изучению методики и применению на уроках новых информационных технологий. Традиционной организации обучения недостаточно для того, чтобы адаптироваться к индивидуальным особенностям учащегося, сложно добиться эффективного контроля, создать условия для саморазвития школьников.

В изучении школьного курса биологии можно выделить несколько основных направлений, где оправдано использование компьютера:

- наглядное представление объектов и явлений микромира;
- изучение биохимических процессов; изучение природных процессов и явлений ;
- система тестового контроля - подготовка к ент;
- использование виртуальных экскурсий облегчает понимание окружающей среды.

Но главное достоинство компьютерного проектирования на уроке биологии – его использование при рассмотрении сложных биологических процессов, таких как биосинтез белка, митоз, мейоз, фотосинтез, и другие сложные биохимические процессы. В процессе обучения с использованием икт происходит более глубокое усвоение видеoinформации, в противоположность информации прочитанной или услышанной, особенно, если материал подобран самими учениками. Самостоятельность учащихся на уроке способствует развитию таких личностных качеств как самоопределение и формирует адекватную самооценку.

При подготовке и проведении уроков биологии на различных ступенях обучения необходимо использовать различные формы ИКТ. Готовые электронные продукты позволяют интенсифицировать деятельность учителя и ученика, позволяют повысить качество обучения предмету, отразить существенные стороны биологических объектов, зримо воплотив в жизнь принцип наглядности; мультимедийные презентации, использование которых позволяет представить учебный материал как систему ярких опорных образов, наполненных исчерпывающей структурированной информацией.

В структуру готовности педагога к использованию ИКТ в учебно-воспитательном процессе входит: понимание необходимости информационного образования, желание активно участвовать в этом процессе. Учителю необходимы информационные знания современных ЦОР (цифровых образовательных ресурсов), их образовательные и воспитательные возможности, психолого-педагогические особенности и способы использования. Умение работать с различными электронными средствами, создавать собственные продукты учебного назначения.[1]

Целью цифровых образовательных ресурсов является усиление интеллектуальных возможностей учащихся в информационном обществе, а также повышение качества обучения на всех ступенях образовательной системы. Педагогические приемы объяснения нового материала с использованием анимационных демонстраций и видеороликов на уроках могут

быть следующими: создание проблемных ситуаций; сравнение, сопоставление, выделение существенных признаков изучаемого, фиксация внимания на определенном факте или явлении, конспектирование ключевых слов, терминов и понятий в тетрадь, ответы на вопросы учителя, поставленные перед просмотром, пересказ текста видеоролика, беседа с учащимися.

Цифровые образовательные ресурсы по биологии включают в себя: электронные учебники, тесты, статьи, видеофрагменты, интерактивные задания. Использование ЦОР на уроках биологии дает принципиально новые возможности для повышения эффективности учебного процесса. Одним из условий повышения качества образования является использование на уроках новых информационных технологий. Рационально организовывать познавательную деятельность школьников с использованием компьютеров с целью индивидуализации учебного процесса и обращения к принципиально новым познавательным средствам.

Для того чтобы успешно действовать в изменяющемся мире, учащиеся должны просеивать информацию и сами принимать решения о том, что для них важно, а что нет. Молодые люди более чем когда-либо должны быть способны решать трудные проблемы, иметь альтернативные мнения. Будущее принадлежит тем, кто критически анализирует информацию и выстраивает свою собственную реальность. Критическое мышление – это один из видов интеллектуальной деятельности человека, который характеризуется высоким уровнем восприятия, понимания, объективности подхода к окружающему его информационному полю.[2] технология КМ при изучении биологии – над предметная, проникающая, она применима в любой программе.

Критическое мышление – это один из видов интеллектуальной деятельности человека, который характеризуется высоким уровнем восприятия, понимания, объективности подхода к окружающему его информационному полю. Формирование нового стиля мышления, для которого характерны открытость, гибкость, осознание внутренней многозначности позиции и точек зрения, альтернативности принимаемых решений. В современной школе используется много различных методов обучения детей.

В преподавании биологии эффективно внедряется технология критического мышления. Если посмотреть на три стадии занятий с точки зрения традиционного урока, то совершенно очевидно, что они не представляют исключительной новизны для учителя. Они почти всегда присутствуют, только называются иначе. Вместо «вызова» более привычно для учителя звучит: введение в проблему или актуализация имеющегося опыта и знаний учащихся. А «осмысление» не что иное, как часть урока, посвященная изучению нового материала. И третья стадия есть в традиционном уроке – это закрепление материала, проверка усвоения.

Элементы новизны, помимо философских идей, отмеченных выше, содержатся в методических приемах, которые ориентируются на создание условий для свободного развития каждой личности. На каждой из стадий урока используются свои методические приемы.

Метод проектов не является принципиально новым, его называли также методом проблем, обучение на активной основе, через целесообразную деятельность ученика. Подсказывать новые источники информации, направлять мысль учеников в нужном направлении для самостоятельного поиска. Но в результате ученики должны самостоятельно и в совместных усилиях решить проблему, применив необходимые знания подчас из разных областей, получить реальный и осязаемый результат. Вся проблема приобретает проектную деятельность. [3] Суть ее остается прежней стимулировать интерес ребят к определенным проблемам, предполагающим владение определенной суммой знаний, и через проектную деятельность, предусматривающую решение одной или целого ряда проблем, показать практическое применение полученных знаний. Другими словами, от теории к практике. Соединение академических знаний с прагматическими и соблюдение соответствующего баланса на каждом этапе обучения.

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся — индивидуальную, парную или групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Метод проектов всегда предполагает решение какой-то проблемы, предусматривающей, с одной стороны, использование разнообразных методов, средств обучения, а с другой — интегрирование знаний, умений из различных областей. Технология предполагает совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих.

Информационные технологии позволяют построить открытую систему образования, обеспечивающую каждому школьнику собственную траекторию обучения. Коренным образом изменить организацию процесса обучения учащихся, формируя у них системное мышление.

Литература:

1. Нащочина м.м. методика использования цифровых образовательных технологий на уроках и внеклассных занятиях по биологии в средней школе. – хабаровск, 2008. 43
2. Загашев и.о. учим детей мыслить критически. Альянс-дельта, 2003.-214с.
3. Пахомова н.ю. метод учебного проекта в образовательном учреждении: пособие для учителей и студентов педагогических вузов.- м.: аркти, 2003, с.6.
4. [Http://www.glaz.tv/](http://www.glaz.tv/)
5. [Http://biologymoscow.ucoz.ru/](http://biologymoscow.ucoz.ru/)
6. [Http://pedsovet.org/forum/index.php?showtopic](http://pedsovet.org/forum/index.php?showtopic)

БІЛІМ БЕРУДЕ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ БАРЫСЫНДА БІРЛЕСКЕН ҒЫЛЫМ АҚПАРАТТЫҚ АЛАТЫН ОРЫНЫ

Ескермесұлы Ә.

PhD, аға оқытушы

*Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық
институты
Арқалық, Қазақстан*

Байзакова С.С.

Аға оқытушы, магистр

*Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық
институты
Арқалық, Қазақстан*

Алимгереева Г.Е.

Информатика пәнінің мұғалімі

*Ы.Алтынсарин атындағы гимназия
Арқалық қаласы, Қазақстан*

Аннотация. В статье приведены работы совместного сотрудничества между кафедрой информатики Аркалыкского государственного педагогического института имени И. Алтынсарина и школами отдела образования акимати города Аркалыка об использовании цифровых технологий в образовании, и его роль в подготовке высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: цифровые технологии в образовании, совместное сотрудничество.

Abstract. In the Department of Computer Science of the Arkalyk State Pedagogical Institute after named Y. Altynsarin and school graduated from the formation of the akimat of the city of Arkalyk, using digital technologies in education and its role in the training of highly qualified professionals.

Keywords: Digital technologies in learning, collaborative workforce.

Білім ақпараттық қоғамда, жаһандану заманында құнның негізгі көзіне айналуда. Ғылым мен жаңа технологияларды, білім беруді дамытудың жаһандық үрдістері:

1. Ақпараттық коммуникациялық технологиялар.

2. Ақпараттық мәдениет орталығы.

Оқытудың жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын меңгеру – қазіргі заман талабы. ХХІ ғасыр – ақпараттық технология ғасыры. Қазіргі қоғамдағы білім жүйесін дамытуда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың маңызы зор. Білім беруді ақпараттандыру және пәндерді ғылыми-технологиялық негізде оқыту мақсаттары алға қойылуда. Ақпараттандыру технологиясының дамуы кезеңінде осы заманға сай білімді,

әрі білікті жұмысшы мамандарын даярлау оқытушының басты міндеті болып табылады. Қоғамдағы ақпараттандыру процестерінің қарқынды дамуы жан-жақты, жаңа технологияны меңгерген жеке тұлға қалыптастыруды талап етеді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны дамыту білім берудің бір бөлігі. Соңғы жылдары заман ағымына сай күнделікті сабаққа компьютер, электрондық оқулық, интерактивті тақта қолдану жақсы нәтиже беруде. Білім беру жүйесі электрондық байланыс, ақпарат алмасу, интернет, электрондық пошта, телеконференция, On-line сабақтар арқылы іске асырылуда. Бүгінгі күні инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиялар қолдану арқылы оқушының ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамытып, қызығушылығын тудыру, белсенділігін арттыру ең негізгі мақсат болып айқындалады.

Нарықтық қатынастар орныға бастаған тәуелсіз еліміздегі білім мекемелерінің алдына оқушыларға берілетін білім мен тәрбие сапасын көтеру және жақсарту міндеттері қойылды. Соңғы уақытта заман ағымына байланысты білім мазмұнында көптеген түбегейлі өзгерістер болуда. Оқу-ағарту, тәрбие мәселелерін сараптап, оқушылардың кәсіптік бағдарын қалыптастыруда ЖОО мен мектеп арасында сабақтастықты орнату бүгінгі таңның өзекті мәселелерінің бірі.

Қазіргі замандағы ғылым мен техниканың даму жағдайында ғылымның әр саласында білім мазмұны мен көлемінің қауырт өсуіне байланысты ЖОО мен мектеп арасындағы сабақтастық оқушылардың танымдық қызығушылығының қалыптасуына тікелей әсер етеді.

Арқалық қаласының қала және ауыл мектептері көптеген жылдар бойы Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының Информатика кафедрасымен бірлесіп жұмыс істеп келеді. Өңіріміздегі қара шаңырақта білім алушыларға білім нәрін жан жақты беріп жүрген біздің әріптестіріміз әрқашан мектеп мұғалімдерімен тығыз байланыста. Институт қабырғасында ұйымдастырылып өтілетін көптеген іс-шараларға мектеп мұғалімдері белсене атсалысып келеді.

2017 жылы АрқМПИ «Информатика» кафедрасының аға оқытушысы Алматова А.М., оқытушысы Конусова А.Б. және Ы. Алтынсарин атындағы гимназияның информатика мұғалімі Алимгереева Г.Е. бірлескен жұмыстарының нәтижесінде «Blender 3D программасы» тақырыбында әдістемелік нұсқаулығы жарық көрді.

2018 жылдың 9 қаңтарында АрқМПИ мамандықтың модульдік оқу бағдарламаларын және мамандықтар құзыреттілігін әзірлеу үшін «Арқалық қаласы әкімдігінің білім бөлімі» ММ информатика пәнінің әдіскерлері, жалпы білім беретін орта мектебінің информатика пәні мұғалімдерінің қатысуымен бірлескен отырыс болып өтті. Бірлескен отырыста 2018 жылға арналған модульдік білім беру бағдарламасы кафедраның профессор-оқытушылар құрамымен мектеп мұғалімдері арасында талқыға салынып, орта мектепте жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес өзгерістер енгізілді.

Институтта білім беру бағдарламалары мен мамандықтардың даму Жол картасы бойынша «Информатика» кафедрасында мектеп басшылары мен пән мұғалімдерінің қатысуымен ұйымдастырылған жұмыстарға тоқталсақ.

Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының 2017-2021 жылдарға арналған даму жол картасының жоспары бойынша «Оқытудың инновациялық әдістері мен түрлерін қолдану арқылы ПОҚ-тың АТ-құзыреттілік деңгейін арттыруына жағдай жасау» аясында «Интербелсенді оқыту технологиясын оқу үрдісінде қолданушылардың ерекшеліктері» тақырыбында Информатика кафедрасының ұйымдастыруымен аймақтық онлайн семинар өтілді.

Семинарға Қостанай қаласы әкімдігі білім бөлімінің орта мектебінің информатика пәні мұғалімдері мен Арқалық қаласының мектептерінің информатика пәні мұғалімдері, АрқМПИ-ның ПОҚ, студенттері қатысты. Семинар барысында баяндамашылар онлайн баяндамалар оқылып, семинарға қатысушылар тарапынан сұрақтар талқыланып, бір бірімен тәжірибе алмасып, қажетті мәліметтер алды.

Сонымен қатар АрқМПИ Информатика кафедрасының әдістемелік жұмыстар жоспары бойынша ағымдағы жылы «Информатика пәнінен зертханалық сабақтарды ағылшын тілінде ұйымдастыру жолдары мен тәсілдері» тақырыбында әдістемелік семинар өтілді. Әдістемелік семинарға Арқалық қаласы мектептерінің информатика пәні мұғалімдері қатысты.

Семинар барысында баяндамашы Арқалық қаласындағы Ы.Алтынсарин атындағы информатика пәні мұғалімі Алимгереева Гулайым Есентаевна «Информатика пәнін ағылшын тілінде оқытуда CLIL технологиясын кіріктіру» тақырыбында оқыды. Баяндамада Оқу процесінде ағылшын тілі және жаратылыстану-ғылыми бағыты пәндерін кіріктіріп оқытудың ұстанымдарын сақтау, қандай нәтижелер беретінін айтты.

Екінші баяндамашы Арқалық қаласы №6 орта мектебінің информатика пәні мұғалімі Мухышева Гульвира Миращқызы «Excel бағдарламасында тәжірибелік жұмыстарды орындауда үштілді терминдерді қолдану» тақырыбында болды. Орта мектепте Excel-ді оқыту 8 сыныптан басталатын, бірақ биылғы енгізілген жаңа бағдарлама күрделенілген. Сондықтан Excel бағдарламасымен білім алушылар 7 сыныпта танысады. Білім алушыларға қиындық тудырмас үшін негізгі терминдер үштілде оқытылатынына атап көрсетті.

2018 жылы ақпан айында Информатика кафедрасының ұйымдастыруымен «Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында информатика пәнін оқытудың маңыздылығы» тақырыбындағы әдістемелік дөңгелек үстел өтілді. Әдістемелік дөңгелек үстелге Арқалық қаласына қарасты ауыл мектептерінің информатика пәні мұғалімдері қатысты.

Дөңгелек үстелде баяндамашы кафедрамыздың аға оқытушысы, магистр Алматова Әсем Мұратқызы бастап айтты. «Орта білім беру жүйесінің мазмұнын жаңартылған бағдарлама бойынша оқыту мәселелері» тақырыбындағы баяндамасында жаңартылған оқу бағдарламаларын әзірлеуге қатысты тұжырымдамалық тәсілдерді, жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша отандық және халықаралық тәжірибенің ұштастырылуы, кіріктірілген пәндер, пәндердің біріктірілуі, пәнішілік кіріктіру, пәнаралық тақырыптар, білім берудегі кіріктірілген әдіс туралы айтып өтті.

Екінші баяндамашы Родина орта мектебінің информатика пәні мұғалімі Үсенбаев Қуаныш Бірлікұлы «Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында критериалды бағалау жүйесін информатика пәнін оқытуда қолдану» тақырыбында оқыды. Баяндамада оқу үрдісінің әрбір кезеңінде оқушының дайындық деңгейін анықтау, оқу бағдарламасына сәйкес оқытудың мақсаты мен нәтижелерінің жетістіктерін оқушылардың өздерінің талдауы, әрбір оқушының жеке даму траекториясын бақылау, әрбір оқушының жеке даму траекториясын бақылау жөнінде баяндама жасалды.

Дөңгелек үстел соңында информатика кафедрасының оқытушылары мен мектеп мұғалімдері арасында білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында информатика пәнін оқытудағы барлық мүмкіндіктері өзара талқыланды.

Информатика кафедрасының оқытушылары мектеп мұғалімдерімен бірлесе отырып пәндерді оқытуға қажетті оқу-әдістемелік нұсқаулықтар әзірлеп, халықаралық, республикалық, аймақтық конференцияларға бірлескен мақалалар мен баяндамалар жазылды.

Болашақ мұғалімдерді даярлауда институт ұжымы мен қалалық білім бөлімінің мектептері арасында бірлескен жұмыстар жүргізу өз нәтижесін беруде. Осы жұмыстар нәтижесінде құзыретті мамандар даярлау мүмкіндігі артып отыр. Қазіргі уақытта сандық технологиялар қарқынды дамуын жалғастырып келеді, кешегі техника мен программалық жабдықтар дер кезінде жаңартылып отырмаса, жылдам ескіріп отырады. Осындай кезеңде бәсекеге қабілетті, құзыретті, жоғары білікті маман даярлау үшін жан-жақты байланыстарды жалғастырып отыру қажет, соның бірі еңбек нарығындағы жұмыс берушілермен тығыз байланыста болып, бірлесіп жұмыс жасау; жұмыс берушіге қандай маман қажет, сол сұрақты дер кезінде, тіпті алдын ала біліп отыру. Келешекте институтымызда сапалы маман даярлау барысында жұмыс берушілермен байланыс жалғасын табатын болады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы
2. “Болашақтың іргесін бірге қалаймыз” Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2011 жыл.
3. Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
4. «Математика және физика» журналы №4, 2007 ж.
5. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010 ж.

ЭЛЕКТРОННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА Ё-СТАДИ

Ерсултанова Зауреш Сапарғалиевна

канд.т.н., асс.профессор

Костанайский государственный педагогический университет

Смаилова Эльвира Маратовна

препод. информатики

Костанайский медицинский колледж

Аннотация

Қоғамның және білім беру саласын ақпараттандыру жаңа технологиялардың туындауына әкелді. Осындай технологиялардың бірі ақпараттануды бейнелейтін ашық білім беру болып табылады. Ашық және қашықтықтан білім беру жүйесі ғылыми-техникалық прогресс ықпалымен дамыған білім жүйесі болып табылады. Қашықтықтан және ашық білім беру жүйесінің үшінші ұрпағы АКТ құралдарын қолданды.

Мақаладаашық білім беру саласында қашықтықтан оқытуға арналған онлайн оқыту құралы Ё-СТАДИ-дің әртүрлі мүмкіндіктері қарастырылады.

Түйін сөздер: Онлайн-платформа, учебные материалы, тесты, журнал.

Annatation

Informatization of society and education has led to the emergence of new technologies. One of these technologies is open education, which reflects information. An open and distance education system is a well-developed education system, thanks to scientific and technical progress. The third generation of distance learning and open education used ICT tools. The article provides an overview of the capabilities of E-STADI online distance learning tool in distance education.

Keywords: online-platform, teaching materials, tests, magazine.

Онлайн-платформа для организации дистанционного обучения Ё-Стадибесплатная российская разработка команды единомышленников по развитию дистанционного образования.

Для начала работы необходимо зарегистрироваться (рис.1)на сайте и создать «рабочую область» — персональное пространство вашей компании, в котором будут размещаться учебные материалы и задания для ваших обучающихся.

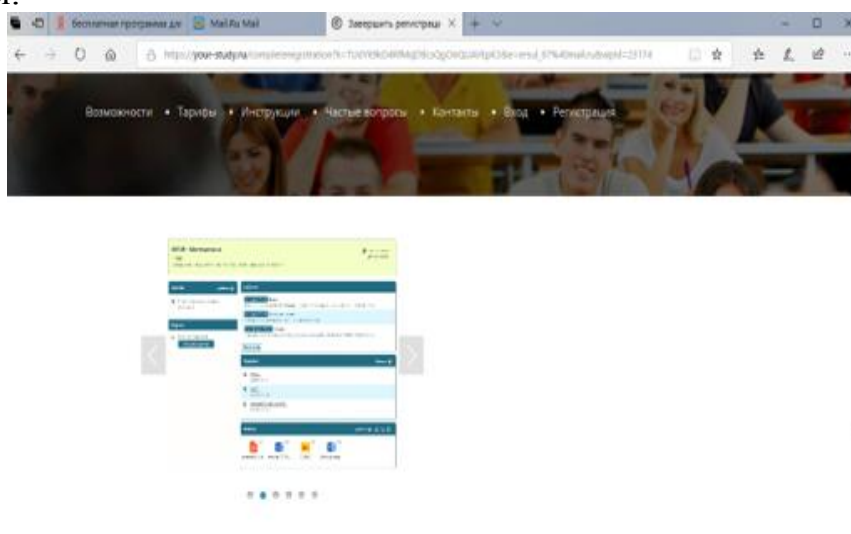

Рис.1 Главная страница Ё-Стади

Отличие от классических LMS состоит в том, что функционал ориентирован на практическую работу. Ё-Стади, безусловно, позволяет публиковать учебные материалы, но большая часть системы предназначена для всевозможной оценки знаний и тестирования.[1]

Ё-Стади содержит достаточное количество инструментов для организации обучения и тестирования:

В рабочей области публикуются учебные материалы по курсу, объявления и задания (кейсы). Рабочая область создается преподавателем/ тьютором/ менеджером по обучению и может объединять несколько групп или курсов. Слушатели получают доступ к рабочей области по заявкам. (Рис.2).

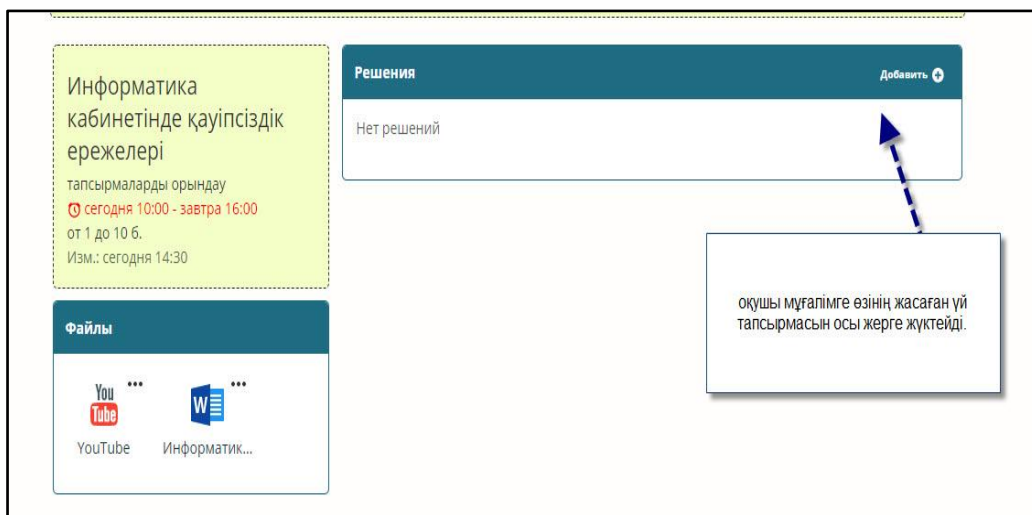

Рис 2. Окно загрузки учебного материала

Все загруженные учебные материалы соответственно отражаются в рабочей области ученика в следующем окне.(Рис.3).

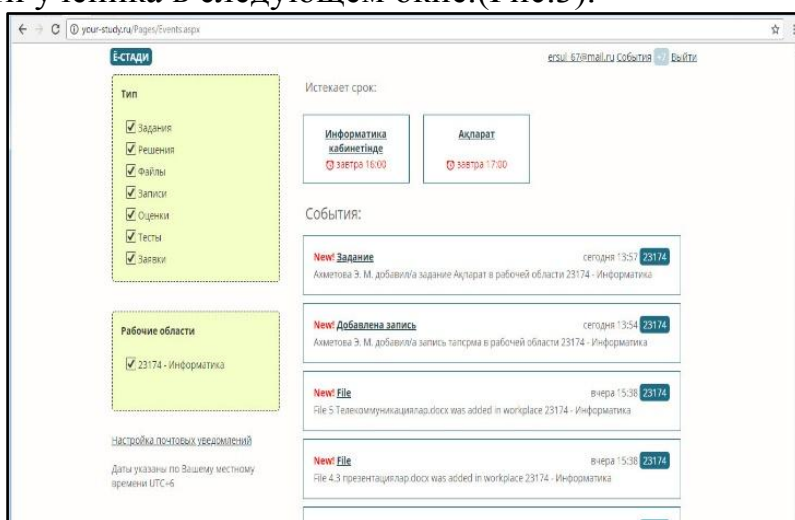

Рис3.Рабочая область ученика

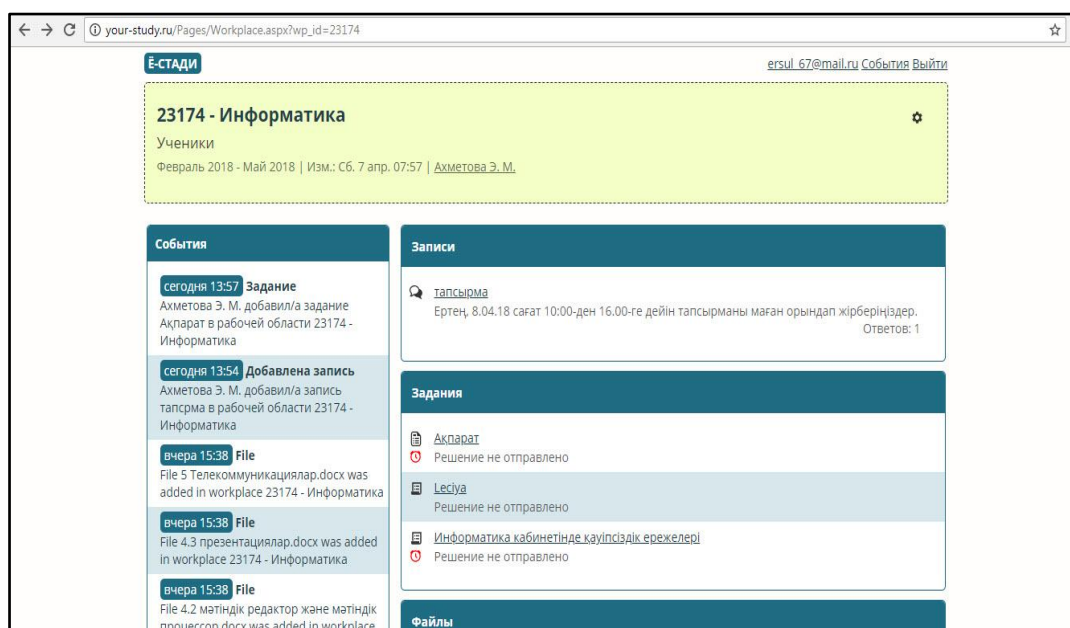

Рис. 4. Окно просмотра событий

Ё-Стади обладает мощным функционалом для проведения тестирования, тест можно создавать на сайте или импортировать из *.docx предварительно оформив в соответствии с специальными правилами. Доступен подробный отчет об ответах каждого тестируемого. Есть возможность ограничить сроки, время, количество попыток, возможность переключаться между окнами браузера.(рис.5).

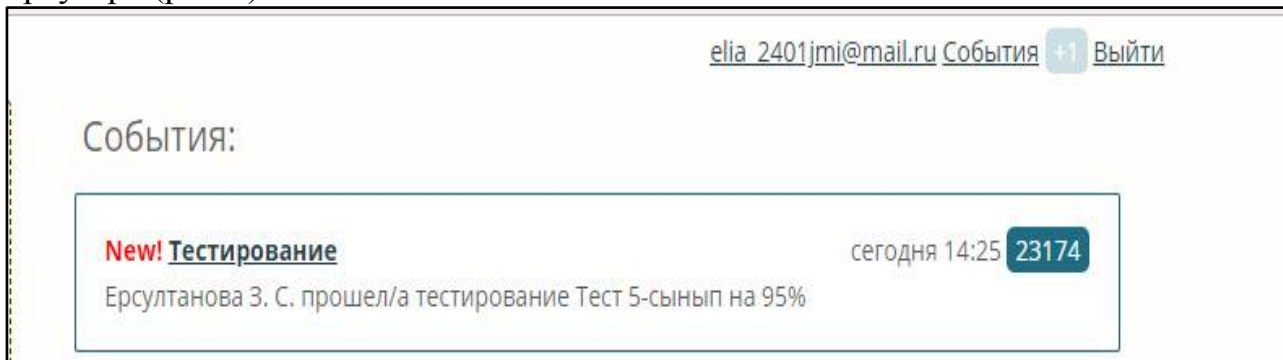
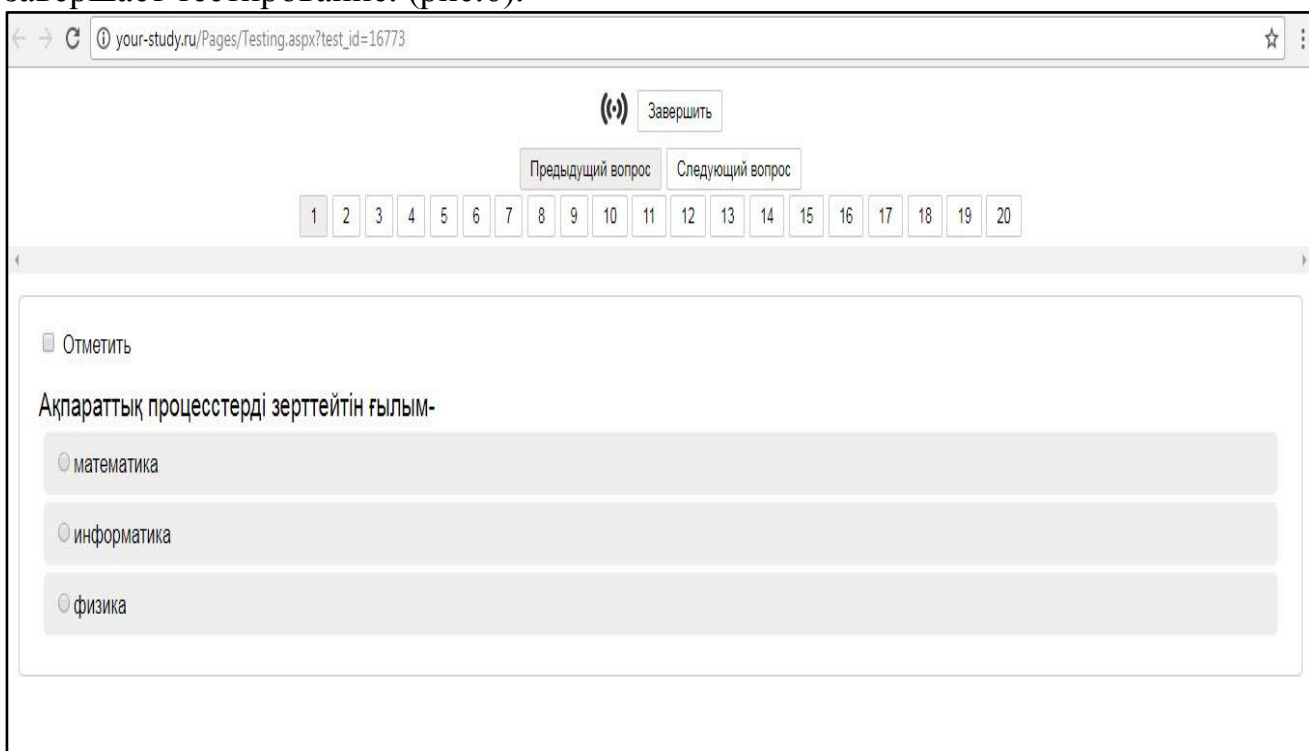

Рис.5. Сообщение о тестировании ученика

На веб странице тестирования ученик отвечает на вопросы тестов и завершает тестирование. (рис.6).

рисб. Веб страница тестирования

Загрузка файлов/документов, который преподаватель затем может оценить и прокомментировать.Журнал успеваемости генерируется в рабочей области автоматически, на базе созданных заданий и позволяет генерировать Excel-файл.[2]

Журнал формируется системой на основе созданных преподавателем заданий. Оценки попадают в журнал автоматически при прохождении тестирования, это значительно облегчает труд преподавателя, а студенты всегда имеют доступ к последней информации.(Рис.7).

Ученики Февраль 2018 - Май 2018 Изм.: Сб. 7 апр. 08:52					
Журнал					
Редактировать					
Скачать *.xlsx					
	Лесіуа	Экзамен/зачет	Информатика кабинетінде қауіпсіздік ережелері Ақпарат		Сумма
	0 - 06..	0 - 406..	1 - 106.. 8 апр.	1 - 1006.. 8 апр.	
1. Ерсултанова З. С.			4	95	
2. Мукушева Ж. Б.					
3. Одаманова М. М.					

Рис.7. Журнал

При создании «форума» в качестве задания появляется возможность проставлять оценки напротив ответа.

События собраны на соответствующей странице организованной в виде новостной ленты, уведомления о них вы можете получать на email.(Рис.8).

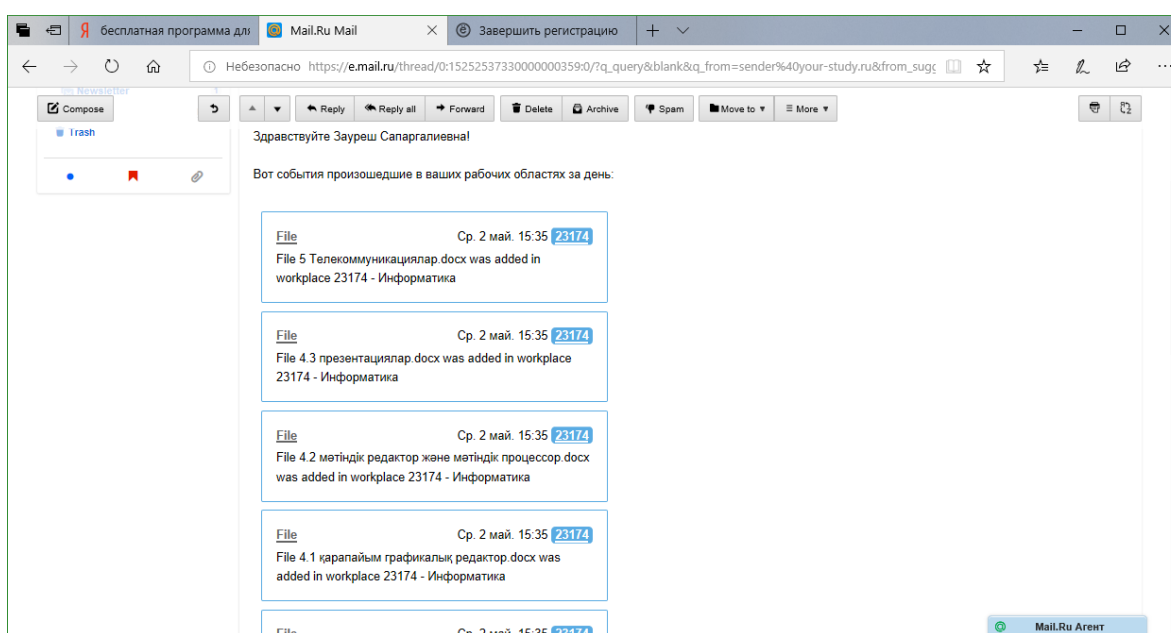

Рис.8 Лента событий

Ё-Стади это новая бесплатная электронная образовательная среда, ориентированная для организации обучения персонала.

Преимущества:

- не требует установки / настройки;
- система бесплатна;
- проста в использовании;
- мощный функционал для тестирования и оценки;
- не требует предварительной разработки курсов;
- есть английская версия.

Недостатки:

- невозможность самостоятельной доработки;
- отсутствие поддержки SCORM;
- ограниченный, но достаточный функционал;

В целом Ё-Стади заслуживает отличной оценки и является хорошим решением для небольших компаний, желающих организовать обучение персонала без каких-либо затрат на приобретение СДО.

Использованная литература

1. Баймолдаев Т.М. және т.б. Шағын жинақталған мектептерде пәндерді оқытуда жаңа педагогикалық әдістерді пайдалану жолдары. (Әдістемелік нұсқау). – Алматы, 2002.
2. hr-elearning.ru/top-besplatnykh-sistem-distancionnogo-obucheniya-personala/
3. your-stady.ru

ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ФИЗИКА САБАҒЫНДА ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІ

Ерік Жалғасбек Рәуілұлы

Физика және математика пәндерінің оқытушысы, магистр

Н. Құлжанова атындағы Торғай гуманитарлық колледжі

Арқалық, Қазақстан

Применять инновационные технологии при обучении необходимо, но одновременно с применением традиционных форм. Другими словами, от теории – к практике, соединение академических и прагматических знаний с соблюдением соответствующего баланса на каждом этапе обучения. Результаты исследований подтверждают, что креативность имеет общую основу независимо от сферы деятельности, наработанная на одном материале, может быть перенесена на другой материал. Это говорит о том, что применение инновационных технологий при обучении физики позволит в дальнейшем моим ученикам применять свои знания и умения в различных областях своей практической деятельности.

Ключевые слова: учебный процесс, технология обучения, инновационная технология, физика.

It is necessary to apply innovative technologies when learning, but at the same time using traditional forms. In other words, from theory to practice, the combination of academic and pragmatic knowledge with respect for the appropriate balance at each stage of education. Research results confirm that creativity has a common basis, regardless of the field of activity that has been developed on one material, can be transferred to another material. This suggests that the use of innovative technologies in teaching physics will allow my students to further apply their knowledge and skills in various areas of their practical activities.

Keywords: educational process, learning technology, innovative technology, physics.

Қазір сандық технологияның қоғамның барлық саласында қарқынды дамып, араласып жатқан кезеңі. Сондықтан да қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Бүгінгі күні білім беру жүйесі жаңа педагогикалық-психологияға негізделуін және ақпараттық құралдарын кеңінен қолданылуын қажет етеді. Осылайша оқу-тәрбие үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану заман талабынан туындап отыр.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және оның мүмкіндіктерін әлемдік білімдік ортаға енудегі сабақтастыққа қолдану негізгі мәнге ие болып отыр. Сондықтан оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологиясы – білімді жаңаша беру мүмкіндіктерін жасау, білімді қабылдау, білім сапасын бағалауды арттыруы керек. Осыған орай ақпараттық заманда өмір сүретін адам өзін-өзі шектей білетін негізгі нормалар мен ережелерді игеруі тиіс [1].

Сезімді ынталандыру деген білім беруге жағдай жасау, сабақ кезінде мадақтау және көтермелеп отыру, оқытуда ойын түрлерін тиімді пайдалану, алға қойған мақсатты жүйелеу болып табылады. Жаңа коммуникациялық технологияларды пайдаланудың басты мақсаты – мұғалімдер оқушылардың оқу материалдарын толық меңгеруі үшін оқу материалдарының практикалық жағынан тиімді ұсынылуына мүмкіндік беру. Бұл мақсаттарға жету жолында электрондық оқулықтар, тексеру программалары, оқыту программалары сияқты программалық өнімдер қызмет етеді. Оқытудың ақпараттық технологиялары осы ақпараттық білім жүйесінің шегінде асырылатын болғандықтан, осы білім технологиясына ақпараттық және бағдарламалық қолданумен көрсететін құралдар бір ғана компьютермен, оған енгізілген бағдарламамен шектеліп қалмауы керек. Шын мәнінде бәрі керісінше оқытудың ақпараттық-технологияларының бағдарламалық құралдары және білім технологияларының өздері ақпараттық білім ортасына ақпараттық білім жүйесінен бөлінген жүйелерге қосылады.

Ақпараттық-коммуникациялық технология электрондық есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивті тақтаны қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді. Ақпараттық әдістемелік материалдар коммуникациялық байланыс құралдарын пайдалану арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді. Кез келген сабақта мұғалімдердің электрондық оқулықты пайдалананып, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасау басты назарда ұсталады. Интернет жүйесінде жұмыс істеу әлемдік білім мен ғылым жетістігінен хабардар болып, оны игеруіне шексіз мүмкіндіктер алатыны хақ. Интернетті пайдалану арқылы педагогтар өздеріне керекті мәліметтер алу арқылы білімін жетілдіре түсетіні сөзсіз. Күнделікті сабаққа видео, аудио қондырғылары мен теледидарды, компьютерді қолдану айтарлықтай нәтижелер беруде. Ақпараттық қондырғылар оқушылардың қызығушылығын арттырып, зейін қойып тыңдауымен қатар, түсінбей қалған сәттерін қайталап көруге, тыңдауға және алған мағлұматты нақтылауға мүмкіндік береді [2].

Енді, осы ақпараттық технологияларды жүзеге асырудағы жұмыс түрлеріне тоқталып өтейік: Ақпараттық технологиялардың бірі – интерактивтік тақта, мультимедиялық және онлайн сабақтары. Қазіргі заманда барлық мектептерде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану кеңінен қарастырылған. Мектеп кабинеттерінде интерактивті тақта орнатылған.

Жаңа ақпараттық технологияның негізгі ерекшелігі – бұл оқушыларға өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге, өз жұмысының нәтижесін көріп, өз-өзіне сын көзбен қарауына және жеткен жетістігінен ләззат алуға мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім өткізетін сабағының түрін дұрыс таңдай білуі қажет. Жаңа ақпараттық технологияның басты тиімділігі – бұл мұғалімге оқу үрдісін түбегейлі өзгертуге, оқытудағы пәнаралық байланысты күшейте отырып, оқушылардың дүниетанымдарын кеңейтуге және қабілеттерін көре біліп, оны дамытуға толық жағдай жасауы.

Сабақта компьютерді пайдаланудың тиімділігін былай саралап көрсетуге болады:

1. Оқушы мен мұғалімнің позитивтік оң қатынаста болуына ықпал етеді. Олай дейтініміз, оқушылар компьютермен тікелей қатысты болғандықтан өзін еркін сезінеді.

2. Компьютермен жұмыс барысында оқушылардың белсенділік, жауапкершілік және өзіндік шығармашылық қабілеттері қалыптасады. Оқушы өз бетінше еңбектенеді. Өз еңбегінің нәтижесін көреді. Өзін-өзі қадағалауға мүмкіншілік туады. Тапсырмаларды мұғалімнің көмегінен орындайды. Сол арқылы ойлау және есте сақтау қабілеттері дамиды.

3. Берілетін материал бірсарынды болып, тек мұғалім ғана сөйлейтін болса, балалар тез шаршап қалады да, сабақ сәтсіз аяқталады. Осындай көңілсіз жағдайларды болдырмау үшін физика және математика сабағында компьютер арқылы оқушылардың белсенділігін арттыратын элементтер қолданылады. Ақпараттық технологияның мұғалім жұмысына ең тиімдісі – оқушылардың білім олқылықтарына үнемі зерттеу жасап, түзету жұмыстарын жүргізуге пайдасы бар [3].

Осы мақсатта физика пәнін де әртүрлі әдістермен жүргізуге болады. Оқу – тәрбие үрдісінің сабақта дұрыс жүргізілуі үшін әр алуан оқыту әдіс-тәсілдерінің мүмкіндігінше тиімдісін және оқушылардың жеке жағдайларына байланысты таңдап алуға көп көңіл бөлу керек.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңына сәйкес «Әр баланың жеке қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын, талантын, қабілетін дамыту» сияқты өзекті мәселелер енгізіліп отырғаны белгілі. Өйткені, ғылым мен техниканы, өндірісті әлемдік деңгейде дамыту үшін елімізге шығармашылықпен жұмыс жасайтын білімді, жоғарғы дайындығы бар білікті мамандар қажет.

Осы орайда өз тәжірибемнің негізінде оң нәтижеге қол жеткізу үшін алдыма мынадай мақсат қойдым: заман талабына сай білімді, білікті, дүниетанымы кең, шығармашылық қабілеті дамыған жеке тұлға қалыптастыру.

Осы мақсат негізінде алдыма қойған міндеттерім:

- оқушылардың қабілеті мен талантын ашу;

- шығармашылық, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру;
- өз алдына мақсат қою арқылы оны жүзеге асыра білу;
- өз әрекетінің нәтижелерін бағалай білу.

Оқытудың әдіс-тәсілдерін тиімді таңдап алу оқытуда табысқа жетуге негіз болады, әрі сабақтың тиімділігі мен сапасын барынша арттыруға мүмкіндік береді. Оқушыларға терең білім беру үшін оқытушы мына төмендегі қағидаларды есте сақтағаны жөн деп есептеймін:

1. Оқытушы пәнді жетік меңгеріп, оны оқушыларға ғылыми тұрғыдан негіздеп, қарапайым тілмен, өмірмен байланыстыра отырып бере білуі қажет.
2. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай жеке бастарының психологиясын, жан дүниесін жете біліп, әр студенттің жүрегіне жол таба білуі абзал.
3. Ғылым мен педагогика саласындағы жаңалықтарды үнемі пайдаланып отыруы тиіс.
4. Мүмкіндігінше, кейбір үлкен тақырыптарды топтап жеке блоктар түрінде топтастырып өткізе білуі керек.
5. Оқушыларға ұзақ уақыт есте сақтау қабілетін арттыру үшін жаңа сабақты, әсіресе заңдылықтар мен құбылыстарды компьютерлік бағдарламалар негізінде көрсете отырып берген жөн.
6. Оқушылардың сапалы да тиянақты білім алуы үшін әр бөлім, әр тақырып бойынша олардың білімдерін тексеріп отырған жөн [4].

Сонымен, ақпараттық-коммуникациялық технологияны үйлестірудің ерекшелігі мыналар болып табылмақ:

- жаңа ақпарат беру;
- заманауи технологияны меңгерту;
- іздендіру;
- өз бетімен жұмыстарды орындату;
- ой-қиялын, сынап ойлауын дамыту;
- іскерлік пен дағдыны қалыптастыру;
- қызығушылықты, ынта-ықыласты арттыру;
- топпен жұмыс істеуді үйрету және т.б.

Қорыта айтқанда, ғылым мен техниканың қазіргі даму барысында өндіріс және мәдени орындар мен мектептерге компьютердің енгізілуі тегіннен-тегін емес. Ол білім берудің ғылыми базасын және олардың өзара байланысын күшейте түсуді қажет етеді. Оқыту үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану білім сапасын жақсартуға, білім беру жүйесінің алға басуына көмектеседі. Өйткені, физика – оқушылардың ойлау қабілетін қалыптастыратын және дамытатын негізгі буын. Ол оқушылардың интеллектін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, табиғат заңдылықтарын толығымен түсінуге ықпал жасайды. Елбасы «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай жаңа білім беру өте қажет» деп атап көрсеткендей, инновациялық оқыту технологиясын қолдану – жаңа білім берудің бірден-бір шарты деп есептеймін.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан мектебі. 2008 ж. №6 «Ақпараттық технологиялардың тиімділігі».
2. Қазақстан мектебі. 2008 ж. №11 «Электрондық оқулықтарды пайдаланудың педагогикалық ұстанымдары».
3. Б.Б. Жолдасова «Инновациялық технологияларды білім беруде қолдану» Білім, №5, 2007 ж.
4. «Физика және астрономия» республикалық ғылыми - әдістемелік педагогикалық журналы. 2012 ж. №2.

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ОРНЫ МЕН РӨЛІ

*Ахмедина Ақтоты Қабдрашитқызы
Б.Алтынсарин атындағы
гимназияның жаратылыстану
пәнінің мұғалімі*

Аннотация: Бұл мақалада білім берудің жаңа әдіс - тәсілдерімен инновациялық технологияларды пайдалану тәсілдерінің тиімді жолдары қарастырылады.

Кілт сөз: Білім, интербелсенді тақта, инновация

Abstract: This article discusses effective ways of using innovative technologies with new methods and methods of education.

Keyword: Education, interactive whiteboard, innovation

Биология – ХХІ ғасыр ғылымы. Сондықтан да ол жаңа ақпараттық технологиялармен тығыз байланысты. Қазіргі кездегі білім беру жүйесіндегі негізгі мақсат оқушыға жеке тұлға ретінде қарап оның дамуына көп көңіл бөлуде. Бұл пәнді оқыту мұғалімнен зор міндеттерді талап етеді, өйткені ол бүкіл сыныптың қажеттіліктеріне жауап беруі тиіс. Қазіргі уақытта Қазақстанның жалпы орта білім беретін мектептердің барлығы дерлік интерактивті тақтамен қамтамасыз етілген. Интерактивті әдіс диалогтік әдіс нәтижесінде сабаққа қатысушылар бір – бірімен байланыса отырып, мәселелерді шешеді. Интерактивті тақта мектеп сыныптарында әр пән бойынша, соның ішінде биологиядан зертханалық сабақтарды өткізген кезде оның құрылғылары қолданылады. Қарапайым тақта және компьютер проекторына қарағанда, интерактивті тақта сабақ мазмұнын кеңінен ашуына мүмкіншілігі өте зор. Интерактивті тақтаны пайдалану кезінде үлкен жетістікке қол жеткізу үшін, тек қана сауатты сабақ жоспарлап, керекті материалдарды дұрыс дайындау керек.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңына еліміздің білім беру жүйесінің басты міндеттері атап көрсетілген, соның бірі – білім беру жүйесін ақпараттандыру, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, бүкіләлемдік коммуникация желісіне шығу[1].

Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің оқу – тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі. Сонымен қатар мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа көптеген адами қабілеттерінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді.

Мұғалімдердің пайымдауынша инетраактивті бағдарлама олардың жартылай жұмысын атқарады. Мысалы, белгілі бір материалды интерактивті тақтада орындау арқылы файлдағы белгілермен өзгерістерді сақтап қалуға, оны сабақта болмай қалған оқушыларды қайта түсіндіруге немесе келесі жолы тағы да қолдануға болады.

Мұғалім оқытудың жаңа ақпараттық технологияларын меңгері, оны пайдалану арқылы өзінің материалдық базасын толықтырып, әрі уақытты үнемдейді.

Сабақта мұғалім интерактивті тақтаны бір емес бірнеше рет пайдалана алады, қарапайым тақтаға қарағанда интерактивті тақта пайдалануға ынғайлы, әрі уақытты үнемдейді.

Мектептегі пәндерді оқыту процесінде компьютермен сабақ өткізу мұғалім мен оқушы қарым – қатынасы жүйесін, олардың іс - әрекетінің мазмұнын, құрылымын, өзгерте отырып, олардың мотивациялық эмоционалдық ортасына, сезімінің өсуіне әсер етеді.

Интерактивті тақтаны оқытудың басқа тәсілдеріне қарағанда көптеген жетістіктері бар. Бұл жетістіктер туралы өз сабағында интерактивті тақтаны пайдаланатын мұғалімдер айта алады. Мұғалім әріптестерімен бірге отырып сабақ беру мен уақытты үнемдеу ғана емес, сонымен қатар берілген материалдардың сапасын да арттырады[2].

Білім саласындағы міндеттерді жүзеге асыру үшін, мектеп ұжымында әр мұғалім күнделікті ізденіс арқылы барлық жаңалықтар мен өзгерістерді сабақтарында енгізіп отырады. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше жан-жақты сауатты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік және көптеген адами қабілеттің қалыптасуына игі әсерін тигізеді. Өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Оқыту мен тәрбиелеуге тың әдіс-тәсілдер енгізілді. Нәтижесінде тұтас педагогикалық үрдістер өзгертіліп, білім берудің тиімді деп танылған жаңа технологиялары дүниеге келеді. Кез-келген оқыту технологиясы мұғалімнен терең теориялық, психологиялық, педагогикалық, әдістемелік білімді, үлкен педагогикалық шеберлікті, шәкірттердің жан дүниесіне терең үңіліп, оны ұғына білуді талап етеді. Сондықтан оқушының рухани өсуіне жағдай туғыза алатын, жаңалықтарды қабылдауға даяр, өз әрекетіне өзгеріс енгізе алатын педагогтар ғана бүгінгі қоғамның мүддесі мен әр баланың үрдісінен шыға алады. Ойы жүйрік, ақылы жетік, бәсекеге қабілетті, өзгерістерге бейім, жеке тұлғаны тек қана педагог қалыптастыра алады[3].

1. Білім беру мен білім алудағы жаңа тәсілдер

Білім беру – жекелеген құбылыс немесе дағды емес, ол оқушылардың оқуға қабілетін жақсартуға мүмкіндік беретін педагогикалық тетіктердің біртұтас кешені деп айқындалған. Бағдарлама жалпы алғанда әлемдік дәрежеге жету мақсатын көздей отырып, жаңаша қырда қолданылатын технологияларды тиімді пайдалану.

2. Сыни тұрғыдан ойлауға оқыту

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз - ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау. Өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау.

3. Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау

Бағалау – одан арғы білім туралы шешімді қабылдау мақсатымен оқытудың нәтижелерін жүйелі түрде жиынтықтауға бағытталған қызметті белгілеу үшін қолданылатын термин. Мұғалімдер мен оқушылар өздерінің қандай мақсатқа жететіндерінің өлшемдерін түсіну. Осыған байланысты бағдарлама критерийлі бағалау тәсілдерін қарастырады.

4. Оқытуда ақпараттық – коммуникациялық технологияларды АКТ пайдалану

Оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану қоғамдағы өзгерісті танып білуге және оларды тез қабылдауда мол мүмкіндік береді. Жоспарланған сабақты тиімді өткізуге көмектеседі, оқушының ой өрісінің дамуына, зерттеулік жұмыстар жүргізуіне ықпал етеді. Бағдарлама соңында мұғалімдер ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сенімді және сыни тұрғыдан пайдаланушыларға айналады.

5. Талантты және дарынды балаларды оқыту

Талантты және дарынды оқушыларға білім беруді дамытудың инклюзивті тәсілі негізінде осындай балаларды анықтау туралы ой-пікірлер мен зерттеулер жасау. Оқушылардың қабілеттерін дер кезінде анықтай білген ұстаз болашақ талантты да тани біледі.

6. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес білім беру және оқу

Белгілі бір шақтық кезеңге тән анатомиялық-физиологиялық және психологиялық ерекшеліктерді әдетте жас ерекшеліктері деп атайды. Сондықтан педагогика және психология балалардың жас ерекшеліктеріндегі ширақтықты, өзгерімпаздықты айқындайды, тәрбиеленушінің және қоршаған ортамен жасайтын қарым-қатынастар жүйесіне тәуелді болатынын атап көрсетеді. Сол себепті бастауыш сынып оқушыларына сергіту сәтін жүргізуде жас ерекшеліктерді ескеріп отырып орындату қажет.

7. Білім беруді басқару және көшбасшылық

Аталған модуль білім берудің кез келген жүйесіндегі тұрақты даму мен өзгерістердің сырттан енгізілуі мүмкін емес, олар нақты сыныптардағы мұғалімдердің тәжірибесі мен түсініктеріндегі өзгерістерден бастау алу керек деген тұжырымға саяды. Қандай жағдай болмасын, өзіңіздің өмірлік ұстанымыңызды таңдай білу, адамдық көшбасшылыққа негізделеді. Олай болса, бағдарламаның негізгі идеясы сыни тұрғыдан бағалау, өзгерту және тәжірибе мен білім саясатын қайта бағалау мұғалімдер бастамасымен барлық деңгейлерде өзгерістердің іске асырылатыны негізделеді. Мектеп жұмысының бағдарламасына балаларға көшбасшы болуға үйрететін тренингтер, рөлдік ойындар кіреді. Осы модульдерді тиімді пайдалану арқылы құзыретті мұғалім өз тәжірибесін жетілдіре түспек. Құзыретті мұғалімнің міндеті оқушының жеке тұлғалық ерекшелігіне мән беру. Құзырлы білім беруде ұстанатын факторы

оқушының өздігінен білімнің мәнін меңгеруі және бағалай білуі. Бағдарлама нәтижесінде - тәуелсіз, ғылымға қызығушылығы оянған, білім алуға бейім, сенімді, жауапты, сын тұрғысынан ойлай алатын, өзгелермен еркін тіл табысатын, сандық технологияларда құзыре ттілігін көрсететін оқушылар дайындалады[4].

Мен жаңа сабақты түсіндіру барысында сабақтың мазмұнын дайын күйінде бермеуге тырысамын. Оқушылардың өздігінен танып-білу дағдыларын қалыптастыра отырып, жаңа тақырып бойынша анықтама, ережелерді өздері құрастырып тұжырымдай білуіне жетелеймін. Ол үшін оқытудың интерактивті формаларын сабақта қолданамын.

Олар:

- Жеке шығармашылық тапсырмалар, жобалар.
- Блок-схема, графиктер, диаграмма, т.б.
- Тірек-схема, көрнекіліктер және анықтама құралдары
- Ойын арқылы оқыту
- Сөзжұмбақ, ребустар
- Тестілеу.

Сонымен қатар « XXI ғасыр көшбасшысы» ойынының компьютерлік нұсқасын өз сабақтарымда пайдаланамын. Оқушылар бұл ойын арқылы өз білімдерін шыңдайды.

Сонымен биология сабағын АКТ көмегімен оқыту төмендегі мәселелерді қамтиды:

Оқушыларға оқылатын табиғат құбылыстарын толық және дәл ақпаратты бере отырып, оқу сапасын арттыру .

1) Оқытудың көркемділігін арттырады, яғни оқушыларға қиын да күрделі материалдарды көрнекі түрде түсіндіруге қол жеткізеді.

2) Оқытудың тиімділігін жоғарылатады және оқу материалын түсіндіру мүмкіндігін арттырады;

3) Оқушылардың ғылыми дүниетанымдық көзқарастарын қабыптастыра отырып, олардың білімге құштарлығын , табиғи сұранысын қанағаттандырады.

4) Мұғалімді техникалық жұмыстан босата отырып, үнемдеген уақытта олардың шығармашылықпен жұмыс істеуіне жағдай жасайды.

5) Мұғалім мен оқушының жұмысын жеңілдетеді.

Интерактивті тақтаны қолданудың артықшылығы:

1)Интерактивті тақтада өтілген сабақтар оқушыларды жаңашылдығымен қызықтырады.

Интерактивті технологияның ерекшеліктері:

1) Бормен тақтаға жазған кескінді экрандағы түрлі –түсті, айқын, ұқыпты кескінмен салыстыруға болмайды. Тақта мен бордың көмегімен әр түрлі қосымшалары бар жұмысты түсіндіру қиын, әрі мүмкін емес.

Слайдтарда кемшіліктер мен қателер жіберілсе , тез арада түзетуге болады. Сабақтың өнімділігі артады. Басқа пәндермен пәнаралық байланыс орнайды.

2) Сабақта көрнекілікті қолдану деңгейі артады.

3) Оқу материалын беру беру логикасына көп көңіл аударады, бұл оқушылардың білім деңгейіне оң әсерін тигізеді . Компьютерге деген қарым-қатынас өзгереді.

Биология пәнінен сабақ өту барысында интерактивті оқыту технологиясын, яғни белсенді «Естігенді мен ұмытпаймын», «Істеген ісіме жауап беремін» әдістерін қолдану оқушыларды іс-әрекеттеріне дұрыс баға беруге тәрбиелейді.

Менің міндетім-сабақта берілген материалдарды оқушылар толық түсіну үшін, қолайлы жағдай туғызамын.

Жақсы білім алу үшін қажетті ұстанымдар:

Оқушы білім алуға дайын ;

Білім беруге түрлі әдістер мен тәсілдер қолданамын;

Қайталау –білімді бекіту үшін қажетті элемент

Қаншалықты оқу барысы шынайы болса, соғұрлым білім беру тиімдірек.

Елбасының Қазақстан халқына Жолдауында айтылғандай, Болашақ мамандарға сапалы білім беруге, әлемдік білім кеңестігінен мемлекетімізге лайықты орын алуға білім саласындағы қызметкерлерге тиісті жағдай жасауға айрықша мән беріледі. Ғалымдар жаңа технологияларды көптеп енгізуде. Себебі, жаңа оқыту технологияларын енгізу заман талабына сай білім беру бағыты өзгереді, өздігінен білім ала алатын логикалық пайымдай, талдай, қорытындылай алатын коммуникативті тұлғаны қалыптастыру қажет[5].

Жаңа ақпараттық технологияларды білім беру жүйесінде қолданудың ең маңызды факторы негізгі қозғаушы күші адам, сол себепті білімнің негізгі принциптері іске асырылады. Осыған байланысты адамның шығармашылық потенциалын дамыту үшін қажетті жағдай жасалу керек.

Жоғарыда айтылған ой-пікірлерімді тұжырымдай келе, компьютерді қолдану негізінде мектеп пәндерін оқыту сапасын арттырып, білім беруді ақпараттандыру жүйелі түрде іске асады.

Мектептегі ақпараттандыруға осылай мемлекет тарапынан қолдау көрсетіліп, оны оқыту, үйрету мәселесі бүкіл халықтық деңгейге көтерілсе ғана біздің еліміз дүниежүзілік бәсекеге төтеп беретін, алдыңғы қатарлы мемлекетке айналады. Ол дәрежеге жетуге қажетті білім алуына біздің жас ұрпақтың қабілетінің жететініне сенімім мол.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қуанышева С.Е. Биологияны оқыту әдістемесі
2. Қайым Қабділрашид. Биология. Анықтамалық көмекші құрал.
3. География, Экология және Биология журналы.
4. Биология анықтамалылығы журналы
5. Биология Қазақстан мектебінде әдістемелік журналы

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА СЫНИ ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ

*Әбілдина Әйгерім Бисенбіқызы
Информатика пәнінің мұғалімі
№4 жалпы орта білім беретін мектебі
Арқалық қаласы, Қазақстан
aab1991.912@mail.ru*

В течение урока учащиеся научатся критически рассуждать, уметь отстаивать свои мнения, принимать альтернативные решения, развивать интерес учащихся к предмету информатики, также играет большую роль в развитии исследовательских навыков с применением различных методов и приёмов. Критическое мышление играет большую роль в развитии логических способностей учащихся, и дает возможность быстро адаптироваться к жизни.

Ключевые слова: исследования, критическое мышление, интерес.

At the end of the lesson, students will learn how to think critically, often to argue, to make alternative decisions, to develop students' interest in the subject of informatics, and to develop their research skills. role plays a role. Critical thinking makes it clear that the student plays a large role in the rapid development of the ability to adapt to life.

Keywords: research, critical thinking, interest.

*«Бүгінгі күн – талантты, жігерлі, өзіне сенетін адамдардың, арманға бай және оны жүзеге асыруға ерік- жігері бар адамдардың уақыты»,
Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев*

Қазақстанның әлемдік білім беру кеңістігіне ену отандық білім дамуының стратегиялық жоспарын әзірлеуді және соған орай ұлттық білім жүйесінің жетістіктері мен білім дамуындағы жалпы әлемдік үрдістерді ескеретін жаңа үлгісіне көшуді талап етуде. Білім бере отырып, тиімді жолмен жаңа заман тұлғасын қалыптастыру әр оқытушының мақсаты екені анық.

Білім беру жүйесі алдындағы міндет технология өзгерістеріне бейімделе алатын атқарушы тұлғаны қалыптастыру. Білім берудің болашақ мұраты ойлауға, үйретуге негізделуі тиіс. Ойлау әдістері мен амалдарын сапалы түрде игеруге көшу – оқу үрдісіндегі өте маңызды кезең. Жаңа технология негізі – ізгілендіру және демократияландыру.

«Информатика сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясы арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамыту» бағдарламасына негізделген сабақтар оқушыларды жан-жақты және тереңірек ашуға, оларға бағыт-бағдар беріп, әсер етуге, оқушы көзқарасын өзгертуге септігін тигізеді. Мұндай сабақтарды өту барысында сабақтың мақсатын нақтылап, оған шығармашылық тұрғыдан келіп,

оқушының білімділік, тәрбиелік жағынан қызығушылығын арттырып, ой-өрісін дамытуға баса назар аударамын.

Сын тұрғысынан ойлау сабақтарында оқушы өзін-өзі еркін ұстап, өзгеге сенімін, жылуын күшейтеді. Кейде өзгеге көмектессе, кейде өзіне көптің көмегі қажет болады.

«Сын тұрғысынан ойлау үшін оқу мен жазу» бұл бағдарлама 60 түрлі стратегиялардан: әдістерден тұрады. Мақсаты - шығармашылық ойлауды, сын тұрғысынан ойлауды дамыту. Мұғалімнің міндеті - баланың шығармашылық қабілетін дамыту, өзін тұлға ретінде сезінетіндей мүмкіндік ашу. Сонымен қатар, сын тұрғысынан ойлау әдісі мұғалім қызметінде ұйымдастыра отырып, оқушылардың жеке, топпен, жұмыс жасау негізінде білім алуымен ұштасады. Бұл стратегия оқушының жекелеген мүмкіндіктерін ашуға бағытталған. Бұл әдістің ерекшелігі оқу әдісінде қолданылады. Оқушылардың ауызша, жазбаша тілін, ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамытады.

Сыни тұрғысынан ойлауды дамыту арқылы:

- әр оқушы сабаққа толық қатыстырылып, деңгейін анықтай алады;
- жеке тұлғаның танымдық белсенділігін арттырады;
- қызығушылығын оятады;
- сұрақ қойып, өз ойын еркін айтады;
- мазмұнын толық түсінуге жағдай туғызады.

Халық даналығындағы мына бір ұлағатты сөзді әрбір ұстаз өмірлік ұраны етіп қалыптастырар болса, біздің елде сауатсыз шәкірт болмайды «Бір жылдығын ойлаған егін егеді, он жылдығын ойлаған ағаш егеді, ал жүз жылдығын ойлаған ұрпағын тәрбиелейді». Осы сөзді ұран ете отырып, мен өз сабақтарымда жаңа әдіс - тәсілдерді, соның ішінде Сын тұрғысынан ойлау технологиясын жиі қолданамын.

Сын тұрғысынан ойлауға дамыту модулінде мен келесідей: «Қос жазба күнделігі», «Sinkuein», «Автор орындығы», «Блум түймедағы», «Екі жұлдыз, бір ұсыныс», «Жіңіше-жуан сұрақтар», «Raft», «Джиксо», «Бір айналым сұхбат» «Ашық хат» және т.б. әдіс-тәсілдерді қолданамын.

Өз пәніме қатысты айта кетер болсам, бізде көпнеше теориямен практиканы ұштастырып оқытамыз. Б. Алтынсарин: «Балаға айтып түсіргеннен гөрі, қолымен ұстап, көзімен көріп, мұрнымен иіскеп түсіндірген сабақ ұғымды» деген. Яғни бала теорияны меңгерумен қатар тәжірибе жүзінде де қалай жасау қажеттігін ұғынуы керек. Тәжірибелік жұмыс жасау барысында көптеген сұрақтар туындайды. Оқушылар өзара пікірлері мен болжамдар айта отырып, бірлесе жұмыс жасайды. Бұл таңда «Тыңдап отырған үштік», «Жұптық әңгіме», «Қар үйіндісі», «Әңгіме-дебат» сияқты әдіс-тәсілдерді пайдалану тиімді.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы. «Сыни ойлау» анықтамасына еш келмейтін ойлаудың үшінші түрі – ол шығармашылық немесе көкейкесті ойлау. Сонымен сыни тұрғыдан ойлау үш бөліктен тұрады: Біріншіден, сыни тұрғыдан ойлау өзіндік және жеке ойлау болып табылады. Ал сабақ сыни тұрғыдан ойлау принциптеріне негізделетін болса, әркім өз ойлары мен пікірлерін және бағалауларын басқалардан тәуелсіз құратын болады. Біз үшін басқа біреу сыни ойлай алмайды, біз барлығын өзіміз үшін жасаймыз. Сонымен қатар ойлау

өзіндік сипатқа ие болғанда ғана сыни тұрғыдан ойлағандық болып есептеледі. Өз бастарымен жұмыс істеп, ең қиын деген мәселені өзі шеше алулары үшін оқушыларға жеткілікті түрде бостандық берілуі керек. Мысалы: оқушылар мұғалімнің айтқанын жаттанды түрде қайтып айтып беруі мүмкін.

Мұғалім бұл жүйемен жұмыс жасағанда, үнемі оқушы санасында болып жатқан өзгерістерді бақылап, оның дамуын жан-жақты зерттей отырып, өз сабақтарын соған сай өзгертіп отыруы тиіс. Сыни тұрғыдан ойлау өзіндік, жеке ойлау болып табылады. Ал, сабақ сыни тұрғыдан ойлау принциптеріне негізделетін болса, әркім өз ойлары мен пікірлерін және бағалауларын басқалардан тәуелсіз құратын болады. Сыни тұрғыдан ойлайтын адам басқаның көзқарасымен жиі келісе бермейді. Олар не ойлау керектігін өздері шешетін болады. Сыни тұрғыдан ойлауды дамытудағы әдіс-тәсілдерді қолдану сабақта көп нәтиже береді. Оқушының жеке басын дамыту үшін мынандай қағидаларды есте үнемі ұстап отыру керек.

1. Баланың бойындағы құмарлығын, қызығушылығын жойып алмай оны үнемі алға жылжуға деген талап тілектерін, сұраныс пен мұқтаждарын ескеру, шығармашылығын жетілдіру.

2. Білімді өз бетімен іздену арқылы ойлауға жағдай жасау.

3. Өзін-өзі қалыптастыратын тұлға қалыптастыру.

Жалпы әр сабақ психологиялық дайындықтан басталады. Оқушылар бір-біріне жақсы тілектер айтып, өздерін сабаққа дайындап алады.

Сын тұрғысынан оқыту технологиясын тәжірибемде қолданғанымда мынандай қорытынды жасауға болады: оқушылар сыни тұрғыдан ойлауға үйреніп жатыр, еркін сөйлеуге, ой бөлісуге тырысып жүр, ізденеді, берілетін шығармашылық тапсырмаларды орындауға тырысады. Және байқағаным балалардың сөздік қорлары кеңейді. Мысалы, оқушылар өз достарын туған күнімен құттықтағанда өте жақсы-жақсы тілектер айтып жатады. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту сабақтарының негізінде менің сабағымда оқушылар арасында: -белсенді шығармашылықты ойлауға негіз қаланды: — мұғаліммен еркін сөйлесіп, пікір алмастыруға үйренді; — бір-біріне құрметпен қарауға үйренді; — бір-бірінің пікірін тыңдау, сыйлауға ынтымақты қарым-қатынастың негізі қаланды; — өзін жеке дара тұлға ретінде тани біліді; — өз ойын ашық, еркін айтуға, пікір алмасуға үйренді; — өзін-өзі, бірін-бірі бағалауға үйренді; — достарының ойын тыңдап, мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге талпынады;

Өз пікірін айта алатын, өз көзқарасын қалыптастыра алатын, ұлтын сүйетін оқушы ертеңгі өмірдің ағымына да төтеп бере алатын азамат болатынына мен кәміл сенемін.

Дегенмен, ХХІ ғасыр қарыштап дамыған білім ғасыры. Бүгінгі жастардың өмірден үйренері көп. Сондықтан олар мұғалімге, оның өткізген әрбір сабағына сын көзбен қарайды. Оларды тандандыру, қызықтыру үшін әрбір сабақ жаңалық болуы керек. Сабақтарды сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдану оқушылардың білім алуға қызығушылығын оятып, танымдық, шығармашылық қабілеттерін дамытып, белсенділігін арттыратын, жан-жақты тұлға етіп тәрбиелеуге бағытталған әдіс деп қарастырылады. Ұлы ойшыл психологтар

айтпақшы, «Мұғалім бала жанының инженері» деген сөзі еріксіз еске түседі. Алдында мақсат қойып, соған қарай ұмтылған ұстаз әрқашанда өз биігінен көрініп, ел аузынан түспей кейінгі ұрпақтың өнегесі мен мақтанышы болып қалатыны хақ.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Сабақта жаңа технология элементтерін қолдану
2. Қазақстан мектебі, №12, 2010 ж.
3. Интернет желісі.
4. С.Мирсеитова, Ә. Іргебаева «Әрекеттегі RWCT философиясы мен әдістері».
5. С.Стил, С.Крутис «Сын тұрғысынан ойлай технологиясы» Мұғалімге арналған нұсқаулық, «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.
6. «Информатика негіздері» ғылыми-әдістемелік журналы №1-2011 ж., (б.8-11)
7. «Қазақстан мектебі» ҚР Білім және ғылым министрлігінің «Құрмет белгісі» орденді республикалық ғылыми-педагогикалық журналы №1, 2012 ж., (б.31-32)
8. «Мұғалімге арналған нұсқаулық» 2012 ж (б.72)

ОҚЫТУ НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ҚҰРАЛДАРЫ

Алматова А.М.

аға оқытушы, магистр

Айдар Н.Н.

Информатика мамандығының 4 курс студенті

*Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

В статье рассматривается оценка знаний учащихся, который актуально на сегодняшний день. А так же важность правильного оценивание, и их влияние на учеников, преподавателей и на качество образования. И отмечается оценивания знание учащихся, деление на несколько этапов формирование и развитие оценивания, и их роль и функций на каждом этапе.

Ключевые слова: образование, оценивание, оценка знаний, качество образование.

The article discusses the assessment of students' knowledge, which is relevant today. As well as the importance of proper assessment, and their impact on students, teachers and the quality of education. And there is marked the assessment of students' knowledge, the division into several stages of the formation and development of assessment, and their role and functions at each stage.

Keywords: education, appraisal, assessment of knowledge, quality education.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында: «Біз бүкіл еліміз бойынша әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізуіміз керек. Оқытудың, әр оқушының білімі мен қабілет деңгейінің тиімділігін бағалаудың біртұтас жүйесін жасау қажет» деп көрсеткен болатын.

Сыныптағы бағалау тек қана техникалық тәсіл емес. Мұғалімдер жазбаша немесе ауызша түрде баға қою жолымен бағалайды. Олар қолданатын кез келген нысанның артында объективті немесе жеткілікті дәрежеде объективті емес нормалар мен стандарттар ғана емес, сондай-ақ баланың дамуы, оқуы және ынтасы туралы түсінік, сонымен қатар өзін-өзі бағалау, қабілеттілік және күш — жігер сияқты ұғымдарға қатысты құндылықтар жатады. Жалпы «бағалау» ұғымы бір нәрсенің деңгейін, сапасын, дәрежесін белгілеу дегенді білдіреді. Оқутаным үдерісінде бағалау оқушының дайындық деңгейі, білімді меңгеру менбілік, дағдысының даму дәрежесін анықтайтын құрал ретінде қарастырылады.

Білімді бағалау – оқушының алған білімінің жүйелі, сапалы болуының көрсеткіші. Бұл дәстүрлі мектептен тиімді мектепке одан әрі ең заманауи-баланың жеке адам ретіндегі роліне негізделген және бүгінде алдыңғы қатарлы әлемдік тренд болып табылатын феноменалды мектеп моделіне көшу деп атап көрсеткен болатын. Аталған жоспар бойынша оқушылардың нәтижелерін бағалау жүйесіне қатысты әртүрлі көзқарастар қалыптасып отыр. Ұлттық жоспардың екінші тетігі-оқыту нәтижесін бағалау жүйесін жаңарту, функционалды сауаттылық мектептегі білім жетістіктерін «білім-түсіну-қолдану-жүйелеу-жинақтау» жаңа жүйесі бойынша бағалайтын мүлдем жаңа көзқарасты талап етеді. Бағалаудың негізгі екі түрі анықталған: оқыту үшін бағалау (формативті немесе қалыптастырушы) және оқу үшін бағалау (суммативті немесе жиынтықтық).

Оқыту үшін бағалау(қалыптастырушы) — бұл білім алушылар өздерінің оқудың қандай сатысындатұрғанын, қандай бағытта даму керек және қажетті деңгейге қалай жету керек екендігінанықтау үшін оқушылар және олардың мұғалімдері қолданатын мәліметтерді іздеу және түсіндіру үдерісі. Оқыту үшін бағалауда оқушылар өзін-өзі, сыныптастар бір-бірі бағалайалады. Өзін-өзі бағалау нәтижесін мұғалім бақылауарқылы жиынтық баға ретінде оқу журналына баға қояды. Формативті бағалаудың тиімді әдіс-тәсілдер қатарына: «Қолмен белгі беру» әдісі, «20 секунд» әдісі, «Үш минуттық үзіліс» әдісі т.б.

Ал оқу үшін бағалау (жиынтықтық) — оқушыларға қорытынды, немесе формативті бағалау нәтижесінде жиынтықбағаны қояды. Жиынтық немесе суммативті баға бағалаудың ішкі түрі, оған бағалаусараптық жұмыс, бақылау жұмысы, диктант, мазмұндама, шығарма, өзіндік жұмыс, мәтінмен жұмыс жатады. Ал сыртқы бағалау оқу жетістіктерін сырттай бағалау (ОЖСБ), Ұлттық бірыңғай тестілеу (ҰБТ), олимпиадалар, ғылымижобалар, т.б. арқылы ұйымдастырылады.

Жаңартылған білім беру жүйесіне көшу білім жүйесін модернизациялауға алып келді. Бұл, әрине, бағалау жүйесіне де қатысты мәселе болып табылады. Қазіргі кезеңде бағалаудың әртүрлі әдіс-тәсілдері енгізілуде. Осы кезеңге дейін қолданылып келген дәстүрлі бағалау жүйесі 5 баллдық жүйемен бағалау өз мәнін жоғалтып отыр. Дәстүрлі бағалауда оқушыларға өмірде теориялық білім қажет деп санап, мұғалім оқу материалын түсінікті етіп жеткізуді ғана қажет деп есептелді және олардың пәндік білімдерін машықтарын, дағдыларын ғана қалыптастырылды. Оқушылардың білімін

жіберілген қателерінің санымен бағаланды. Дәстүрлі бағалаудың кемшіліктерін сынға алған атақты орыс педагогы К.Д.Ушинский: «5 баллдық бағалау жүйесінің тәсілдері мен әдістері оқушылардың ақыл-ой қызметіне кері әсерін тигізеді. Мұғалім бір немесе бірнеше оқушыдан сабақ сұрайды, ал осы уақытта қалған оқушылар қандай да бір қызметпен айналыспай бос отырады. Олар өз кезектерін күтумен уақыттарын, күш-жігерлерін текке жұмсайды. Кезек оқушыға жетпей қалуы да мүмкін. Осыдан оқушының пәнге деген қызығушылығы төмендейді» деп сынға алған. Ал қазіргі заман талабына сай бағалау жүйесі оқушыны мәселені көруге, мақсат қоюға, жоспар әзірлеуге оны жүзеге асыруға, өз жұмысын талдауға, тұжырым жасауға, өзін-өзі бағалауға, бір сөзбен айтқанда оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға көмектеседі. Оқытудың түрлері мен әдістерінің жаңартылуына байланысты бағалаудың да түрлері алуан түрлі. Қазіргі кезеңде оқыту үрдісінде Кембридж тәсілдеріне негізделген жаңа форматтағы әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылуда. Сабаққа қойылатын негізгі талап - қалай оқу керектігін үйрету. Сыныпта оқуды үйрететін білім ортасын құрудың ең тиімді әдісі-топтық жұмысты ұйымдастыру. Тиісінше, бағалау жүйесі де оқушы білімін айқындайтын және оқу сапасы туралы қорытынды нәтиже болып табылады. Топтық жұмысты бағалаудың түрлері: жиынтық және қалыптастырушы. Жиынтық бағалаудың мақсаты - баға қою немесе оқу қорытындысын шығаруда қолданылады. Қалыптастырушы бағалаудың мақсаты - оқушылардың оқуына ықпал етуіне арналған оқытудың бөлігі ретінде бағалау. Бұл ынталандыру, сыни бағалау, қолдау, 2 жұлдыз, 1 тілек, кері байланыс, өзін-өзі бағалау, рефлексия негізінде жүзеге асады.

Баллды жинақтау жүйесі 3 деңгей аясында жүргізіледі: білім, білік, құзырлылық. Рейтингік көрсеткіші төмендегідей жинақталады:

1. Барлық пәндердің баллдарын қосып қорытынды балл шығарылып, ол оқушының портфолиосында жинақталады.

2. Оқушының өзін-өзі бағалау көрсеткіші

Өзін-өзі бағалау – өз қабілетіне, мүмкіндігіне, мінез-құлқына, ішкі жан-дүниесіне, басқа адамдардың ортасында өз орны тағыз басқа бойынша өзіне баға беруі болып табылатын адам санасының құрамдас бөлігі. Өзін-өзі бағалау арқылы адамның мінез-құлқы реттеледі, өзіне сыни көзқараспен қарауға үйренеді. Мұғалім бағалауынан өзін-өзі бағалауға көшу айтарлықтай қиындық тудыратын қадам және өзінің сыныптастарын бағалауда осы үдерісті жеңілдетуге мүмкіндігі бар. Сыныптастарын бағалау маңызды рөл атқарады, себебі ол ынталандыру деңгейін көтереді, оқушыларға өз тілінде сөйлеуге мүмкіндік береді, сынды қабылдауға ықпал етеді, өзіне және мұғаліммен пікірталасқа түсуіне сенімділігін арттырады, сондай-ақ мұғалімдерге үдерістен шектелуіне және жай ғана бақылауына мүмкіндік береді.

3. Бағалауды мониторинг және рейтинг арқылы жариялылығын қамтамасыз етеді.

Мониторинг – бұл педагогикалық үрдіс негізінде білім беру мақсатынтандаудағы өзекті мәселе мен құралдарын шешу барысында диагностикалық, зерттеудің жағдайын ғылыми негізге сүйене отырып

үздіксізбақылау.Мониторинг ішінде басқарудың өзіндік қызметі, педагогикалық әрекетбарысындағы бағалау жүргізіледі. Соның барысында кері байланысқамтамасыз етіледі. Педагогикалық жүйенің соңғы мақсатына нақтынәтижелер мәлімделеді. Педагогикалық мониторинг педагогикалық жүйеніңдамуын болжау, сонымен қатар оның жағдайын үздіксіз бақылауынқамтамасыз етуді көрсетеді. Сондай-ақ, ол әлеуметтік-психологиялық, медициналық мониторинг, оқушының жеке басының көзқарасын жалпылайалу мақсатында бұл оқу орындарына ең қажетті болып табылады.Мониторинг бойынша мұғалім кезекті тақырыптық бақылаужұмысының алдында әр оқушының өткен материалды қандай деңгейдемеңгергенін қадағалап, үлгірмеушілермен қосымша жұмыс жүргізеді.Мониторингтің мәні әр тоқсанның не әр тараудың соңында шыққанграфиктен осы тұстағы алған білімнің кем тұстары, жетістіктері айқынкөрініп тұрады. Даму мониторингіне қарап, білім деңгейін оқушы өзі бақылапотырады. Яғни оқушылар өздігімен орындайтын жұмыстарын өзі бағалайды.

Рейтингтік жүйеде -сабақта орындаған әрбір тапсырмаларын ұпайарқылы бағалап отыру көзделеді. Бұл жүйе арқылы оқушының әр пәнбойынша даму деңгейі мен бейім қабілетін ертерек байқауға мүмкіндікжасалады.

Электрондық журналE-Learning электрондық оқыту жүйесі – Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020ж арналған мемлекеттік бағдарламасына қосылған мемлекеттік жоба болып табылады. Бұл жобаның мақсаты оқыту технологиясын жақсарту негізінде білім берудің сапасын арттыру, цифрлық/сандық технологиялардың заманауи құралдарының мүмкіншіліктерін пайдаланумен оқу процесін қатысушылар үшін сапалы білім беру қызметтерін дамыту.Әрбір мұғалім электрондық күнделік пен журналдарға тек бағаны қоймай, онымен қоса әрбір оқушының үлгерімін қадағалай алады. Автоматты түрде есептерді жасау арқылы құжаттамамен барлық жұмысты одан да тез орындауға болады және бұл жүйеде өзінің жасаған жұмыстарын салып, оқушылардан жеке тест алуға болады.

Компьютерлік тестілеу көмегімен нақты бақылау жүйесін ұйымдастыруға яғни, әр модульді аралық бақылау (тестілеу), барлық модульдер мен олардың өзара қарым-қатынас қортындысын, сондай-ақ, «қара жәшік» әдістемесін ұтымды пайдалануға; әрбір модульді педагогикалық мазмұнмен толықтыруды жүзеге асыруға; модульдердің семантикалық байланыстарын және олардың басқа пәндік салалармен қарым-қатынасын анықтауға және ескеруге көмектеседі.

Қандай да бір жүйені бақылаудың(тестілеу) екі амалын ерекшелеп айтуға болады:

- 1) «ақ жәшік» әдісі - білімнің сараптау моделін тестілеу принципі;
- 2) «қара жәшік» әдісі – кіріс және шығыс деректерін бақылау принципі бойынша (компьютерлік тестілеу үшін ең қолайлы) қандай да бір күрделі жүйелерді тестілеу.

Тестілеу – оқушының жеке басының білім моделінің эксперттік сараптамалық білім моделіне сәйкестігін бағалау процесі. Тестілеудің басты мақсаты - осы модельдердің сәйкес еместігін анықтау (білім деңгейін өлшеу емес), олардың сәйкес еместігінің деңгейін бағалау болып табылады.

Бағалау құралдары:

Смайликтер

Оқушылар тақырыпқа қатысты өздерін қолайлы сезіну деңгейін білдіру үшін смайликтер салады.

		
Жалғастыруға дайынмын	Бір нәрсе түсінемін, бірақ бәрін емес	Түсінбеймін, қайталап қарау қажет

Бағдаршам

Түсінгендікті көрсету үшін бағдаршамның түстерін көрнекі құрал ретінде пайдаланыңыз. Мысалы: Оқушыларда қызыл, жасыл және сары түсті карточкалар бар, оны олар өз парталарына қояды немесе жоғары көтереді (қызыл = түсінбеймін, жасыл = барлығы түсінікті). Оқушылар бағдаршамның түстерін пайдалана отырып, өздерін бағалайды. Мұғалімге көрсетілген бағалауды оқушылардың күнделіктеріне жазуына болады. Сыныптастары бағдаршам түстерінің көмегімен таныстырылымдарды және т.б. бағалайды.

Бас бармақ

Оқушылардың бас бармақтарын көрсету арқылы сіз түсіндіргенді олардың ұғу деңгейін тексеріңіз.

Бас бармақ жоғарыға қарап тұрса = Мен түсінемін.

Бас бармақ көлденең тұрса = Мен түсінгендеймін.

Бас бармақ төмен қарап тұрса = Мен түсінбедім.

Құрастыр, сосын жауап бер

Оқушыларға жауап бергенге дейін өз ойларын жинақтауға мүмкіндік беріңіз:

- жауап алдындағы 30 секундтық үнсіз ойлау;
- жұптағы 2-3 минуттық миға шабуыл;
- жауап бермес бұрын бірнеше ойларыңды жаз;
- өз көршіңмен болжамды жауапты талқыла.

Қорыта айтқанда жиынтық бағалаудың немесе оқытуды бағалаудың мақсаты оқушы қазіргі уақытта не оқып білгенін жинақтау болып табылады. Оны мұғалім тест, емтихан т.б. түрде өткізіп, өзі бағалайды. Формативті бағалау әрсабақта және күнде жүргізіліп тұрады. Оқыту үшін бағалау бұл білім алушылар өздерінің оқудың қандай сатысында тұрғанын, қандай бағытта даму керек және қажетті деңгейге қалай жету керек екендігін анықтау үшін оқушылар және олардың мұғалімдері қолданатын мәліметтерді іздеу және түсіндіру үдерісі. Бұл ретте мұғалімдер жалғыз бағалаушы тұлға болмайтындығына назар аударылады. Оқушылар өздерінің сыныптастарын

және өздерін бағалауға тартылуы мүмкін және мұғалімдер бағалауды белсенді жүргізген кезде, оқушылар белсенді қатысуы керек. Формативті бағалау мұғалімдерге сыныптағы оқушылардың үлгерімін бақылап отыруға мүмкіндік береді. Сонымен, бағалау жүйесінің негізгі мақсаты - білім сапасын арттыру болып табылады. Ал қазіргі заманғы білім сапасы дегеніміз ол білім алушының келешектегі өзінің әртүрлі жеке мәселелерін шешуге керекті, қажетті күзiреттiлiктерiн қалыптастыратын білім беру нәтижесі.

Бағалаудың жаңа жүйесіне көшу-мектебіміздің білім сапасын көтеріп, оқушыларымыздың функционалдық сауаттылығын қалыптастырып, дамытуға жол ашады. Бағалаудың жаңа түрін енгізу үшін оқушылар мен ата-аналар, ұстаздар мен мектеп әкімшілігі тарапынан үздіксіз еңбек етуді, ізденісті және шығармашылықты талап етеді. Қазіргі бағалау түрлі нысанда, түсінікті, психологиялық тұрғыдан жайлы, екі құрамды: жиынтық және формативті болуы керек

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Н.Ә. Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты. 2012.
2. ҚР білім беру жүйесін 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасы.
3. Бекбулатова С.Б. Оқушылардың білімін жаңаша бағалау - оқытудың нәтижесі, әрі құралы. - 2015.
4. Бақтыбаева М. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау түрлері. - 2016.
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық. - Астана, 2012. - 58 б.

ХИМИЯ КУРСЫН КОМПЬЮТЕРЛІК МОДЕЛДЕУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

*Досмагулова К.К. а.о. магистр,
Хамит А.Ж. а.о. магистр,*

*Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық
институты
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация. В статье рассматриваются использование компьютерных технологии и практическую важность предлагаемой методологии. Продемонстрировать важность программ моделирования химических процессов в преподавании органической химии.

Ключевые слова: Информационная технология, Компьютерная технология, Компьютерная графика, Компьютерная программа.

Abstract: The article discusses the use of computer technology and the practical importance of the proposed methodology. To demonstrate the importance of chemical process modeling programs in teaching organic chemistry.

Keywords: Information technology, computer technology, Computer graphics, computer program.

Қоғамның қазіргі даму кезеңі жедел ақпараттандырылу процесімен сипатталады. Ақпараттық компьютерлік технологиялардың білім беру жүйесіне енуі жаңа тарихи - әлеуметтік жағдайлардың талабы болып отыр. Білім беру жүйесіндегі жаңа ақпараттық технология дегеніміз – оқу және оқу-әдістемелік материалдар жинағы, оқу қызметіндегі есептеуіш техниканың техникалық құралдары, олардың ролі мен орны туралы ғылыми білімнің жүйесін және оқытушылар еңбектерін жүзеге асыру үшін оларды қолдану формалары мен әдістері деген анықтама беруге болады. Ақпараттық технология – білім беру мекемесі мамандарының жұмысын жүзеге асырушы әдістер мен формалар және оқушыларға білім беруші құрал. Қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды пайдалану өз білімін көтеру тиімділігін де арттырады.

Қазіргі уақытта сабақ жүйесінде компьютерлік технология көп қолданылып жүр. Ақпараттық технологиялар оқу материалдарын иллюстрация жасау кезінде (мысалы анимациялы слайд-фильмдер) қолданылады. Компьютерлік графика мен визуалды білім мүмкіндіктерімен байланысты еңбектер дамытылды. Оқыту бағдарламасында компьютерлік графиканы қолдану шығармашылық жеке адамды тәрбиелеуді жүзеге асырады. Бұл оқу үрдісін қозғалыста бейнелеуге мүмкіндік береді. Компьютердің көмегімен дыбыстық және бейнефрагменттерді де демонстрация жасауға болады.

Ақпараттық технология – объектінің, процестің немесе құбылыстың күйі туралы жаңа ақпарат алу үшін мәліметтер жинау, өңдеу, жеткізу тәсілдері мен құралдарының жиынтығын пайдаланатын процесс.

Компьютерлік технология – компьютерлік өңдеу базасындағы ақпараттық технология.

Қазіргі таңда дәстүрлі оқыту әдістемесінің заман талабына сай толық білім беруге, меңгертуге кепілдік бермейтіндігін мектеп тәжірибесі көрсетіп отыр. Сондықтан жаңартылған әдістемелік жүйенің оқыту процесінде іске асу үшін оны технологияландыру қажеттілігі туады [1].

Білім беру үрдісін ақпараттандыру–жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді.

Қазіргі кезде, компьютерлік технологиялар мектеп оқу үрдісінде кең қолданысын табуда:

- оқыту үрдісін жетілдіретін, оның сапасы мен эффективтілігін жоғарылататын, компьютерлік техниканы оқыту құралы ретінде пайдалану;
- компьютерлік технологияларды–оқыту, өзін-өзі және шындықты тану аспаптары ретінде қолдану;
- компьютер мен басқа да заманауи ақпараттық технологиялардың құралдарын зерттеу объектілері ретінде қолдану;
- жаңа ақпараттық технологиялардың құралдарын оқушының шығармашылығын дамыту құралы ретінде пайдалану;
- компьютерлік техниканы бақылау, түзету, тестілеу және психодиагностикалау үрдістерін автоматизациялау құралдары ретінде қолдану;

– педагогикалық тәжірибені әдістемелік әдебиетті тарату мен қабылдау мақсатында, ақпараттық технологияларды пайдалану негізінде коммуникацияларлы ұйымдастыру.

Фишер О.Б. пікірінше компьютердің аталған мүмкіндіктері оқушы бойында біліктерді қалыптастыру қабілеттері мен оқуға деген ынтасының пайда болуына, білімдер мен біліктерді толық көлемінде меңгерілуіне жағдайлар тудыруға әсер етеді. Негізгі оқытушы әсер мен басқару компьютер арқылы орындалатын сабақтың сатыларында, мұғалім оқушыларда ізденіс мақсатын түсіну, алдыңғы зерттелген білімдерді белсенді түрде жаңғырту, дайын ақпарат көздерінен жетіспейтін білімдерін толықтыруға қызығушылық, өзіндік ізденіс сияқты қасиеттерін көрсетуін мұғалім бақылап, бекітіп алуға мүмкіндік алады. Бұл мұғалімге өз қызметін, оқушылардың білім алуға деген шығармашылық қатынасын басқару мен біртіндеп жетілдіруді жобалауға мүмкіндік береді.

Заманауи ақпараттық технологиялардың білім беру ортасына өтуі, педагогтарға оқытудың мазмұнын, әдістері мен ұйымдастырушы формаларын сапалы өзгертуге мүмкіндік береді. Осы технологиялардың білім берудегі мақсаты, оқушылардың ақпараттық қоғамда интеллектуалды мүмкіндіктерін күшейту, сондай-ақ оқыту үрдісінің гуманизациясы, индивидуализациясы, интенсификациясы және білім беру жүйесінің барлық сатысында сапасын жоғарылату болып саналады.

Білім беру үрдісіне заманауи ақпараттық технологиялардың едәуір әсерін назарға ала отырып, оны көптеген педагогтар өздерінің әдістемелік жүйесіне қосуға барынша әзір. Алайда, мектеп білім беруін ақпараттандыру үрдісі бірден жүзеге аспайды, белгілі бір реформаға сәйкес, ол сатылы немесе үздіксіз болып табылады.

Психология-педагогикалық әдістемелік әдебиеттерде, сабақтарда демонстрациялық құралдарды пайдалану (слайдтар, атластар, оқулықтағы суреттер, бейнелер, анимациялар, бейнежазбалар), оқушылардың бойында бейнелеп түйсінудің қалыптасуына әсер етеді, ал олардың негізінде ұғымдардың қалыптасқандығы айқындалған.

Баспалардың басым көпшілігі басып шығаратын әртүрлі энциклопедиялар мен электронды анықтамалық қызығушылық тудыруда. Бірақ мұндай оқулықтарда, нақты белгіленген бір жағдайда шынайы қажет болатын және берілген сынып пен берілген мұғалімге сәйкес келетін мәліметтерді табу әрқашан қолдан келе бермейді. Сол кезде мұғалім өз сабақтарын ақпаратты компьютерлік технологиялармен құрастырады және пайдаланады.

Сабақтың барысында слайд-фильмдерді (Power Point) қолдану, дәстүрлі әдістермен салыстырғанда сабақтың динамикалығын, көрнекілігін, ақпараттың жоғары деңгейі мен көлемін қамтамасыз етуге көмек береді, осы кезде зерттеліп жатқан сұраққа және түгелдей пәнге деген қызығушылықтың артуы жүзеге асады. Оқу үрдісінде компьютерлік технологияларды қолданудың мәні бойынша жүргізілген әдебиетті талдау негізінде екінші 1-кесте құрастырылды.

Кестеде компьютерлік технологиялар өзінің қолданысын тапқан негізгі бағыттар көрсетілген.

Кесте 1. Оқу үрдісіндегі компьютерлік технологиялар

Оқу үрдісіндегі ақпараттық технологиялардың тағайындалуы	Компьютерлік технологиялардың оқушылар білімінің қалыптасуына әсері
Таным құралы	Танымдық қызметтің жетілуі
Оқушылар білімін бақылау мен есепке алу құралы	Оқу материалын толық көлемінде меңгеру
Көрнекілік құралы	Сабақтың мақсатын ұғыну
Ақпарат көзі	Сабақта оқу қызметін іске қосу
Зерттеліп жатқан материалды жүйелендіру мен жалпыландыру құралы	Шығармашылық қабілеттерді дамыту
Химиялық экспериментті демонстрациялау құралы (виртуалды зертхана)	Оқушылардың интеллектуалды мүмкіндіктерін дамыту
Ақпаратты тасымалдау құралы	Оқыту үрдісінің эффективтілігі мен сапасын жоғарылату
Оқушылардың ізденіс қызметін белсендіру құралы	Ақпарат көлемін арттыру

Берілген мәліметтерден—компьютерлік технологиялар, оқыту құралдарының бірі қызметін атқарады және оқушыларды негізгі білімдердің қалыптасуына әсер етеді деген қорытындыға келуге болады.

Компьютерлік моделдеу бағдарламаларын қолдана отырып, өткізетін болса, оқушы компьютерді толық меңгеруіне және көптеген мәліметтерді осы бағдарламалар арқылы есептеп алуына мүмкіндік туады және оның артықшылықтары өте зор.

Осы компьютерлік технология әдісін «Органикалық химия» курсы «Спирттер» тақырыбын қорытындылау және оқушылардың осы тақырып бойынша алған білімдерін тексеру мақсатында HyperChem бағдарламасын қолданып ткізілген сабақтың кейбір элементтерін ұсынып отымыз. HyperChem бағдарламасы туралы және оның ерекшеліктері мен қолданылуы жайлы сабақта түсіндіріліп, HyperChem бағдарламасын қолданып әртүрлі тапсырмаларды орындайды. Осылайша, оқушыларға «Органикалық химия» курсы сабақтарын жаңартпа технологияны қолдана отырып, практикалық сабақты өткізу әдістемесі құрылды. Сабақ барысында оқушылар компьютерлік моделдеу бағдарламаларымен танысып, жұмыс істеуді үйренеді. Өз кезегінде мұндай сабақтарды өту оқушылардың сабаққа қызығушылықтарын, құзыретіліктерін арттырады.

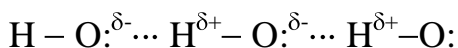
Оқушылардың осы тақырыпты меңгеру білімдерін тексеру мақсатында бақылау жұмысы алынды. Оқушыларға 10 минут уақыт беріледі. Осы уақыт ішінде төменде берілген сұрақтың жауаптарын дәптерлеріне жазбаша жауап береді.

Бақылау жұмысының тапсырмалары:

1. Этанолдың суда не себепті еріп, этанның ерімейтіндігін түсіндіріңіз?

Гидроксикосылыстардың сутекті байланыстар түзуге қабілеттілігі – О-Н байланысының полярлығы мен оттегі атомындағы бөлінбеген электрондардың болуының нәтижесі болып табылады.

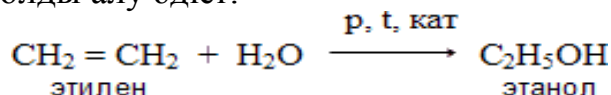

Бұл тіпті төменгі спирттердің не себепті – қайнау температурасы салыстырмалы жоғары болатын сұйықтықтар болатындығын түсіндіреді (метанолдың қайнау температурасы +64,5 °С).

Сұйықтық буланған кезде олардың молекулалары арасындағы сутектік байланыстар үзіледі. Төмен қатарлы спирттер суда жақсы ериді. Сондықтан, спирттердің молекулалары су молекулаларымен сутектік байланыстар түзеді.

2. Этиленнен этанолды алу әдісі?

1. Жалпы формуласы $\text{C}_n\text{H}_{2n+2}\text{O}$ болатын қосылыстар үшін құрылымдық изомерияның тағы қандай түрі болуы мүмкін? Мысал келтіріңіз.

2. $\text{C}_n\text{H}_{2n+2}\text{O}$ жалпы формуласы – қаныққан біратомды спирттер мен жай эфирлерде болады. Олар класс аралық изомерлер болуға қабілетті

3. Мысалы, класс аралық изомерлер болатындар:

а) этанол $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$ және диметил эфирі $\text{CH}_3 - \text{O} - \text{CH}_3$

б) пропанол-1 $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_2\text{OH}$ және метилэтил эфирі $\text{CH}_3\text{CH}_2 - \text{O} - \text{CH}_3$

4. Көмірсутекті радикалдың ұзындығын арттырғанда спирттердің қайнау мен балқу температуралары өседі, ал судағы ерігіштігі кемиді. Не себепті?

Көмірсутекті радикалдың ұзындығын арттырған кезде спирттердің қайнау және балқу температуралары өседі, себебі молекула аралық әрекеттесу жоғарылайды. Алайда, көмірсутекті радикал үлкен болмаған жағдайда сутекті байланыстар спирт молекулаларын ерітіндіде ұстап тұруға қабілетті, ал егер спирт молекуласының еруге «қарсыласатын» көмірсутекті тізбегі ұзын болса, онда гидроксил тобының есебінен мұндай молекулаларды ерітіндіде ұстап тұруға қабілетсіз болады және қабаттарға ажырайды: спирт – үстінде, су – астыңғы бөлігінде. Басқаша сөзбен айтқанда: көмірсутекті радикалдың ұзындығын арттырған жағдайда, гидрофобты көмірсутекті радикалдың үлесі өсетіндіктен судағы ерігіштік кемиді [2].

5.Этанол синтезінің өндірістік әдісінің мәні неде? (3балл)

Этанол–глюкоза ашыған кезде–глюкозаның ферменттер әсерінен ыдырауында түзіледі. $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6 \xrightarrow{\text{ферменты}} 2\text{C}_2\text{H}_5\text{OH} + 2\text{CO}_2$

Осылайша, медицина мен алкоголь сусындарын өндіруде қолданылатын – этилспирті алынады.

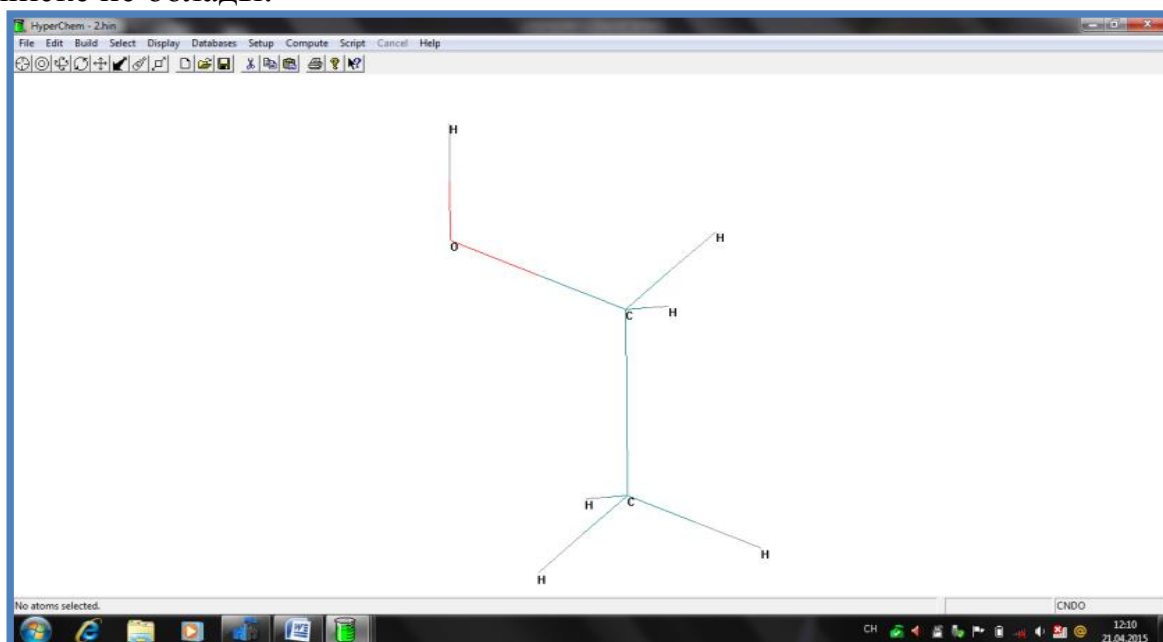
Білім алушыларды оқыту барысында белсенді әдістерді пайдалана отырып, білім алушы тек оқулық көлемінде қалып қоймай, тақырыптың мазмұнына байланысты компьютерлік моделдеу бағдарламаларын қолдана отырып, толқындық функцияны есептеу, атомдардың зарядтарын есептеу, құрылымдарды түзетуді қолдану

Бұл жаттығуда HyperChem бағдарламасы жасай алатын, жартылай эмприкалық кванттық-механикалық есептеулердің әртүрлі түрлерімен танысамыз.

Жаттығуда қолданатын молекуламыз –этанол. Этанол молекуласын құру интерактивті тақтаны пайдалана отырып өттім.

Этанолдың құрылымдық моделін құру:

1. Display мәзіріндегі Show Hydrogens опциясы қосылып, Rendering диалог ұяшығындағы Sticks бөліміндегі Perspective опциясы өшіп тұрсын.
2. Default Element ұяшығындағы Explicit Hydrogens опциясын белгілеп, оттекті таңдаңыз. Draw аспабына L-шертпе жасаңыз.
3. Жұмыс кеңістігіне мезгелінің көмегімен оттек атомын орнатыңыз.
4. Model Builder опциясын шақыру үшін, Selection аспабына қатарынан екі рет шертіңіз. Model Builder опциясы этанолдың моделін құрып, суретпен толтырады.
5. Молекуланы таңбалармен таңбалаңыз [3]. Сурет төмендегідей көрініске ие болады:

Сурет 1. Этанолдың модельі

Компьютерлік бағдарламаларды пайдалану арқылы сабақтың сапасын арттыруға болады. Оқытушының оқушылармен бірге жасайтын практикалық сабақтарында оқушылардың алдына қойылған оқу талаптарын шешеді. Оқушылардың өзіндік жұмыстары кәсіби мамандықтарына қажетті ақпаратты іздестірумен және компьютерлік бағдарламаларды пайдалана отырып, көрнекілік жасаумен жалғасады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Компьютерде жұмыс істеуді үйренейік. Оқу құралы. Алматы – 2000. 40б. (С.М.Бобкина, Б.А.Жұмаділдиндермен бірлестікте)
2. Программалау негіздерін оқыту. Практикалық жұмысқа арналған әдістемелік құрал. Алматы, 2002. -110б. (К.М.Беркімбаев, Б.Ғ.Бостановтармен бірлестікте)
3. Манапов М.Т. Компьютерлік химия практикумы. Оқу құралы. Алматы, 2011.

ЭЛЕКТРОНДЫ ҚҰЖАТ АЙНАЛЫМЫН ЖОО-да ҰЙЫМДАСТЫРУ

*Ескермесұлы Ә.
Phd, аға оқытушы*

Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

Елемісов Ш.Қ.

Информатика мамандығының 4-курс студенті

Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

Аннотация: В работерассматриваются возможности создания, хранения, архивации и преимущества электронного документооборота.

Ключевые слова: Электронный документооборот, Блокчейн, Электронная цифровая подпись, Архив.

Annotation: The paper discusses the possibilities of creating, storing, archiving, and the advantage of electronic document management.

Keywords: Electronic document, Blockchain, Electronic digital signature, Archive.

Электрондық құжат [1]- ақпараттың электрондық-цифрлық нысанда (формада) беріліп, электрондық цифрлық қолтаңба арқылы куәландырылатын құжат. Электрондық құжат жеке файлдың бір немесе бірнеше бөлімдерінен, бүтін бір файлдан немесе жеке-жеке бірнеше файлдан тұруы мүмкін. Мұның бәрінде де файлдардағы құжаттың түпнұсқалық сипатын куәландырып, тұтастығына кепілдік беретін деректемелер ортақ болады. Электрондық құжат деректемелері электрондық-цифрлық нысанда, қағаз құжаттағы куәландырылған парақ түрінде де болуы мүмкін.

Ақпараттық ресурс–қор жасаушының ақпараттық жүйесіндегі мәні мен технологиялық белгілеріне сәйкес топталған электрондық құжаттар кешені. Бағдарламалық ортаның өзіндік сипаттары, мәліметтер базасының немесе ақпарат жүйесінің өзіндік құрылымы, олардағы техникалық құжаттаманың саны – ақпараттық ресурстың технологиялық белгілері болып табылады.

Электрондық құжаттарды сақтау бірлігі– мұрағатта есептік нөмірі бар дербес электрондық негіз.

Электрондық құжаттарды есепке алу бірлігі –мұрағатта есептік нөмірі бар дербес көріністі файлдық объект, реляциялық немесе өзге де компьютерлік.

Электрондық құжаттардың көшірмеленуі –электрондық құжаттарды бір технологиялық платформадан екіншісіне ауыстыру; көшірмелеу процесінде компьютерлік файлдар форматы өзгереді, яғни қайта форматталады. Кейде мәліметтер құрылымы не формат үлгісі өзгеріске түседі (мәтіндік құжаттар графикалық құжатқа немесе керісінше ауысады).

Электрондық құжаттың қолданысқа арналған данасы – бұл құжат пайдалануды ұйымдастыру кезінде сақтау бірлігі берілген электрондық құжаттың бір данасы.

Электрондық құжаттың резервтегі данасы – құжаттың қолданысқа арналған жаңа сақтау бірлігіндегі данасын жасау үшін немесе оны қалпына келтіру үшін әзірленген данасы.

Сақтық форматындағы электрондық құжат – бағдарламалық тұрғыдан тәуелсіз форматта немесе кең таралған компьютерлік форматта сақтаулы электрондық құжат.

Тұтыну форматындағы электрондық құжат – ағымдағы мұрағаттық ақпарат жүйесінің немесе оқу залының, болмаса аулақтағы тұтынушының қолдауында тұрған форматтағы электрондық құжат.

Қазіргі кезде құжаттарды жасау үшін [2] қолданылатын компьютер бағдарламалары жеткілікті (мысалы, MS Word 2010, MS Word 2013). Бұндай бағдарламалар мәтіндік редакторлар деп аталады.

Электрондық құжаттың ақпараттық табиғатына тән бір ерекшелік – ол қағаз құжаттарға қарағанда әлдеқайда ұзақ сақталады және одан гөрі сенімдірек. Мұнда ақпарат сақталатын негізге емес, сол ақпараттың өзіне баса назар аударылады. Оның материалдық негізін сақтауға байланысты жұмыстар қосалқы мәнге ие болады. Бұл құжаттарға қатысты нәрселердің бәрін: ақпаратты (мазмұнды), материалдық негізді, деректемелер мен құжат түзу технологиясын және оны қолдану тәсілдерін тұтас бірлікте алып қарау қажет. Ақпарат жазылатын қандай да бір негіз болмаса, құжат та болмайды. Электрондық құжат та сол сияқты. Электрондық құжаттарды сәйкестендірудің, ең бастысы түпнұсқаландырудың мәні зор. Электрондық құжаттарды сәйкестендіру мен түпнұсқаландырудың үйлесімді әдістемесін жасау – алыс болашақта да олардың түпнұсқалық қасиетін сақтауға кепіл бола алады. Әйтсе де бірыңғай баламалы технологияларды қолданбайынша электронды құжат өз негізіндегі файл күйінде қала береді. Мұндай электрондық құжаттарды мәтіні өшіп қалған қағаз құжаттармен салыстыруға болады: құжат бар болғанымен, іс жүзінде жоққа тән. Яғни электрондық құжатты файлдан шығарып, ақпаратын монитор экранынан оқуға болатын жағдайға келтіргеннен кейін ғана «құжат» деп есептеуге болады.

Қазір электрондық құжаттар бойынша жұмыс жүргізу ісінде мынадай проблемалар бар:

— электрондық құжаттар бойынша жүргізілетін жұмыстарды нормативтік-әдістемелік құралдармен қамтамасыз ету деңгейі ақпараттық-технологиялық тұрғыда қамтамасыз ету деңгейінен артта қалып келеді.

— атқарушы билік органдарындағы электрондық құжаттар бойынша жүргізілетін жұмыстарға қолданылатын техникалық жабдықтардың әр тектілігі.

— басқару органдарындағы құжаттаманы басқару ісін автоматтандыру жөнінде қолданылатын бағдарламалық құралдардың әр түрлілігі.

— құжаттарды басқарудың автоматтандырылған жүйесі мен құжаттарды мұрағаттық сақтау ісінің ұштаспауы.

Электрондық құжат айналымының құқықтық базасын қалыптастыру – істің жартысы ғана. Енді алда келесі кезең – электронды құжаттарды ұзақ мерзімдік сақтаудың сенімді жүйесін жасау кезеңі тұр. Бұл технологиялық шараларды да, ұйымдастыру шараларын да қамтиды.

Электрондық құжаттар мұрағаты – бұл іс қағаздарын жүргізу қызметі мен құжат айналымын автоматтандыруды арнайы бағдарламалармен жабдықтаушылар ойлайтындай жай ғана дербес сервер, компьютер немесе ақпаратты дерек көздерін сақтайтын орын ғана емес; бұл және пайдаланушыға керекті электрондық ақпаратты тауып беруге арналған іздестіру жүйесі де ғана емес. Жалпы, мақсат, міндеті жағынан электронды құжаттар мұрағаты кәдімгі дәстүрлі мұрағаттан ешқандай айырмашылығы жоқ. Бұл, ең әуелі, құжаттардың құндылығын сараптаудан бастап, оларды пайдалануға дейінгі мұрағаттық сақтау ісінің бүкіл циклін қамтамасыз ететін технологиялар мен өндірістік процестер болып табылады. Ол құжаттардың есебін алу, сипаттау, сақталуын қамтамасыз ету және ғылыми-анықтамалық аппараттарын жетілдіру секілді іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады.

Мұрағаттар атқарылған құжаттар мен жабық істерді қайта пайдалану ісін ұйымдастыру үшін құрылады. Мұндай мүмкіндікке ие болу үшін мынадай бірнеше шарттың орындалуы қажет:

- ұзақ мерзімге арналған құжаттамалық саясатты айқындау және соған сәйкес құжаттарды топтап, олардың сақталу мерзімдерін белгілеу;
- мұрағаттық сақтауға арналған құжаттарды белгіленген саясатқа сәйкес іріктеу;
- осы құжаттар бойынша тиімді анықтамалық-іздестіру жүйесінің болуы;
- құжаттардың бүкіл мұрағаттық мерзімде сақталуын қамтамасыз ету, яғни белгіленген уақытқа сәйкес жүйелі түрде олардың есебін алып отыру .
- құжаттарды пайдалану кезінде олардың жоғалу қаупін мейлінше азайтатын жұмыс тәсілдерін ендіру.

Электрондық құжаттарды сақтаудың ұзақ мерзімдік саясаты әзірге жоқ. Іс номенклатурасына электрондық құжаттар мен мәліметтер базасы енбейді. Электрондық құжаттар есебі ұйымдарда не бүтіндей жүргізілмейді не жеткіліксіз дәрежеде ғана жүргізіледі. Электрондық құжаттар бойынша іздестіру жүйесін жасау – ұйымда электрондық мұрағат құрудың негізгі мәні болып табылады. Әйтсе демұрағат негізі – электрондық құжаттардың есебін жүргізу. Электрондық құжаттардың сақталу жайы туралы айту үшін ең алдымен олар жөнінде нақты мәліметтер болуы шарт. Егер электрондық құжаттар сыртта сақталатын негіздерге жазылған болса, онда олардың есебін ретке келтіру оңай.

Құжаттаманы басқару құжаттарды есепке алу, қозғалысқа келтіру, жедел сақтау, іздестірілуін қамтамасыз ету және құжаттық ақпараттарды пайдалану жұмыстарын ұйымдастыру мәселелерін қамтиды. Құжаттаманы басқару ісінің құрамдас бір бөлігі құжат айналымы болып табылады.

Құжат айналымы деп ұйымдағы құжаттардың жасалған немесе әр түрлі технологиялар арқылы алынған сәтінен бастап орындалғанға немесе жөнелтілгенге дейінгі қозғалысын айтады.

Құжат айналымы мынадай талаптарға сәйкес болуы керек:

- 1) құжаттардың бағдарлы қозғалысы (құжаттар төте жолмен орындаушылар қолына келіп түседі, құжаттардың кері қозғалысы мейлінше азайтылуы тиіс);
- 2) құжаттардың қызметкерлер арасында лауазымдық нұсқаулықтарға немесе функционалдық міндеттерге сәйкес нақты бөлінуі;

3) құжаттар қозғалысы технологиялық схемасы мен сол бойынша атқарылатын технологиялық операциялардың бірыңғайлығы, әр операцияның бір реттен ғана орындалуы;

Қазіргі таңда барлық дерлік құжаттар [2] компьютерде жасалғанмен, қағаз барысында жүзеге асады. Қол қою, тексеру, шешім шығару мен қабылдау, мөр басу секілді кезеңдерден кейін барып қана алушының қолына тиеді. Тіпті, ұзақ уақыт күттіруі де мүмкін. Бұл мәселені шешудің бір жолы – цифрлық құжат айналымы. Құжат жолдауда қиындықтар әлі де кездеседі. Курьер жоғалтып алуы, өзге мекен-жайға жолданып кетуі, жолда бүлінуі, уақытынан кешігіп қалуы, т.б. қиындықтар бар. Нәтижесінде қанша уақыт зая кетіп, қанша адамның ол құжатты қайта қарауына тура келеді. Осының бәрін болдырмаудың бір жолы – құжаттарды басқарудың «цифрлық құжат айналымы» деп аталатын жаңа жүйесін енгізу. Электронды құжат айналымы – қағазсыз іс жүргізу концепциясын жүзеге асыру мақсатында қолға алынбақ. Шартты түрде үш негізгі бөлік арқылы алып қарастыруға болады. Олар: ішкі құжат айналымы, сыртқы құжат айналымы және блокчейн. Электронды құжат айналымы жүйелерінің басты міндеті – ол электрондық құжаттарды сақтауды және олармен жұмысты ұйымдастыру. Бүгінде ірі компанияларды айтпағанда, өзіміз білетін Электрондық цифрлық қолтаңбаны (ЭЦҚ) айтуға болады. Бұл үйден шықпай-ақ мемлекеттік қызмет түрлерін алуға көмектесетін қазіргі бірден-бір құжат. ЭЦҚ алу үшін Сізге Қазақстан Республикасы Ұлттық куәландыру орталығының – www.pki.gov.kz сайтына кіру керек. Аталған орталық Қазақстанның жеке және заңды тұлғаларына ЭЦҚ берумен айналысады. Сондай-ақ Халыққа қызмет көрсету орталығынан да барып алуға болады. ЭЦҚ – бүгінгі өмірімізге дендеп еніп келе жатқан цифрлық құжат айналымы жүйесінің бір қадамы. Қазіргі таңда көптеген компаниялар цифрлық құжат айналымы жүйесіне өтіп, жаңа технологияның артықшылықтарын оң бағалауда. Ішкі және сыртқы құжат айналымы электронды түрде жүргізілуде. Ал цифрлық құжат айналымының үшінші құрамдас бөлігі саналған блокчейнді пайдалану аясы тарлау. Мамандар осылай деп есептейді. Блокчейн – желіде ақпараттарды сақтайтын белгілі бір тәртіп бойынша құрылған блоктар тізбегі (block-блок, chain-тізбек). Қазіргі уақытта ол түрлі криптовалюталарда транзакциялар жүргізуге қолданылып жүр. Алайда, «блокчейн» жүйесінде өзге де ақпараттарды сақтауға болады. Мамандар бұл технологияны банк жүйесінде, экономикалық салаларда және өзге де индустрияларда қолдануға болатынын айтады. Дәстүрлі банк транзакцияларымен салыстырғанда блокчейннің негізгі басымдығы – арада делдалдардың болмауы. Биыл жазда Ұлттық банкі халыққа блокчейн базасында құнды қағаздарды сатуға және сатып алуға мүмкіндік беретін мобилді қосымша әзірленіп жатқанын мәлімдеді. Мобильді қосымшаның көмегімен әрбір қазақстандық еліміздегі әртүрлі компаниялардың құнды қағаздарын "блокчейн" базасы негізінде сатып ала алады. Қазіргі таңда компаниялардың қағаз құжаттан цифрлық құжат айналымына ауысуына заңдық база жеткілікті. Мемлекеттік көлемде, оның ішінде «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы аясында осы жүйені дамыту жолында ауқымды жұмыстар атқарылуда. Цифрлық құжат айналымының енуі – қағаздың үнемделуіне де сеп болады. Қағазға дейін табиғи ресурстардың сақталуын да ескерген жөн.

Мәселен 1 тонна қағаз алу үшін 17 ағаш кесіледі екен. Яғни, цифрлық құжат айналымын енгізу тек мемлекеттік жоба мен бизнес үшін ғана емес, қоршаған ортаны қорғауға да үлес қосатын жүйе.

Кез-келген фирманың басқару аппаратының тиімділігі қызмет құжаттармен жұмысты дұрыс ұйымдастыруға байланысты. Мекемеде электронды құжат айналымы жүйесін қолдану құжаттарды басқару, бизнес-процестерді автоматтандыруды, ақпаратты сенімді түрде сақтау және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету сияқты мәселелерді шешеді.

Электронды құжат айналымы қолданушылардың уақытын үнемдейді және қолдануда тиімді болып келеді. Электронды құжат айналымын ЖОО-да, компания мен фирмаларда іске асыруға болады. Мысалға: ЖОО-да электронды құжат айналымын ұйымдастыру ішкі құрылымдық бөлімшелер арасындағы қағаз құжат айналымын, қағазға шығарып тапсыратын есептерді қысқартады. Сол арқылы қағазды үнемдеуге болады, яғни экономикалық, экологиялық жағынан тиімді.

Электронды құжат айналымын жүзеге асыруға арналған түрлі программалар бар, бірақ ол программалар ақылы. Осыған байланысты ашық ресурстарды пайдаланып, электронды құжат айналымын ұйымдастыруды жүзеге асыру өзекті мәселе болып отыр. Алдымызға осы сұрақты міндеттеп қойып отырмыз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. <https://malimetter.kz/elektrondy-kuzhatty-zhasau-tartibi/>
2. https://massaget.kz/mangilik_el/kazakstanda_jasalgan/48808/

PHOTOSHOP ГРАФИКАЛЫҚ РЕДАКТОРЫН ПАЙДАЛАНУ

*Ескермесұлы Ә.
Phd, аға оқытушы,
Жаденов О.А.*

Информатика мамандығы 4-курс

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

Аннотация: В графическом редакторе курса информатики визуальные образы могут использоваться в образовательных целях, а неадекватно выбранный учебный материал, напротив, отрицательно влияет на мировоззрение и психологию студента.

Ключевые слова: графический редактор, студент, программа, графика

Annotation: In a graphic editor, the visual information visual aids can be used in educational comprehension, and inadequate, selective teaching material, attentive, discriminatory, attitudes towards the student and psychologist.

Keywords: graphic editor, student, program, graphics

Қазақстан Республикасының 2015-ші жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында «Білім берудің мақсаты – жылдам өзгеріп отыратын дүние жағдайларында алған терең білімнің, кәсіби дағдыларының негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру» қажеттігін атап көрсеткен [1, 11].

Барлық заманауи ақпараттық-қатынастық және телекоммуникациялық технологияларды, олардан алынатын ақпаратты, өнімдерді графикалық кескінсіз көз алдыға келтіру мүмкін емес. Қазіргі кездегі барлық *компьютерлік бағдарламалық орта* өзіндік графикалық кескінімен немесе интерфейсімен іске асады. Сондықтан да, тек компьютерлік графикалық редакторлар арқылы алынатын өнім ғана емес, жалпы компьютерлік орталардың өзінде де графиканың алатын орны ерекше.

Заманауи ақпараттық-қатынастық технологияларды жетік меңгеру қазіргі кездегі мектеп информатика курстарында компьютерлік графиканы оқытудың қажеттілігін тудырып отыр. Мектеп қабырғасында растрлық графиктік редакторларды оқыту оқушыларды болашақта одан да күрделі техникалық жүйелерде жұмыс істеуге дайындау мүмкіндігін береді. Дегенмен де, компьютерлік графиканы оқытуда ескерілуі қажет жайттардың қатарына графикалық редакторларды оқытудың психология-педагогикалық ерекшеліктері де кіретіндігін ескерген жөн.

Оқытудың мазмұндық құрылымы мамандықтарға бейімделген білімі бар оқушыны дайындайтындай етіп құрылуы, яғни, «компьютерлік графика» бойынша меңгерілуі тиіс білім мазмұны оқушының сана-сезімі мен жас ерекшелігіне және басқа пәндер бойынша алған біліміне сай құрылуы қажет.

Компьютерлік графика – дербес компьютерді қолданудағы ең негізгі бағыттардың бірі, сондай-ақ, қазіргі таңдағы білім берудің маңызды компоненті болып табылады. Компьютерлік графика (CG-computergraphics)-компьютер-суретсалунемесемодельдеуқұралы. Компьютерлік графиканы екі өлшемді, үш өлшемді және инженерлік графика деп үш түрде қарастыруға болады.

Білімді ақпараттандыру құралдарының қарқынды дамуы болашақ компьютерлік графика мамандарын бәсекеге қабілетті, еңбек нарығында қажетті кәсіби шебер маман етіп дайындауды қажет етеді.

Компьютерлік графика және анимация – кино, жарнама, көркемөнер, сәулеттік презентациялар, компьютерлік ойындар, арнайы – оқытушы бағдарламалар сияқты көптеген салаларда қолданылатын қажетті құрал болып табылады. Компьютерлік графиканың қолданылу аумақтары үнемі кеңейіп, жоғары білімді суретшілерге, компьютерлік модельдер жасаушыларға қажеттілік артып, еңбек нарығында арнайы эффект жасаушы, векторлықарт-шебер, CAD-шебер, модельдеуші, аниматор, визуалдаушы т.с.с. жаңа мамандықтар пайда бола бастады. Сонымен қатар, мәліметтерді көрсетудің жаңа визуалды құралдарының пайда болуы кез келген кәсіби қызметтің сипатын өзгертті. Компьютерлік графиканың әдістері мен құралдарын сәулетшілік дизайнында, жарнамада, интерьер дизайндында, графикалық дизайнды дәстүрлі қолданумен қатар, компьютерлік графиканы қолданудың жаңа бағыттары: web-дизайн, коммуникативті дизайн, интерактивті оқыту жүйелерінің дизайны және т.б. пайда болады.

Жалпы компьютерлер көмегімен құрылған кескіндер—*компьютерлік графика* деп аталады. Компьютерлік графиканың әр түрлі топтамасы бар.

Түс ерекшелігіне қарай: қара, ақ және түрлі түсті болып ажыратылады.

Қолдану бағытына қарай үшке бөлінеді: инженерлік графика, ғылыми графика, Web-графика [2, 25].

Жоғарда айтылған мәселелерден байқағанымыз – ол заман талабына сай, аталған жаңа мамандық түрлері мен мамандардың барлығының да компьютерлік графика бойынша нақты білімі болуы қажет. Ендеше, компьютерлік графика саласындағы болашақ мамандарды дайындау психологиялық және әдістемелік жаңа идеяларды қажет етеді. Ал, біз сөз етіп отырған компьютерлік графика мамандарының алғашқы буыны мектеп қабырғасында тәрбиеленеді. Себебі, жоғарыда аталған мамандықтарға бейімделетін оқушы компьютерлік графикаға қатысты білімді өз бойында мектеп қабырғасынан қалыптастыруы қажет.

Мектеп информатика курсына оқытылып жүрген компьютерлік графиканың екі түрі бар екендігі белгілі. Олар: *векторлық және растрлық*. Векторлық бейнелер контурлар мен математикалық сипаттамалары бар қисықтардан тұрады, үшінші реттегі параметрлік Безье қисықтарынан тұрады.

Векторлық графикамен жұмыс жасайтын графикалық редакторларда Безье қисықтары визуалды контурлармен ұсынылған, яғни оларды басқару да сәйкесінше визуалды болады.

Растрлық бейнелер «растр» деп аталатын нүктелер торшаларынан тұрады. Адамның растрлық бейнені көру негізін – көзді алдау деп айтуға болады, себебі растр нүктелері өте кішентай болғандықтан адамның көзі бейненің нүктелерін бөліп емес, бүтіндей көреді.

Цифрлық формада әрбір нүкте бір түс ретінде көрінеді. Сондықтан, бейнені редакциялау оның әрбір нүктесін өзгертуден тұрады. Растрлық және векторлық бейнелердің әр қайсысының өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Бейнені түсіріп, цифрлық формаға келтіретін құрылғыны *растрлық бейнелердің көзі* деп айтуға болады.

Мұндай цифрлық суреттерді алуға болатын құрылғыларға: цифрлық фотоаппараттарды, цифрлық видеокамераларды және web-камераларды жатқызуға болады. Мұндай құрылғыларда түсірілген бейнелер ешқандай өзгертулерсіз, файл түрінде, арнайы ақпаратты тасымалдау құрылғыларында сақталады. Содан кейін, суреті бар файлдар цифрлық құрылғылардан арнайы кабельдердің көмегімен компьютерге көшіріледі.

Суреттерді цифрлық түрге келтіру құрылғыларына әр-түрлі сканерлер және аналогты сигналдарды цифрлық түрге өзгертетін арнайы құралдар жатады. Ол үшін суретті сканерге қойып, дайын суретті компьютерден алуға болады. Растрлық графиканың бұл қасиеттері, балаларға өздерін қандай да бір туынды жасап шығарушы ретінде сезінуге және өз қалауымен көркем суреттерді жасауға кең мүмкіндік береді. Цифрлық технологиялардың дамыған кезінде, сурет түріндегі цифрлық ақпараттарды, фото суреттерді алуға балалардың мүмкіндіктері өте жоғары. Қазіргі таңда, фотоға және видеоға түсіру мүмкіндігі бар ұялы телефондар кеңінен таралып кетті. Мектеп

оқушыларының психологиялық ерекшеліктері, олар өздерінің суреттерін сырттай байқап көргілері келеді. Олар өздерінің және достарының суреттеріне тәжірибе жасағанды жақсы көреді. Растрлық графикалық редакторларды қолдану осындай мүмкіндіктерді береді.

Растрлық графиканың негізгі артықшылығы деп, берілген суреттің нақтылығын айтуға болады. Растрлық графикада цифрлық түрге негізгі суреттің ең кішкентай фрагменттері де ауыстырылатын болғандықтан суреттің нақтылығы өте жоғары болады.

Растрлық графиканың кемшілігіне келетін болсақ, ең басты кемшілік суреттің өлшемінің үлкендігі. Қазіргі таңда суреттің өлшемдерін кішірейтетін түрлі технологиялар бар, бірақ кішірейткенде суреттің сапасын жоғалтатынын ескерген жөн.

Adobe Photoshop – растрлық графиканы өңдейтін ең мықты құрал болып табылады. Бұл құрал: растрлық суреттерді, коллаждарды, иллюстрацияларды және тағы басқа графикалық көркемсуреттерді өңдеудің шексіз мүмкіндіктерін ұсынады. Бірақ, растрлық редакторларды оқыту тек электрондық құралдардың көмегімен іске асырылатынын ескеру керек. Электрондық оқулықтардың сапасын бағалау кезінде техникалық, мазмұндық және әдістемелік деңгейде сараптама жүргізу қажет[3, 47].

Компьютерлік графикамен жұмыс жасай алу кез келген адамның ақпараттық сауаттылығының бір бөлігі болып табылады. Мұндай жағдай мектеп қоғамында әлеуметтік сұраныстың өзгеруіне алып келді. Графикалық ақпаратты өңдеудің технологиясы тақырыбын оқытуға сапалы жаңа ықпал керек. Бірақ нормативтік документтерде аталған тақырыпты меңгеруге берілген уақыт өте аз. *Растрлық графикалық объектілерді* өңдеуге арналған профессионалды графикалық редактордың көптігі оқытушының алдында үлкен мәселелерді қояды. *Біріншіден*, графикалық редакторлардың ішінен негізделген біреуін таңдай білу, *екіншіден* таңдалған графикалық редактордың оқу әдістемесін жасау болып табылады.

Мектеп информатика курсына графикалық редактормен жұмыс жасауды үйрету кезінде графикалық редактордың барлық мүмкіндіктерін көрсету қажет.

Үйрету барысында фотосуреттерді қолданып оның нәтижелерін көрсету оқушыны одан әрі қызықтыра түседі.

Оқушылардың танымдық қажеттіліктеріне, қызығушылықтарына және қабілеттіліктеріне байланысты оқытудың мазмұны, ұйымдастыру формалары, әдістерінің көп нұсқалылығы мектептің барлық кезеңдерінде, әсіресе мектептің білім беру жүйесінің жоғарғы сатысында аса маңызды болып табылады. Бұл ең алдымен, оқушылардың психологиялық ерекшеліктеріне негізделеді.

Мектеп информатика курсына графикалық редакторды оқыту кезінде оқытушы мектеп оқушыларының психологиялық күйін ескеруді, оқушыларға басқа адамдардың психологиялық ерекшеліктерін ескеруді үйретуге икемді болуы керек. Себебі, оқытудың нәтижесі көбінесе жұмыстың қаншалықты қабылданғандығына байланысты болады. Сондықтан, оқушылардың қабылдау ерекшеліктерін ескеру қажет.

Жоғарыда айтылғандарды ескеретін болсақ, оқытушының міндеті -

Сабақты дұрыс ұйымдастыра білу, тапсырманың қойылуы мен жұмыстың мақсаттарын анықтап, теориялық материалды түсіндіру, күрделі ұғымдарға анықтама беру болып табылады.

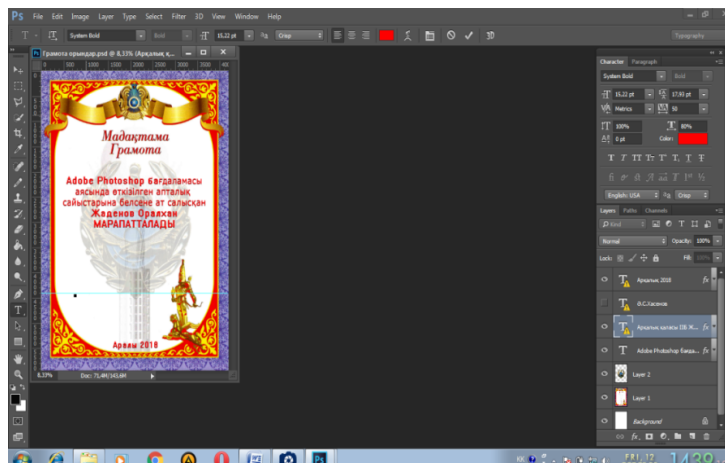
Берілген материалдарды негізге ала отырып растрлық графиканың қасиеттері сурет салуға икемсіз балаларға да өздерін жаңа туынды жасаушы ретінде сезінуге мүмкіндік береді деген шешімге келуге болады. Салынатын суреттердің шынайылығы, баланың қоршаған ортаға әсер ете алатындығына деген сенімін қалыптастырып, баланың ауқымды ойлауына мүмкіндік береді.

Мектеп оқушыларына *Adobe Photoshop* графикалық редакторын оқыту тақырыбындағы сабақтар жүргізу, олардың қабылдау қабілеттерін жетілдіріп елестету, логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға үлесін қосады.

Adobe Photoshop бағдарламасы қазіргі заман талабына сай көптеген жұмыстар атқаруға қол жетімді. Мектепте *Adobe Photoshop* бағдарламасынан факультатив сабақтарды өткізу мектеп жасындағы балаларға көп мүмкіндік ашу қажет. Сабақты ұйымдастыру барысы көбінесе келесідей схемамен жүзеге асырылады: алдымен кез келген бір объектіні құру қарастырылады, осы объектінің мысалында жұмыстың тақырыбы анықталады, содан кейін тақырыпқа қатысты басты ережелер анықталады, сонымен қатар, барлық тақырыпқа қатысты бекіту және материалды жан- жақты зерттеу үшін жаттығулар қарастырылады.

Adobe Photoshop бағдарламасымен өзімізге қажетті мол жұмыстарды алуға болады, мысалы: мақтау қағазы, шақыру, алғыс хат, т.б жасауға болады.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып мектеп информатика курсына графикалық редакторды оқытудың психологиялық ерекшеліктері визуалды бейнелерді тәрбиелік мақсатта қолдануға болатындығында, ал дұрыс таңдап алынбаған оқу материалы керісінше оқушының дүниетанымына және психологиясына кері әсер етуі мүмкін немесе оқуға деген ынтасын, қызығушылығын төмендетуі мүмкін, сондықтан да оқытуда пайдаланылатын әдістемелік электрондық оқулықтар мен дидактикалық материалдар келтірілген талаптарға сай болуы керек деген қорытындыға келуге болады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы //Егемен Қазақстан, 27 желтоқсан 2003.
2. Текесбаева Н.А. Компьютерлік графика. «Оқытудың ақпараттық жүйелері». Алматы, 2012.
3. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. Учеб. Пособие для студентов высших пед. Учебных заведений / В.Г. Степанов. – М.: Академия, 2001.
4. <http://www.dissercat.com/content/metodika-obucheniya-kompyuternoi-grafike-studentov-vuza>

ӘЛЕМДІК СТАНДАРТҚА САЙ ЖАҢА БІЛІМ НЕГІЗІ – САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ

*Жаксылыкова Айсулу Тынымбаевна
Магистр*

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан
baglan_aisulu@bk.ru*

Аннотация: Если мы считаем себя современными учителями, мы обязаны четко осознать реалии нового века и запросы тех, кого нам предстоит учить!!! Мир стал другим! Наши дети, в отличие от нас, уже сегодня живут в цифровом мире!!! Как учителям вписаться в цифровой мир и превратиться из эмигрантов в его граждан? В котором мы с вами оказались незаметно для себя и... == СО СКОРОСТЬЮ СВЕТА Нам нужны новые средства и новые задания для новых знаний и новых практических навыков.

Ключевые слова: Цифрлық технология. 3D модельдеу. Әлемдік стандартқа сай білім. Сандық оқыту ресурстары.

Annotation: If we consider ourselves to be modern teachers, we must clearly understand the realities of the new century and the demands of those we have to teach !!! The world has become different! Our children, unlike us, already live in the digital world !!! How can teachers fit into the digital world and turn from immigrants into its citizens? In which we were imperceptibly and ... == AT THE SPEED OF LIGHT We need new tools and new tasks for new knowledge and new practical skills

Keywords: Digital technology. 3D modeling. According to the international standards of education. Digital learning resources.

Ерте ме, кеш пе технологиялық үрдіс адамзат өмірінің барлық саласына әсер етеді, денсаулық сақтау, білім беру, жеңіл және ауыр өнеркәсіп т.б. салалар болсын. Сол кезде алдыңғы қатарға дереу әрекет ете алатын, жұмыстың қырсырын тез игеріп кететін, жаңа тәсілдерге тез бейімделгендер шығады. Бұны бүкіл әлем бойынша көптеген елдер көрсетіп келеді. Демек біздің мақсатымыз айқын, бағытымыз белгілі, ол – әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу. Бұл маңызды міндет елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Цифрлы Қазақстан» 2018-2022ж бағдарламасына сай қолға алынып отыр.

Замануи өмірдің шындығы да сол, сандық технологиялар дамыған сайын адам үнемі ақпарат ағымында болады. Ол үшін елде 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлы қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту керек. Конференциядағы менің мақсатым – осы мүмкіндіктерді пайдалана отырып, жаратылыстану пәндерін сандық технология негізінде қалай оқытуға ой жеткізу. Өйткені жетістікке жету үшін - мақсатымызға қаншалықты бағытталғанымыз маңызды.

Алдымен сандық технологиялар не үшін енгізіледі деген сұраққа жауап беріп көрейік.«Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының негізгі мақсаты – қазақстандықтардың әл-ауқатын арттыру. Оның білім беру саласына

әсерін ойып көрсететін болсақ: нарықта жоғары сапалы білім беруді қамтамасыз ететіндері ғана қалу керек. Себебі мемлекеттің табысқа жетуінің басты кепілі - мейлінше сұранысқа ие және ІТ технологияны толыққанды игерген жас мамандарды даярлау.

Қазіргі жоғары технология заманын цифрландыру жүйесінсіз көз алдымызға елестету мүлде мүмкін емес. Қазіргі жоғары технология заманында ақпараттың бәрі сандық жүйеге көшіріледі. Мұндай амбициялық мақсатқа жету үшін бағдарлама 5 негізгі бағытқа бөлінген:

1. Уақыт үнемдеу
2. Білім беру саласында қызметтер сапасын арттыру
3. Денсаулық сақтау саласында қызметтер сапасын арттыру
4. Халықтың өмір сапасын арттыру
5. Мемлекеттік басқару тиімділігін қамтамасыз ету.

Сандық технологиялар арқылы білім беру саласында қызметтер сапасын арттыру

Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігінің нормативтік актілеріне сай мектептер мен пәндер екі бағытқа жіктеледі:

1. Жаратылыстану бағыттағы пәндер мен мектептер (лицей)
2. Гуманитарлық бағыттағы пәндер мен мектептер (гимназия)

Бірақ екі жағдайда да алға қойылған мақсат бір - бәсекеге қабілетті әлемдік стандартқа сай білім беру. Ал білім беру мен технология бірін бірі толықтырып тұратын егіз ұғым. Тиісті пәндерді оқытуда сандық технологияларға жүгіну, көптеген проблемаларды жаңаша жолмен толық шешуге мүмкіндік береді. *Мысалы: кванттық физика мен атом ядросы физикасынан зертханалық практикумды жүргізу кезінде жабдыққа байланысты проблемалар, компьютерлік зертханалық жұмыстармен ауыстыруға болады.*

Осы орайда бұның қазіргі «Виртуалды лабораториялық» жұмыстардан ерекшелігі неде деген сұрақ туындауы мүмкін. Бұны мен шынайы виртуаль немесе жан бітірілген виртуаль деп айтқым келеді. Себебі оның басты ерекшелігі мынада:

- оқушы бұл орайда бір ғана зертханалық жұмыспен шектелмейді. Ол **өз бетінше ойластырылған зертханалық экспериментті**, яғни осылай жасасам қалай болады екен деген сұрақтарына жауап алып, зертханалық жұмысты өзінше түрлендіре алады.
- Қандай да бір құбылыстар бойынша қорытынды жасайтын фактілерді алады.
- 3 D модельдеу қарастырылған.
- электронды оқулық болады.
- аудио лекциялар қоры болады.
- картинкаларға жан бітірілген (сөйлей алады, дауысы шығады,) яғни дыбыс тонын қанша Гц екенін анықтау жұмысын жүргізе алады
- барлық терминдер мен, әрбір суретте басқанда анықтамасы шығатындай гиперсылқалар болады.
- нақты жағдайларда зерттеу мүмкін емес және кез келген теориялармен болжанатын құбылыстарды модельдеуге және зерттеуге мүмкіндік береді.

- экологиялық таза болып табылады және табиғат пен адам үшін қауіп төндірмейді
- биологиялық жүйелердің ішіндегі микро және макроәлемдік құбылыстарды оқып білуге мүмкіндік береді;
- әртүрлі жылдамдықпен өтіп жатқан физикалық, химиялық, биологиялық және әлеуметтік құбылыстарды танып-білуге өте ыңғайлы уақыт көлемінде көруге болады.
- біртұтас білімдік, ақпараттық кеңестікті қалыптастыру және дамыту
- көрнекілікті қамтамасыз етеді
- пайдалануға қол жетімді

Сондықтан мұғалім оқу процесін ұйымдастыруда тиімді оқытудың техникалық құралдарын таңдауы тиіс.

Сандық білім ресурстарына қойылатын негізгі талаптар:

- Оқу бағдарламасы мен оқулықтың мазмұнына сай болуы;
- Оқытудың заманауи формаларына негізделіп, оқытуды интерактивтілік және мультимедиялық тұрғыдан қамтамасыз етуі;
- Оқушылардың жеке және жас ерекшелігіне сай, оқытуды саралау және даралау мүмкіндігін қамтамасыз ету;
- Оқушылардың осы пән бойынша алған білік-дағдылары негізінде проблемаларды шешуде өмірлік тәжірибе қалыптастырға бағытталған оқыту түрлерін ұсыну;
- Топтық және жеке жұмыстар ұйымдастыру;
- Шынайы мәліметтерге сүйену;
- Оқулықтың сәйкес бөлімдерінің көлемін ұлғайту;
- Методикалық тұрғыдан мақсатқа сай болғанда ғана қолдану мүмкіндігі;
- Ыңғайлы интерфейс.

Әрине, басында мұғалім бақылауды ұйымдастырады және демонстрациялық тәжірибелерді қояды. Ал нәтижесінде:

- ✓ алған фактілерге сүйене отырып, заңдылықтарды анықтауға тырысады.
- ✓ өмірде өз қажеттілігіне жарататын ақпарат ала алады, яғни **функциональдік сауаттылыққа үйренеді.**
- ✓ тағы да қандай сынақ эксперименттерін қоюға болатынын жоспарлайды
- ✓ халыққа қажетті немесе пайдалы өнім ойлап таба алады
- ✓ идеялары мен мақсаттары не екендігін айқындай түседі.
- ✓ теориялық болжамдармен салыстырады
- ✓ қорытынды жасайды.

Нәтижесінде келешекте техникалық құралдарды ойлап шығаратын және заңдылықтар ашатын ғылымға деген қызығушылығы мол жас ғалымдар тәрбиеленеді.

Жоғарыдағы бір ғана мысалға сүйене отырып осы орайда «Сандық технология - бұл білім беру ортасына АКТ құралдарын кешенді енгізудің ауқымды жобасы» деген қорытынды ой айтқым келеді. Жаңадан келген ештеңе жоқ тек заман талабына сай АКТ ауқымды ордасы кеңеюде.

Бұл әдіс жаратылыстану-ғылыми бағыттағы пәндерге, сондай-ақ информатика мен АКТ-ға тән. Әңгіме САНДЫҚ ОҚУ ӘДІСТЕМЕЛІК РЕСУРСТЫ тренажерлер ретінде пайдалану туралы болып отыр. Бұл жағдайда объект моделі, құбылыстар немесе процесс, шынайылыққа барынша жақындағанда бағдарламалық жасалады. Мұндай пайдалану тәсілі информатика және АКТ мысалы, мектепте физика немесе химия курсының оқытуында да пайдалы болуы мүмкін, жиналған электр схемасының мінез-құлқын, оның элементтері мен қосылыстарының параметрлерін, қоя отырып, қандай да бір химиялық заттарды алуды орындай алады. Осылайша, кез келген процессті немесе құбылысты, қандай да бір құрылғының мінез-құлқын модельдеу мүмкін, ал бұл қалғандармен қатар оқу процесін біріздендіруге, қауіпті немесе қымбат тәжірибені орындауды компьютерге ауыстыруға мүмкіндік береді.

Тілдік қолданысымызға «цифрландыру» сөзінің енгеніне көп бола қойған жоқ.

Алайда, сонымен қатар оның ата-аналар мен оқушыларға, ал қажет болған жағдайда мұғалімге дәріс материалдарымен танысуға, зертханалық жұмыстар мен тест тапсырмаларын орындауға мүмкіндік беретін қашықтықтан білім беру болып табылады, бұл уақытша еңбекке жарамсыз оқушылар, үйде оқитын немесе кеткен оқушылар үшін өте өзекті. Мұғалім-оқушы-ата-ана үштік одақ құрылып жұмыс жасалғанда еңбек жемісті болады. Ия, сандық технологияға көшу қай саланы да жандандырды. Айталық, сынып журналынан баға жөндеу, ауылдағы ата-ананың бала білімінен хабарсыз болуы дегендей мәселелер шешімін тапты. Барлығы автоматты ақпараттандырылған. Үйде не жұмыста отырып ата-ана да мұғалім де оқушыға көмек көрсете алады. Өз кезегінде мұғалімшәкіртінің жағдайын нақты бейнелейтін статистикалық ақпаратқа қол жеткізетін болады. Баласының білім деңгейінің көрсеткішін электорнды күнделік арқылы қадағалап отырады. Бұл сандық технологияның өте тиімді екенінің тағы да бір дәлелі.

«Сандық білім беру ресурстары (ББО) - бұл білім беру мақсаттарында қолданылатын және оларды жаңғырту үшін компьютер қажет болатын ақпараттық ресурстар».

Менің пікірімше оқуға ықылас-ынтасы, ниеті мен зауқы болмаса, оқу нәтижесінің мардымды болуы екі талай. Ал бұл кемшілікті жою үшін оқушының өзін еркін сезінуге жағдай жасалып, тек ғана бағыт бағдар мен жақсы мотивация берілу керек.

Сабақтың тиімділігі: оқушы шығармашылық деңгейге мұғалім арқылы емес, өз іс-әрекеті арқылы жетуі. Жаңа әдіс-тәсілдердің де ұтымдылығы осында. Технологияны пайдалану шығармашылық тұлға қалыптастыруға алып келеді. Біз сабақтың басында мақсат қойғанда да осындай нәтижені көздейміз ғой. Үлгерімі жоғары студенттер мен оқушыларға мейлінше қолдау көрсетуіміз керек. Осылайша, жаратылыстану-ғылыми пәндер сабақтарында ақпараттық сандық технологияларды қолдану оқылатын пәннің ерекшелігіне байланысты қажет. Презентациялар, ақпараттық технологиялардың бір құралы ретінде биология және география сабақтарында бірқатар артықшылықтарға байланысты ең көп сұранысқа ие болып табылады: көп мәрте қолдану және

қажетті сәтте тоқтата тұру қажеттілігі; сабақтың әр түрлі кезеңдерінде қолдану мүмкіндігі; материалды көру, есту және эмоциялық деңгейде қабылдау. Бұл сабақты ерекше етіп жасауға және оқушылардың қызығушылығын тудыруға мүмкіндік береді. Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Байқағанымыздай, білім саласын цифрландыру жұмысы қарқынды. Алдағы уақытта балалардың ойлау қабілетін дамыту мақсатында оқу орындарын «3 Д лабораториялармен», робототехника кабинеттерімен жабдықтау және IT IMAQORDA ресурстық әдістемелік орталығын құру жұмыстары өз жалғасын табу керек. Заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық-коммуникациялық сандық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттердің біріне айналды. Қазақстан Республикасының «Білім» туралы Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жана технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісін технологияландыру мәселесін қойып отыр.

Қазіргі сандық технологиялар заманында осындай еркіндікті сезінген, өзіне сенімді, ынталы, сыни пікір көзқарастары жүйелі дамыған, өз ойлары мен дәлелдемелерін нақты жеткізе алатын, ойға жүйрік, тілге шешен, бірнеше тілді қатар меңгерген бәсекеге қабілетті «Тұлға» еліміздің тұтқасын жауапкершілікпен ұстап, көркейтуге нақты қадам жасай алады!!!

Әдебиеттер тізімі:

1. Group-global.org/ru/publication/
2. lenta.inform.kz/kz/kazakstanda-cifr...
3. baq.kz/kk/news/zhangirtu_30/tsifrli
4. Олифер В.Г., Олифер Н.А. Компьютерные сети. Принципы, технологии, протоколы. СПб: ЖПитер, 2000.
5. Лапони́на, О.Р. Протоколы безопасного сетевого взаимодействия [Электронная версия-диск]: Лекции. / О.Р. Лапони́на. - 2009
6. Қоянбаев Ж. Б. Педагогика. - Алматы: Рауан. 1992. - 197 - 206 б.
7. 12 жылдық білім беру бойынша мемлекеттік стандарт жобасы.
8. Жалпы педагогика. 2009ж М. Жұмабаев.
9. Педагогикалық еңбектер. 2008ж
10. Қазіргі мектеп мұғалімінің инновациялық іс-әрекетке даярлығы // Редакторы Л. П. Сейтешев – Алматы, Ғалым, 2000ж
11. Білім берудегі педагогикалық технологиялар. Изденіс. Поиск – 2003ж
12. Роберт И.В. Информатизация образования (педагогико-эргономический аспект). – М.: РАО, 2002.
13. Сибгатов Г.К. Образовательные технологии в практической деятельности студентов вузов. Дисс... к.п.н. : 15.01.04. – Атырау, 2004.

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ

*Нурханов Маргулан Абилбекович
аға оқытушы, АрқМПИ доценті*

*Балыкбаева Гульнара Шарифжановна
аға оқытушы, педагогика және психология магистрі
Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация: В статье рассматриваются методы инновационных технологии в изучении географии. Использование инновационных и интерактивных технологий на уроке способствует качеству преподавания и обучения. В частности, использование информационных технологий способствует всестороннему раскрытию личности, расширяет творческий потенциал и способствует образованию высокоинтеллектуальной молодежи.

Ключевые слова: компьютерное моделирование, MPEG, AVI, информационные технологии, электронные учебники.

Summary: The article discusses the methods of innovative technology in the study of geography. The use of innovative and interactive technologies in a class contributes to the quality of teaching and learning. In particular, the use of information technology contributes to the full disclosure of the personality, expands the creative potential and contributes to the formation of highly intellectual youth.

Key words: computer modeling, MREG, AVI, information technologies, electronic textbooks.

Жаңа ХХІ ғасыр ғылым мен техниканың қарыштап даму жолына жол ашылып, адамзат қоғамын ақпарат тасқыны дәуіріне бастап әкелгені шындық.

Еліміздің тәуелсіздік алып ұлттық даму жолына түсуі білім беру ісін жолға қоюды талап етіп әлеуметтік маңызды істерді жолға қоюды талап етті. Осы маңызды талаптардың бірі білім беру жүйесін ақпараттандыру. Бүгінгі таңда оқу үрдісін сапалы, әрі тиімді өткізудің басты алғышарттарының бірі әртүрлі инновациялық технологияларды ұтымды пайдаланып сабақ беру болып табылады.

Қазіргі уақытта мұғалімдердің алдында тұрған үлкен міндет – оқытудың жаңа технологияларын қолдана отырып, саналы, салауатты, жан – жақты дамыған, рухани бай, заман талабын орындай білетін тұлғаны тәрбиелеп дамыту.

Сондықтан білім беру мен оқытудың қазіргі заманғы әдістері мұғалімнің күнделікті тәжірибесінде қарастырылуы тиіс. География пәнінде ақпараттық технологияны қолдану. Қай елде болмасын, балаға білім беру ісі елеулі орын алып, онымен арнайы шұғылданатын мамандарды ізденіске итермелеп отырған. Солардың бірі – ақпараттық технология. Ақпараттық технологияны оқу үрдісінде пайдаланудың негізгі көзі сабақ барысында компьютерді пайдалану, интерактивті тақталарды қолдану болып табылмақ [1, 27].

География ғылымы өте қызықты да күрделі. Осы пәнге қызықтыру арқылы, оқушыға географияның күрделі құбылыстары мен заңдылықтар мен заңдылықтарын ұғындырып сапалы білім беру мұғалімнен үлкен шеберлікті оған қоса ғылым мен техника жаңалықтарын, яғни жаңа педагогикалық технологияларды әр сабағында тиімді қолдануды талап етеді.

Электрондық оқулықтар ғылыми негізде дайындалған педагогикалық ақпараттық өнім. Электрондық оқулықтармен жұмыс істеу әрбір оқушының өз мүмкіндігін есепке ала отырып, оқып үйрену ісін жеке дара жүргізуге жол ашады. Электрондық оқулық оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын қамтитын компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, моделдеу, тестілеу, т.б. бағдарламалардың жиынтығы. Электрондық оқулық жай оқулықтарға өте тиімді қосымша мүмкіндіктер береді.

Атап айтқанда:

- кері байланысты іс жүзінде тез арада қамтамасыз етеді;
- жай оқулықтағы ақпаратты іздеу мүмкіндіктері біраз уақыт алатын болса, электрондық оқулық қажетті оқулықты табуға тез мүмкіндік береді;
- гипермәтінді түсіндірулерге өту барысында уақытты үнемдеуге көмектеседі.

Ең бастысы, электрондық оқулықтарды дайындаудың бір жүйеге келтірілген заңдылығы болуы керек. География пәніне қатысты үрдістерді анимациялап көрсету, тіпті кино фильмдер мен диафильмдер үзінділерін MPEG, AVI типті файлдар ретінде сақтап, оларды гипер мәтінді формат арқылы электрондық оқулыққа кірістіру оқулықтың көркемдік әдістемелік деңгейін арттырады. География сабағын қызықты өткізудің негізгі талаптарының бірі мұғалімнің үнемі іздену, ұтымды әдіс – тәсілдерді қолдану, оқыту әдістемесін жаңартып оқытуына байланысты[2, 114].

Қазіргі таңда география пәнінің мұғалімдері инновациялық және интерактивтік технологияларды сабақ барысында пайдалана отырып, сабақтың сапалы, әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. Соның ішінде ақпараттық технологияны қолдану тұлғаның жан – жақта ашылуына жағдай жасайды, шығармашылық әлеуетін арттырып, жоғары интеллектуалды жастар тәрбиелеуге үлес қосады.

Интернетті қолдану жөнінде төмендегідей тұжырымдар жасауға болады:

- интернет студентке материалды асықпай мұқият оқуға жағдай жасайды;
- интернет алынған ақпаратқа талдау жасауға мүмкіндік береді;
- интернет оқушының өз бетімен жұмыс істеуді әдетке айналдыру қабілетін оятады, өзіндік пікірін қалыптастырады.

Ресей ғалымдары О.И. Агапова, О.А. Кривошеев, А.С. Ушановтар компьютерлік оқыту технологиясының үш деңгейін бөліп көрсетті. Олардың айтуы бойынша, «компьютерлік технология – бұл әдістер жиынтығы, адамның даму үрдісіндегі іс – әрекеттің формасы мен қаруы. Оқыту технологиясының негізі білім беру ақпаратының мазмұнына лайықты құрылу қажет».

1. Компьютерлік технологияның алғашқы деңгейі өз негізінде оқытудың қалыптасқан түрі мен әдістерін сақтайды. Ол классикалық оқулықтар мен оқыту кітапшаларына негізделеді, бірақ білім беруде сапаны арттыру мен ұғымдарын қадағалауды күшейтуде компьютер қолданылады.

2. Компьютерлік оқыту технологиясының екінші деңгейі дәстүрлі мазмұнға негізделіп құрылады. Бұл орайда ол интерактивті тақтаны компьютерлік программалар арқылы пайдалана отырып, білім беру жүйелері негізін жан-жақты зерттелген, шынайы өмір құбылыстарымен байланыстыра қолданады.

3. Компьютерлік технологияның үшінші деңгейі біріккен білім үрдісі болып, дәстүрлі емсе мазмұнға, түрге әдіске және оқу жүйесіне негізделеді.

Білім беру жүйесіндегі жаңа ақпараттық технология дегеніміз – оқу және оқу-әдістемелік материалдар жинағы, оқу қызметіндегі есептеуіш техниканың техникалық құралдары, оқу үрдісіндегі есептеуіш техника құралдарының рөлі мен орны туралы ғылыми білімнің жүйесін және оқытушылар мен оқушылар еңбектерін жүзеге асыру үшін оларды қолдану формалары мен әдістері деген анықтама беруге болады. Яғни, ақпараттық технология – білім беру мекемесі мамандарының жұмысын жүзеге асырушы әдістер мен формалар және балаларға білім беруші құрал. *Ақпараттық технологиялармен оқытудың айрықша тиімділігі, қашықтықтан оқыту үрдісін автоматтандыру үшін, барлық қажетті компоненттерді шоғырландырушы қашықтан оқытудың арнайы ақпараттық жүйесі бағдарламаларын қолдану болып табылады*[3, 65].

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл оқу - тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым - қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс - әрекетінің ғылыми - педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі – оқытудың әдіс тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда оқытушылар жаңа технологиялар және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.

Бұл тығырықтан шығудың бірден - бір жолы оқу - тәрбие процесінде жаңа технологиялардың әдіс - тәсілдерін енгізу, әрбір білім алушылардың білімге деген қызығушылықтарын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол ашу. Жаңа технологиялық процестің негізі – жаңалықтарды қалыптастырып жүзеге асырудың тұтастық қызметі. Жаңашылдық білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады.

Педагог – ғалымдар қазіргі кезде қолданып жүрген білім беру технологиясы терминін әр қырынан ашып көрсетуде. Түсіндірме сөздікте «Технология – бұл қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы» делінген.

Б. Лихачев педагогикалық технология оқу үрдісінде белгілі бір мақсат көздейтін педагогикалық ықпал десе, В.И. Беспалько «Оқу үрдісін жүзеге асырудың мазмұндық техникасы» деген анықтама береді. М. Кларин «Педагогикалық технология – белгілі мақсатқа қол жеткізу жолында қолданылатын барлық қисынды ілім, амалдар мен әдіснамалық құралдардың жүйелі жиынтығы және жұмыс істеу реті» деп жазады [4, 28].

Ақпаратты жүйелердің басты ерекшелігі географиялық ақпараттардың негізінде әртүрлі мәліметтерді біріктіруге мүмкіндік береді. Оқушылар компьютермен INTERNET торабы арқылы тақырыпқа қатысты көптеген мағұлыматтарды ала алады. Қазіргі ақпарат дәуіріндегі интернет жүйесі оқушылардың таным көкжиегін тіпті де кеңейтіп, ізденгіштігін арттыра түседі. Алайда мұғалім Internet торабын пайдалануда алдын-ала ескерту қажет:

- Берілген тақырып бойынша адресстердің тізімін жинау;
- Тақырып бойынша тақырыптарсерверінің тізімін жинақтау;
- Оқушыларға қажетті карталар, сызбалар, кестелер, суреттер және т.б. материалдарды алдын- ала таңдап алу;
- Орындалатын практикалық жұмыстардың материалдарын әзірлеу.

Компьютердің және кеңінен қолданатын бағдарламалардың көмегімен кейбір тапсырмаларды орындауда уақытты ұтуға мүмкіндік береді. Оқытуда компьютерлік техниканы қолдану өз бетімен теориялық жолмен іздену негізінде шығармашылық типтегі іскерлікті қалыптастырады. Шығармашылық қабілеттің дамуы үшін жаңа мүмкіндіктер қағидасы ойлау теориясын ашады. Компьютерлік нұсқа әзірлеу оқушыларға мәнді жайтқа байланысты жан-жақты, өзінше тұжырым жасауға, оқиғаның құбылыстың өту жағдайына әсері сонымен қатар қол жеткен табыстарды ойластыруға мүмкіндік береді. Мұның бәрі оқу барысын зерттеуге және ғылыми тәжірибеге жақындастырады. Компьютерлік техниканы оқу барысында қолдану оқытудың әдістері мен түрлерін мазмұнын жасауға, оқу барысын басқаруды оңтайлы тұрғыда игеруге, т.б. мектепте білім берудің педагогикалық жүйесін заман талабына сай етуге мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда сабақ беру жүйесіне мультимедиялық технологияны енгізу оң нәтиже беруде. Жалпы мультимедиа –бұл нысандар мен үрдістерді дәстүрлімәтінмен сипаттау емес, фото, бейне, графика, анимация, дыбыс, яғни бүгінгі күнгі бәрімізге таныс формаларда беру. Бұл жағдайда біз екі негізгі-сапалық және сандық басымдылыққа ие боламыз. Егер сөзбен сипаттауды аудиовизуалдық ұсыныммен салыстырсақ, сапалық артықшылықты бірден көреміз. Сандық басылымдық мультимедиялық орта ақпараттық тығыздығымен жоғары екендігімен көрінеді. Шындығында, мәтіннің бір парағы 2 Кбайтқа жуық ақпарат сыйғыза алады. Оқытушы бұл мәтінді 1-2минутта айтып шығады. Ал осы толық экранды видео 1,2Гбайт ақпарат бере алады.

Мультимедиялық технологияны қолдану әдістемесі:

1. Оқытуды басқару жүйесін сабақтың әр-түрлі кезеңдерінде жетілдіріп отырады. Оқытудың мотивациясын күшейтеді;
2. Оқушылардың ақпараттық мәдениетін дамытатын оқыту мен тәрбиенің сапасын арттырады, оқушылардың дайындық деңгейін арттырады;
3. Компьютер тек ойын ойнайтын құрылғы емес, басқа да мүмкіндіктері бар екенін көрсетеді.

Қазіргі уақытта электрондық оқыту процесі жоғары және үздіксіз білім беру жүйесінде іске асырылуда және барынша дамуда. География пәні басқа пәндермен салыстырғанда, картамен жұп-жазбас бірлестікте екенін ескеріп, оқушылардың география сабағында материк пен дүние бөлігіндегі және аралдардағы елдер мен

халықтар жайында қызықты деректерді тек оқулық мәтініндегі берілген карта, сызба, сурет немесе диаграммаларды пайдаланумен ғана шектелмей, электрондық оқулықта көрсетілетін бейне арқылы пайдаланған тиімдірек. Оқушылар оқулықпен жұмыс істеу барысында географиялық әдебиеттер мен карталар, сызбалар, суреттер және қосымша кестелерді пайдалану арқылы біліктіліктерін арттыратын болса, көзбен көріп, электрондық оқулықтың көмегімен есте сақтау қабілетін және пәнге қызығушылығын арттырады. Электронды оқулықтарды пайдалану барысында оқушы екі жақты білім алады: біріншісі- пәндік білім, екіншісі- компьютерлік білім.

Географияны оқыту барысында ақпараттық технологияларды қолдану мен құру саласында кеңістік ақпараттарды кезең бойынша тез жұмыс істеуге, өзімізге қажетті ақпаратты пландармен карталардан іздемей- ақ, үлкен жылдамдықпен жету мүмкіндігіне сонымен қатар, мәліметтер базасындағы ақпаратты енгізу мен жанарту үшін геодезияның қазіргі заманауи электрондық құралдарының анықтау жүйесін қолданып, ең жаңа дәл ақпаратқа қол жеткізе аламыз[5, 143].

Қорыта айтқанда «Өткен күннен алыс жоқ, келер күннен жақын жоқ» - дейді халық мақалы. ХХІ ғасырдағы география сабағы бізден жаңа дәуірдің міндеттерін айқындап, шұғыл іс – шараларды жүргізуді талап етеді. Жаңа ақпараттық технологияны негізгі сабақтарда пайдаланудың тиімділігі мен ерекшеліктерін қорытындылай келе, орта мектептерде әр түрлі пәндерді оқыту кезінде компьютерлік технологияны пайдаланудың әр жақты екендігіне көз жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Білім беру мекемелері қызметкерлерін ақпараттық – коммуникациялық технология саласы бойынша біліктілігін көтерудің ғылыми - әдістемелік негіздері». Алматы -2006
2. Е.Т. Ақитбаев., «Жеке тұлғаның шығармашылық дарындылығын дамыту жолдары». Алматы-2016
3. Қ. Жүнісханов, Бәкелестікке қабілетті тұлға тәрбиелеу. Алматы-2008.
4. К.А.Тлеубергенова. Географияны оқыту әдістемесі. ҚазМемҚызПІИ А. 2007
5. К.Н.Мамирова. Методика преподавания географии. Алматы-2008

ИНФОРМАТИКА МЕН ГЕОМЕТРИЯ ПӘНДЕРІ АРАСЫНДАҒА ПӘНАРАЛАҚ БАЙЛАНЫС ОРНАТУДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

*аға оқытушы, магистр Жамалова С.А
информатика мамандығының 4-курс студенті Сайыпова Г.Б
Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Байғарин Ә.С.
С.Сейфуллин атындағы ҚазАТУ*

Аннотация: В данной статье рассматриваются межпредметные связи информатики и геометрии, как на уроке информатики используя игры, задачи, методы формирующие геометрические фигуры можно разнонаправленно улучшать, развивать знания учеников по этим предметам.

Ключевые слово: Геометрия, Microsoft Windows, операционная система, «КОМПАС-3D», «Tarsia», программное обеспечение, Paint, компьютерная графика.

Annotation: This article discusses the interdisciplinary communication of informatics and geometry, as in the lesson of informatics using games of the tasks the methods forming geometric shapes can be diversified to improve the knowledge of students in these and subjects.

Keywords: Geometry, Microsoft Windows, operating system, «Kompas-3D», «Tarsia», software, Paint, computer graphics.

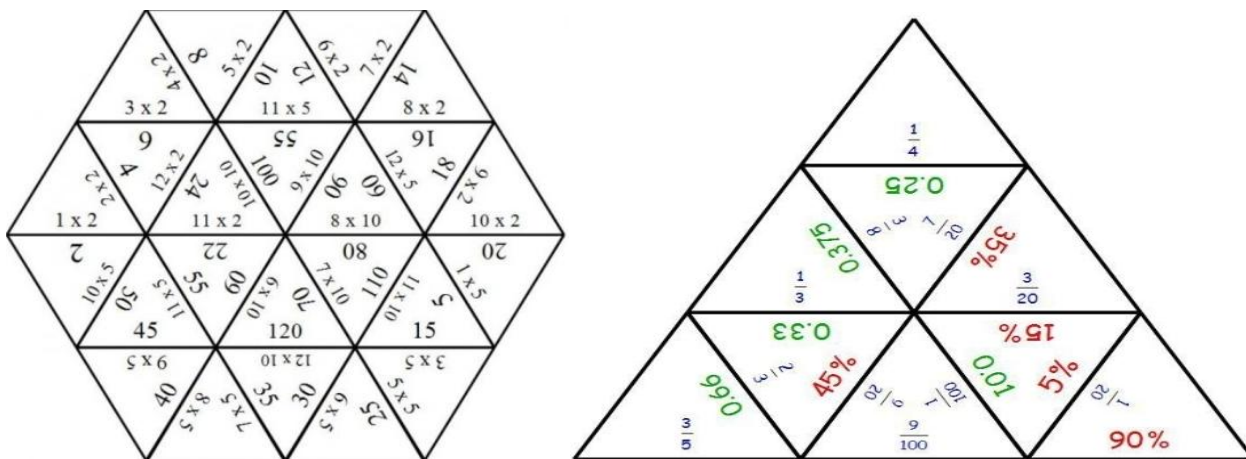
Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңында еліміздің білім беру жүйесінің басты міндеттері атап көрсетілген. Соның бірі — білім беру жүйесін ақпараттандыру, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, бүкіл әлемдік коммуникация желісіне шығу. Оқытудың ақпараттық технологиясы — бұл ақпаратпен жұмыс жасау үшін арнайы тәсілдер, педагогикалық технологиялар, бағдарламалық және техникалық құралдар, білімді қабылдау, білім сапасын бағалау, оқу-тәрбие үрдісінде оқушының жеке тұлғасын жан-жақты қалыптастыру үшін ақпараттық технологияның қосымшасы деп түсіну керек. Қазіргі таңда информатика пәні барлық пәндермен дерлік тығыз байланыста, соның бірі геометрия пәнімен, пән аралық байланысын қарастырамыз.

Геометрия - көне де, қызықтығылым. Ол адамдардың күнделікті өмір қажеттілігінен туындаған. Мысалы, арақашықтық, аудан, көлем, т.с.с. ді әртүрлі шамаларды өлшеу геометрия ғылымына негізделе.

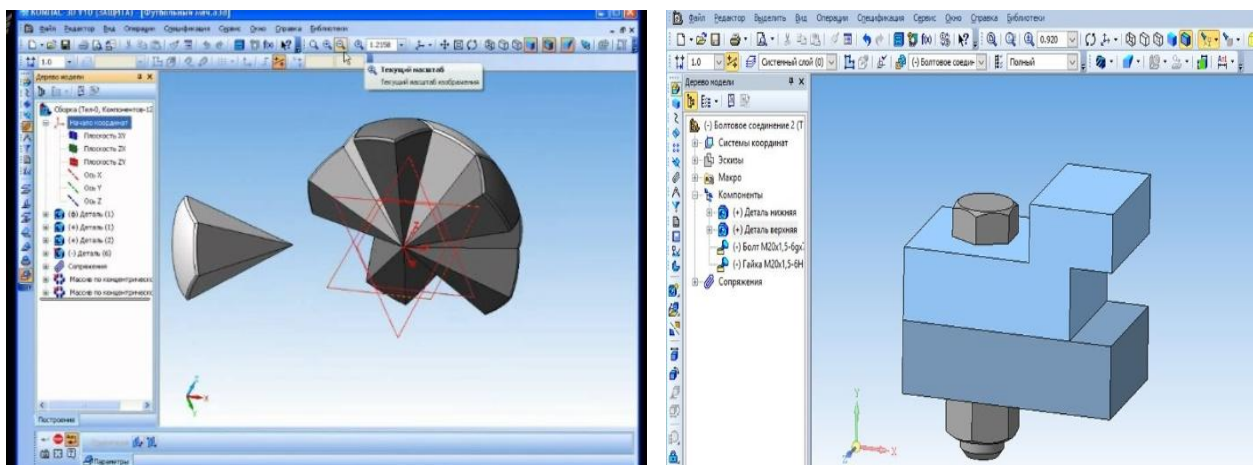
Қазіргі уақытта білім беру үдерісінде бәсекеге қабілетті заман талабына сай, жаңашыл тұлғаны даярлау мақсатында информатика мен геометрия пәндерін байланыстыра отырып, геометриялық фигуралар ұғымдарын қалыптастыратын ойындар мен жаттығу әдіс-тәсілдерін сабақ өту барысында қолдану тиімді болып отыр. Біз информатика сабағында теория мен практиканы ұштастырамыз. Бұлекеуі бір-бірімен өзаратығыз байланыста болады. Тәжірибелік жұмыс жасау барысында бала теориялық білімін шыңдайды. Конфуций: «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтаймын, өзіме жасатсаң - үйренемін» деген. Конфуций айтпақшы бала қолымен жасағанда ғана жақсы түсінеді, естесактайды. Мысалы, «Төртбұрыш» тақырыбында білімді бекіту интеграцияланған сабағын өткізуге болады. Осы сабаққа дайындалған кезде оқушылар мынадай тапсырма алады: Геометрия оқулығын пайдалана отырып «Төртбұрыштар» тақырыбында презентация жасау. Сонымен қатар «Бұрыштар» көрнекі сабағын өткізуге болады, ал ол сабақтың жалғасын информатика сабағының «Компьютерлік графика. Paint-тегі суреттер» тақырыбын қайталаған кезде табады. Мысалы, есептердің шешімдерін компьютермен жазуын талап етуге болады.

Информатика сабағында геометриялық фигуралар түсініктерін қалыптастыратын бір қатар, әдіс-тәсілдер мен ойындар жиынтығына: «Сәйкестендіру», «Сиқырлы көзілдірік» «Фигураны құрау», «6 ойлау қалпағы» т.с.с жатқызамыз. Мысалға «Қызықты информатика» сабағында «Сиқырлы көзілдірік» ойынын ойнатамыз. Балаларға елестете отырып, көзімізге сиқырлы көзілдірікті киеміз. Бірінші көзілдірігіміз дөңгелек, оны киген кезімізде біз өз

жұмыс үстелімізден Қолданбалы бағдарламаларды пайдалана отырып (мәтіндік редакторлар, графикалық редакторлар, электрондық кестелерт.б.) тек қана дөңгелек пішінді заттарды табамыз. Екінші көзілдірік – төртбұрышты. Оны киіп төртбұрышты пішінді заттарды айтамыз. Және де «Фигураны құрау» ойыны. Бұл ойында оқушылар «Tarsia» бағдарламалық жасақтамасында әзірленген геометриялық әр түрлі пішіндегі фигураларды, сұрақ-жауабы арқылы сәйкестендіріп, дұрыс геометриялық фигураларды жасап шығару қажет. Мысалға: ромб, пирамида, бесбұрыш, көпбұрышты фигуралар.

Информатика мен геометрия пәндерін байланыстыра отырып тиімді жұмыс жасауға арналған Microsoft Windows Операциялық жүйесінде жұмыс жасайтын «КОМПАС-3D» бағдарламасы болып табылады. Бұл бағдарлама кең ауқымды жобалау тапсырмаларын, сызба жұмыстарын, үш өлшемді моделдерді салуға арналған. «КОМПАС-3D» бағдарламасын геометрия пәнінде пайдалана отырып, оқушы кеңістікте қарастыра алмайтын фигураларды жан-жақты көріп, танып білуге мүмкіндік алады.

Ғылым мен техника дамып отырған қазіргі кезеңде оқушыларға белгілі көлемде білім – білік дағдыларын меңгертумен бірге табиғат, қоршаған орта туралы түсініктерін кеңейте отырып, оларды зерттеушілік бағытта жан - жақты дамыту бүгінгі күннің талабы және әрбір ұстаздың басты міндеттерінің бірі болып табылады.

Қорыта айтқанда осындай әдіс-тәсілдер мен әр түрлі қызықты ойындар және де «КОМПАС-3D» бағдарламасы сынды процесін де балалар геометриялық фигураларды ажырату, анықтау, сызу, өлшемдерін таба білу дағдылары қалыптасып, геометриялық түсініктері дамып отырады.

Пайдаланылған әдебиет:

1. «Информатика негіздері» №1-6, 2001ж.
2. Е.Қ.Балапанов, Б.Б. Бөрібаев, А.Б.Дәулетқұлов «Жаңа информациялық технологиялар» 242-380 бет. 2003ж.
3. «Информатика негіздері» Н.Ермеков, Ж.Қараев, Н.Стифутина.

ИНФОРМАТИКА КУРСЫНАН ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ КОНТЕНТІН ЖАСАҚТАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ МЕН БІЛІМ БЕРУДЕГІ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Сундетбаева А.Ж.

аға оқытушы, магистр

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Назарова Б.Қ.

оқытушы, магистр

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация. В статье затрагивается тема о необходимости активного использования цифровых источников информации в обучении. Особое внимание уделяется вопросам важности создания самими педагогами цифровых образовательных ресурсов по курсу информатики. Основная цель использования цифровых технологий в обучении информатике в каждом уроке - контролировать непрерывный и полный процесс обучения, а также разрабатывать информационно-поисковые и творческие способности.

Ключевые слова: система электронного образования, цифровой образовательный контент, информационно-коммуникационная технология, функциональная грамотность.

Abstract. Theme about the necessity of active usage of information digital origin teaching is touched in the article. Particular attention is paid to the importance of the creation by teachers of digital educational resources on the course of informatics.

The main purpose of using digital technologies in teaching computer science in each lesson is to control the continuous and complete learning process, as well as to develop information retrieval and creative abilities.

Keywords: system of electronic education, digital educational content, informational-communicative technology, functional literacy.

Қазіргі уақытта білім беру үдерісінде цифрлық технологияларды қолдану қажеттілігі туып отыр. Осыған байланысты білім берудегі әдіс - тәсілдер жаңарып отырады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану қазіргі кездегі заман талабы болғандықтан оған басты назар аударуымыз қажет. Яғни ақпараттық-коммуникациялық технология білім беруде маңызды құрал деп айтсақ та болады. Басты мақсат цифрлық технологияларды жетік меңгеру және оқушыларға меңгерту.

Соны негізге ала отырып, қазіргі қоғамда электронды басқару жүйесі адамзаттың барлық деңгейдегі іс-әрекеттерінде маңызды орынға ие болып отыр. Білім беру саласын айтпағанның өзінде, тұрмыстық құрал-жабдықтардан бастап, қызмет көрсету саласына дейін электронды басқару жүйесі нықтап енуде.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында нысаналы индикаторлары, яғни электрондық оқыту жүйесінің енгізілуі 2017 жылы - 75%, 2020 жылы - 90% жеткізілетіндігі атап көрсетілген. Электрондық оқытуды біліктілікті арттыру жүйесіне енгізу педагогтардың жас ұрпаққа өмірлік білім беру ұстанымын қалыптастыруға, әлемдік білім кеңістігіне еркін енуіне, желілік шығармашылық қоғам арқылы тәжірибе алмасуға, кәсіби қызметтерін электронды форматқа ауыстыруға мүмкіндік берілген болатын.

Халықаралық деңгейде жүргізілген зерттеулердің нәтижесіне сенер болсақ, дүниежүзінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту индексі бойынша алдыңғы қатарда тұрған Оңтүстік Корея, кейінгі орын Швеция мемлекетіне тиесілі. Ал Қазақстанды салыстырмалы түрде алатын болсақ 56 орыннан 49 орынға жоғарылағаны көрініп отыр.

Жаһанданған заманда барлық білім ордалары, сонымен қатар жоғары оқу орындарынан бастау алыпотырған мемлекеттік мекемелер қазіргі заман талабына сай электронды оқулықтармен қамтылған болатын. Елімізде электронды оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді дайындайтын арнайы орталықтар бар және олардың ұсынған электронды оқыту құралдарымен барлық деңгейдегі оқу орындарын қамту мүмкін болмай отырғандығы рас. Көптеген ауыл мектептеріне аталмыш электронды оқыту құралдарының қол жетімділігінің төмен екендігі айтылып жүрген мәселе. Туындап отырған осындай мәселелердің өзіндік шешу жолдарын іздестіруге болады деген пікірдемін.

Педагогтардың электронды білім беру саласындағы білім мен біліктерін: **базалық** компьютерлік білім мен білік және **кәсіби бағдарланған** компьютерлік білімдер мен біліктер деп қарастыруға болады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі инновациялық өзгерістердің прогресивті өсімін ескерер болсақ, тек ғана базалық компьютерлік білік пен дағдыны меңгеру жеткіліксіз. Ұстаздың әр тарапты ізденушілік қасиеті үнемі қозғалыста болуы керек екендігін білсек, инновациялық-технологиялық бағыттағы ізденушілігі де үнемі үрдісте болуы тиіс.

Электронды білім беру жүйесіне сай педагогтардың біліктілік деңгейлерін келесідей тараптарға жіктеуге болады:

1. **Қарапайым-бейімдеушілік деңгей.** Бұл деңгейде компьютер және компьютерлік техниканы қолдану дағдылары, оқу үрдісінде қолданбалы бағдарламалық құралдарды қолдану мүмкіндіктері қарастырылады.

2. Іс-әрекеттік-ізденістік деңгей. Педагог АКТ-мен жұмыс жасау негіздерін практикалық тұрғыда меңгереді.

3. Жүйелік-шығармашылық деңгей. Электронды оқу-әдістемелік құралдарды құрастыру, веб сайттар құрастыру, виртуалды ортамен жұмыс Халықаралық деңгейдегі білім беру стандарттары заманауи педагогтан жоғарыда аталған деңгейлердің 2 және 3 деңгейге сай болуын талап етеді.

Информатика курсының оқытуда электронды білім беру ресурстарының, АКТ тиімді пайдалануының маңызы айтарлықтай зор. Өйткені, осы курстар кеңістігінде тиімді білім беру – білім алушының жалпы дүниетанымының дұрыс дамуына, құзырлы ойлауы мен функционалдық сауаттылығының артуына зор ықпал ететін фактор болып саналады.

Халықаралық деңгейдегі білім алушылардың білім, біліктілігін бағалауға арналған PISA, TIMSS бағдаламаларында берілетін тапсырмалар оқушылардың өзіндік тәжірибелеріне негізделеді және оқушылардың графикалық, белгілік мәтіндік форматтарда, күрделі болжам түрінде берілген ақпарат үзінділерімен жұмыс жасай алуын талап етеді.

Осы аталған зерттеулерде информатика курсы бойынша берілетін тапсырмаларды білім алушылардың рет-ретімен, талапқа сай орындай алуын қамтамасыз етуде тек бір ғана ҚР БҒМ бекіткен оқулықтар тізбесімен қол жеткізе алмаймыз. Бұл мақсатты орындауға әсер ететін факторлар сан түрлі. Бірақ, солардың ішінде, білім алушылардың осы курс бойынша құзырлылығын қалыптастырып, дамытуына көрнекі, бейне материалдарды көптеп қолдану арқылы қажетті нәтижеге жетуге болады. Дегенмен, салыстырмалы түрде жоғары оқу орындарына қарағанда мектеп қабырғасында жаратылыстану пәндеріне байланысты соның ішінде информатика курсына тікелей нысанды бағытталған барлық өзгерістер мен құбылыстарды көзбе-көз көрсетіп, үйретуге мүмкіндік бола бермейді. Осы тұста, цифрлық ақпарат көздері мұғалімдер үшін таптырмас көмек құралы. Түрлі анимациялар, графикалық суреттер, ауди жазбалар, бейнекөріністер, виртуалды зертхана т.б. қамтылған цифрлық ақпарат көздерін сабақ үрдісінде тиімді пайдалану – сапалы білімге қол жеткізуге мол мүмкіндік береді.

Цифрлық ақпарат көздеріне: цифрлық білім беру ресурстары, электронды оқулықтар, инновациялық оқу-әдістемелік кешендер, виртуалды зертхана, күрделі құрылымды ақпараттар көзін (цифрлық мұражай, кітапхана, энциклопедия т.б.) жатқызуға болады.

Пәнмұғалімдерінің ақпараттық құзырлылығы әрдайым прогресте болуы тиіс. Бұл үрдіс, жалпы дамудың негізгі заңдылығына сай қарапайымнан күрделіге ұласуы тиіс. Электронды білім беру құзырлығын дамыту бағытында, сатылап жұмыстануға негізделген келесідей бағдарламалар тізбесін ұсынуға болады деп ойлаймын (жеке тәжірибем негізінде):

1. MS Power Point (сілтемелермен жұмыстану)
2. Prezi (презентацияның күрделі түрі)
3. Macromedia Flash (бейне, ауди материалдарды қолдайтын оқу-әдістемелік кешендер, электронды оқулықтар)
4. Delphi, C++ (электронды тест жинақтарын жасау үшін)

Әрине, осындай бағыттағы жұмыстарды жүргізу мұғалім тарапынан мол қажыр-қайрат пен көп уақытты талап етеді. Қалай десек те, жұмыстанған жағдайда бұл педагогтың өзіне, өз іс-тәжірибесіне, білім алушылардың ой-өрісінің дамуына салған өлшемсіз еңбегі деп бағаланады.

Жоғарыда көрсетілген бағдарламаларды қолдана отырып, бірнеше электронды оқыту құралдарын жасауға мүмкіндік болды. Оларды оқу үрдісінде белсенді қолдану – білім сапасының өсуіне, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, оқушылардың танымдық ой-өрісінің дамуына зор ықпалын тиігізіп келеді.

Әдебиеттер:

1. Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру
2. Қазақ тілі мен әдебиеті журналы 2012ж.
3. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технологиялар Тараз 2003ж.
4. Орта білім берудің мазмұны: Дәстүрлер мен өзгерістері халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция мақалаларының жинағы. Астана 2012ж.

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

*Тотыбекова Акмарал Кызылбаевна
Родина жалпы орта білім
беретін мектебінің
химия пәнінің мұғалімі*

Аннотация: Бұл мақалада білім берудің жаңа әдіс-тәсілдерімен инновациялық технологияларды пайдалану тәсілдерінің тиімді жолдары қарастырылады.

Кілт сөз: Білім, интербелсенді тақта, инновация

Abstract: This article discusses effective ways of using innovative technologies with new methods and methods of education.

Keyword: Education, interactive whiteboard, innovation

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» Н.Назарбаев

Жаңа технологиялар арқылы жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру, өміріне жолдама алуына барлық жағдай жасау үшін білім беру ісін әлеуметтендірудің маңызы зор. Оқытудың жаңа ақпараттық- коммуникациялық технологияларын меңгеру – қазіргі заман талабы.

XXI ғасыр – ақпараттық технология ғасыры. Қазіргі қоғамдағы білім жүйесін дамытуда ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың маңызы зор. Білім беруді ақпараттандыру және пәндерді ғылыми-технологиялық негізде оқыту мақсаттары алға қойылуда. Ақпараттандыру технологиясының дамуы кезеңінде осы заманға сай білімді, әрі білікті жұмысшы мамандарын даярлау

оқытушының басты міндеті болып табылады. Қоғамдағы ақпараттандыру процестерінің қарқынды дамуы жан-жақты, жаңа технологияны меңгерген жеке тұлғаны қалыптастыруды талап етеді. Қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі – тек біліммен қаруландырып қана қоймай, өздігінен білім алуды дамыта отырып, үздіксіз өз бетінше өрлеуіне қажеттілік тудыру. Білім беру саласында инновациялық үрдісті жүзеге асыру мұғалімдерден өз мінез-құлықтарын, ұстанымдарын, мүмкіндіктерін түрлендіруді талап етеді.

Көптеген жаңа технологиялармен қатар соңғы кездері химия пәні сабақтарында ақпараттық технологиялар жиі қолданылуда. Заттардың құрамы мен құрылымын, қасиеттерінің құрылымына тәуелділігін, қасиеттері белгілі жаңа заттар мен материалдар алуды, химиялық өзгерістердің заңдылықтары мен оларды басқарудың жолдарын зерттеу- мектепте химия пәнін оқытудағы негізгі мәселелер. Заттар әлемін (олардың құрамын, құрылымын, бір заттың басқа затқа айналуын) зерттей отырып, оқушылар практикалық қызмет үшін тиянақты білім алуы тиіс. Осыған байланысты күнделікті сабаққа:

- мультимедия (видео, аудио қондырғылары мен теледидарды, электрондық оқулықтарды);

- зертханалық тәжірибелер;

- компьютер (компьютерлік бағдарламалар, интерактивті тақта);

- анықтамалық мәліметтер (сөздік, энциклопедия, карта, деректер қоры);

- интернет және т.б. көрнекі материалдарды пайдалану айтарлықтай нәтиже береді. Мұндай қондырғылар оқушылардың қызығушылығын арттырып, зейін қойып тыңдауға және алған мәліметтерді нақтылауға мүмкіндік береді. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ояту мұғалімнің сабақ өткізу тәсіліне де байланысты. Қазіргі таңда оқудың интерактивті әдіс-тәсілдері өте көп. Педагогикалық ғалым мен озық тәжірибенің бүгінгі даму деңгейінде белгілі болған оқыту әдіс-тәсілдерінің бәрін де еркін игеріп, әрбір нақтылы жағдайларға орай ең тиімдісін таңдап алу және олардың бірнешеуінің жиынтығын түрлендіре тиімді, үйлесімді әрі шығармашылықпен қолдану- сабақтың сәтті өтуінің кепілі.

Ақпараттық технология негіздері тұлғаның химия пәнінен алған білім сапасы мен сауаттылығын кеңейтуге жәрдемдеседі, мысалы: интернет сайты арқылы жоғары деңгейдегі көрнекіліктерді пайдалануға болады. Заман ағымына қарай сабаққа видео, аудио қондырғылары мен теледидарды, компьютерді қолдану оқушының дүниетанымын кеңейтеді. Әсіресе, оқулықтағы тарауларды қорытындылау кезінде оқушылар қосымша материалдар жинақтап, білімдерін кеңейтіп, танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, қисынды ойлау жүйесін қалыптастырып, шығармашылығын дамытады. Тестік тапсырмалар орындайды. Компьютер көмегімен оқыту оң нәтижелер береді. Ақпараттық мәдениет дегеніміз- тек компьютермен дұрыс жұмыс істей білу ғана емес, кез-келген ақпарат көзін: анықтамаларды, химиялық формулаларды, сөздіктерді, теледидар бағдарламаларын т.с.с. дұрыс пайдалана білу деген сөз. Мысалы, бір ғана химиялық формуланың өзінен көп ақпарат алуға болады. Химиялық формула-химиялық тілдің ең маңызды бөлігі болып есептелінеді, себебі сол заттың химиялық құрамын ажыратып береді.

Менің ойымша, сабақты сәтті ұйымдастырудың бірнеше алғышарттары бар. Олар:

- Сабақтың тақырыбына сай сабақ жоспарын жасау. Сабақ жоспары нақтылы жүзеге асатындай етіп жасалынуы қажет. Дұрыс құрылмаған сабақ жоспары жақсы нәтиже бермейді.

- Тақырыпқа сай сабақ түрін, оның әдіс-тәсілдерін түрлендіріп отыру.

- Қосымша материалдарды тақырыпқа сай шығармашылықпен іріктеп ала білу.

- Дидактикалық, техникалық құралдарды, электрондық оқулықтарды мақсатқа сай, оқушы сезіміне әсер ететіндей тұрғыда пайдалану.

- Сабақта алдыңғы қатарлы озық іс-тәжірибелер мен жаңа технологияларды пайдалану. Бұл орайда инновациялық технологияларды пән бойынша қандай тарауға, қай тақырыпқа пайдалану тиімді болатынына зерттеу, салыстырып жүргізіп отыру қажет деп ойлаймын. Сонымен бірге оқушының бастапқы білім деңгейін, жаңа технологияны пайдалану барысында қаншалықты білім алып шыққанын, не үйренгенін айқындап, диагностикалап отыру да артық болмайды. Өйткені мұғалім тарапынан білімі мен іскерлігі тексерілмеген оқушылар біртіндеп үлгермеушілер қатарына қосылады. Бұл өз кезегінде сабақтың сәтті өтуіне зиянын тигізбей қоймайды. Ақпараттық технологиялардың бірі – интерактивтік тақта, мультимедиялық және он-лайн сабақтары. Оқыту үрдісін компьютерлендіру мақсатында интерактивті тақтамен жұмыс жасау тиімді. Қазіргі уақытта Қазақстанның жалпы орта білім беретін мектептерінің барлығы дерлік интерактивті тақтамен қамтамасыз етілген. Тоқталып өтсем, өзімнің жұмыс жасайтын мекемеде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану кеңінен қарастырылған. Өз басым интерактивті тақтаны әр сабақ барысында, соның ішінде химиядан зертханалық сабақтарды өткізген кезде жиі қолданамын. Мысалы: Бейорганикалық химия пәнін оқытуда интерактивті тақтамен жұмыс жасауда оқушылардың қызығушылығын танытып қана қоймай, шығармашылық қабілеттерін дамыту мен қатар жаңа ақпараттық технологияны меңгеруге, оны пайдалана алуына мүмкіндік береміз. Сабақта интерактивті тақтаның элементтерін пайдалану, дайындалған арнайы тапсырмаларды тыңдап қана қоймай, көздерімен көріп, оны жетік түсінуге, дағдыланады. Интерактивті тақтаны пайдалану арқылы оқушылардың білімін тексеру үшін әр тарауды аяқтаған кезде немесе жаңа сабақты бекіткен уақытта тестілеу әдісін қолдануға болады. Ақпараттық технологияларды жүзеге асырудағы тағы бір мүмкіндігі – ол электрондық оқулық. Электрондық оқулық - бұл дидактикалық әдіс-тәсілдер мен ақпараттық технологияны қолдануға негізделген түбегейлі жүйе. Электрондық оқулықпен оқыту оқытушының оқушымен жеке жұмыс істегендей болады. Электрондық оқулық тек қана оқушы үшін емес, мұғалімнің дидактикалық әдістемелік көмекші құралы да болып табылады.

Қазіргі заманның даму қарқыны мұғалімдерден шығармашылығын жанаша, ғылыми-зерттеу бағытында құруды талап етеді. Компьютер және ақпараттық технологиялар арқылы жасалып жатқан оқыту процесі оқушының жанаша ойлау қабілетін қалыптастырады. Бүгінгі таңдағы ақпараттық қоғам аймағындағы оқушылардың ойлау қабілетін қалыптастыратын және компьютерлік оқыту ісін дамытатын жалпы заңдылықтардан тарайтын

педагогикалық технологиялардың тиімділігі жоғары болмақ. Жаңа ақпараттық техникаларын пайдалану соңғы уақытта мектептегі білім беру жүйесінде маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

Химия сабағында жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып өз бетінше жұмыс істеу факторы – есептерді шығара білу, шапшандылық, шеберлік дағдыларын ұйымдастыра отырып, сабақтар өткізуді қолға алдым. Осындай ақпарат құралдарын пайдалана отырып, сабақ барысында оқушылардың қабілетін, білім деңгейін, ынтасына қарай топқа бөліп, өз бетімен еңбектенуге, ізденуге баулып, қорытындысында оларды машықтандыруға, оқушының ақыл-ойын дамытуға, өзіндік дүниетанымын қалыптастыруға, әр баланың сабаққа деген ынтасын арттырып, олардың тапсырманы орындау барысында жіберілген қателер мен кемшіліктерді уақытында анықтап түзетуге мүмкіндік беріледі. Алынған өзекті тақырыпты басшылыққа ала отыра және істелінген жұмыстарды қорытындылай келе өзін-өзі бағалай білетін, шығармашылық деңгейі жоғары жан-жақты тұлға қалыптастыра отырып, оқушының білім сапасын, алған білімдерін байқап көруге болады. Есте сақтау қабілетін шыңдауға, ғылым мен техника жетістіктеріне, білімге деген қызығушылығын арттыруда сыныптан тыс шаралардың маңызы зор. Оқушылардың химиялық сауаттылығын арттыру, алған білімдерін тиянақты болуын қадағалау үшін сыныптан тыс жұмыстар жүргізіп, оқушыны қызықтыратындай химиялық ойындар викторина шешу, кроссворд құрастыру, логикалық есептер шығарту арқылы ой-өрісін, пәнге қызығушылығын арттырып, пән аралық байланысты нығайту қажет. Ұлы химиктердің өмірі мен қызметі жайында компакт-дискілерде кең қамтылған. Рефераттар жазуда оқушылар атақты химиктердің өмірбаяны жөнінде ақпаратқұралдарынанан энциклопедиялық мәліметтер ала алады. Сонымен қатар, оқушылармен сабақта слайд-презентацияларын үнемі пайдаланамын.

Презентациялар кез-келген тақырып үшін таптырмайтын құндылық және оқушылар кеңірек мәліметтер алады. Мысалы: «Күкірт және оның қосылыстары», «Азот», «Атом құрылысы», «Хлордың қолданылуы», «Кремний», «Аммиак», «Күрделі эфирлер», «Көміртек», «Қышқылдар», «Негіздер», «Алюминий» тақырыптарына арналған сабақтарымда слайд материалдарын кең қолдандым. Жалпы оқушылардың ақпараттық технология негіздерінен алған білімі арқылы:

1. Оқушының пәнге деген қызығушылығы артады, құлшынысы оянады.
2. Шығармашылық қабілеттері артады.
3. Жылдам ойлауға машықтанады, білім сапасы артады.
4. Оқушылар өз бетімен жұмыс жасауға дағдыланды.
5. Экологиялық сауатты болуға үйренеді.
6. Тағамның химиялық құрамының зияндылығын іс-тәжірибелер барысында анықтайды.
7. Химиялық технологияны меңгеруге ұмтылыс пайда болады.

Ақпараттық технологияның мұғалім жұмысына ең тиімдісі – оқушылардың білім деңгейі анықталып, зерттеу жасалып, түзету жұмыстарын жүргізуге пайдасы бар. Қазіргі заманның даму қарқыны мұғалімдер

шығармашылығын жаңаша, ғылыми-зерттеу бағытында құруды талап етеді. Сондықтан, ХХІ ғасыр – информатика ғасыры, яғни ақпараттандыру технологиясы дамыған заманда мемлекетіміздің болашағы – жас ұрпаққа заман талабына сай білім беріп, жан-жақты дамуына ықпал ету мұғалімнен шығармашылық ізденісті, үлкен сұранысты талап етеді. Компьютер және ақпараттық технологиялар арқылы жасалып жатқан оқыту процесі оқушының жаңаша ойлау қабілетін қалыптастырып, оларды жүйелік байланыстар мен заңдылықтарды табуға итеріп, нәтижесінде – өздерінің кәсіби потенциалдарының қалыптасуына жол ашады. Бүгінгі таңдағы ақпараттық қоғам аймағындағы оқушылардың ойлау қабілетін қалыптастыратын және компьютерлік оқыту ісін дамытатын жалпы заңдылықтардан тарайтын педагогикалық технологиялардың тиімділігі жоғары деп есептейміз. Өсер еліміздің өскелең ұрпағы – бүгінгі жастар. Біздің мақсатымыз – бүкіл әлемдік құндылықтарды сіңіретін, өзінің және қоғамның мүддесінде өзін-өзі белсенді етуге дайын, өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім бәсекеге қабілетті және күзіретті, шығармашыл ұрпақ тәрбиелеу.

Қазіргі әлеуметтік жағдайдағы өмір сұранысына сай білімі бар, шығармашылықпен жұмыс жасайтын, өзін-өзі дамытып, жетілдіре алатын адамзат тәрбиелеу, оның өзін белсенді жағдайға жеткізетін жеке тұлға қалыптастыра отырып оқыту озық технологияларды тиімді пайдалана алумен тікелей байланысты.

Дәстүрлі оқытуда мұғалім дайын ақпаратты беріп, оқушы соны ғана қабылдау арқылы білім алса, қазіргі технологияның ерекшелігі де сонда, оқушылар өздері ізденіп, еңбектенулерін талап етеді. Мұғалім тек бағыт-бағдар беруші және басқарушы міндетін атқарады. Бұл жерде белсенді рөлде мұғалім емес керісінше оқушы болып табылады. Оқушының қызметі көптеген қасиеттеріне қарай бағаланады. әрбір оқушының дамуы басқа оқушымен емес, өзімен салыстырылады. Оқушының өзін-өзі бағалауға мүмкіндігі болады және өзіне дұрыс баға беруге үйренеді.

Ақпараттық- коммуникативтік технология – мұғалім жұмыстарының әдіс-тәсілдерін өзгертуге, оқушылардың қабілетін дамытуға, пәнаралық байланысты күшейтуге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологияның негізгі талабы – жас ұрпаққа қоғамға лайықты ақпараттық білім негіздерін бере отырып, олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту. әр мұғалім сабақ өткізген кезде оқушыларға сапалы білім беру үшін жаңа технологияларды пайдалана отырып, оларды компьютердің, интербелсенді тақтаның көмегімен жүзеге асырса, оқушылардың қызығушылығы, ынта-жігері арта түсері анық. Жаңа сабақты түсіндіру барысында сабақтың мазмұнын дайын түрде бермей, оқушылардың өздігінен ізденуіне бағыт-бағдар беріп отыру керек. ХХІ ғасыр әрбір адамның өз мүмкіндігінше білімін пайдалануға кең өріс ашқан технология құралдарымен жұмыс істеуге мол мүмкіндік туғызған ғасыр болып отыр. Сондықтан республикамызда білім беру жүйесі бойынша білімді тексеру мақсатында ақпараттық технологияларды енгізу елеулі мәселеге айналып отыр. Химия пәнінің материалын әлдеқайда әсерлі түрде жеткізудің формасына мультимедиялық презентацияларды жатқызуға болады. Мультимедиялық

презентацияларды сабақтың кез-келген сатысында тиімді райдалануға болады. Презентация мұғалімге сабақты жаттанды үлгіде өткізуден гөрі шығармашылықпен өткізуге мүмкіндік береді. Оқу материалын мультимедиялық презентация түрінде беру ең алдымен уақытты үнемдейді. Сол себепті орта және жалпы білім беретін оқу орындарының оқытудың интерактивті технологияларына баса назар аударып, шығармашылық мәселелердің белсенділігін арттыру қазіргі уақытта қолға алынып отыр. Химияны оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану балалардың оқуға деген қызығушылығы мен білім сапасын арттырады.

Электрондық оқулық оқушының уақытын үнемдейді, оқу материалдарын іздеп отырмай, өтілген және оқушының ұмытып қалған материалдарын еске түсіруге зор көмегі тиеді. Сонымен қатар электрондық оқулықтарды сабақта пайдалану кезінде оқушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық жұмыстар орындайды. әрбір оқушы тақырып бойынша жаттығулар мен тапсырмаларды орындап, тестілер шешіп, семантикалық карталар және сызбалармен жұмыс жасауға дағдыланады. Электронды оқулықтың ең қажет мүмкіндігі – аудиохабарлар. Электронды оқулық арқылы түрлі суреттер, бейне көріністер, дыбыс және музыка тыңдатып, көрсетуге болады. Әрине, бұл мұғалімнің тақтаға жазып, түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды компьютердің көмегімен оқушыларға ұғындырса, жаңа тақырыпқа деген оқушының құштарлығы оянады деп ойлаймын. Электронды оқулықтар оқушының білім сапасын бақылау жүйесін өзгертуге мүмкіндік жасайды. Кейде тапсырманың дұрыс орындалуын ғана қадағалап қоймай, қате орындаған жағдайда оқулықтың тарауына, керекті тақырыбына немесе қажет ақпаратқа сілтемелер беріп отырады. Бұл оқушы үшін біріншіден үлкен көмек, жеңілдіктер туғызса, екіншіден, сол материалды автоматты түрде бақылап, әділ бағасын беруге, оқушыға қажетіне қарай кеңес беруге, сол жайында барынша мәлімет алуға мүмкіндік жасайды. Электронды оқулықтар оқушылардың:

- білім деңгейін тереңдетуге;
- ауызекі тілде сөйлей білу дағдыларын қалыптастыруға;
- өз бетінше іздену қабілетін қалыптастыруға;
- ойларын дамытуға
- оқушылардың сөздік қорының артуына
- сабақта өзін еркін ұстап, өз мүмкіндігін кеңінен пайдалана алуына
- өз ісіне талдай алуға көптен-көп көмегін тигізеді.

Бүгінгі күннің тиімді әдістерінің бірі – топпен жұмыс. Топтық жұмыс кезінде оқушылар бір-біріне сұрақ қойып және оған жауап беруді үйренеді. Топтық жұмыс оқушылардың ұжымдық іс-әрекетінің көрінісі болып табылады., сабақ барысында топ мүшелері өз функцияларын орындап, бірлескен оқуға дағдыланады. әркім өзі үшін және басқалар үшін жауапкершілікті сезінеді. Мұндағы негізгі мақсат – интерактивті сабаққа қатысушыларды бір-бірімен араластыру, сабақтың өтілуіне ыңғайлы жағдай жасау.

Топтарды үнемі тұрақты топ мүшелерімен отырғызуға болмайды, әр оқушының орнын үнемі мейлінше өзгертіп отыру керек. Сонда ол топтағы адаммен араласуға мүмкіндік алады. Егер мұғалім топтарға өз нұсқауымен бөлсе, ол тыңдаушыға қызықты болмайды. Олар еріксіз біреудің бұйрығын орындағандай болады. Топқа бөлгенде әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Мысалы: 1) Химиялық элементтерді периодтық орны бойынша (сілтілік металдар, сілтілік жер металдар, халькогендер, галогендер, инертті газдар). 2) Химиялық реакцияның типтері бойынша (қосылу, айырылу, алмасу, орынбасу, тотығу-тотықсыздану). 3) Бейорганикалық қосылыстардың негізгі кластары бойынша (оксидтер, қышқылдар, тұздар, негіздер). 4) органикалық қосылыстардың жіктелуі бойынша топтау (алкандар, алкендер, алкиндер, циклоалкандар, спирттер, көмірсулар т.б.).

Топтық жұмыстың мәні – нәтижемен бірге, топтағы ортақ іс-әрекеттерімен байланысты бәрін бастан кешіру процесі маңызды болуында. Егер топ өзін-өзі басқара алатындай болса, мұғалім жұмыс қорытындысын бағалауда ғана араласуына болады. Мұғалім топтардың сұрақтарына жауап беріп, олардың жұмысын қадағалайды, топтардың келісе жұмыс жасауына ықпал етеді және жеке топ мүшелеріне кеңес бере алады.

Қоғамның дамуы жас ұрпақтың меңгерген білімі мен машықтық қалыпқа түскен іскерлік дәрежесіне байланысты. Ұлтты ұлт етіп дүниежүзілік деңгейге көтеретін оның саналы да дарынды, талантты ұрпағы. Ал білімді ұрпақ, болашақ ел тірегін тәрбиелейтін, оқытатын – ұстаздар екені аян. Ендеше заман талабына сай оқыту, білім беру, модернизация деңгейіне жеткізу – біздің міндетіміз.

Қорыта айтқанда оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың ой-пікірі, көзқарасы, дүниетанымы қалыптасады. Оқушылардың белсенділігі артады, келесі сабақты асыға күтеді. Олардың химияны оқуға деген қызығушылығы мен қажеттілігі қалыптасады. өз пікірін айта алатын, өз көзқарасын қалыптастыра алатын, ұлтын сүйетін оқушы ертеңгі өмірдің ағымына да төтеп бере алатын азамат болатынына мен сенемін

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қуанышева С.Е. Химияны оқыту әдістемесі
2. Қайым Қабділрашид. Анықтамалық көмекші құрал.
3. География, Химия журналы.
4. Химия анықтамалылығы журналы
5. Қазақстан мектебінде әдістемелік журналы

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА SCRATCH БАҒДАРЛАМАЛАУ ОРТАСЫН ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Алиева Гулим Сабитхановна
аға оқытушы, магистр,

Ханыбек Ұлмекен
Информатика мамандығының 4 курс студенті
Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан

Summary: The article studies particularities of learning computer science associated with the implementation of the new generation education standards. We focus on various aspects of Scratch applying in the educational process, which are: Scratch as the educational programming language, Scratch as the multimedia system and Scratch as the online community.

Keywords: programming environment, object, multimedia system.

Аннотация: В статье раскрываются особенности обучения информатике в условиях внедрения образовательных стандартов нового поколения. Рассматриваются различные аспекты применения среды Scratch в учебном процессе, а именно — как среды программирования, как мультимедийной системы и как сетевого сообщества.

Ключевые слова: среда программирования, объект, мультимедийная система.

Қазіргі кезде ғылым мен техниканың қарқынды дамыған ақпараттандыру заманында білім көкжиегі көз ілеспес жылдамдықпен дамуда. Информатика пәні бойынша ғылыми жарыстар мен интеллектуальды олимпиадаларда жақсы нәтижеге жету үшін ерте жастан бастап информатика пәнінің дұрыс жүргізілуіне көп көңіл бөлу қажет. Алдыңғы қатарлы жоғары оқу орындары мен ақпараттық технологияларға қатысты мекемелер оқушыларды ғылыми шығармашылық жұмысқа ерте жастан баулу мақсатында түрлі конкурстар, викториналар, олимпиадалар мен тағы басқа іс-шаралар өткізуде.

Көптеген ғалымдар зерттеулерінде білім алу нәтижелеріне аспаптық құралдардың әсерін, атап айтқанда сезу мүшесі ретінде адамның ішкі ақпарат арналарын қарастыруды, «сана сенсорларын», сондай-ақ күрделі техникалық құрылғылардың әсерін атап өтеді.

Бізге 20 ғасырдың соңынан бастап қоғам ұсынған осындай құралдардың рөлін, адам болмысының барлық салаларына еніп отырған компьютерлер атқарады. Оқу процесінің аймағында компьютерді (білім беру мүмкіндіктері бар қолданбалы бағдарламаларды) оқыту құралы ретінде ғана емес, оқуға көмектесетін құрал, «ойлау қаруы» ретінде қарастыруға болады. Балаларға «ойлауға көмектесетін» жақсы құралдарды уақтылы ұсынып отыру — өмір қажеттілігі. Білім беру мазмұнын жаңарту шеңберіндегі негізгі орта білім беру деңгейінің 5-сыныбына арналған «Информатика» пәнін оқу бағдарламасында Scratch бағдарламалау ортасында жұмыс жасау қарастырылған. Scratch бағдарламалау ортасы оқушының өз бетімен білімге ие болуы барысында оқу үдерісіне қойылатын негізгі талаптардың бірі — оның белсенді іс-әрекетін ұйымдастырудың негізі бола алады.

Scratch бастауыш және орта сынып оқушыларына алгоритмдеу және бағдарламалау негіздерін оқыту үшін қолжетімді оқу, визуалды бағдарламалау ортасы ретінде ойластырылған. Бұл бағдарлама 2007 жылы Массачусетс технологиялық институтында Митчелл Резник (Mitchel Резник) басқарған зертханада әзірленді. Scratch бағдарламалау ортасына негіз болған Squeak тілі, Алан Кей (Алан Кэй) атымен байланысты және 70-ші жылдардан жасақталуы басталған Smalltalk объектілі программалау тілінің кросс-платформалық іске асуы болып табылады.

Оқыту ойындары идеясының өз тарихы бар. Бүгінгі таңда ол «білім берудегі геймификация» тұжырымдамасында көрінісін тауып отыр. Scratch ортасын әзірлеушілер компьютерлік ойындарға тыйым салғаннан гөрі, балалардың өздеріне сол ойындарды құра алатын құралдар көрсетіп, үйреткен дұрыс деп сендіреді. Осы тұрғыда, балалар дайын технологияларды пайдаланып қана қоймай, өздері ойын және оқытуға арналған жобалар жасап, оларды құруға ат салысып, тұтынушылардан өндірушілерге айналады. Бұл жерде компьютер оқу пәні емес, жоба құруға арналған құрал болады. Ал мұндағы өзекті мәселе — компьютердің жеке өзі емес, ол арқылы кез келген оқу пәнін меңгерудегі оқушының барлық қабілеттерін ашуға ықпал ететін, жаңа білім беру мәдениетін қалыптастыру. Scratch объектілі-бағытталған программалаудың барлық заманауи талаптарына сай, ол балалардың бағдарламалауға қызығушылықтарын арттыруға мүмкіндік береді.

Scratch жүйесінің артықшылығы әр түрлі: Windows, Linux және Mac OS операциялық жүйелерге арналған нұсқаларының болуы болып табылады. Scratch-те құрылған жобалар форматы — Unicod. Ортаның бұл әмбебаптығы жобаларды еркін бір платформадан екіншісіне аударуға мүмкіндік береді.

Scratch ортасында балалар алгоритмдерді орындаушыларға қандай да бір оқиғаға қалай жауап беруді, өзара іс-әрекет жасауды, олардың орналасуын, қозғалысын, сырт пішінін басқаруды, т.б. «үйретеді» (әрекеттерді бағдарламалайды). Бұл жерде балалар ойын түрінде маңызды алгоритмдік конструкцияларды, математикалық ұғымдарды үйренеді. Scratch жүйесінің интерфейсі жоба әзірлеуге қолайлы, қарапайым болып келген. Бала жарқын түсті командалар блоктарын қолданады, дайын модульдерді оңай көшіру, импорттау мүмкіндігі бар. Бұл ерекшелік Scratch ортасын тез игеруге ықпал етеді.

Сонымен қатар, Scratch ортасы 5-сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін де қолайлы. Балалар өздері сценарий ойлап тауып, кейіпкерлердің суреттерін салып, дыбыспен жұмыс жасай алады.

Кейіпкерлердің әр түрлі іс-әрекеттерін сипаттау кезінде оқушылар бағдарламалаудың негізгі ұғымдары — тармақталу және әр түрлі циклдермен танысады. Объектілер өзара іс-әрекет жасайды, оқиғаға жауап қайтарады, түрін өзгерте алады; жобадағы басқару пернетақтамен де, тышқанмен де жүзеге асырылуы мүмкін.

Scratch ортасын тек бағдарламалау жүйесі ретінде ғана қарау жеткіліксіз. «Медиа ақпараттың» әр түрімен (мәтін, графика, дыбыс, анимация) жұмыс істей білуі Scratch ортасын мультимедиялық жүйе ретінде қабылдатады және оқушылардың бастапқы танысатын сандық технологиясының дидактикалық

негізін құрайды. Scratch жанында интернет-қоғамдастық құрылған: Scratch-тің желілік нұсқасында бірге жұмыс жасай отырып, балалар идеялармен алмасады, білімдеріне тікелей қолданыс табады, өзіне-өзі және өзара оқу (көмек) принциптері жүзеге асады.

Scratch ортасы арқылы, оқушылардың жоба құру жұмыстарын ұйымдастыруға болады. Оқу жобаларын құру жұмыстары оқушыға өзін ақпаратты жаттап кері айтып беруші емес, ізденуші-ғалым ретінде сезінуге мүмкіндік береді. Осылай компьютерлік технологиялар, соның ішінде медиа құралдар баланың ойлау қабілетін өсіретін, оқушының өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі жетілдіру идеясына негізделген сындарлы білім мәдениетін қалыптастыратын құралға айналады. Бұл жаңа ұрпаққа арналған білім беру стандарттарының құзыреттілік білім беру мақсаттарына сай келеді.

Scratch бағдарламалау ортасында оқушылардың көңіл-күйін көтеретін, қызығушылығын оятатын әртүрлі тапсырмалар орындауға болады. Сондай қызықты тапсырмалардың бірі «Жаңа жылдық құттықтау». Бұл тапсырма оқушыларды шыдамдылықты және ұқыптылықты үйретеді. Балалар осы жұмысты аяқтап, өз жұмыстарының нәтижесін алады. Мысалы, ретінде өзімнің жасаған жұмысымның нәтижесін алуға болады.

Бұл тәсілдеме оқушыларға пәндік білімді, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзінің жеке мүдделері мен болашағын сезінуге, сындарлы шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерді де меңгеруге ықпал етеді. Мұғаліммен бірлесіп шығармашылықпен айналысу және серіктес, кеңесші ретінде мұғалімнің қолдауы кезінде оқушының белсенді танымдық қабілеті тұрақты сипатқа ие болады.

Әдебиеттер:

1. Пейперт С. [Papert S.] Переворот в сознании: Дети, компьютеры и плодотворные идеи: пер. с англ. / под ред. А.В. Беляевой, В.В. Леонаса. – М.: Педагогика, 1989. – 224 с.
2. Шаталова Н.П. Албука конструктивного обучения: Красноярск: Научно-инновационный центр, 2011. – 204 с.
3. Сілтемелер:
4. Скретч – тің ресми сайты — <https://scratch.mit.edu>
5. Скретч — тен қолданушы басшылығы — <http://letopisi.org/index.php>

**ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА
АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ**

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В ПРЕПОДАВАНИИ ГУМАНИТАРНЫХ
ДИСЦИПЛИН**

**USING OF INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN TEACHING HUMANITIES**

ТАРИХИ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ- КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Байдалы Рауан Жомартұлы
Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті
Қазақстан тарихы кафедрасының PhD докторы

Қазіргі кезде ақпараттық қоғамның қалыптасуы білім беру процестерін елеулі өзгерістерге алып келді. Бұған біз мысал ретінде еліміздегі түлектердің жоғарғы оқу орнына түсуі үшін оларды ұлттық бірыңғай тестілеуден өткізетінін айтуымызға болады. Сондай-ақ жоғарғы оқу орындарында студенттердің білім деңгейі тесті арқылы анықталады. Осыған орай, мемлекетімізге еңбекқор, кәсібін терең түсінетін, білімі мен іскерлігін жан-жақты қолдана білетін мамандар даярлау қажеттігі туып отыр. Жоғарғы білім жүйесін ақпараттандыру көмегімен білім берудің тиімділігі мен сапасын көтеру мақсатында ұсынылған Мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру педагог-ғалымдардың алдында тұрған негізгі мәселелердің бірі [1. 250 б.].

Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуында, қарым-қатынасында ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналып отыр. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту. Сондай-ақ оларды ақпараттық сауатты болып, ғасыр ағымына бейімделе білуге тәрбиелеу, яғни ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Ақпараттық технология – қазіргі компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі техникалық құралдар жиыны.

Коммуникация – ақпаратты тасымалдап жеткізу әдістері мен механизмдерін және оларды жазып жинақтап жеткізу құрылғыларын қамтитын жалпы ұғым. Ақпараттық-коммуникативтік технология жағдайындағы жалпы оқыту үрдісінің функциялары: оқыту, тәрбиелеу, дамыту, ақпараттық болжамдау және шығармашылық қабілеттерін дамытумен анықталады.

Оқытудың ақпараттық-коммуникациялық және интерактивтік технологияларын пайдалану – педагогикалық іс-әрекеттердің мазмұны мен формасын толықтыру негізінде оқыту үрдісін жетілдірудің бірден бір жолы. Компьютерлік желілерді, интернет жүйесін, электрондық оқулықтарды, мультимедиялық технологияларды, қашықтан оқыту технологиясын пайдалану оқу орындарында ақпаратты-коммуникациялық технологиялар кеңістігін құруға жағдай жасайды.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны дамыту білім берудің бір бөлігі. Соңғы жылдары заман ағымына сай күнделікті сабаққа компьютер, электрондық оқулық, интерактивті тақта қолдану жақсы нәтиже беруде. Білім беру жүйесі электрондық байланыс, ақпарат алмасу, интернет, электрондық пошта, телеконференция, On-line сабақтар арқылы іске асырылуда.

Бүгінгі күні инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиялар қолдану арқылы оқушының ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамытып, қызығушылығын тудыру, белсенділігін арттыру ең негізгі мақсат болып айқындалды.

Әсіресе қашықтан оқыту жүйесі жедел қарқынмен дамуда, бұған бірнеше факторлар, ең бастысы – білім беру мекемелерінің қуатты компьютер техникасымен қамтылуы, оқу пәндерінің барлық бағыттары бойынша электрондық оқулықтар құрылуы және Интернеттің дамуы мысал бола алады [23. 73-74 б.]

Демек, жас ұрпаққа кез келген пәнді ұғындырудың тиімді жолы – жаңа технология негіздері болып табылады. Сондықтан мектеп мұғалімдерінің әдістемелік шеберліктерін шыңдау үшін әртүрлі деңгейдегі курстарда оқытуда. Білімдерін жетілдіруде. Ал, біз болашақ педагогтарды сабақ беру барысында шындай түсеміз. Жоғарғы оқу орындарында дәріс оқытылатындықтан білім беру үдерісінде ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолданудың әдіс-тәсілдері жаңарып отырады. Мәселен дәстүрлі емес дәріс, визуализация дәрісі, екі адам дәрісі, пікірталас дәрісі, нақты жағдайды талқылау дәрісі, алдын ала қатемен жоспарланған дәріс, пресс- конференция дәрісі және әңгімелесу дәрістерін сабақ беру барысында қолданамыз. Міне осыларға қысқаша тоқтала кетсек.

Дәстүрлі емес дәріс

Дәстүрлі емес дәріс, сұрақ коюдан басталып, мәселе көтеріліп, жаңа материалды баяндауда шешіледі.

Визуализация дәрісі

Бұл дәріс жаңа көрнекіліктерді қолдану принциптерін көрсетудің нәтижесі болып табылады. Дәріс студенттерді ауызша және жазбаша мәліметтерді қайта құруға визуалды формаға салып, маңызды мәселелерді жүйелеу арқылы кәсіби ойлауға қалыптастырады.

Екі адам дәрісі

Дәрісті студенттер оқу материалдарының мәселелік мазмұнын екі оқытушының өзара жанды диалогынан алады. Бұл жерде теориялық сұрақтар әр түрлі позицияда екі маманмен, мысалы теоретик, практик немесе белгілі бір мәселеге әр түрлі көзқарасты ұстанатындардың пікірін тыңдайды. Бұл ойлау процесіне студенттер белсенді қатысады. Екі оқытушының берген дерек мәліметтерін, әр түрлі көзқарастан таңдау жасап, біреуін қолдап немесе өз көзқарасын ұсынады.

Пікірталас дәрісі

Дәріс талқылауға қарағанда, бұл лекция түрінде оқытушы қойған сұрақтарға студенттер тек жауап беріп қоймай, еркін ой айтуды ұйымдастырады. Пікірталас – еркін ой алмасу, жаңа идеялар, өз көзқарасы және оқытушы мен студенттердің қатынасы. Осындай оқыту процесі студенттерге шабыт береді, оқытушы олардың топтық, ұжымдық пікірін тыңдайды. Аудиторияға қойылатын сұрақтар оқытушының өз еркінен шығады.

Нақты жағдайды талқылау дәрісі

Дәріс – талқылау, студенттердің оқу процестеріне деген қызығушылығына ықпал ететін кең таралған және жай салыстырмалы форма. Осы дәріс оқытушы мен студенттердің байланысын көрсетеді. Дәріс талқылаудың ерекшелігі студенттердің маңызды сұрақтарға мән беруі,

мазмұнын анықтау және оқу құралының қарқынын мазмұндау. Берілген дәріс формасына қарай талқылауға ұқсайды. Бірақ, оқытушы сұрақ бермей, нақты жағдайды талқылайды. Әдетте, осы жағдаяттар ауызша айтылып немесе фильмде көрсетіледі. Сондықтан, мазмұнына қарай қысқа да нұсқа болу керек.

Алдын ала қатемен жоспарланған дәріс

Бұл дәріс түрі студенттерді дұрыс емес, анықтауды қажет ететін мәліметке рецензент, оппанент эксперт ретінде анализ жасауға үйретеді. Дәріс дайындау барысында оқытушы оның мазмұнына белгілі әдістемелік қателерді енгізеді. Қателіктер тізімін дәріс соңында студенттерге жариялайды. Бұл жерде жіберілетін қателіктер алдын ала дайындалады. Мұндағы қателіктер студенттерге көрінбейді жасырын түрде беріледі. Бұл жерде лектордың шеберлігіне байланысты. Студенттердің міндеті дәріс барысында қателерді анықтап, дәріс соңында айтуы тиіс.

Пресс- конференция дәрісі

Оқытушы дәріс тақырыбын айтып, студенттерге осы тақырып бойынша жазбаша түрде сұрақ қояды. Ол 2-3 минут ішінде өздерін қызықтыратын сұрақтарды оқытушыға жазып береді. Одан кейін оқытушы 4-5 минут аралығында сұрақтарды сұрыптап, дәріс барысында тақырып мазмұнын ашады.

Әңгімелесудәрісі

Дәріс оқу процесіне студенттерді белсенді қатыстыратын кең таралған әдіс. Бұл жерде оқытушы аудиториямен байланыс орнатады. Оқу материалын игеруге студенттердің ерекшелігі анықталады. Жалпы жоғарыда аталған дәрістер түрлері айтарлықтай жаңашылдығы жоқ та шығар. Бірақ біз лекцияны өткізуде инновациялық және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданамыз. Ол үшін біз, тақырыпты, тақырыптың мазмұнын, сабақ өткізілетін аудиторияны, студенттер аудиториясын, мамандығын ескеруіміз керек.

Қорыта айтқанда, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістерді тиімді қолдану арқылы жеке тұлғаның қабілетін дамыта аламыз. Инновациялық технологиялардың қай түрін алсақ та, олардың тиімділігі тек қана оқытушының шеберлігіне байланысты. Сондықтан білім алушылардың ынтасын арттыруға арналған әдістемелік құралдардың жүйесі мен амалдары әр оқытушының оларды терең игеруін, іске асыруын және соған сай болатын іскерлікті талап етеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Танирбергенова С.К. Кәсіптік білім мамандарын даярлау барысында жаңа ақпараттық технологиялардың мәні. «Байтурсыновские чтения-2013». Современная наука: проблемы и ключевые ориентиры в условиях Стратегии Казахстан-2050: Мат-лы междунар. науч-практ. конф. 12 апреля 2013 года.- Костанай: Костанайский государственный университет имени А.Байтурсынова. ч. 2.2013.-270 с.
2. Валиева А.А. Бастауыш сыныптарда ақпараттық білім беру ерекшеліктері. «Инновациялық технологияларды білім беру процесіне ендіру-сапалы білім негізі» дәстүрлі аймақтық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары: казахша, орысша. - Талдықорған: І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті. 2015. 362 б.

ВЛИЯНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ ЦИФРОВИЗАЦИИ И ТЕХНОЛОГИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ НА РЕЧЕВУЮ КУЛЬТУРУ СТУДЕНТОВ

*Калимжанова Роза Лаиковна
доктор PhD по специальности «Социальная педагогика и самопознание»
Аркалыкский государственный педагогический институт им. И.Алтынсарина
Аркалык, Казахстан*

Сегодня информатизация, цифровизация и технологизация казахстанского образовательного пространства являются мегатрендом современной цивилизации, так как цифровые технологии меняют окружающий мир: электронное образование, при котором наряду с очной формой обучения широко распространено действие сетевых форм обучения, либо их симбиоз, представленный в форме смешанной формы обучения, что в недалеком будущем станет доминирующей в системе образования [1, с. 145].

В очередном Послании народу Казахстана от 10 января 2018 года Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев сказал: «Сегодня мир вступает в эпоху Четвертой промышленной революции, эру глубоких и стремительных изменений: технологических, экономических и социальных. Новый технологический уклад кардинально меняет то, как мы работаем, реализуем свои гражданские права, воспитываем детей ...» [2].

Модернизация образования, информатизация и цифровизация учебного процесса, формирование системы непрерывного образования, реализация компетентностного подхода требует осмысления влияния этих процессов, как на речевую культуру студенческой молодежи, так и на их педагогическую культуру в целом. В этой связи, считаем необходимым, исследовать тенденции информатизации, цифровизации и технологизации образования и их влияния на речевую культуру будущих педагогов.

В настоящее время потребность общества заключается в грамотных, образованных и конкурентоспособных специалистах, знающих специфику и нормы деловых отношений и коммуникаций, умеющих устанавливать контакты и эффективно общаться в условиях возросших информационных нагрузок и дефицита времени. Современные специалисты должны обладать лидерскими качествами и навыками делового общения, уметь вести переговоры, аргументировать и отстаивать свою позицию во время деловых встреч, публично выступать перед многочисленной аудиторией, проявлять речевую грамотность и культуру, преодолевать имеющиеся противоречия, предупреждать и разрешать возникшие конфликты, достигать согласия и мн. др.

Информатизация практически всех сфер жизнедеятельности человека, стирание границ в коммуникациях, снятие технических преград в количественном накоплении информации, формирует новые подходы к работе с гипернасыщенными информационными потоками, поэтому без глубинных изменений в сфере отношений человека с новейшим миром нематериальной культуры, осмысления путей ее ретрансляции образованием дальнейшее развитие общества обречено на переживание длительных и мощных стагнационных явлений [3].

Информатизация – это объективный процесс возрастания роли информационных ресурсов, прогрессивно нарастающего использования информационной техники в целях обработки, накопления, хранения и распространения информации и особенно знаний.

По мнению доктора педагогических наук Хамзиной Б.Е. «информатизация образования – это процесс обеспечения сферы образования методологией и практикой разработки средств ИКТ и оптимального их использования педагогом и их воспитанниками» [4, с.7].

Информатизация – организационный, социально-экономический и научно-технический процесс, направленный на формирование и развитие электронных информационных ресурсов, информационных систем на основе использования информационных технологий [5].

Как видим, из приведенных определений понятия «информатизация», данное явление не имеет однозначного толкования. Поэтому за основу мы примем наиболее подходящее для нашего исследования определение, записанное в Законе «Об информатизации». Считаем, что это определение «информатизации» как современного явления отражает предмет нашего исследования, оказывая всеобъемлющее влияние на процесс развития не только речевой культуры студенчества, но и на общую культуру человека в целом.

Наряду с термином «информатизация» в современный обиход прочно вошли понятия «цифровизация», «цифровые технологии», «цифровой Казахстан».

Цифровые технологии активно внедряются сегодня во многие общественные сферы и отрасли производства: электронные платежи смещают традиционные виды платежей, электронная торговля становится главным драйвером роста малого и среднего бизнеса, дроны и роботы заменяют сегодня многие традиционные виды рабочей силы, продолжает расти роль социальных сетей, интернет - сообществ, веб-сайтов и порталов [6].

Увеличение роли знаний, информации и информационных технологий привели к тому, что современное общество существует на новом этапе развития – информационном. Так, например, по данным представленным в Государственной Программе «Цифровой Казахстан» 3/4 взрослого населения нашей страны имеет базовый уровень цифровой грамотности, более 3/4 – имеют доступ в Интернет [6].

Созданное глобальное пространство, обеспечивает эффективное взаимодействие людей, удовлетворение их потребностей в информационных продуктах и услугах, а также в доступе к мировым ресурсам [7].

Современные информационные и коммуникационные технологии стали основной частью глобальной системы, которая интенсивно внедряется в повседневную жизнь каждого человека, принципиально меняя образ жизни миллионов людей, позволяя им расширять рамки своего общения, используя формат реального времени и возможность обратиться к электронным ресурсам, значительно удаленным от пользователя.

В декабре 2017 году Постановлением Правительства РК утверждена Государственная программа «Цифровой Казахстан», направленная на повышение конкурентоспособности отраслей экономики и повышение качества

жизни населения путем внедрения цифровых технологий. Реализация всех задач в области информационно-коммуникационных технологий и достижение целей программы «Цифровой Казахстан» создадут цифровую платформу, которая повысит конкурентоспособность отраслей экономики страны и значительно улучшит качество жизни народа [6, с. 6].

Таким образом, нормативные документы в области информатизации, цифровизации и информационно-коммуникационных технологий, влияющих на улучшение качества жизни населения, стали объединяющим фактором и отправной точкой реализации государственной политики в области системы образования в период перехода к информационному и цифровому обществу.

Также на государственном уровне разработаны соответствующие нормативные документы в области языковой политики.

В основополагающей Стратегии «Казахстан - 2050» Президент Республики Казахстан подчеркивает важность языковой политики, считая ее одним из главных консолидирующих факторов казахской нации: «...Казахский язык – это наш духовный стержень. Нам, необходимо начиная с 2025 года приступить к переводу нашего алфавита на латинский алфавит. ...Ради будущего наших детей мы должны принять такое решение, и это создаст условия для нашей интеграции в мир, лучшего изучения нашими детьми английского языка и языка Интернета, и самое главное – это даст толчок модернизации казахского языка. ...В настоящее время мы принимаем активные меры по созданию условий для того, чтобы наши дети наряду с казахским активно изучали русский и английский языки» [8].

Одним из ключевых направлений Стратегии «Казахстан-2050» было объявлено духовное развитие народов Казахстана и осуществление триединой языковой политики. С этой целью руководством Казахстана в 2003 году была инициирована культурная программа «Триединство языков».

Значение триединой языковой политики заключается, по мнению Н.А. Назарбаева в том, что «...*владение русским языком* – это историческое преимущество нашей нации. Нельзя игнорировать тот факт, что именно посредством русского языка уже на протяжении не одного столетия казахстанцы обретают дополнительные знания, расширяют свой кругозор и круг общения как внутри страны, так и за ее пределами. Мы должны сделать рывок в изучении *английского языка*. Владение этим «лингва франка» современного мира откроет для каждого гражданина нашей страны новые безграничные возможности в жизни» [8].

Новые принципы языковой политики нашли отражение в Законе «О языках в Республике Казахстан» [9].

В соответствии с Конституцией, статья 6 Закона РК «О языках в Республике Казахстан» фиксирует право каждого гражданина «на свободный выбор языка общения, воспитания, обучения и творчества. Государство заботится о создании условий для изучения и развития языков народов Казахстана.

В 2011 году была разработана и утверждена Указом Президента Республики Казахстан Государственная программа развития и функционирования языков на 2011-2020 годы. Главной целевой установкой Программы является гармоничная языковая политика, обеспечивающая полномасштабное функционирование государственного языка как важнейшего фактора укрепления и развития казахстанской идентичности единства при сохранении языков всех этносов, живущих в Казахстане [10].

На основании вышеизложенного, можно сделать вывод, что языковая политика Республики Казахстан способствует тому, что новое поколение будет трехязычным, как в свое время, Великий Абай связывал будущее казахского народа в XIX веке с билингвизмом, посредством которого казахи смогут приобщиться к русской культуре, науке, а через них – к мировой науке и культуре. А в эпоху глобализации, информатизации, цифровизации и технологизации всех процессов, интеграции в мировое образовательное пространство чрезвычайно важным становится знание иностранных языков, английского языка преимущественно.

Исследователи отмечают, что важнейшие экономические эпохи в истории человечества предварялись революционными открытиями в области информации и коммуникаций. Так, середина XIX века ознаменовалась изобретением телеграфа, а конец века – изобретением телефона, радио, позже телевидения. В XX веке мир постепенно превращался по определению М.Маклюэна в «глобальную деревню», где все жители практически одновременно получают одну и ту же информацию [11, с. 238].

Интересным с точки зрения темы нашего исследования представляется концепция цивилизаций у Маршалла Маклюэна. Он выделяет три этапа:

Первый этап – первобытная дописьменная культура, основанная на принципах естественности и коллективности образа жизни, восприятия и понимания окружающего мира благодаря устным формам связи и передачи информации.

Второй этап – культура письменно – печатная, заменившая устно-эмоциональные формы общения книжными и утвердившая вместо естественности коллективизма – дидактизм, индивидуализм и национализм.

Третий этап – современный этап, отходящий от почитания книжной культуры в сторону возрождения устности и естественности слуховизуального восприятия мира, но на основе электронных медиа.

Полагая, что на всех этапах цивилизации революционные сдвиги в развитии общественных отношений, сознания и психологии людей детерминируются техническими средствами связи, Маклюэн прогнозировал и в будущем решающую роль электронных слуховизуальных СМИ для социально-культурного прогресса. Согласно этому прогнозу господствующее место будет принадлежать не письменным, а устно-электронным формам общения, «которые сокращают пространство, время и однолинейность отношений, возвращая нас к множественности отношений одновременно».

Поясняя свою концепцию, М. Маклюэн утверждал, что под влиянием электронных СМИ мир превращается в «глобальный театр», где каждый исполняет свои роли, назначенные ему структурами слуховизуальной телекультуры, или *принципиально нового явления «клиповой культуры»*.

По мнению американского футуролога Э.Тоффлера «клиповая культура» формирует такие уникальные формы как «зеппинг»(англ. zapping, channel zapping – практика переключения каналов телевизора), когда путем безостановочного переключения каналов телевидения создается новый образ, состоящий из обрывков информации и осколков впечатлений. Этот образ не требует подключения воображения, рефлексии, осмысления, все время происходит «перезагрузка», «обновление» информации, когда всё первоначально увиденное без временного разрыва утрачивает свое значение, устаревает.

Практически каждый современный молодой человек сегодня достаточно виртуозно владеет компьютером и различными гаджетами, является зрителем и бесконечным участником и фанатом телевидения, прессы, Интернета, кинематографа и как следствие, становится пользователем экранного «клипового» мышления и сознания.

«Клиповое» мышление – это мышление, при котором различные явления воспроизводятся без учета связи между ними, это мышление, характеризующееся фрагментарностью информационного потока, нелогичностью, высоким темпом переключения между частями, отрывками данных, отсутствием полной картины восприятия окружающей среды.

Что касается термина «клиповое мышление», то его появление относится к середине 1990 годов и обозначал восприятие мира человеком посредством ярких образов и теле- и видеоклипов.

Само слово «clip» в английском языке обозначает отрывок из видео, фрагмент текста. Именно музыкальные видеоклипы, которые так любит молодежь и на кого они рассчитаны, представляют собой видеоряд или цепочку слабо связанных по смыслу кадров.

При клиповом мышлении жизнь напоминает видеоклип: человек воспринимает мир не целостно, а как последовательность почти не связанных между собой событий.

Современные сериалы, фильмы и мультфильмы создаются для клипового потребителя. Сцены в них идут маленькими блоками, часто сменяя друг друга без логической связи. Пресса наполняется короткими текстами, в которых авторы лишь очерчивают контуры проблем.

Сегодня и телевидение преподносит новости, которые между собой не связаны, потом рекламу, ролики которой тоже никак друг к другу не относятся. В результате человек, не осмыслив одну тему, переходит к потреблению другой.

Мир обладателя клипового мышления превращается в калейдоскоп разрозненных фактов и осколков информации. Человек привыкает к постоянной смене сообщений и требует новых. Усиливается желание искать цепляющие заголовки и вирусные ролики, слушать новую музыку, «чатиться», редактировать фотографии и так далее.

Таким образом, в сознание молодого, до конца еще не сформированного мировоззрения и устойчивых взглядов на жизнь, врывается «вихрем» огромный поток информации в образе минутных клипов, тем самым формируя «клиповое мышление».

Современное поколение живет в неиссякаемом и весьма интенсивном потоке информации, а главное – оно имеет к ней постоянный доступ, значит, должно успевать ее перерабатывать и использовать. Информационное общество с его темпом жизни диктует свои правила, меняются привычки людей, манера общения, способ коммуникации и восприятия информации. Сверхнасыщенная информационная среда вынуждает человека искать способы и средства адаптации к ней. Таким образом, клиповое мышление становится одним из способов адаптации к современным условиям жизни.

По мнению, А.Б. Фельдмана «клиповое мышление» является приобретенным видом мышления, при котором человек оперирует только смыслами фиксированной длины и не может работать с семиотическими структурами произвольной сложности. Внешне это проявляется в том, что человек не может длительное время сосредотачиваться на какой-либо информации, и у него снижена способность к анализу.

Исследуя причины возникновения клипового мышления, К.Г. Фрумкин выделяет пять основных факторов, влияющих на формирование нового, рассредоточенного, дефрагментированного типа мышления:

- 1) ускорение темпа жизни и постоянное увеличение информационного потока;
- 2) увеличение требований к скорости поступления информации и ее актуальности;
- 3) увеличение разнообразия поступающей информации;
- 4) увеличение количества занятий, которыми человек занимается одновременно;
- 5) рост демократии на разных уровнях социальной системы, проповедь превращается в дискуссию, риторика – в диалектику.

Основная проблема клипового мышления – отсутствие контекста. Контекст (от лат. «contextus» - тесная связь, соединение) - обладающая смысловой завершенностью устная или письменная речь, позволяющая выяснить смысл и значение отдельных входящих в ее состав фрагментов.

Одним из факторов, влияющих на мышление студента являются глобальные изменения когнитивного стиля, поскольку мир, насыщенный электронными и цифровыми коммуникациями, формирует тип восприятия, отличный от текстового.

Клиповое мышление – это вектор в развитии отношений человека с информацией, который возник, не вчера и исчезнет не завтра.

Клиповое мышление обладает не только недостатками – это просто развитие одних когнитивных навыков за счет других.

Сильной стороной «поколения I» (InternetGeneration), воспитанных в эпоху бума компьютерных и коммуникационных технологий – способность к многозадачности. Дети интернет - поколения одновременно могут слушать

музыку, общаться в чате, бродить по сети, редактировать фотки, делая при этом уроки. Конечно, такая многозадачность имеет свои минусы: рассеянность, гиперактивность, дефицит внимания и предпочтение визуальных символов логике и углублению в текст.

Согласно «Теории поколений», разработанной американскими исследователями Уильямом Штраусом и Нилом Хоувом в 1991 году, нынешнее поколение молодых людей относится к «поколению Z, или «центениалам», у которых: приоритет сетевого общения, иммунитет к рекламе, космополитическое сознание, терпимость и спокойствие, синдром дефицита внимания, клиповое сознание, стремление получить максимум информации в короткий срок.

Таким образом, обучая сегодня в вузах студентов поколения Z, необходимо учитывать особенности, психологию, клиповость мышления, технологическую продвинутость, качественно более высокий уровень освоения высоких технологий, быструю ориентацию во времени и пространстве, естественное освоение глобальной информации современной молодежи.

Для нас большой интерес представляет концепция психолингвистической школы (А.Н. Леонтьев, А.Р. Лурия, П.Я. Гальперин, А.А. Леонтьев, Н.И. Жинкин и др.) и теория одного из основоположников психолингвистики Л.С. Выготского о взаимосвязи процессов мышления и речи. Ключевое положение данной теории звучит о том, что «...отношение мысли к слову есть, прежде всего, не вещь, а процесс, это отношение есть движение от мысли к слову и обратно - от слова к мысли ...». Следовательно, взаимосвязь мышления и речи представляет собой деятельность. Главным и универсальным видом взаимодействия между людьми, по мнению А.А. Леонтьева, является речь, речевая деятельность. Язык, выступающий как основное средство речевой деятельности и являющийся ее неотъемлемой составной частью, есть единство общения и обобщения.

Соответственно, «клиповое мышление» порождает «клиповую речь» и сказанное будет иметь разрозненную, скудную, бедную и, лишенную не только речевой культуры, но и самой простой логики, речь. И поэтому, сегодня студенческая речь рассматривается не как целостная система, а как не связанные между собой единицы речи. Это явление на современном этапе порождено всеобъемлющей информатизацией, цифровизацией и бурным внедрением информационно-коммуникационных технологий во все сферы жизнедеятельности человека. Данная тенденция наблюдается и в казахстанском обществе.

Таким образом, одностороннее развитие процесса информатизации и внедрения ИКТ в образовательный процесс, оказывая влияние на постановку речи и речевой культуры студентов, приводит к следующим последствиям:

1. *Отсутствие долгой концентрации.* Осуществляя поиск нужной информации, мы отправляем запрос в поисковик. Получая в ответ несколько сотен страниц разнообразных ссылок, у нас нет возможности изучить их все тщательно. Объем, разрозненность приводит, в свою очередь, к невнимательному прочтению и поверхностному восприятию.

2. *Снижение аналитических способностей.* Погоня за информацией и неумение правильно ее фильтровать не позволяет провести качественный анализ.

3. *Неумение выразить свои мысли.* Поскольку информация воспринимается частями и отрывками, между которыми не проводится никакого синтетического анализа, то и выражение мысли сводится к очень тезисному изложению. В академической среде часто можно наблюдать ситуации, при которой студент не может донести смысл прочитанного своими словами.

По нашему убеждению «клиповое мышление» - это объективный и закономерный процесс, мы должны готовить студентов к реальной жизни и действительности: и быстро переключаться, и долго сосредотачиваться, быстро находить необходимую информацию и качественно ее анализировать, делать соответствующие выводы и умозаключения.

Сегодня, специалисты, исследующие клиповое мышление убеждены в том, что бороться с клиповым мышлением не следует, это объективная реальность, это «время времени», когда огромный поток информации обрушивается на молодого человека и он вынужден быстро, с огромной скоростью переработать эту информацию, в ущерб осознанного и понимающего прочтения текста.

Однако, с таким явлением как «клиповая речь» необходимо бороться. Нельзя быть равнодушным к неграмотной речи обучающихся, к безграмотному использованию орфоэпических, стилистических и грамматических норм языка. Более того, сама профессия педагога не может допустить бранной речи, нецензурных выражений и жаргонизмов.

Резюмируя вышеизложенное, полагаем, что современным преподавателям вузов при построении образовательного процесса необходимо:

- учитывать существенные особенности феномена «клиповое мышление»;
- пересмотреть ценностно-смысловую и ценностно-целевую составляющие учебного материала;
- обращать внимание на структурирование информации в виде «клипов»;
- способствовать видоизменению формата изложения, с целью постановки более яркой речи.

Литература

1. Калкеева К.Р., Муталиева А.Ш., Калимжанова Р.Л. Клиповая речь студентов как результат цифровизации казахстанского образовательного пространства // Докл. Казахской академии образования. – Астана, 2018. – №1. – С. 145-151.
2. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана. Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции //Казахстанская правда. – 2018, январь – 10.
3. Смолинская О.Е. Идея единства образования и культуры в трудах Ф.Ницше, В. Дильтея, А. Бергсона// Научный диалог. – 2013. – №8(20). – С. 36-50.
4. Хамзина Б.Е. Педагогические основы подготовки педагогов к использованию средств информационно-коммуникационных технологий в профессиональной деятельности: дис. ... док.пед.наук: 13.00.08. – Шымкент, 2010. – 280 с. – Инв. №0510РК00092.
5. Закон Республики Казахстан. Об информатизации: принят 24 ноября 2015 года, №418.
6. Постановление Правительства Республики Казахстан. О Государственной программе «Цифровой Казахстан»: утв. 12 декабря 2017 года, №827.

7. Семеновских Т.В. Феномен «клипового мышления» в образовательной вузовской среде // Интернет-журнал «Науковедение». – 2014. – №5(24). – С. 1-9.
8. Стратегия «Казахстан - 2050»: новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана // Казахстанская правда. – 2012, декабрь – 14.
9. Закон Республики Казахстан. О языках в Республике Казахстан: принят 11 июля 1997 года, №151-1 (с изменениями от 20 декабря 2004 года).
10. Указ Президента Республики Казахстан. О Государственной программе развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы: утв. 29 июня 2011 года, №110.
11. Арыстанбекова А.Х. Глобализация. – Алматы: Дайк-Пресс, 2007. – 304 с.

ҚАЗАҚ БАТЫРЫ ШАҚШАҚ ЖӘНІБЕККЕ ҚАТЫСТЫ ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕР

*Амрина Минар Сапаровна
т.ғ.к., доцент,*

*Мұхамеджанов М. 1 курс магистранты
Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды қ.*

На сегодняшний день в отечественной истории особое внимание уделяется проблеме источниковедения, что позволило в рамках программы «Духовное наследие» увидеть свет большинству ценных источников.

Kazakhstan has received its independence nowadays and historians began to research deeply their history of nation and write objectively

Қазақта Жәнібек есімді екі батыр бар. Алғашқысы Шақшақ Жәнібек, екіншісі Керей Жәнібек. Зерттеушілердің көпшілігі тарихта болған аттас тұлғаларды шатастырып жұртшылықты адастырып әкетіп жатады. Осындай бұрмалаушылық Шақшақ Жәнібек батырдың өмір тарихын зерттеуде де орын алып отырғаны рас. Шақшақ – бұл Жәнібек батырдың шыққан руының атауы. Әкесінің аты Қошқар болса, атасы Көшей Есім ханның сенімді батырларының бірі болған. Жәнібек батырдың өмір сүрген жылдарына қатысты әлі күнге дейін бір ортақ байлам жасалмады. Соңғы жалдары қалыптасқан ресми дата бойынша 1693 жылы қазіргі Қостанай облысы, Жангелдин ауданы Тосын құмында дүниеге келіп, 1750-1752 жылдары осы жақта дүниеден қайтқан [1, 613].

Шақшақ Жәнібек – қолбасшы, мемлекет қайраткері, дипломат, жоңғарларға қарсы 1720-1750 жылдардағы жалпыхалықтық Отан соғысын ұйымдастырушыларының бірі. Ірі шайқастарда жекпе-жек ұрыстарда жоңғар батырларын талай рет жеңіп шыққан. Қазақ-орыс қарым-қатынастарын нығайтуды белсене жақтады. Қазақ хандығының біртұтас орталықтанған күшті мемлекет болуын армандап, шапқыншылыққа ұшыраған елінің қайта қалпына келуіне өлшеусіз үлес қосқан, мемлекет қайраткері болды.

Жәнібек батыр туралы тарихи деректер оның басқа замандастарымен салыстырғанда аса көп сақталған. Алайда ол жайында халық ауыз әдебиеті мен тарихи деректердің көптігіне қарамастан батырдың өміріне қатысты кей оқиғаларды дәл анықтау мүмкін болмай отыр. Шақшақ Жәнібек батырдың өмірін мұрағат материалдарына сүйене отырып зерттеушілер, оны Кіші жүз ханы Әбілқайырдың сенімді серігі әрі Ресейлік бағыттағы саясаттың белсенді қолдаушысы болғандығына аса мән береді [2, 13].

Ел тірегіне айналған Жәнібек батырдың өр тұлғасы XVIII ғасырдағы Бұхар, Тәттіқара, Үмбетей жыраулардың шығармашылығына арқау болған. Мәселен, жыр алыбы Тәттіқара: Қамыстың басы майда, түбі сайда, Жәнібек Шақшақұлы - болат найза. Алдыңнан су, артыңнан жау қысқанда, Ер жігіттің ерлігі осындайда [3, 79].- деп Жәнібек батырды жырға қосып, ерлігін дәріптейді. Бүкіл қазаққа қадірлі, дуалы ауыз, данагөй Бұхар жырау: Қаракерей Қабанбай, Қанжығалы Бөгенбай, Қаз дауысты Қазыбек, Шақшақұлы Жәнібек, Ормандай көп Орта жүз, Содан шыққан төрт тірек [3, 99].- деп қазақ тарихында қиын қыстау ауыр заман болған, алмағайып, аласапыран оқиғаларға толы XVIII ғасырда елге қорған, пана бола білген тұлғаларды жеке атап көрсетеді.

Жәнібек батырдың шығу тегіне қатысты ойымызды жалғастыра кетейік. Сонымен, Шақшақ баласы Көшей екеуі Есім ханның тұсында өмір сүрген. Ел ауызында сақталған аңыз бойынша Шақшақ Аманжолұлы Есім ханның белгілі қолбасшыларының бірі болған. Есім ханның қалмақтарға қарсы соғысында ерен ерлігімен көзге түскен. Осындай көп соғыстың бірінде ол өз әкесінің атын ұран ғып, «Аманжолдап» шауыпты. Содан бастап тоқал арғындар жауға бүкіл арғынның ежелгі ұраны – «Ақжолға» қосып, «Аманжол» деп шабатын болған көрінеді. Есім хан Ташкенттің ханы Тұрсынды шапқанда да Шақшақ қалаға «Аманжолдап» ұран сала кіріп, үлкен ерлік көрсеткен. Осы ерлігін бағалаған Есім хан Шақшаққа соғыс олжасына қосып, Тұрсын ханның қыздарының бірін сыйлайды. Шақшақ жасы егде тартып қалғандықтан қызды өзінің ұлы Көшей батырға қосады. Көшейдің осы әйелінен Жәнібектің әкесі Қошқар батыр туады [4, 2].

Шақшақ батырлығымен қоса атақты би де болған. Қара қылды қақ жарған әділдігімен ел есінде сақталған. Ол өлгеннен кейін жұрт әулие тұтып басына түнеген. Шақшақтың баласы Көшей де, немересі Қошқарда өз кезінде аттары алашқа танылған батыр болған. Шақшақтың шөбересі Жәнібек те аталарына тартып батырлық жолын қуып, жастайынан жауынгерлік рухты бойына сіңіріп өсті.[5, 125],

Шәкәрім Құдайбердіұлы осылайша Жәнібек батырды бізге жаңа қырынан танытады. Орта бұзар 30 жастағы Жәнібек батырдың жырдағы айтылған оқиғаға қарағанда халықтың қамал тірегі болумен қатар рухани жетекшісі болғандығын көреміз. Ата-бабасынан бері жалғасып келе жатқан рухани жолды жалғастырып, елдің бірлігі ынтымағы үшін жанын сала күрескен қайраткер тұлғаны байқаймыз.

Өз кезіндегі аса көрнекті қолбасшылар Әбілқайыр хан, Тама Есет, Тама Жантай, Қаракерей Қабанбай, Қанжығалы Бөгенбай батырлар өз күштерін біріктіріп, тізе қосып іс-қимыл жасады. «Қалмаққырылған» деген алғашқы жер атауларының бірі Қазақстан картасында осылайша пайда болды [6, 138].

Қазақ қолы «Ақтабаннан» кейін алғаш рет Бұланты түбінде жау қолына күйрете соққы береді. Біріккен қазақ қолының бас сардарбегі болып Қанжығалы Бөгенбай батыр сайланады. Орта жүздің қолына қолбасшылық жасау Шақшақ Жәнібек батырға жүктеледі. Батыр қазақ жасақтарының қарулануын да қадағалауға алады [6, 141].

Бұланты шайқасындағы жеңіс халықтың өз күшіне деген сенімділігін арттырып, рухын көтеріп, жеңіске жігерлендіруімен ерекшеленеді. Осылайша қазақ-жоңғар соғыстарындағы бетбұрыс кезенді бастап берген Бұланты шайқасы болашақ ұлы шайқас Аңырақайдағы жеңістің негізін қалады.

Атақты Аңырақай шайқасы солтүстік Балқаш, оңтүстікте Отырар даласы, батысы Шу, шығысы Күртіге дейінгі аралықтағы үлкен аймақта өтеді. Шайқасқа Қаракерей Қабанбай, Қанжығалы Бөгенбай, Шақшақ Жәнібек, Тама Есет, Сіргелі Қаратілеуке, Қарақалпақ Құлашек, Шапырашты Наурызбай, Құдайменді Жібекбай, Сеңгірбай, Шүйкебай, Таңсыққожа, Мамыт, Қасқарау Молдабай, Сыйқым Қарабатыр, Жаныс Өтеген, Ботбай Сәмен, Шымыр Қойгелді, Ошақты Саурық, Ысты Төлек, Албан Хангелді, Керей Жәнібек, Қыпшақ Тілеулі, Абақ Керей Жауғашар, Тайлақ, Кете Арал және т.б. батырлар қатысып, әрқайсысы өз ру-тайпаларынан құралған жасақтарын басқарды. Ал, Қаракерей Қабанбай, Қанжығалы Бөгенбай, Шақшақ Жәнібек, Тама Есеттей батырлар ірі қолбасшылар ретінде көрінді.

Әбілмәмбетпен ханның ұсынуымен Орта жүзге хан деп жарияланар тұста Абылай Шақшақ Жәнібектен бата алған. Ел ауызында сақталған аңыздарға қарағанда Үйсін Төле бидің түйесін бағып жүрген Сабалақтың шын аты-тегін, яғни оның Ташкент сұлтаны Уәлидің ұлы екендігін осы тұста алған рет халыққа жария еткен де Жәнібек батыр деседі [7, 61].

Қазақтардың Ресейдің отар еліне айналуы Әбілқайыр хан есімімен байланысты екендігі белгілі. Жәнібек батыр да жоңғарға қарсы күресті одан әрі жалғастырып, төнген қауіптен құтылу үшін Ресейдей күшті одақтасқа арқа сүйену саясатын жақтады. Қазақ тарихындағы өте күрделі мәселелердің қатарында Ресейге ант берген қазақ хан-сұлтандары мен би-батырларының әрекеті жатады. Нақтылар болсақ, 1738 жылы тамыз айында кіші жүздегі Әбілқайыр ханмен бірге Ресейге бағынуға ант берген Кіші жүз бен Орта жүздің 56 адамының ішінде 6 тамыз күні ант бергендердің қатарына Жәнібек батыр есімі де аталады. Ал, осы елу алты адамды рулары бойынша талдасақ. 17 кісі - арғын, 7 адам - найман, 4 адам - қыпшақ, 2 адам - тама, 10 адам - табын, 3 - адам жағалбайлы, 1 адам - кердері, 4 адам - алаша, 2 адам - байбақты, 2 адам - жаппас, 2 адам - масқар, 1 адам - шөмекей, 1 адам - кете екенін көреміз [8, 165].

Жәнібек батыр Қазақ хандығымен Ресей арасындағы сауда қатынасын ұлғайтуды көздеп, патша үкіметінен Жайық өзені маңындағы Қаракөл деген жерде Орта жүз қазақтарының сауда жасауына рұқсат беруін өтінген. Патша әкімшілігі Орта Азиядан Орынборға қатынап тұрған сауда керуендерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуді Жәнібек батырға жүктеген. Батыр орыс сауда

керуендерінің қауіпсіздігі туралы кепілдік бере отырып, қарулы орыс әскерлерінің қазақ жерімен өтуіне жол бермеді. Бұл да Жәнібек батырдың дипломатиялық шеберлігін көрсетсе керек. Жәнібек батыр 1742 жылы қазақтар мен қалматар арасындағы бейбіт қатынас орнату жөнінде шарт жасасуға қатысқан. Сол жылы Орск қамалында Орынбор комиссиясының бастығы, кейінірек Орынбор губернаторы болған И.И. Неплюевтің Кіші жүз және Орты жүз өкілдерімен жүргізген келіссөздерге қатысып, жоңғарлар мен арадағы дау-жанжалды шешуге бағытталған шараларды қолдады [9, 346].

Осы кезде беделі мен атақ-даңқы үш жүзге бірдей тарай бастаған Абылай жоңғар тұтқынына түседі. Өзі үміт артқан сұлтанның жау қолында қалуы, сондай-ақ өзге хандардың оны босатып алуы үшін ешқандай пәрменді әрекет жасамауы батырдың дербес қимыл жасауына алып келді. Үш жүздің басын қосып, елдігін қалпына келтірер хан болар деп ендігі үміт-назарын Абылайға артқан Жәнібек батыр, 1741-1743 жылдары жоңғар қонтайшысының тұтқынындағы Абылайды құтқарып алуда да ерекше дипломатиялық шеберлік танытқан. Орынбор комиссиясының бастығы И.И. Неплюевпен арадағы қатынасын ұтымды пайдаланып, жоңғар қонтайшысына арнаулы елшілік аттандырған, бұл іске Әбілмәмбет, Әбілқайыр хандары да араластырған.

Батыр Абылай сұлтанның Орта жүзге хан болып сайлануын батыл қолдаған. Жоғарыда айтып өткеніміздей оған арнайы батасын да берген. 1742 жылы қыркүйек айында орыс үкіметі Жәнібек батырға тархан атағын беретінін хабарлайды. Келесі 1743 жылы бұл уәдесін орындайды. Мұның басты себебі орыс үкіметі патшаның құпия кеңесшісі И.И. Неплюевты 1742 жылдың 20 тамызынан 7 қыркүйекке дейінгі сапарында Орта жүз бен Кіші жүз руларының Ресейдің қол астына өтуінің жағдайларын тағы бір рет пысықтау үшін аттандырған еді. Құпия кеңесші осы сапарында «между киргиз-кайсаками не меньши ханов силен», - деп көрсетілген Жәнібектей белді де беделді батырларды өз саясатын жүзеге асыруда пайдалануды көздеді. Неплюев қазақтың осы тұстағы бетке ұстар беделді адамдарына үсті-үстіне бағалы сыйлықтар ұсынып жатты. Мәселен, ол Әбілқайыр ханға, оның ұлы Ералы сұлтанға, Жәнібек батырға күміс сапты қылышты бірінші-ақ күні ұсынса, 23-тамызда оларға қайыра сыйлықтар табыс етіледі.

1748 жылғы Әбілқайырдың өлімінен кейін Жәнібек батыр оның ұлы Нұралының хан болып сайлануын қолдайды. Осы мәселеге байланысты орыс патшайымына хат жолдайды. Жәнібек батырдың бұл тұстағы барлық әрекеті бір орталыққа бағынған, күшті хандық билігі бар қазақ мемлекетін нығайту, оның ішкі тұрақтылығын қамтамасыз етіп, сыртқы жаулардан қорғауға бағытталды. Жазба деректерде сақталған мәліметтерге қарағанда батыр әрқашан өзінің ерекшелігін сақтаған. Ол М. Жұмабаев жырлағандай: «Өзіне тірі жанды тең көрмейтін, тәкәппар Қошқарұлы ер Жәнібек» асқан дәулетті де адам болса керек. Мәселен деректерде Жәнібек тархан И.Неплюевпен келіссөз жүргізуге 1742 жылы 14 маусымда Ор бекінісіне келгенде қасына 513 жігіт ертіп келгені айтылады. Мұндағы бір назар аударарлық жағдай барлық жігіттер бір түсті ат мініп, біркелкі киініп келген. П.И.Рычков мұндай сән-салтанаттың көне құрлықтың ешбір мемлекетінде кездеспейтінін айтып тамсана жазған [9, 465].

Патша үкіметі батырдың үлкен ұлы Дәуітбайға 1759 жылғы жарлығымен әкесінің тархан атағын берген. XVIII ғасырдағы жоңғар шапқыншылығының қарсы азаттық күрестің басты қаһарманы, бар ғұмырын ел мен жердің азаттығы мен жарқын болашағына арнаған Шақшақ Жәнібек батыр 1751 (кейде 1752 ж) жылы өмірден өткен. Даңқты батыр Торғай даласындағы Тосын құмында дүниеден қайтады. Қайтыс болған Жәнібек батырды елдің игі-жақсылары Қожа Ахмет Йассауи кесенесіне жерлеуді ұйғарады. Түркістанға Жәнібек батырдың денесін жерлеуді баласы Ақпанбет батыр ұйымдастырып басшылық жасайды.

Жәнібек батыр есімі XVIII ғасырдағы қазақ халқының күрделі, әрі қым-қиғаш оқиғаларға толы тарихында ерекше орынға ие. Ол батыр ғана емес ел мен жердің тұтастығы үшін күрескен мемлекеттік қайраткер, қазақ руханиятының көшбасшы тұлғаларының бірі еді. Тарихтың ұзын-сонар көшіне бүгінгі күн тұрғысынан көз сала отырып, ел мен жердің азаттығына бар ғұмырларын арнаған бабалар өмірінің тағылымына ден қою ғана болашаққа деген сенімді күшейте түсетінін көз жеткіземіз.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан ұлттық энциклопедиясы. Алматы, 2001. Т. 3. –619 б.
2. Қайырбеков Ғ. Шақшақ Жәнібек. – Алматы, 1993. 88 б.
3. Бес ғасыр жырлайды. – Алматы, 1994. Т. 1. – 79 б.
4. Қойшығара Салғараұлы. Нар тұлға // Қазақ әдебиеті. 1993 жыл №35. 27 тамыз. – 2 б.
5. Құдайбердиев Ш. Шығармалары. – Алматы, 1988. – 292 б.
6. Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінгі күнге дейін). Бес томдық. 3-том. – Алматы: «Атамұра», 2002. – 768 бет.
7. Абылай хан. Алматы, 1993. – 304-бет.
8. Казахско-русские отношения в XVI-XVIII веках. (Сборник документов и материалов). Том 1. С. 389.
9. Тайшыбай З. Абылай хан. Өмірі мен қызметіне қатысты құжаттар мен материалдардың жинағы.-Петропавл. ЖШС «Астана» баспасы, 2005. – 447 б.

F.A. SHCHERBINA EXPEDITION ON THE STUDY OF KAZAKH STEPPE IN LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES

*Amrina Minar Candidat of historical sciences, Associate Professor
Karaganda State University named after E.A. Buketov
Karaganda, Republic of Kazakhstan*

Аннотация. На сегодняшний день в отечественной истории особое внимание уделяется проблеме источниковедения, что позволило в рамках программы «Духовное наследие» увидеть свет большинству ценных источников. Наряду с этим в настоящее время в истории Казахстана актуальным предоставляется источниковедческий анализ труда «Материалы по киргизскому (казахскому) землепользованию...», содержащего ценные материалы конца XIX в. и начала XX в.

It is very important to learn to study deeply and comprehensively the science of statistics in order to learn the past of our state and to continue development. Statistics clearly reflect the political, economic and sociological development of any society, using statistical data shows the life-state structure, the stages of development and decline, as well as the exact reasons that led to them.

In the science of history, whether it is a fact or a comparison, statistical data is widely used, but not all are aware of the concept of statistics, its historical roots and the analysis of statistical data.

Statistics is a branch of science, which, using special methods (in connection with quality), studies the numerical side of socially variable phenomena, depicts them from the numerical side, reveals regularities from the numerical side [1, p 35].

It is not only an image, a reflection of a social phenomenon, but also an instrument capable of showing the methods of discovering certain social patterns or types of cognition.

Statistics is a branch of science that studies from the numerical side social phenomena in a clear time and space. Its main goal is to identify numerical data from these phenomena, to ensure the needs of society from this point of view. That is, provide the state with statistical data and disclose the reliability of numerical data and patterns. Therefore, statistics equally use quality and quantity. It implements its tasks with the help of prepared mathematics, in which methods of calculation are used. As a result, he declares not mathematics, but numerical data relating to social phenomena that were made in time and space, determines the degree of their connection with other phenomena [1, p 36].

By organizing the methods of collecting and processing the work of statistical information, statistics can be divided into 4 groups:

- Statistics collected in separate departments;
- Statistics of the Central Statistical Committee;
- Zemstvo statistics;
- Statistics collection scientific institutions for scientific purposes [2, p 115].

In 1964, the zemstvo reform was carried out, beginning with this local self-government began to form zemstvos. Their main task was to study the economic condition of the peasants deeply. Since 1871, statistical institutions have been formed in all zemstvos. In 1886, the land statistical organizations were built in all zemstvos. The most important task of the zemstvo statistics is to evaluate the real estate and first of all evaluate the land. Although each state institution took relatively small regions as a research facility, it could provide materials throughout Russia [3, p 25].

In 1907-1909, expeditions were reorganized in the Akmola region under V.Kuznetsov's leadership, in 1906-1913 in the region of Syrdarya directed by V.Skryplev, in 1904 in the regions of Oral-Torgay at the command of P.Khvorostansky. As we see, this expedition showing it from different angles gives abundant valuable data about the Kazakh society. This finished program became the basis for the study of the Kazakh land (Appendix B). On its basis, the regions of Akmola, Semey, Oral-Torgay, Syrdarya, Zhetisu were investigated[1, 36-37 pp].

Table 1 Expeditions that explored the land of Kazakhstan in the late XIX and early XX centuries

Expedition leader	Years of the expedition	Regions in which the expedition was conducted	Works that appeared as a result Their total number
F.A.Shcherbina	1896-1903	Akmola, Semey, Oral-Torgay districts	The materials on the Kyrgyz (Kazakhs) land use collected and developed by the expedition to study the steppe areas. 13 vol.
V.Kuznetsov	1907-1909	Akmola district	Kyrgyz economy in the Akmola region. Re-examination. 5 vol.
V.Skryplev	1906-1912	Syr-Dariya district	The materials on the Kyrgyz (Kazakhs) land use” collected and developed by the Syr-Dariya statistical party.
P.P.Rumyantsev	1909-1913	Zhetysu district	Materials on the survey of native and Russian-guarding economy and land use in the Semirechensk region. 5 vol.
P.A.Khvorostansky	1904	Oral-Torgai district	The materials on the Kyrgyz (Kazakhs) land use” collected and developed by the statistical party of the Torgay-Uralsk resettlement area. 7 vol.

In the Central Archive of the Republic of Kazakhstan, the fund No. 501 is stored in the 695 unit, which is called the Akmola-Semipalatinsk Department of Agriculture and State Property. His two list of case 33 is called “Correspondence with the Department of State Property on the storage of materials from the expedition to study the steppe regions of 1903-1905”. This document also contains data that are very interesting and at the same time that can help to solve the real problems of the source in the source study. Collected in just 25 pages of the document, official documents have been preserved proving that the F.A. Shcherbina expedition to 12 regions of Akmola and Semey-Torgay regions did not end in 1901, but in 1903. At the same time, from the following letter sent to the State Property Administration on August 28, 1903, it is possible to find out about the collected materials after the end of the expedition as a result of the research: “In view of the fact that the expedition for the study of the Steppe Regions ceases its activity for a short time, the Department of State Land Property entrusts to the Omsk management on storage all the collection and already used materials by expedition of about 100 poods in 7 chests” [6, p 1].

This we can see in the following table:

Table 2 - the regions in which the expedition was conducted, the years of study, the time and place of publication of the publication as a result of the study

Tom	Region	County	Year of research	Year of publication	Place of publication
1	2	3	4	5	6
I	Akmola	Kokshetau	1896	1898	Voronezh
II	Akmola	Atbasar	1897	1902	Voronezh
III 1p	Akmola	Akmola	1896-1900	1907	Saint-Petersburg

III 2 p	Akmola	Akmola	1896-1900	1909	Chernihiv
IV	Semey	Pavlodar	1897	1903	Voronezh
V	Torgay	Kostanay	1898	1903	Voronezh
VI	Semey	Karkaralinsk	1898-1899	1905	St. Petersburg
VII	Torgay	Aktobe	1898-1899	1903	Voronezh
VIII	Semeis	Zaisan	1899	1909	St. Petersburg
IX	Semey	Ust'- Kamenogorsk	1900	1905	St. Petersburg
X	Semey	Semey	1900	1909	St. Petersburg
XI	Akmola	Omby	1901	1902	Omby
XII	Akmola	Petropavl	1901	1908	Chernihiv
Volkova, T.P. The materials on the Kyrgyz (Kazakhs) land use, collected and developed by the expedition to study the steppe regions. Diss - M., 1982. -170 p.					

In short, the need to review the materials repaired the obstacle to the publication of Volume 3. The first revision was carried out in 1903, but in 1904 the head of the Family Temporary Party wrote an erroneous criticism that without complex corrections one can not use them for the layout of the third volume. Because of the long work to thoroughly verify the data after ten years in the region of Akmola, the first part of Volume 3 was published, and the second was only published 13 years later [7, pp 109-110].

The expedition had no special typographic base. Half of the volumes were published in different print shops in Voronezh only due to the fact that F.A. Shcherbina lived and served there. The rest was published in St. Petersburg because the organizers of the expedition were of high standing, the other two volumes were especially associated with the leaders of the expedition, and thanks to well-organized zemstvo statistical offices were published in Chernigov. As shown above, all XI volumes were published in Omby [7, pp 108-110].

Information about the authors can be found in the volumes of “Introduction”, “Preface”. The “Supplement” shows the data about this. This table gives an opportunity to see the participation of these authors in the process of writing the text. For example, you can pay attention to part of the work done by F.A.Shcherbina. Only the first part of F.A.Scherbina wrote completely independently. In this volume, the tasks of the expedition and the structure of the “Materials...” were completely determined. Over time, F.A.Shcherbina’s participation was diminished, because closer to 1902 he performed three special functions: first, the general editing of all volumes; Secondly, to compile 13 volumes intended for the budget; In the third, he was engaged in such work as the preparation of tables for regions and counties, and also prepared explanatory notes. Then the amount of work F.A. Shcherbina significantly decreased. He wrote a chapter “Explanatory note on data about extra Kazakh land property” in the second and third volumes; In IV-V volumes, similar pages of chapters devoted to determining the volume of land; and in Volume VII he wrote “General Sketches of Aktobe County”. “Explanatory note” in Volume XI was written by F.A. Shcherbina with the help of L.K.Chermak’s training. In the rest of the

volume V F.A. Shcherbina participated only as an editor. This circumstance can be explained by several reasons. First of all, for reasons of A.S.Yermolov, F.A. Shcherbina is not shown in the list of the Ministry of Land and State Property as a person of a specific employee, but settled in connection with a personal agreement. Responding to the proposal concerning the study of the steppe regions, he in turn indicated the following: "In general, I agree to take charge of the proposed study, but I am afraid that my current condition, namely, some of my duties, especially regarding zemstvos in Voronezh, they will make an obstacle and will not give the opportunity to fully engage in this work"[9, pp 12-13].

Thus, he was on his way to the steppe regions. After the research works were completed F.A. Shcherbina moved away from the research work for a while. In 1900 after his arrival after the invitation by the officials of the Ministry of Lands and State Property, his functions were significantly reduced, but nevertheless he was considered an important and necessary person. The expedition had many highly qualified people who could be counted on. And F.A.Scherbina herself in those years conducted statistical work in the province of Voronezh. Nevertheless, the main reason for his removal from the expedition work on the texts of volumes, and the fact that his participation has been reduced to a minimum is connected with political reasons. Minister of Internal Affairs V.K.Pleve asked the following question to A.S.Ermolaev: "Does Shcherbina have the right to carry out important affairs proposed by the Ministry of land and property?" In response letter A.S.Ermolaev asked about the permission for F.A. Shcherbina to finish work on expeditionary works. "I am far from the opinion that we should support in its personal gain", A.S.Ermolaev wrote to V.K.Pleve in his letter [10, p 122].

He justified his request with several conclusions: firstly, A.S.Ermolaev was guided by the interests of the state. He said: "In this situation, if you give the job to another person, it will not only delay the work, but at the same time it will require new expenses from the state treasury, thereby undoubtedly interfere with the quality of the work, because the new leader will need to fully understand the data, Also adopt a new work plan". The second reason is the cabinet description of the work done by F.A.Shcherbina. At the exact time, he went around many places, conducted a survey among the people, the work was completed in the local neighborhood. Now there is no need to go to the investigated regions, only the works of a purely scientific office description were left. Before that, F.A. Shcherbina had carried out his duties in the city of his residence Voronezh, because he was brought materials that had to be reviewed and analyzed. From this, A.S.Ermolaev concluded: "Bringing such a thing to the end does not create F.A. Shcherbina an opportunity to continue its service against the government". After this, A.S.Ermolaev's petition, although F.A. Shcherbina was partially removed from the expedition, still continued writing work on the "The materials..." [10, p 125].

Looking at Appendix 1, you can make sure that most of the "The materials" belongs to L.K.Chermak. Nevertheless, after 1903 one can see that his participation in the "Materials" has significantly decreased, and this is also connected with political considerations. L.K.Chermak, in contrast to F.A.Shcherbina, explained the materials from the target-direction point of view. At once there is his interest in the

social problems of the Kazakh society. Its special attention was caused by residents without property or those who had little property. For this purpose, in the text part of the volume, data on impoverished people are found in the rural forms of jataks, and they are included in the tables. L.K.Chermak also tried to observe the process of formation of the rich, in this connection he considered the relationship between sedentary life, trade and cattle breeding. Considering such phenomena as the purchase of labor in the Kazakh villages, L.K.Chermak raised the question of the introduction of capitalist relations in the Kazakh environment [11, p 86].

In the “Materials” the author’s texts of N.F.Dmitriev were limited. They are in III, V, VII, VIII volumes. Since N.F.Dmitriev was an agronomist, he dealt with such issues as land tenure, land use, grouping the regions according to natural historical features, that is, purely into special spheres. However, he did not receive even more responsibilities. For example, N.F.Dmitriev voluntarily carried out research work in the counties of Kostanay and Aktobe in the Torgay region. Therefore, he completely wrote volumes V, VI, VII, where he described these counties. One can especially note the written work of N.F.Dmitriev “Data on general essays on the life of the Kyrghyz economy in Kostanay and in other districts [12, p 127].

In comparison with similar parts in other volumes, only the region of only one county was described, and in Volume V N.F.Dmitriev made attempts to determine the general trends characteristic of the Kazakh economy by comparing the indicators from different counties. He first used the literary data in the press, starting with the “Bible” and finishing the last works of M.M.Kovalevsky. He sought to get acquainted with the work of “Innovators-sociologists”. The sphere of literature was necessary for N.F.Dmitriev to compare and find similarities. As a result of the processes of striving for these comparisons, N.F.Dmitriev used Russian concepts in relation to the Kazakh society. For example, Tolengutes (being in the service of the khan) he understood as serfs and rated them as “a group of minor impact”.

One of the authors of the “The materials” was A.N.Bokeikhanov. His participation was of great importance to the expedition. F.A.Scherbina gave him such an assessment: “Mr.Bokeikhanov is a super-necessary specialist in statistics for the expedition: he is by the roots himself a Kyrghyz, familiar with the Kyrghyz way of life, has the necessary knowledge to study the natural-historical situation of the region, is familiar with statistical techniques and is also an important person who In the highest degree, is a specialist as a strictly objective observer”. At that time A.N.Bokeikhanov taught at the forest schools of Omby and was in charge of a special branch of agriculture. He performed various works in the expedition. However, he was mainly involved in the following works: he was engaged in the compilation of generic schemes, drawing up maps on the use of land, preparing a note for the table on communities, and also translating Kazakh terms and words, and tried to explain their meaning. At the same time, he owns in small volumes the texts on leasing and cattle breeding [13, pp 15-16].

References

- 1 Amrina M.S. «Kyrghyzdardyn (kazaktardyn) zherdi pajdalanu materialdary...» dereginin zhalpy kurylymy // K.A. Yasauy atyndagy Halykaralyk kazak-turik universitetinin

- habarshysy. №2 (83) мамыр-маусым 2013. Kogamdyk gylymdar seriyasy. -210 b
- 2 Antonova S.I. K voprosu o marksistskom vliyaniі na metodologiyu zemskoj statistiki. // V kn.: Voprosy metodologii i istorii istoricheskoy nauki. M., 1978, Vyp. 2. -210 s.
- 3 Atabaev K., Kadyrtaeva M. Derektanudyn teoriyalыk maseleleri. / Oku kuraly. -Almaty, 1999. -202 b.
- 4 Pis'mo stepnogo general-gubernatora Suhotina A.S. Ermolovu ot 8 iyulya 1903 g. // V kn: Agrarnaya istoriya Kazahstana (konec XIX-nachalo XX vv): sbornik dokumentov i materialov / sostavitel' S.N. Maltusynov. -A., 2006. -1240 s.
- 5 Pronshtejn A.P. Metodika istoricheskogo issledovaniya. – Rostov– na– Donu, 1976. – S. 315.

ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ЭССЕ ЖАЗУДЫ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Буркитбаева Меруерт Алпысбековна
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің
«қазақ тілі мен әдебиеті мамандығының 3 курс докторанты,
Түркістан, Қазақстан
Бостанова Индира Оразымбетовна
№7 С. Ерубает атындағы жалпы орта мектеп интернатының
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,
Түркістан, Қазақстан

Аннотация. В этой статье рассматриваются способы совершенствования написания эссе с использованием технологий критического мышления в процессе обучения языка. Одной из новейших технологий является формирование критического мышления в навыке чтения и письма. Формирует понимание у обучающихся академического и реального мира.

Ключевые слова: эссе, критическое мышление, академический мир, реальный мир.

Abstract. This article deals with the ways of improving essay writing using critical thinking technologies in the process of language learning. One of the newest technologies is the formation of critical thinking in reading and writingskills. Generates an understanding of the academic and the real world.
Keywords: essay, critical thinking, academic and real world.

Қазақстан Республикасының *Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында* «Біз бүгінгі жаңа атаулы ертең-ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге аяқ бастық. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді»[1],-деп атап айтты.

Міне, қазіргі таңда оқытудың негізгі мақсаты – әрбір білім алушыға болашақ мамандығына сәйкес терең білім беру, білімді ауыспалы өмір жағдайларына қарай пайдалана білу дағдысын қалыптастыру басты назарда. Қазақстан Республикасының *Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Ғасырлар мақсаты –*

қоғамның нарықтық қарым – қатынасқа көшу кезінде саяси – экономикалық және рухани дағдарыстарды жеңіп шыға алатын, ізгіленген ХХІ ғасырды құрушы, іскер, өмірге икемделген, жан – жақты мәдениетті жеке тұлғаны қалыптастыру», [2]- деп тұжырым жасады. Демек, қоғамдағы басты мәселелердің бірі – әлеуметтік экономикалық жағдайында өмір сүруге, оны жақсартуға ықпал ететін жеке тұлға дайындауда шығармашылығы жоғары, белсенді, жауапты, жоғары интеллекті, терең білімді, кәсіби сауатты тұлға дайындау. Білім алушыға білімді игеру жолын үйрету арқылы еркін, өзіндік дәлел –уәждерін нанымды жеткізетін, көзқарасы жүйелі дамыған,сын тұрғысынан ойлай алатын, ынталы, өзіне сенімді тұлға қалыптастыру.

Сонымен бірге, мұғалім педагогикалық технологияларды қолдана отырып, жас жеткіншекті дұрыс жолға бағыттау. Жаңа технологиялардың бірі – білім алушыларға білім беруде жазу мен оқуда сын тұрғысынан ойлауды қалыптастыру мәселесі қазіргі заман талабы.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының мақсаты:

- білім алушының бойындашыңдалған ойды, кез келген даму деңгейінде мәселелерге сын көзбен қарауға;
- күрделі мәселелерді шешуге, маңызды шешім қабылдауға құштарлығын оятуға;
- үйрету мен үйрену бірлігінен, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылымды дамыту.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясын қолдану арқылы мұғалім төмендегідей нәтижеге қол жеткізе алады:

- Білім алушының белсенділігін арттыруға;
- пәнге қызығушылығын оятуға;
- өзіндік пікірін білдіруге мүмкіншілік беруге;
- зерттеу жұмыстарын жүргізуге баулу;
- сөйлесім әрекеті белсенділігін арттыруға;
- білім алушылар бір - бірімен еркін қарым - қатынас жасай білуіне;
- басқаларды тыңдай алуы, кез келген сұрақ-жауапқа оң пікір білдіруге.

Педагог А. Ұлмағанбетова: «Эссе жазатын адам үшін ең маңызды қасиет – тілді еркін меңгеруі, басқалардың сезіміне әсер ететіндей дәл, анық бейнелі етіп сабақтастыра жаза білу»,- дейді [3,52]. Жалпы сын тұрғысынан ойлай алатын білім алушылар енді сұрақтар қойып, дәлелдерді талдай алу қабілетіне ие екенін ескеруіміз қажет. Өйткені, білім алушының бойында осы қабілеттерді жетілдіре отырып, біз жазылым дағдысын қалыптастыруда біршама жетістіктерге қол жеткіземіз. Соның ішінде эссе сын тұрғысынан ойлаудың бір түрі ретінде, білім алушының ой-пікірін нақты, дәл жеткізуге үйретеді және дүниетанымын кеңейтеді.

Эссе – бұл өзімен, әлеммен, кез-келген адаммен және ойдан шығарылған әңгімелесушімен диалог деп қарастырсақ, онда білім алушылардың бойында «академиялық әлем» мен «шынайы әлем» туралы ой қалыптастыру арқылы жазуға бейімдесек болады. Бұл дегеніміз яғни, эссе жазу қабілетін арттыру үшін қарастырылатын бір тәсіл ретінде жұмыс жүргізіп көреміз деген сөз.

Левиннің түсіндіруінше, «Академиялық әлем мен шынайы әлем бірдей емес, сондықтан білім алушылар осы айырмашылықты меңгеруі қажет», -депатап көрсетті [4]. Өйткені, шынайы әлемде біз өмір сүреміз, жұмыс жасаймыз, балаларымызды өсіреміз, спортпен айналысамыз, жанұямызбен уақыт өткіземіз, табиғатпен араласамыз. Шынайы әлемнен бар білетініміз тәжірибемен жинақталады. Академиялық әлем болса ол бір жағынан теориялар, түсіндірмелер, идеялар мен сын-пікірлер. Біз оларды шынайы өмірдегідей көру, есту, ұстап көру, дәмін көру, иіскеп көру сияқты басымыздан өткізе алмаймыз. Академиялық әлемде қоғамда не жиі талқыланады, не жайлы жиі жазылады дегендерден білеміз.

Өйткені, академиялық әлемде сіз басқа адамдардың жазғанынан өз тәжірибеңізге қарағанда көп нәрсе үйренесіз. Левиннің айтуынша, «Батыс әлеміндегі жоғарғы білім мәдениеті көп жағдайда жазылым мәдениетінен тұрады»[4]. Демек, осы екі әлемнің байланысы мен айырмасын байқай отырып, біз білім алушылардың жазба жұмысы эссе жазу барысында пайдаланамыз. Таңдалған тақырып бойынша жұмысты бастамас бұрын білім алушыларды сын тұрғысынан ойлау арқылы эссе жазудың бір ережесімен таныстырамыз. Ол қалай дейтін болсақ, балалармен ой қозғау үшін олардың қандай спортпен айналысатынын немесе қызығатынын сұраймыз. Бір ойынды таңдап алған соң қағазға немесе тақтаға екі бағана сызып, бірінші бағанға ойынның ережелерін оқушы айтқандай етіп тізіп жазамыз. Содан соң, келесі бағанға академиялық эссе жазудың ережесін жазып, ал білім алушылар болса, сізге оларды анықтауға көмектеседі. Сіз толтырған тізім төмендегідей болуы мүмкін:

Футбол ойынының ережесі	Эссе жазу ережесі
Қапшашы болмасаңыз, допты ұстай алмайсыз.	Сұрақты, қалай жауап беруді түсініп алу үшін мұқият саралау керек.
Допты баспен соға аласыз.	Ресми тілді пайдалану керек, слэнг немесе ауызекі тілін емес.
Алаң сызықтарының ішінде ойнау керек.	Жай өз пікіріңізді жазып қана қоя алмайсыз. Барлық жазғандарыңызды дәлелмен көрсетуіңіз керек. (басқалардың пікірін талдайсыз)
Басқа команда мүшесін итеруге немесе таптауға болмайды	Әр оқытушының академиялық тіл жайлы өз ережесі болуы мүмкін, соның барлығын қарап шығу керек.
Ойынның әр жартысы 45 минутқа созылады.	Ақпаратты қайдан алғаныңыз жайлы сілтеме беру керек.
Келіссеңіз де келіспесеңіз де төрешіге бағыну қажет.	Сілтеме жасаудың арнайы ережелерін қолдануыңыз қажет.
Сіз ойын алаңынан сыртқа шыға алмайсыз.	Басқа адамдардың еңбектерін көшірмеу керек (плагиат)
Денеңізді қорғау үшін арнайы киімдер кию керек.	Абзацтарға бөліп, кіріспеден бастап, қорытындымен аяқтайсыз.

Міне, академиялық эссе жазу ережесін осылай талдап шыққаннан кейін, біз байқағанымыздай білім алушылар сын тұрғысынан ойлау әдісін меңгереді.

Білім алушылар «сын тұрғысынан ойлаудың» мағынасын түсіну барысында жиі қиындыққа тап болатындықтан, суреттеу, талдау немесе сын тұрғысынан ойлау жайында біршама идеяларды зерттеуге біраз уақыт жұмсауына тура келеді. Осы тұрғыда төмендегі жаттығулардың көп көмегі тиеді.

Жаттығу 1: Сын тұрғысынан ойлау

1. Оқушыларға қарапайым су бөтелкесін немесе оның суретін көрсетіп, оны суреттеуге тапсырма беріңіз.

Суреттеу барысында олар сізге тек не көріп тұрғанын айтуы тиіс-

- бұл таза пластик бөтелке
- «бұлақ» суы деп жазылған
- ақ қақпағы бар т.б.

2. Білім алушылар осы су бөтелкесі жайлы сын тұрғысынан ойлана отырып, өз пікірін айтуы керек. Оларға сіз мына сияқты сұрақтар қойыңыз. Сонымен осы су бөтелкесі, жайлы тағы не білесіз?

Білім алушылардың берген жауаптарында келесі жайттар қамтылуы тиіс:

- дүкендегі осы мөлшердегі бөтелкенің бағасы шамамен ...теңге.
- осындай пластик бөтелке қоршаған ортаға зиян.
- үйде бөтелкедегі суды ішеміз себебі, құбырдағы судың дәмі жаман.
- бөтелкедегі су құбырдан келетін су сияқты емес.
- ауылғабарғанда бөтелкедегі суды алмаймыз,

себебі ауылғабарғанда суды бұлақтан немесе құдықтан ішеміз.

Жаттығу 2: Сыни ойлау

Тапсырма: Білім алушылар өздері тұратын аймақтың дауылға ұшырағанын елестетіп көрсін. Олар осы жағдайда не болуы мүмкін екенін сипаттап, сипаттамаларын сол жақ бағанға жазады. Содан соң, олар өздерінің төңірегіндегі азаматтық қорғаныс мүшелері екендігін елестетсін. Білім алушылардың сипаттап айтқандарын сын тұрғысынан ойлап, жүйелі жазуға бейімдеңіз. Мысалы:

Дауыл: сипаттамасы	Дауыл: сыни ойлау
Үйлерге ештеңе болмаған сияқты, бірақ кейбір шатырлар мен қораларды жел ұшырып кеткен.	Үйлерде жарақат алған адамдар бар ма? Кейбір үйлер қауіпті ме? Құлауға жақын ғимараттар адамдар үшін қауіпті ме?
Біршама көшелер су астында қалған. Су деңгейі бір метрге жететін сияқты.	Су кесірінен жырақта қалған, құтқаруды қажет ететін адамдар бар ма? Су құбырларынан таза су келіп тұр ма? Су тасқыны кезінде қатынас жасау үшін қандай көлік қажет?
Ағаштарды жел ұшырып, жолдарға және электр сымдарына зақым келтірген.	Электр желілері әлі жұмыс жасап тұр ма? Біреулерге қауіп төніп тұр ма? Көршілерде жарық бар ма? Жолдар жүруге жарамды ма, әлде электр желілері немесе құлаған ағаштармен кептеліп қалмады ма?
	т.б.
	т.б.

Қорыта келе, эссе жазу сын тұрғысынан ойлай ала білу қабілетін талап етеді және жүйелі ойлау арқылы өзіндік пікірі, көзқарасы дамығанын көре алады. Міне, осы сияқты тапсырмаларды орындату арқылы біз білім алушылардың ойын дамытып, тереңнен саралай білу қабілетін оятамыз. Эссе жазу әдістемесін жетілдіреміз және білім алушының бойында эссе жазуға деген қызығушылығын оятамыз. Ойдан ой шақырып, баланың ойлау қабілетін жан-жақты дамытамыз.

Эссе жазу білім алушыдан тек, өз білімін көрсетуді ғана емес, сонымен бірге өзінің сезіміне, толқу мен толғауларына және жазып жатқан тақырыпқа байланысты көзқарасына ерекше мән беруді талап етеді. Эссе жазуда – әңгімеші не баяндамашы ғана емес, кейіпкер де бола алуы қажет. Шығармашылық еркіндікке қарамастан, эссе жанрында ойдан ой шақыру оңай емес екенін ұмытпаған жөн. Ең бастысы – жаңа бір идеяны тауып, белгілі бір мәселеге қалыптан тыс көзқарас білдіру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы,- Қазақстан Республикасының Президентінің ресми сайты. - Астана , 12 сәуір, 2017 ж.
2. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы 2014
3. А. Ұлмағанбетова. Қазақ тілінен эссе жазудың құрылымы. //Қазақ тілі мен әдебиеті №5/2018. Республикалық ғылыми-әдістемелік басылым.
4. Levin, P. (2004). Write Great Essays!: Reading and Essay Writing for Undergraduates. London, New York, Open University Press

ӘОЖ 37

ЖАҢҒЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН

*Маденова Лаззат Мутиголлиевна
аға оқытушы, магистр*

*М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Орал , Қазақстан*

Аннотация. В этой статье представлен широкий спектр идей и концептуальных подходов к духовному обновлению. Речь идет о статусе педагога. Предусмотрено усовершенствование цифровых технологий.

Ключевые слова: цифровизация, технология, информация и связь, формирование.

Annotation. This article presents a wide range of ideas and conceptual approaches to spiritual renewal. It is about the status of the teacher. Provides improvements in digital technology.

Keywords: digitalization, technology, information and communication, formation.

Елбасы бастамасымен «Цифрлық Қазақстан-2020» мемлекеттік бағдарламасы ақпараттық қоғамға өтуге, мемлекеттік басқаруды жетілдіруге, «ашық және ұтқырлық үкімет» институттарын құруға ықпал етті.

Н.Ә.Назарбаев: «Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет» деп атап көрсеткеніндей, заманауи жағдайларда ақпараттық технология мен цифрлық трансформация технологиялық өзгерістердің негізгі факторы және бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз ету шарты болып табылады.

Цифрландыру бағдарламасын жүзеге асыру 4 бағыт бойынша жүреді. **Бірінші бағыт-** ауыл-аймақты кеңжолақты интернетпен қамтамасыз етіп, Қазақстанның транзиттік әлеуетін арттыру.

Екінші бағыт- экономиканың салаларына (көлік және логистика, денсаулық сақтау, білім беру, ауыл шаруашылығы және электронды сауда) цифрлық технологияны ендіру.

Үшінші бағыт- мемлекеттік органдар жұмысының сапасын арттыру.

Төртінші бағыт- ІТ – мамандарды даярлау.

Ақпараттық технологиялардың пайда болуы қызметтің жоғары сапалы әрі тез көрсетілуіне мүмкіндік береді. Кез келген салада цифрландыру өзіндік ерекшеліктерін аңғартады. Мәселен, денсаулық сақтау саласында жаңа цифрланған аппараттардың іске қосылуы, қашықтан білім беру, т.с.с. бүгінгі күні қол жетімді болып отыр. Елбасы өз Жолдауында атап өткендей, 2019 жылдың 1 қаңтардан бастап барлық емханалар мен ауруханалар медициналық құжаттарды қағазсыз, цифрлық нұсқада жүргізуге көшуге тиіс. Бұл 2020 жылға қарай бүкіл тұрғындардың электронды денсаулық паспорттарын жасауға, кезектерді, бюрократияны жоюға, қызмет көрсету сапасын арттыруға мүмкіндік береді [1, 2]. Бұл өз кезегінде халықтың цифрлық сауатты болуын қажет етеді.

Қазіргі күнде кәсіби деңгейді қалыптастыра білім беру үшін барлық жағдай жасалған. Ұлттық рухымызды сақтай отырып, жаһандық әлемге еркін кіріп, әлемнің ең озық тәжірибелерін қабылдай біліп, жаңа технологияны қолдана білетін мамандар дайындау қажет. Соның ішінде олардың ІТ саласының әлемдік деңгейіне лайық бағдарламалау орталарын меңгеруіне баса көңіл аударылып отыр.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс - оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау - әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Осы айтылғандарды жинақтай келіп, жаңа формация мұғалімі- рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық - әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық

және тағы басқа құдыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани-адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға. Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындылап отыр. Біліктілік арттыру жүйесінде педагогтардың оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс-әрекетке еруге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді. Сондықтан олардың функционалдық сауаттылықтарын кәсіби шеберлікпен ұштастыру үшін нәтижеге бағытталған білім беру үлгісінде мақсатты түрде білім беретін, қалыптастыратын, дамытатын андрогогикалық процесс қажет. Басқаша айтқанда ересектерге арналған, жалпы және кәсіби білімнің қажеттілігін дамыту, ғылым, білім мен мәдениет жетістіктері арқылы адамдардың жалпы мәдениеті мен әлеуметтік белсенділікті дамытуға бағытталған танымдық іс-әрекетке ынталандыру үшін білім беру. Қазіргі білім беру парадигмасы «білікті адамға» бағытталған білімнен «мәдениет адамына» бағытталған білімге көшуді көздейді. Бұл білім беру жаңаша ұйымдастыру- оның философиялық, психологиялық, педагогикалық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін тереңірек қайта қарауды қажет етеді. Сондықтан бүгінгі күні еліміздің білім жүйесінде оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнын қамтамасыз ету міндеті тұр.

Соған байланысты Елбасы өз Жолдауында мұғалімдер мен мектепке дейінгі мекемелер қызметкерлері үшін барлық игілікті істерді қарастырып, «Педагог мәртебесі туралы» заңды әзірлеуге тапсырма берді. Бұл заң мұғалімдер мен мектепке дейінгі мекемелер қызметкерлері үшін өз тиімділігін көрсетеді деп ойлаймын. Жолдаудағы бұл орынды көтерілген жайт мұғалімдердің ғана емес, бүкіл қоғамның көңілінен шығатыны сөзсіз.

Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты - халқымыздың ғасырлар бойғы жиған тек қазаққа ғана тән ұлттық өзгешілігімізді сақтай отырып, замана сынынан өткен озық дәстүрлерді жаңғырудың табысты маңызды алғы шарттарына айналдыра білуіміз қажет. Жаңғыру сонымен қатар өткенді толықтай ұмыту емес, қайта ескі мен жаңаның дәуір талабына сай сабақтастығын жалғастыратын ұлт жадының тұғырнамасы екенін өскелең ұрпаққа жеткізе түсіндіру біздің алдымыздағы басты мақсат болуға тиіс.

Осы кезекте Елбасы өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында қоғамдағы рухани жаңғыртудың ауқымды идеялары мен тұжырымдамалық тәсілдерді терең зерделеу және білім алушылар арасында тарату ұйымдастыру болып табылатындығын, «Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады». Рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдыретімен маңызды. Бұл – тарлан тарихтың, жасампаз бүгінгі күн мен жарқын болашақтың көкжиектерін үйлесімді сабақтастыратын ұлт жадының тұғырнамасы.

Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ықылым заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін өркендеудің берік діні ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын - деп атап көрсетті. [2, 1].

«Цифрлық Қазақстан 2020» мемлекеттік бағдарламасын іске асыруда әлемдік өркениетті дамыған елдер қатарына ену мақсатында атқарылып жатқан шараларға ат салысу міндет болып табылады. Халықтың цифрлық сауаттылығын көтеруге, онлайн қызметтер сапасын арттыруға бағдараланған жасанды интеллектіге негізделген жүйелерді, қолданбалы бағдарламалық қосымшаларды жасақтау мәселелері өзекті болып отыр.

Қоршаған әлемді цифрлық технология өзгертеді. Цифрлық технологияны меңгеру арқылы қоғам өзгермек. Елбасы болашақ жастардың қолында екенін жиі айтады. Қазақстан – бүгінде әркімге қай саладан болмасын мол мүмкіндік туғызып отырған ел. Сондықтан цифрлық Қазақстанға қол жеткізу үшін жастарға артар үміт зор.

Бүгінгі жастардың міндеті- жеке жауапкершілік ғана емес, мемлекеттің, елдің жауапкершілігін қоса сезіну. Ол үшін жастар білімді болуы қажет. Елімізде ғылым арқылы ең соңғы жетілідірілген технологияның берік тұғырын қалыптастырып, қарқындап дамуға жан- жақты алғышарттар жеткілікті. «Жастар жылында» білімді жастар ғылым мен технология саласында қол жеткізген жетістіктерін жаңа технология арқылы көрсете алады. Олардың жаңа табыстарын білім мен технология арқылы үнемі қуаттап, демеп отырса ғана әлем нарығында басымдыққа ие болады. Сөйтіп ел экономикасын күшейтіп- қуаттандыруға өз үлестерін қосу арқылы қол жеткізеді.

Қазіргі таңда басым мақсаттардың бірі – 2050 жылға дейін дамыған 30 елдің қатарына кіру екені белгілі. Әрине бұл жүйелі жұмысты қажет етеді. Осы тұрғыдан алғанда жаңа Жолдау Қазақстанның әлемдік экономикалық және әлеуметтік, мәдени салалардағы түбірлі өзгерістерге бейімделуіне жол көрсетеді. Бұл құжат «Мәңгілік ел» атану жолында жүктелген міндеттерді орындауға бағыттап, болашағымызды жарқын етуге негіз болмақ. Жолдауда белгіленіп отырған маңызды тапсырмаларды жүзеге асыру- Қазақстанның әлемдік аренадағы орнын биіктетіп, жолын айқындап берері даусыз. Тек сонда ғана өркениетті елдер қатарында ілгерілеп дамуға мүмкіндік береді.

Елбасының халыққа Жолдауында білім беру жүйесі мен мұғалімдер тақырыбына басымдық беруі, сонымен қатар 2019 жылды «жастар жылы» деп жариялауы- Қазақстан үшін маңызды қадам. Елімізде жүзеге асырылып жатқан «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы жаңа технологиялар арқылы халықтың өмір сүру сапасын жақсартуды мақсат етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру . «Егемен Қазақстан»6 қазан, 2018ж.
2. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. «Егемен Қазақстан» 12 сәуір, 2017ж.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Аманбаева Нургуль Жоламановна
Учитель русского языка и литературы
Заместитель директора школы №4
г. Аркалык
E-mail: amanbaeva_nur@mail.ru

Аннотация: Қазіргі білім беру жүйесінде болып жатқан реформалар үздіксіз кәсіби өзіндік жетілдіруі арқылы кәсіби құзырлылыққа қойылатын талаптың жоғары деңгейін, жеке педагогтің кемелденуіне көмектеседі.

Түйінді сөздер: модернизация, құзыр, мақсаты, міндет, нәтиже.

Abstract: The reforms taking place in the modern educational system, set a high level of requirements for professional competence and personal maturity of the teacher, which can be achieved in a continuous process of professional self-development.

Keywords: modernization, the competence, the aim of the task result.

Педагогическое образование, являясь составной частью системы образования Казахстана, выполняет актуальную задачу кадрового обеспечения дошкольного, среднего, специального и дополнительного образования, а также начального, среднего и высшего профессионального образования. Необходимость модернизации педагогического образования определяется задачами, поставленными в **Законе Республики Казахстан «Об образовании», Концепции образования Республики Казахстан до 2015 г.**, Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 гг., внутренними закономерностями развития педагогического образования и перспективными потребностями развития личности, общества и государства. Подготовленные в системе педагогического образования специалисты призваны стать носителями идей обновления на основе сохранения и приумножения лучших традиций отечественного образования и мирового опыта. В Программе обозначена «цель среднего образования — формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех в быстро меняющемся мире, развитие конкурентоспособного человеческого капитала для экономического благополучия страны. Базовый принцип нового содержания образования — создание в каждой школе гуманной образовательной среды, стимулирующей развитие нравственно-духовных качеств личности. Смена образовательных стандартов в условиях перехода на 12-летнюю модель образования связана с разработкой нового содержания образования. Государственный общеобязательный стандарт 12-летнего среднего общего образования будет ориентирован на результаты, обеспечивающие личное саморазвитие, самостоятельность в приобретении знаний, формирующие коммуникативные навыки, умения управлять информацией и технологиями, решать проблемы, предприимчивость и креативность» [1].

Качественное изменение образования невозможно без формирования нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе, нового отношения к ученику. Поэтому важно, чтобы учитель сам понимал суть новых изменений, смысл нового качества образования и новых образовательных результатов. На наш взгляд, переход к новой школе без соответствующей подготовки учителей, методистов и руководителей школ был бы преждевременным, и реализовать на практике новые теоретические идеи без осмысления принципиально новых целей и задач, содержания и технологии обучения, новой формы оценивания было бы неправильным. **Значит, необходимо осуществить переподготовку и повышение квалификации педагогов с учетом нового компетентностно-ориентированного содержания образования, новых подходов к обучению и методике преподавания.**

Согласно Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 гг. к 2015 г. будет осуществляться переход на 12-летнюю модель обучения. Обновленное содержание среднего общего образования должно основываться на компетентностном подходе. Включение компетентностного подхода в практику образования и разработка теории развития ключевых компетенций становятся все более актуальными для мировой педагогической науки и практики. В развитых странах Запада речь идет о таких задачах образования, как «формирование у учащихся компетенции, проявляющейся в умении учащихся интегрировать, переносить и использовать знания в разных жизненных ситуациях. Все, что связано с компетенциями, связано с опытом и деятельностью субъекта, вне ситуации и деятельности компетенции не проявляются» [2].

Компетенция — это компетенция чья-либо, и проявляется она как совокупность знаний, умений и навыков, позволяющих субъекту приспособиться к изменяющимся условиям. По сути, компетенция - это способность действовать и выживать в определенных условиях. Однако без знаний не может быть компетенции, но сами знания еще не компетенции, более того, без компетенции знания могут и не проявиться. Поэтому в современных технологиях обучения некоторых западных стран сначала ставится задача формирования определенных компетенций, затем обучение знаниям, а потом уже проверка проявления компетенций на основе знаний.

В международной образовательной практике реализуется модель образования, ориентированная на результат (Outcomes Based Education). Принципиальная особенность данной модели образования заключается в реализации передовой педагогической технологии компетентностного образования, включающей:

- определение общих целей образования национального уровня;
- построение многоуровневой системы целей в виде ожидаемых результатов обучения и воспитания;
- регулирование содержания образования по каждому уровню образования;
- обеспечение мониторинга качества образования;
- вовлечение всех заинтересованных сторон к работе школы и всей системы образования как социальных партнеров;

- изменение стратегии обучения (сотрудничество, сотворчество и партнерство).

Понятие компетентности и ориентированная на компетентности теория и практика обучения являются результатом длительного развития образования в индустриально развитых странах Запада (1960 гг.). Появление таких форм образования позволяет будущему специалисту более эффективно адаптироваться к многообразным и меняющимся требованиям рабочего места, гибко и самостоятельно решать возникающие проблемы, создавать благоприятный социальный климат в коллективе, осваивать новые формы и способы профессиональной деятельности, т.е. быть способным к дальнейшему обучению, повышению квалификации или даже смене профессиональной ориентации. Эти «качества, позволяющие людям разных профессий адаптироваться к быстро меняющимся формам организации труда и запросов рынка, были названы ключевыми квалификациями» [3; 257].

При компетентностном подходе процесс постановки целей должен отличаться от традиционного тем, что учитель выбирает цели и формулирует задачи, соотносясь с ценностями развития ребенка, на основе понимания ситуации в развитии ребенка, его интересов, потребности. Для этого педагог ведет целенаправленное наблюдение за детьми, привлекая к процессу наблюдения и осмысления фактов коллег и членов семьи ребенка, используя материалы, полученные в ходе рефлексии ребенком своих результатов, достижений, перспектив. Такая особенность постановки целей связана с необходимостью учета интересов ребенка, повышения эффективности развития ребенка и достижения результативности. **Специфика целей заключается в том, что они направлены не на обретение суммы знаний, умений и навыков (они будут им приобретены как следствие, они выступают предметами, средствами обучения), а на формирование компетентностей, развитие «способности учиться, действовать общаться» [3; 272]. Таким образом, реализация ценностей и целей, определенных как развитие активной, самостоятельной творческой личности, способной самостоятельно приобретать и применять знания в условиях индивидуализации образования, реализация активных субъектных позиций в условиях партнерских отношений учителя с детьми делают необходимыми такие организационно-педагогические условия, как:**

- создание развивающей среды, стимулирующей и обеспечивающей активность ребенка, реализацию им своих интересов и потребностей, личностный смысл, жизненную, практическую ориентацию, ситуаций, обеспечивающих формирование ключевых компетентностей;

- наличие прав на самостоятельный выбор вида и содержания деятельности, партнерства и места для работы, оценки результата деятельности и способов использования результатов, направленность на формирование духовно-нравственной сферы личности, позитивных общественно значимых установок и ориентиров;

• использование таких форм организации образовательного процесса, которые обеспечивают включенность ребенка в выбор целей, содержания, форм деятельности (планирование), партнеров, места, способа реализации собственных планов, деятельности, оценку полученных результатов, личностных достижений, дальнейших перспектив, рефлексии;

• использование технологий продуктивной, поисковой и творческой деятельности обучающихся, способствующих развитию самопознания, самоопределения личности в окружающем мире;

• реализация роли учителя как ресурсной личности, фасилитатора развития ребенка, который ведет ребенка, но не подталкивает его, предполагает способы поведения, познания, но не побуждает копировать их, является диагностом достижений, перспектив ребенка и его проблем [4].

Таким образом, становление ключевых компетентностей педагога начальной школы в условиях модернизации системы образования определяет необходимость в овладении новыми способами профессиональной деятельности, новой ролевой структурой отношений между участниками педагогического процесса, новыми образовательными технологиями.

Список литературы

- 1 Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 гг. /edu.gov.kz/ru/zakonodatelstvo.
- 2 Рыжаков М.В. Ключевые компетенции в стандарте: возможности реализации. О проблемах содержания и качества школьного образования // Стандарты и мониторинг в образовании. — 1999. — № 4. — С. 22.
- 3 Загвоздкин В.К. Проблема ключевых компетентностей в зарубежных исследованиях // Вопросы образования. — 2009. — № 4. — С. 257-272.
- 4 Учитель и ученик: возможность диалога и понимания / Под ред. Л.И. Семеновой. — М.: «БонФИ», 2002. — 408 с.

ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

*Бадаева Менсулу Сейдағалиевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
№4 жалпы орта білім беретін мектебі
Арқалық, Қазақстан
mensulu.1974@mail.ru*

Аннотация: В этой статье автор рассматривает эффективные стороны в области информационных технологий. Информационные технологии показали, что формирование информационной компетентности обучающихся, и их познавательной деятельности помогает улучшить качество образования. Показан эффективность использования компьютера, электронной почты, доступа в Интернет и т.д.

Ключевые слова: Информационные технологии, улучшение творческих способностей, монтажные работы, технологическое образование.

Annotation

In this article the author`s underlined all the effective methods of informational technology. The author proves that the informational technology forms communicative competence, cognitive activity and improves the children`s educational knowledge. The author shows the effectiveness of the method in using computer, Internet, electronic mail and Etc.

Ағылшын тілінде түйін сөздер (3-5 сөз)

Keywords: Informational technologies, to develop creative skills, to edit works, technological education

XXI ғасыр – қатаң бәсеке ғасыры, бұл ғасыр марғаулықты көтермейді. Бізге серпілу керек. Ұлттық бәсекелестік қабілет бірінші кезекте білімділік деңгеймен айқындалатынын әсіресе мұғалімдер қауымы жақсы түсінеміз. Сондықтан заман ағымына сәйкес пәндерді оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану өте тиімді болмақ.

Әр мұғалімде пәндік білім мен педагогикалық білім ұштасуы қажет. Ал білімнің педагогикалық аспектісі мазмұнды педагогикалық ықпалды формаларға айналдыру мүмкіндігін беретін құрамдас бөліктердің: оқу мазмұны мен педагогикалық білімдердің біртұтастығы болып табылады (Shulman, 1986). Білімнің педагогикалық аспектісі нәтижелілікті қамтамасыз ететін аналогия, суреттеу, мысалдар, түсіндіру және көрсету әдістерін қолдана отырып, оқытуда ғылыми идеяларды қолданудың тиімді, оңтайлы формалары болып табылады.

Технологиялық білім – оқытудың қосалқы құралдары (бейне, желілік материалдар, сандық бұқаралық ақпарат құралдары және т.б.) Бұл білімдер технологиялық құрылғылар саласындағы жеткілікті хабардарлықты да, оларды басқару үшін қажетті дағдыларға ие болуды да меңзейді.

Білімнің технологиялық аспектісі - технологиялық білім мен пәндік білімнің өзара әрекеттесуінің тәсілін білу. АКТ-ны қолдану заттар туралы толық түсініктің қалыптасуына ықпал етпегеннің өзінде, қазіргі заманғы инновациялық технологиялар заттар туралы жаңа, алуан түрлі түсінік қалыптастыруды және осы түсініктерді басқарудағы ауқымды икемділікті қамтамасыз ете алады.

Үш білім саласының қиылысу ортасында технологиялық, педагогикалық және мазмұндық білім орналасқан. Осы тәсілді алғаш рет 2006 жылы Мишра және Келер қарастырды, олардың айтуынша, егер жаңа технология оқуды жақсарту жағына өзгертуге қабілетті болуға тиіс болса, онда жоспарлау үдерісі пәннің ерекше білімдерін оқушылар қалай түсінетінін біле отырып, осы білімдердің ықпалдасуын қамтуы керек. [1, 33-34 б.]

АКТ-ны қалай қолдану керек? Технологиялық білім сыныпта АКТ-ны қолдану жөніндегі білімдерді қамтиды. Мектептегі технологияларға мыналар жатады:

- Теледидар бағдарламалары;
- Сандық теледидар;
- Интернет/WWW;
- Ұялы телефон;

- Ұтқыр қондырғылар;
 - Компьютер/ ноутбук
- АКТ-ны енгізу кезінде мұғалімдердің тәсілдеріндегі өзгерістер

Дәстүрлі педагогика	Жаңа педагогика
Кітапта қанша бар болса, сонша және мұғалім қанша айтса, сонша білу	Нені білуді және нені еске сақтауды шешу
Мұғалім оқушыға білім береді	Мұғалім оқушыларға ақпаратты бағалауға, таңдауға, ұйымдастыруға және сақтауға көмектеседі
Мұғалім оқу үшін оқушылар қағазға жазады	Оқушылар дискке жазады және желіде жариялайды
Анық, қолмен жазылған есеп	Кәсіби, қағазға басылған құжаттар
Оқушылардың ақпарат көздерін таңдауы шектеулі	Оқушылар жеке таңдау жасайды деп күтіледі
Оқушылар бір-бірінен жазбаны жасырады және мұғалімге ғана оқуға болады.	Оқушылар өз жұмыстарын редакциялау және тексеру кезінде пікір алмасады

Білім – тоқтаусыз, толассыз үрдіс. ХХІ ғасыр білімі адамның қызығушылықтарының дамуы, оның өзінің дамуы деп түсіну қажет. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында қолданылатын ақпараттық технологиялар білім алушылардың ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыруын, танымдық белсенділіктерін, білім сапасын жоғарылатуға көмектеседі. Ақпараттық технологиялардың бірі – интерактивті тақта, мультимедиялық және он-лайн сабақтар.

Сыныптағы жалғыз компьютер (қызметі) - уақытты тиімді пайдалану, аз уақытта көп «дүниеден» хабардар ету, пәнаралық байланыс, интернет желісін пайдалану, музыка тыңдау, білім алушыға тыңдалым жасау құралы, бордың рөлін «алмастыра алатын», тез арада бағалау, т.б. қасиеттерге ие. Жалпы компьютерді тек қана техникалық жағынан қамтамасыз ететін құрал ретінде ғана қолданып қоймай, оқушымен сұхбаттасатын таза білім «сақтаушысы» ретінде қабылдағанмыз жөн. Power Point бағдарламасымен білім алушылар талай жұмыс түрлерін көрсетіп келеді. Мысалы, оқытудың желілік технологиясының бірі – интернет желісін пайдалану білім алушының өз бетінше жұмысын басқару болып табылады. Сабақта, топтық жұмыста, жеке жұмыс түрінде қолайлы уақытта тиімді қолдану білім алушының белсенділігін, жауапкершілігін арттырып, нәтижелі түрде оқу үшін маңызды болмақ. Тез арада ақпарат алып, топпен бірлесіп талдау, ой елегінен өткізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар жоғары сынып білім алушылары үшін электронды поштаны пайдалану мұғаліммен тығыз байланысты орнатумен қатар, олардың көптеген оқу қызметін бақылауға, бағалауға мүмкіндік ашады. [3, 68-69 б.]

Келесі бір тиімді тәсіл- электронды оқулықтарды сәтті қолдану. Оқытуды электронды оқулықтардың көмегімен ұйымдастыру білім алушылардың білімін жетілдіруге, сабаққа деген қызығушылықтарын арттыруға көп мүмкіндік беріп отыр. Қағаз кітаптардан айырмашылығы - «жандандырылған» болып келуінде. Ол – компьютер экранында көрінетін жай ғана мәтін емес, білім алушыға керекті материалдарды өз бетінше меңгеруге, өзін-өзі тексеруіне, бағалауына және білім сапасын арттыруына таптырмас мүмкіндік.

Өз сабақтарымда Елбасының «Шығармашыл тұлға өзі үйрене жүріп, өзгені де үйрете алады» деген сөзді басты мақсатыма айналдыра отырып, білім алушыны дамушы тұлға ретінде жетілдіруге, дамытуға көңіл бөлемін. Кей әдіс-тәсілдерге тоқтала отырып, кез келген жұмыс түрлерінде ақпараттық технологияның мәні зор екендігін атап көрсеткім келеді.

1. Көркем шығармаға лингвистикалық талдау жасау тәсілі (соңында интерактивті тақтада дайын үлгілерімен салыстыртқызу);
2. Бала қиялына, фантазиясына ерік беру тәсілі (музыка арқылы, суреттер көрсету арқылы);
3. Проблемалық жағдаят тудыру тәсілі (үзінділер ұсыну арқылы);
4. Шығармашылық ситуация жасау тәсілі (ақын, жазушының өз даусын тыңдату, түрлі сауалдар қою арқылы) [2, 19-20 б.]

Қорыта келе, ақпараттық- коммуникациялық технологиялардың рөлі білім саласы үшін өте жоғары, себебі бұл арқылы мұғалім мен білім алушы әлемдік ақпараттармен байланысуға, ғылыми және шығармашылық жұмыстарын жетілдіруде әлемдік ақпарат кеңістігінде өздерінің білімдерін шыңдауға зор мүмкіндік алады. «Ұстаз үздіксіз ізденгенде ғана шәкірт жанына нұр құя алады» деп ұлт көсемі Ахмет Байтұрсынов айтқандай, жаңа ақпараттық технологиялар жетістігі –үздіксіз ізденіспен келетіні ақиқат.

Әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Бірінші (ілгері) деңгей. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2014
2. К.Ә.Қылышбаева «Әдебиет пәнін шығармашылықпен оқыту – Блум таксономиясының ұтымдылығы» Астана, 2012
3. Маленкова Е.С. Формирование информационно-грамотной личности на уроках/12 жылдық білім: ғылыми-әдістемелік журнал Алматы, 2006

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

*Нұркенова Мирамкул Мыржакыповна,
бастауыш сынып мұғалімі
№5 М.Әуезов атындағы орта мектеп
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация. В данной статье подчеркивается эффективность использования современных технологий обучения в начальной школе в продвижении знания учащихся, организации их деятельности и преимуществах новых методов.

Ключевые слова. Образование, ученик, учитель, обязанности, новые технологии, урок, квалификация, эффективность, формирование, способности, навыки.

Annotation. In this article, the effectiveness of using modern teaching technologies in primary school is illustrated by the advantages of new methods in organizing student learning activities.

Keywords. Knowledge, student, teacher, task, new technologies, lesson, qualification, efficiency, formation, abilities, skills.

Баланы болашаққа дайындау – бүгінгі күннің негізгі мәселесі. ХХІ ғасыр - ақпараттандыру ғасыры.

Қоғамды ақпараттандыру – мәдениеттің, білім мен ғылымның дамуына ықпал ететін шарттарының бірі болып табылады. Оқытудың ақпараттық технологиясы – білімді жаңаша беру мүмкіндіктерін жасау яғни, педагогикалық іс-әрекетті өзгерту, білімді қабылдау, білім сапасын бағалау, оқу-тәрбие үрдісінде оқушының жеке тұлғасын жан - жақты қалыптастыру үшін ақпараттық технологияның қосымшасы деп түсіну керек. Қазіргі мектеп мұғалімдерінің алдында тұрған басты міндет - оқушылардың шығармашылық білім дағдыларын қалыптастыру [1,47]. Бұл міндеттерді шешуде, әрбір орта мектептің бастауыш сатысында білім беруде оқу-тәрбие үрдісін жаңа технологияларға сай ұйымдастыру әрбір мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттігі туындайды.

Бастауыш мектепте қазіргі жаңа педагогикалық технологияларды пайдаланудың тиімділігі оқушылардың білімін арттыруда, іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыра алуымен байланысты. Ал, жаңа технологияны пайдалану міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейге жеткізеді. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін көтеру мен шығармашылық, педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда қазіргі педагогикалық технологияларды меңгерудің маңызы зор. Оқытудың жаңа технологиясы дегенде, «педагогикалық технология» деген ұғымды түсінуіміз керек. Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі-оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру.

Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып, сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. Педагогикалық технологияның тиімділігі:оқушы өздігінен жұмыс істеуге мүмкіндік алады, соған дағдыланады;оқушының жеке қабілеті анықталады;іштей бір - бірінен қалмауға тырысып, талпынады;тапсырманың күрделену деңгейіне сәйкес оқушының ойлау, орындау қабілеті артады;өзін - өзі тексеруге дағдыланады;мұғалім жекелеген оқушыларға көмектесуге мүмкіндік алады;орындау қабілетіне қарай бағаланады.

Мұғалімнің негізгі мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс - тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, оқу үрдісін дамыту.

Бүгінгі білім беру ісінің мақсаты – тек білім, білік дағдыларын меңгерту ғана емес, өзін - өзі дамытуға ұмтылатын, ақылды, алғыр, ой - өрісі кең, ақпарат көздерін өз бетімен қолдана алатын, қабілетті шәкірт тәрбиелеу. Жаңа технологияны жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, алдындағы шәкірттерін бағалауы ерекше орын алады. Бастауыш саты – бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамиды, қайталанбайтын кезеңі.

Сондықтан бастауыш мектеп – оқушыны тұлға етіп қалыптастырудың алғашқы баспалдағы.

Елбасы Жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» – деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз. Қазіргі мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, жаңа инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді [2,11].

Білім беру мен білім алудағы жаңа тәсілдердің бірі - сыни тұрғысынан ойлау. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп тұжырым жасауға бағыттау. Өз бетімен және бірлесіп, шығармашылық жұмыс жасау. Бұл әдістің тиімділігі сабақ барысында оқушылар топтық жұмыс барысында тез шешім қабылдауға, логикалық ойлауға, тақырып аясында өз ойларын дамытуға дағдыланыды. Мысалы, мен өзімнің тәжірибемнен айтар болсам, сабақ барысында оқушыларым топтық жұмыс жасағанда, аталған технологияның инсерт, болжау, миға шабуыл әдістерін сәтті қолданудамын. Оқушыларым қазіргі таңда топпен, жұппен жұмыс атқара біледі. Өз ойларын ашық, нақты және сыни тұрғыдан ойлай біледі. Оқушыларымның сабаққа деген қызығушылықтары артып, сыныптың білім сапасы көтерілді. Егер де жаңа технология элементтері сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

Бастауыш мектепте қазіргі ақпараттық технологиялар төмендегі бағытта қолданылып отыр:

- мұғалімнің сабақ жоспарын, конспект жазу, көрнекі – әдістемелік құрал дайындау, оқушылардың өткен материалды меңгеруін тексеру.
- шығармашылық елестету, жағдайға байланысты тез шешім қабылдау, қоршаған ортаны тану қабілеттерін дамытып, қалыптастыру үшін бастауыш сынып оқушылары үшін интеллектуалды дамыту туралы,
- ақпаратты алу және құрбыларымен, әріптестерімен ғаламтор арқылы қарым-қатынас жасау көзі; [3,9]

Қазақ тілі сабағында интерактивтік тақтамен жұмыс жүргізу технологиясындағы автономды түрде меңгеріп негіздеуіне мүмкіншілік береді. Интерактивтік тақта арқылы дидактикалық материалдармен қоса, неше түрлі

дыбыстарды оқушаларға естіруге болады мысалы: құстардың үнін, судың дыбысын т.б.түрлерін жасауға мүмкіндіктер болады.

Жалпы, жаңа технологияларды сабақ барысында қолдану жұмыстарының барлығы - мұғалімдердің бастуыш сыныптағы оқушының тұлғалы қабілеттерін айқындаудағы бірлескен және жеке іс-әрекеттерінің нәтижесі болары анық. Заман ағысына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері өзгеріп отыруы мүмкін. Бірақ, ең бастысы технологияларды тиімді, жүйелі қолдана білуіміз қажет. Міне осы мақсаттағы жұмысқа айрықша назар аударып, шығармашылық ізденіспен жұмыстар жүргізсек, жеміссіз болмайтыны белгілі.

Қорытындылай келе, бастауыш сыныпта жаңа ақпараттық технологияларды қолданудың маңызы өте зор. Күнделікті сабағымызда ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың өз бетінше танымдық қызметін, белсенділіктерін, жеке тұлға ретінде дамыта отыруға іскерлік пен дағдыларын қалыптастырып отыруға және барлық алған білімдерін іс жүзінде пайдалана білуге жетелейді. Ең алдымен мұғалім өзі үшін, оқушылар үшін сабақтың мақсатын анықтайды.

Әдебиеттер

1. Асқарбаев А., Жазыбаев М., Рахметова С. Бастауыш оқудың тиімділігін арттыру. – Алматы: Кітап,1995
2. Қалым Г.М.Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар // Педагогикалық альманах.2011, №1.
3. Жұмабаева Ә.Е. Бастауыш мектептегі сауат ашу кезеңінде үргізілетін тіл дамыту жұмыстарының әдістемесі.- Алматы: Ғылым,1994

ОТБАСЫНДАҒЫ ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

*Сабырбаева Аягоз Сейтхановна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Родина жалпы орта білім беретін мектебі ММ
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация. В статье подчеркивает важность формирования общегражданских позиций подрастающего поколения, поощряет учащихся к реализации общих гражданских ценностей. Воспитывая общечеловеческие ценности, мы развиваем добрую и благородную душу ребенка и прививаем им любовь к людям, к общечеловеческим ценностям.

Ключевые слова. ученик, общегражданский гуманизм, семейное воспитание, воспитание ребенка, духовное формирование.

Annotation. The article emphasizes the importance of the formation of civil positions of the younger generation, encourages students to implement common civic values. Educating universal values, we develop a good and noble soul of the child and inculcate a love for people, for universal values.

Keywords. student, General civil humanism, family education, upbringing of the child, spiritual formation.

Қазақстан Республикасының президенті Н.Ә.Назарбаев өзінің 2006 жылғы наурызда «Қазақстан - өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсаңында» атты Қазақстан халқына жасаған жолдауында: «Бізге экономикалық және қоғамдық жанару қажеттіліктеріне сай келетін осы заманғы білім беру жүйесі қажет» - деп атап көрсеткен болатын.

Қазақстан бүгінгі күні қарқынды дамыған заман талабына ілесу үшін болашақ ұрпаққа берілетін білім мен тәрбие саналы да, сапалы болатындай Отанымыздың жарқын болашағына қызмет ететіндей болуы керек. Елу елдің қатарына өткелі тұрған уақытта сапалы білім болуы қажет. Әрбір қоғам мүшесінің бойында біліммен қатар адамгершілік рухани қасиеттер орын алуы тиіс. Себебі, оқушылардың бойына жалпыадамзаттық құндылықтарды сіңіре отырып, ізгілікті ұрпақ қалыптастыра аламыз.

В.А.Сухомлинскийдің «Отбасы – адамның жақсылық жасауға үйренетін бірінші әлеуметтік ортасы» деген ойымен толықтай келісемін. Психиатрлар баланың нәрестелік кезеңінен 5-6 жасқа дейінгі кезеңдегі дамуының өте маңызды екенін баса айтады. Осы кезеңде бала ана жылуын толықтай сезіне алады. Бала туғанда ақ қағаздай болып туылады. Шимайды қалай салсақ, баланы да солай тәрбиелейтініміз айдан анық[1].

Отбасы шағын мемлекет. «Ұяда не көрсең ұшқанда соны ілесің» деген халық мақалы текке айтылмаған. Әрбір ата - ана өз перзентінің әдепті, саналы, иманды да ибалы, Отанының сүйікті және кішіпейіл азаматы болып жетілуін қалайды. Бала тәрбиесінің алтын қазығы-туған ұясы, өз отының басындағы тәрбиесі, тілі болып табылады. Ата - бабаларымыз бала тәрбиесіне аса қатты көңіл бөлген. Бала тәрбиесінде алғашқы ұстаз - ата-ана. Бала үшін үй ішінен, ата-анадан артық тәрбиеші жоқ. Адамгершілік, бауырмалдық, татулық, қайырымдылық, әдептілік, инабаттылық сияқты қасиеттер — жанұядағы тәрбие балаға сөзбен, теориямен дамымайды, үлкендердің үлгісімен сіңеді. «Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер», «Ата – бәйтерек, бала – жапырақ», «Ананың сүті – бал, баланың тілі - бал» дейді халық даналығы

Отбасы барлық уақытта да, өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбиесін шешуде үлкен мүмкіндіктерге ие болған. Қазіргі заманғы отбасының негізгі мәселелерінің бірі- өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбие мәселелерін шешудегі ерекшелігі - ата-ананың білімі және жалпы мәдени деңгейінің жоғары болғаны талап етіледі. Балалардың отбасыдағы тәрбиесі оның сол отбасы мүшелері арасындағы өзара қатынастардың қалыптасу мен дамуына септігін тигізетін адамдардың жақындығы, туыстық қатынастар, өзара бауырмалдық, тұрмыстық өмір. Отбасы тәрбиесінің артықшылығы да осы қатынастарда, оны тәрбиенің ешқандай да түрі алмастыра алмайды. Отбасы тәрбиесі туралы алғашқы педагогикалық түсініктер мен идеялар халық педагогикасында пайда болған. Педагогикалық ғылымның даму барысында отбасы тәрбиесінің мәселелері нақты ғылыми- теориялық және әдістемелік мазмұнға ие бола бастады. К.Д.Ушинский, Л.Н.Толстой, П.Ф.Лесгафт және басқалар балалар тәрбиесін ұйымдастыруда олардың даралық ерекшеліктерін, дене - күш және

психологиялық даму деңгейін ескеру керектігіне ерекше көңіл бөлген. Н.К.Крупская, А.С.Макаренко, В.А.Сухомлинский бала тәрбиесінің теориясын атап көрсеткен. Қазіргі зерттеушілердің еңбектерінде баланың отбасыдағы қарым-қатынасындағы қызмет әрекетін ұйымдастыру, салауатты өмір салтын құру, мектеп пен отбасы ара қатынасы т.б. мәселелері қамтылған. Ата - ананың баланың ақыл - ой дамуына әсері өте күшті. Бұл баланың тұлғалық дамуына ең бірінші және басым әсер етуші фактор және негізгі мінез-құлық үлгісі болып табылады. Балалардың махаббаты таза, риясыз. Олар өздерінің ата-аналарын бар жан-тәнімен жақсы көреді және оларға еліктейді. (кейбір келеңсіз мінез-құлықтарына). Кей-кейде балалар ата-аналарының тілін алмайды. Бірақта олардың мінез - құлықтарын, іс-әрекеттерін зер сала бақылайды. Бұл балаларға үлкен әсер етіп, ықпалын тигізеді. Олар ата-аналары өтірік айтып, алдап тұрса, екіжүзділік танытса, оны байқап қояды. Ата-аналар өз балаларына білім беруге, білім алуына жағдай жасауға талпынады. Бірақ оларды балаларының қандай білім алып жатқаны онша алаңдатпайды. Білім балаларға жалпы адамзаттық құндылықтарды игеруге, бойына сіңіруге қызмет етуі тиіс. Академиялық білім білім алушыға өмір сүру үшін табыс табуға үйретеді. Алайда, білім алушы тек қана өмір сүру үшін пайда табуды ғана көздемеуі керек. Білім білім алушыны өмірде кездескен қиыншылықтарға қарсы тұруға рухани, адами тұрғыда дайындауы керек.

Білім беруде жалпыадамзаттық құндылықтардың жоқ болуынан білім алушылардың бойында алаңдау, мазасыздық, үрейлену басым болып отыр. Отбасы және мектеп болып оқушылардың рухани жан дүниесін байыта білуіміз керек. Балаларға жақсы әдеттерді үйрете отырып, өзге жанның жағдайын сезіне және түсіне білуге қалыптастыра алсақ, өзіндік орны бар адам екенін сезіндіре аламыз. Жалпы адамзаттық құндылықтарға баулу арқылы сыйластыққа, сүйіспеншілікке толы ізгі жанды қалыптастыра аламыз. Балалардың бойына сүйіспеншілік нәрін себе білсек, оғаш қылықтарға бармай дұрыс әрекет жасайды. Дұрыс әрекет жасаған баланың жан дүниесінде тыныштық орнайды. Тыныштық бар жерде ешқашанда қиянат жасалмайды [2].

Жалпы адамзаттық құндылықтар арқылы тәрбие беру – рухани азғындықтан шығудың ең басты жолы. Осы орайда бүгінгі таңдағы мектептерде жүргізілетін тәрбиенің өзіндік басты мақсаты да осында айқындалып, бағыты белгіленуі қажет. Сондықтан, қазіргі тәуелсіз елімізде ғасырлар бойы халқымыздың ұлттық санасынан орын алған адамгершілік құндылықтарды, яғни ізгілік, қайырымдылық, адалдық, әділдік, қарым-қатынас сияқты қасиеттерді, қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланыстырып, жеткіншек ұрпақты тәрбиелеудің қайнар бастауы деп қарастыруға болады. Яғни, «тәрбиесіз қоғам, қоғамсыз тәрбие өмір сүрмейді» деген заңдылыққа сүйене келе, өскелең ұрпақтың бойына қоғам талабына сай адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруды мақсат еткен тәрбие процесі ғана уақытпен үндесіп, қоғам мен тәрбиенің өзара байланысын түзеді.

Әдебиеттер

- 1.Сухомлинский В.А. Балаға жүрек жылуы.- Москва: Наука,1974
- 2.Нұрышева Г.Ж. Адам өмірінің философиялық мәні.- Алматы:Кітап,2001

ПРИМЕНЕНИЕ ИКТ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

*Шалдыбай Акерке Ибадилдакызы
Учитель русского языка и литературы
Средняя общеобразовательная школа №4
г. Аркалык, Республика Казахстан
Shaldybaya@mail.ru*

Аннотация: Жұмыс орыс тілі мен әдебиет сабақтарында ақпараттық технология арқылы берілетін білім оқу материалын жүйелі беруге, ақпаратты көруге, есте сақтауға, қатысымдық тұрғыдан меңгеруге, тілдік қатынасты игеруге мүмкіндік береді. Кез - келген пәнді оқытуда ұстаздарға қойылатын басты талап - жаңа технологиялық әдістерді қолдана отырып, оқушыларға сапалы білім беру бүгінгі күн талабынан туындап отыр. Орыс тілі сабағында АКТ-ны үздіксіз пайдалану үлкен мүмкіндіктер береді. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы оянып, жан-жақты ізденушілігін арттырады. Шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Бұл жұмыс орыс тілі мен әдебиет сабақтарында, арнайы курста пайдалануға болады.

Кілттік сөздер: ақпараттық технология, білім сапасы, қызығушылық, шығармашылық, мүмкіндіктер.

Abstract: Work in the Russian language gives the opportunity to systematically transmit the educational material provided by information technology, to see, memorize, to communicate, to learn the language. The main requirement for teachers in any discipline is the use of modern technology, and the quality of education is a challenge for today's students. Continuous use of ICT in the Russian language gives a lot of opportunities. Students' interest in the subject wakes up and increases their diverse search. Develops creative abilities.

This work can be used in Russian lessons, special courses.

Keywords: information technology, quality of education, interest, creativity, opportunities.

Введение. Счастлив человек, который утром с радостью идет на работу, а вечером с радостью возвращается домой. Надо ли говорить, какое важное место в жизни каждого из нас занимает профессиональная деятельность. В ней – источник достоинства, возможность реализовать свои разнообразные способности, личностный потенциал, она дает широкий круг общения

В последние годы одной из актуальных тем развития образования в нашей стране становится повышение профессиональной компетентности педагога. Это обусловлено, прежде всего, тем, что в условиях рыночной экономики возрастают требования к профессиональной подготовке специалистов во всех сферах трудовой деятельности человека. Что определяет степень профессионализма педагога, уникальность его творческого «Я»? Только постоянно развиваясь, он может соответствовать требованиям времени

и профессии, а в чём – то даже опережать их. Древнекитайский мыслитель Конфуций (551-479) говорил: «Кто постигает новое, лелея старое, тот может быть учителем». Школьное образование – сложный, многоплановый процесс формирования личности учащихся, подготовки их к труду, к самостоятельной жизни. Для достижения этой цели необходим поиск новых форм и методов обучения каждому творчески работающему педагогу.

Основы внедрения ИКТ в учебный процесс как средство повышения учебной мотивации. Глобальное внедрение компьютерных технологий во все сферы деятельности, формирование новых коммуникаций и высокоавтоматизированной информационной среды стали началом преобразования традиционной системы образования и первым шагом к формированию информационного общества.

На фоне единого информационного пространства возникла потребность обучать школьников с применением новых информационно-коммуникативных технологий, которые дают богатейшие возможности для развития личности ребенка. Грамотное, обоснованное использование ИКТ способствует повышению эффективности качества обучения и сформированности ключевых и предметных компетенций школьников. ИКТ – мощный педагогический инструмент в руках учителя, им надо владеть и широко использовать на своих предметных уроках. Достоинства использования ИКТ можно свести к двум группам: техническим и дидактическим. Техническими достоинствами являются: быстрота, маневренность, оперативность, мультимедийные функции. Дидактические достоинства интерактивных уроков – создание эффекта присутствия («Я это видел!»), у учащихся появляется ощущение подлинности, реальности событий, интерес, желание узнать и увидеть большее. Внедрение ИКТ в практику работы учителя осуществляется по следующим направлениям: 1. Создание презентаций к урокам. 2. Работа с ресурсами Интернета. 3. Использование готовых обучающих программ. 4. Разработка и использование собственных авторских программ. Для учителя компьютер – это уже не роскошь – это необходимость. Ведь именно сейчас у учителя появилась возможность совместно с учениками погрузиться в яркий красочный мир познания, не только силой, но и используя ресурсы ИКТ.

Великий педагог К.Д. Ушинский писал: «Если вы входите в класс, от которого трудно добиться слова, начните показывать картинки, и класс заговорит, а главное, заговорит свободно....». Со времен Ушинского картинки явно изменились, но смысл этого выражения не стареет. Да и мы с вами можем сказать, что урок, включающий слайды, презентации, электронные энциклопедии вызывают у детей эмоциональный отклик, в том числе и самых инфантильных или расторможенных. Экран притягивает внимание, которого мы порой не можем добиться при фронтальной работе с классом.

Одной из наиболее удачных форм представления учебного материала к урокам можно назвать создание мультимедийных презентаций. Презентация сочетает в себе динамику, звук и изображение, т.е. те факторы, которые наиболее долго удерживают внимание ребенка. Мудрое изречение гласит: «Я услышал – и забыл, я увидел – и запомнил». По данным ученых, человек

запоминает 25% услышанного и 33 % увиденного и более 50% того, что он видит и слышит одновременно. Таким образом, облегчение процесса восприятия и запоминания информации с помощью ярких образов – это основа любой современной презентации. Спектр использования возможности ИКТ в образовательном процессе достаточно широк. Однако, работая с детьми, мы должны помнить заповедь: «Не навреди». Передо мной встала проблема: как повысить познавательный интерес учащихся на уроках русского языка и литературы, используя информационно - коммуникативные технологии, ведь, с одной стороны, необходимо дать прочные знания по русскому языку в рамках школьного курса и сформировать у них навыки практической грамотности. С другой стороны, необходимо приобщить своих учеников к информационной культуре.

Уроки с использованием ИКТ - это, на мой взгляд, один из самых важных результатов инновационной работы в школе. Практически на любом школьном предмете можно применить компьютерные технологии. Важно одно – найти ту грань, которая позволит сделать урок по – настоящему развивающим и познавательным. Использование информационных технологий позволяет мне осуществить задуманное, сделать урок современным. Использование компьютерных технологий в процессе обучения влияет на рост профессиональной компетентности учителя, это способствует значительному повышению качества образования, ведет к решению главной задачи образовательной политики.

Ожидаемые результаты обучения:

- развитие межпредметных связей;
- формирование компьютерной грамотности;
- развитие самостоятельной работы учащихся на уроке;
- формирование информационной культуры, творческого стиля деятельности учащихся;
- подготовка учащихся к использованию информационных технологий и других информационных структур в образовании; реализация индивидуального, личностно – ориентированного подхода.

Применение ИКТ на уроках русского языка и литературы. За время работы у меня сложилась своя система использования информационных технологий на разных этапах урока в зависимости от типа занятия. При знакомстве с новым материалом на уроках русского языка я использую электронное сопровождение в виде презентации, в которой могут быть отражены основные понятия, схемы, алгоритм применения орфографического или пунктуационного правила. На уроках закрепления часто использую цифровые образовательные ресурсы по русскому языку: электронные тренажеры, с помощью которых учащиеся могут не только применить свои знания в процессе практической деятельности, но и увидеть свой результат. На уроках контроля использование компьютерных тестов позволяет организовать проверочную работу, при которой ученик не только получает отметку, но и анализ всего хода выполнения работы (количество правильных и неправильных ответов, на какие правила была допущена ошибка, какой материал необходимо

повторить). Использование тестов помогает не только экономить время учителя, но и дает возможность учащимся самим оценить свои знания, свои возможности. Использование тестов помогает не только экономить время учителя, но и дает возможность учащимся самим оценить свои знания, свои возможности. Информационно – коммуникационные технологии работают на конкретного ребенка. Ученик берет столько, сколько может усвоить, работает в темпе и с теми нагрузками, которые оптимальны для него.

Быстро проверить знания учащихся позволяет работа с текстами. Для этого на одном слайде появляется текст, в котором пропущены орфограммы, пунктограммы или допущены ошибки. После выполнения работы учащиеся проверяют свой текст по предложенному слайду и выставляют оценки.

Данный вид работы удобен тем, что учащиеся сразу видят свои ошибки, исправляют их и получают оценки. Кроме этого, учащиеся сами создают презентации по заданным лингвистическим темам.

На этапе контроля знаний, умений, навыков компьютерный контроль знаний имеет существенные преимущества по сравнению с традиционным.

Преимущества состоят в следующем:

- осуществляется индивидуализация контроля знаний;
- повышается объективность оценки;
- ученик видит детальную картину своих недоработок;
- оценка может выдаваться не только по окончании работы, но и после каждого вопроса;
- на процедуру оценивания затрачивается минимальное количество времени.

При использовании разнообразных форм контроля (тесты, самоконтроль, взаимоконтроль, рейтинговый контроль) компьютер помогает учителю в управлении учебным процессом, выдает результаты выполнения учащимися контрольных заданий с учетом допущенных в теме ошибок и затраченного времени. Важным этапом урока является **домашнее задание**. В качестве домашнего задания каждый желающий может получить индивидуальное задание: составить мини- презентацию по теме урока (теория, практика), тест или создать проблемную ситуацию. В этом случае автором выступает сам ученик. Так, в процессе изучения темы «Односоставные предложения» ученик составил презентацию – тест, которая позволила в начале урока повторить типы односоставных предложений. Построение схем, таблиц в презентации позволяет экономить время, более эстетично оформить материал. Задания с последующей проверкой активизируют внимание учащихся, формируют орфографическую зоркость. Использование кроссвордов, иллюстраций, рисунков, различных занимательных заданий, тестов, воспитывают интерес к уроку, делают урок более увлекательнее.

Использование средств ИКТ эффективно не только на уроках русского языка, но и на уроках литературы. Привлечение большого иллюстрированного материала, использование аудио - и видеосопровождений делают уроки литературы яркими, содержательными. Чаще всего на уроках литературы использую показ презентаций, проигрывание музыкальных композиций, просмотр видеофрагментов и видеофильмов.

При проведении традиционного урока применяю отдельные видеофрагменты, которые позволяют увидеть героя в определенной ситуации. Например, при изучении поэмы Н.В. Гоголя «Мертвые души» просматриваем фрагмент «Семья Манилова» из кинофильма «Мертвые души», который позволяет визуально представить образ героя.

Использование ИКТ на уроке литературы связано с музыкой, которая позволяет создать нужный эмоциональный фон для литературной гостиной. На уроках обобщения и повторения предлагаю кроссворды, тексты по фольклору, творчеству писателей. Одним из оптимальных и доступных для меня средств использования ИКТ на уроках литературы является создание презентации. Она служит наглядным материалом, оживляя ход урока, пробуждая интерес к литературным произведениям, позволяя образно представить жизнь и личность писателя. При этом презентация служит как основной формой проведения урока (несет значительную часть информационной нагрузки), так и дополнительной (играет роль наглядного пособия или опорного конспекта).

Наиболее часто презентации использую на уроках изучения биографии писателя. Данные работы обычно представляют набор изображений: портретов, фотографий писателей, мест, связанных с их жизнью и творчеством, а также несут краткую информацию об основных этапах их жизни и литературной деятельности. Уроки с использованием ИКТ воспитывают чувство прекрасного, расширяют кругозор учащихся, позволяют за ограниченное время дать обширный литературоведческий материал.

Здоровьесберегающие требования к учебным занятиям с использованием компьютерных средств. Перенасыщение урока ИКТ - вред не только здоровью учащихся, но и их знаниям. При разработке урока с использованием компьютерных технологий уделяется особое внимание заботе о здоровье учащихся. ИКТ должны выполнять определенную образовательную функцию: помочь ребенку разобраться в потоке информации, воспринять ее, запомнить, а ни в коем случае не подорвать здоровье. Компьютеризация должна касаться лишь той части учебного процесса, где это необходимо. Для этого я провожу с учащимися различные физкультминутки, упражнения для глаз.

Результативность. Использование ИКТ на уроках русского языка и литературы в течение нескольких лет привело к таким результатам, как:

- повышение интереса к предмету;
- качественное изменение контроля за деятельностью учащихся, создание ситуации «успеха для каждого ученика»;
- умение школьников работать с информацией, развитие коммуникативных способностей;
- развитие творческих способностей учащихся, формирование навыков исследовательской деятельности.

Для меня, как учителя, использование ИКТ в обучении – это профессиональный рост.

Заключение. Использование ИКТ в учебном процессе увеличивает возможности постановки учебных заданий и управления процессом их выполнения. ИКТ позволяют качественно изменить контроль деятельности

учащихся, обеспечивая при этом гибкость управления учебным процессом. Компьютер способствует формированию у учащихся рефлексии. Обучающая программа дает возможность обучающимся наглядно представить результат своих действий. Таким образом, методически оправданное использование ИКТ на уроках русского языка и литературы в сочетании с традиционными формами организации учебной деятельности развивает познавательные навыки, творческие способности учащихся, формирует у школьников умение работать с информацией, развивает коммуникативные способности, создает благоприятный психологический климат на уроках.

Я уверена, что ИКТ на уроках русского языка и литературы, как и на любых других уроках, не только возможны, но и необходимы. Мы живем в информационном обществе, в котором тот, кто владеет информацией, владеет миром. Но самое главное, о чем надо помнить всегда: нельзя останавливаться на месте, надо ставить новые цели и стремиться к их достижению, потому что это основной механизм развития личности как ученика, так и учителя.

Литература:

1. Вильямс Р. Компьютеры в школе. – М., 2005.
2. Журавлев А.П. Языковые игры на компьютере. - М., 2005.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования/ Под ред. Е.С. Полат и др. – М.: Академия, 2010.
4. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. – М.: Школа – Пресс, 2011.
5. Емельянова М.Л., Коршунов С.В. Из опыта создания и использования обучающей компьютерной программы по русскому языку // Русский язык в школе.

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНОВ ЖӘНЕ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІ

*Абдуллина Ардақ Әмірханқызы
магистр, АрқМПИ доценті*

*Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Annotation: The collection of works submitted by the folk teacher Ahmet Baitursynov to amateurs of literature is systematically presented in the article. Ahmet Baitursynov's poetry, literary research and poem «Er Sain» and «23 zhoktau» were analyzed. These works by Ahmet Baitursynov will remain as an eternal treasure for students and lovers of general literacy.

Keywords. Folk teacher, literature lovers, essays, poems, articles, eternal treasure.

Аннотация. В статье для любителей литературы представлен сборник работ национальным учителем А.Байтурсиновым. Были проанализированы стихи А.Байтурсинова, его литературно – научные исследования и стихотворение «Ер Сайын» и «23 жоктау».

Ключевые слова. Народный учитель, литература, сочинение, стихи, статья, вечные сокровища.

Қай халықтың болса да өзінің бастауы - ауыз әдебиетінен басталатыны анық. Халқымыздың ауыз әдебиетіне тән көркемдік ерекшеліктері мен жиналу заңдылықтары бар. Аталмыш әдеби мұраларымызды жинақтауда біз, Ахмет Байтұрсыновтың қосқан қомақты еңбегіне ерекше тоқталуымыз қажет.

Ахмет Байтұрсыновтың 1998 жылы тойланған 125 мерейтойында тәуелсіз қазақ елінің тұңғыш президенті Нұрсұлтан Назарбаев: «Ахмет Байтұрсынов – қазақ халқының ар – ождан», - деп жоғары бағалаған еді. Осынау тарихи тұлғаның ғылыми, көсемсөздік, ақындық мұрасы бүгінгі күні толықтай оқырман қолына тиді. Көп томдық Ахмет Байтұрсынұлы шығармаларының қай томдығында қандай шығармалары топтастырылып, ғалымдарға, қоғам қайраткерлеріне, ұстаздарға, студенттерге және жалпы әдебиет сүйер қауымға ұсынылғанын жүйелеп ұсынуды жөн көрдім.

Ахмет Байтұрсынұлының шығармалар жинағының бірінші томдығына өлеңдері, әдеби – ғылыми зерттеулері топтастырылған. Ақын, аудармашының ең басты әдеби туындылары: «Қырық мысал» мен «Маса», «Қазақтың бас ақыны», «Әдебиет танытқыш» кірген. Мұхтар Әуезов Ахмет Байтұрсынұлының елу жылдығында: «...«Қырық мысал», «Маса», «Қазақ» газетінің ... қан жылаған қазақ баласына істеген еңбегі, өнер –білім, саясат жолындағы қажымаған қайраты – біз ұмытсақ та тарих ұмытпайтын істер болатын» - деп бағалаған - ды. «Әдебиет танытқыш» алдымен сөз өнері жүйелі талданады. Қазақтың бас ақыны – Абай Құнанабайұлы туралы тебірінді Ахаң... Шығармалар жинағының екінші томдығы – «Оқу құралы» кітабынан тұрады. «Ахмет Байтұрсынұлы бұл оқулықты тіл маманы Телжан Шонановпен бірлесіп жазған. Кезінде араб әріпінен басылған кітап, тұңғыш рет қазақ әріпімен басылып отыр.

А.Байтұрсыновтың Телжан Шонановпен ынтымақта жазған «Оқу құралы» жастарға үйретері көп, меңзері мол танымдық мақалалардан құрылған. Мысалы: «Ойнап сөйлесең де, ойлап сөйле», «Ақыл жас ұланнан, жүйрік тай – құланнан», «екпей егін шықпас, үйренбей білім жұқпас»... Берілген мақалдар балалардың ұғымына жеңіл, тез жатталады[1,117]. Үшінші кітапта «Тіл – құрал» оқулығынан тұрады. Оқулықты шығарушылардың алғы сөзі берілген. Ахмет Байтұрсыновтың өмірі мен қызметі туралы тілші – ғалым Рабиға Сыздықованың көлемді ғылыми еңбегі осы кітаптан орын тепкен. «Тіл – құрал» оқулықтарына жан – жақты шолу жасалады.

Методика мәселелері төңірегінде қазақ мұғалімдері үшін «Баяншы» сөйлеу, оқу, жазу тілін жұмыс тәжірибесі арқылы танытқан – «Тіл жұмсар» кітаптары берілген. Жалқылау, жалқылаулы – жалпылау, дыбыстарды жіктеу туралы әдістер әңгіме болады.

Теоретик Ахмет Байтұрсынұлы таза ғылыми зерттеулермен шектелмей, оқулықтар да жазған ғалым ғой. Бұл кітапта осы сөзіміздің айғағындай оның ғылыми еңбегі «Тіл – құралмен» жан – жақты танысуына оқушыларымыздың толық мүмкіндігі бар.

А.Байтұрсынұлының шығармалар жинағының төртінші томы филология ғылымдарының докторы А.Ісімақованың «Ахмет Байтұрсынұлы – қазақ әліпбиінің атасы ьәм кемңгер көсемсөзші» алғысөзімен ашылып, ғалымның әліппелері мен

мақалалары берілген. Әліппелер айдарымен: қазақша алифба «Оқу құралы», жаңа құрал «Әліп – би», сауатсыз үлкендер үшін «Сауат ашқыш» топтасқан.

А.Байтұрсынұлы балалардың ана тілінде сауат алуына арналған алғашқы әліппелер жазған, қазақ тілінің грамматикасын жасаған ғалым, ұлт баспасөзінің негізін қалаушы. Кітапқа сол жылдары өзекті мәселелерді көтерген мақалалары топтастырылған. Қазақ ұлтының ұлағатты ұстазы Ахаңның ғибратты еңбегі тілді дамытуда әлі де тындырары көп болмақ. Бес томдық шығармалар жинағының соңғы томы – бесінші кітапқа А.Байтұрсынұлының жинақтаған «Ер Сайын» жыры мен «23 жоқтау», мақалалары топтастырылған. Кітап жинақты құрастырушы ғалым Айгүл Ісімақованың «Ахмет Байтұрсынұлы – қазақ халқының ар – ожданы» аталатын алғы сөзімен ашылған.

«Ер Сайын» жыры әйгілі орыс ғалымы, Шоқанның досы Г.Н.Потанинге тарту ретінде ұсынылған. Қазақ тарихының төрт жүз жрын қамтитын «23 жоқтау» жырларына көркем тіл мен мұнды зар әуені жымдасқан. Ел тарихын, ерлердің азаматтық өнегелі істері жырланған. Қаз дауысты Қазыбекті, Абылай хан дүниеден өткенде айтылған жоқтау, басқа да халықтық көркем сөз қорын толтыратын жоқтаулар топтастырылған. Бесінші кітапқа Ахмет Байтұрсыновтың: «Еленбей келген еңбектері», «Жаңа табылған туындылары» кірген.

Ахмет Байтұрсынұлы – қоғам қайраткері, ақын, қазақ тіл білімі мен әдебиеттануының реформаторы. Халқымыздың біртуар перзенті, «Алашорда» үкіметінің негізін қалаушылардың бірі – Ахаңнан мол әдеби, ғылыми мұра қалған. Солардың дені сараланып, сұрыпталып осынау көп томдық жинаққа кірген. Мәскеудегі Шығыс халықтарының кіндік баспасынан 1926 жылы шыққан. Жинақ Ахмет Байтұрсынұлы мен Әлихан Бөкейханұлының құрастырып, 23 жоқтауды жинақтауымен шыққан. Жинақты Шәңгерей Бөкеевтің «Сыршы» атты жоқтау өлеңімен ашады.

Ахмет Байтұрсынұлы «Бастырушыдан» деп аталатын кіріспесөзінде былай деп атап өтеді, «тіл көсемдері» тілді безеп, жолға, жөнге салып, жүйесін айырып өстіреді: «...Ел аузындағы тіл дегенімізде, мені үлгі - өрнек етіп аламыз? Әрине, осындай жоқтауларды, жұмбақтарды, өлеңдерді, ертегілерді, тағы осындайларды...»

Жоқтаулар жинағы Мамайдың шешесі Қараүлектің «Мамай батыр» жырымен ашылады.

Қарадан туып хан болдың,
Ерлігің мен билігің,
Он сан атты ноғайға,
Көрсен күнде таң болдың,
Жаяуларға жол болдың,
Аттыларға тіл болдың.
Өлдің, Мамай, күл болдың.
Күл ұшырған жел болдың
Иманың болсын жолдасың!..[2,77]

Жинақтаушы берген түсінікте: Мамай – Едіге бидің нәсілінен, он алтыншы ғасырда өмір сүрген ноғайлының батыры, - деп таныстырылған. Қаз дауысты Қазыбек бидің қызы Қамқаның жоқтауы берілген.

Сусыны қанар қазақтың,
Ағар бұлақ суалды.
Сіз осылай болды деп,
Естіген қалмақ қуанды...[2,114]

Кеңгірбай биге, Кенесары – Наурызбай батырларға, Әбдіғапарға арналған жоқтауларда тіл байлығы көрінеді, салт – дәстүр, ел тарихына қатысты әңгіме болады. Абайдың баласы Әбдірахманды жоқтаған өлеңі де жинаққа кірген. Төлебайды жамағатының жоқтауында:

Жылама деп айтады,
Өсиеті молданың.
Бұрын – соңды ажалдан,
Қалары жоқ бәнденің.
Қосқанынша құдайым,
Қош – аман бол, алғаным!
Ризалықпен күйелік
Құданың басқа салғанын.
Нұрға толып қабірің,
Жолдас болсын иманың.
Кәдірің өтіп күн сайын,
Көзімнің жасын тыймадым! – деп тербенді қазалы

жанның жамағаты [2,124].

Төлебайға қатысты жоқтауларды шығарған Қарпық ақын. Үмбетейден Таңбай мен Қасқатай бір туысқан. Таңбайдан Шошақ, одан Байтұрсын, оның ұлы Ахмет. Қошқарбайдан Қожырбай, одан Шолақ, одан Қарпық ақын туады. Бұл – жоқтауларды жинақтаушылардың түсінігі. 23 жоқтау Әбдіғапар Жанбосынұлына арналған жоқтау. Әбдіғапар 1916 жылғы Торғайдағы халық көтерілісін басқарушылардың бірі. Торғай елі оны хан сайлаған. Ұзын Қыпшақ Әбдіғапар 1920 жылы дүние салады. Жоқтаулар тілі көркем, ырғақты келуімен қатар ел тарихы, билер, батырлар тарихына құрылған. Жоқтаулар жинағы ел тарихының төрт жүз жылын қамтып тұр.

Ахмет Байтұрсынұлы әдебиетші ретінде халық әдебиеті үлгілерін зерттеп, кітап етіп бастырған да ғалым. Ол 1923 жылы Мәскеудің «Күншығыс» баспасынан халық жыры «Ер Сайынды» жеке кітап етіп шығарып, әйгілі орыс ғалымы Шоқан Уалихановтың досы Григорий Николаевич Потаниннің туғанына 80 жас толуына орайтарту етіп сыйлаған. Г.Н.Потанинге Ахмет Байтұрсынұлы жазған арнау өлеңі былай басталады:

Атақты Сібір ұлы қарт Потанин!
Ер сүйсе сендей сүсің Ел – Отанын.
Қазақсың, қалмақсын деп алалау жоқ,
Отаның тең көресің барша жанын.
Қазаққа Потаниннің аты ардақты,
Ямыштың біліп отыр қанша шалын?!.[3,97]

Мәскеу, 1923. «Ер Сайын».

Жыршылар аузынан алып, өңдеп өткеруші – Байтұрсынұлы Ахмет. «Ер Сайын» бұрынғы халық аузында сақталған жырларша былайша басталады:

Бұрынғы өткен заманда,
Дін мұсылман аманда,..
Бес намазын қоймаған,
Бір құдайды ойлаған.
Қара басы хан болған,
Байлығы жұртқа аң болған.
Малы Алашқа таң болған,
Бозмұнай атты бай болған,..

Қатыны қартаяды, байда бала болмайды. Құлдарынан қорлық көреді. Бозмұнай бай бір Аллаға жалбарынады, мінажат жасайды. Әкесі жетпістен асқанда, анасы елуге келгенде Алла тағала қолдап олар ұлды болатын болады.

Ұлдың дүниеге келуінің де көп қиындықтары да жырда келісті жырланады. Қобыланды Ер Сайынға:

Алла ашсың жолыңды,
Ұзын қылсың қолыңды.
Танып жүргін, ие балам.

Оның менен солыңды!- дегендей ақ батасын береді [3,144].

Сайынның ел қамқоры болып өсуіне ақ жол тілейді. «Ер Сайын» жырын өңдеп, саралап, кітап етіп бастырып Ахмет Байтұрсынұлының «Қазаққа Потаниннің аты ардақты», - деп тапсыруы бізді ризашылық пен мақтаныш сезіміне бөлентіп отыр. Орыс ғалымы, жиһангер, фольклоршы, түркі, моңғол халықтары тарихын зерттеуші, қаламгер Потанин Омбыдағы кадет корпусында Шоқан Уалихановпен бірге оқыған, айнымас досы. Қазақтың ауыз әдебиеті, салт – дәстүрін зерттеген ғалым, саяхатшы. Батыс Моңғолия, Тува елдерінде ғылыми зерттеу жұмыстарында болған. «Қазақтың соңғы Ханзадасының киіз үйінде», «Қазақтардың және алтайлықтардың аңыздары, аңыз әңгімелері және ертегілері» еңбегі оның түркі, моңғол ғылымына қосқан үлкен үлесі. Хакім Абай, оның інісі Халиулла Өскенбаев туралы да жазған. Ал, Ахмет Байтұрсынұлы мен Міржақып Дулатұлы болса Григорий Николаевич Потанинге (1835-1920ж.ж.) өлең арнаған.

Біз едік қадірі жоқ ұл әкеге,
Көп жатқан мешел болып көлеңкеде,
Әл бітіп, жаңа ғана аяқ басып,
Ілдік біз де жетіп мерекеге.
Тойыңа шашу алып шаттанамыз,
Білдіріп жүрек лебін Герекеңе...

«Алдына Алаш тарту ұсынған Григорий Николаевичті» «А.Б.» қазақы құрметпен «Гереке» деп сыйлайды, құрметтейді[3,158]. Қазақтың жыр жауһарларының бірі «Ер Сайынды» Алаш атынан ұсынады. «Орамал тон болмаса да жолға жарар» деп тарту өлеңін арнайды. Қыр баласы – Әлихан Бөкейханов болса жырға соңғы сөз жазады. Қыр баласы екі ерт «Григорий Николаевич Потанин» атты ғалымның өмір жолынан мол дерек берген естелігін жазған. Әлихан Бөкейханов болса сол естеліктерін: «Қазақты туғанындай жақсы көрді. «Бейшарасың» деп қазаққа қорған болды. Өз ғұмырында қылған жұмысы, жүріп тұрған мінезі анық әулиенің ісіндей», - деген сөздермен қорытындылайды.

Демек, қазақтың қос арысының кереметтей тарту сыйына, арнау сөздеріне ие болған Г.Н.Потанинмен біз де мақтанамыз, оның Алаш тарихына қосқан еңбегін құрмет тұтамыз, Ахмет Байтұрсынов пен Әлихан Бөкейхановтың орыс ғалымына деген ыстық ықыластарына қайран қаламыз.

Алаш арысы, Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының ауыз әдебиетінде қалдырған - бұл еңбектері студент жастарға, жалпы әдебиет сүйер қауымға айырықша, мәңгілік қазына, әрі мәдени мұра болып қала бермек.

Әдебиеттер

1. Байтұрсынов А. Ақ жол. Өлеңдер мен тәржімелер, мақалалар және әдеби зерттеулер.- Алматы: Жалын, 1991.-469б.
2. Байтұрсынов А. Шығармалары. Өлеңдер, аудармалар, зерттеулер.- Алматы: Жазушы, 1989.-319б.
3. Байтұрсынов А. Көп томдық шығармалар жинағы. - Алматы: Алаш. 6 том: Ер Сайын. 23 жөқтау, мақалалар. -200б.-228б.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ АДАПТИВНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Абилхаиров Оразхан Есенбаевич

Ст. преподаватель кафедры ФКиС

Аркалыкский государственный педагогический институт им.И.Алтынсарина

Коркитбаев Серик Ебралиевич

Руководитель клуба «Кожаный мяч» ЦДО

Аркалык, Казахстан

Андатпа: Мақалада болашақ мұғалімдердің дене тәрбиесіндегі педагогика негіздерін зерттеу құрылымында бейімделудің қазіргі заманғы теориясының негізгі ережелері қарастырылады. Спортшылардың зерттеу материалдары бойынша заманауи спорт түрлеріне тән физикалық жүктемелер бойынша бейімделу процесінің ерекшеліктері көрсетілген.

Түйінді сөздер: Бейімделу, дене белсенділігі, төтенше жағдайлар, бәсекелестік.

Annotation: The article discusses the main provisions of the modern theory of adaptation in the structure of the study of the foundations of pedagogy by future teachers in physical education. On the material of examinations of athletes features of the course of adaptation processes under physical loads, characteristic of modern sports are shown.

Keywords: Adaptation, physical activity, extreme conditions, competitive activities.

Адаптивная физическая культура (далее - АФК) является областью общей физической культуры. Основной целью АФК является максимально возможное развитие жизнеспособности человека, имеющего устойчивые отклонения в состоянии здоровья, за счет обеспечения оптимального режима

функционирования отпущенных природой и имеющихся в наличии (оставшихся в процессе жизни) его телесно-двигательных характеристик и духовных сил, их гармонизации для максимальной самореализации в качестве социально и индивидуально значимого субъекта [1].

В зависимости от потребностей лиц с ОВЗ и инвалидностью выделяют следующие компоненты адаптивной физической культуры.

Адаптивное физическое воспитание (образование) – вид адаптивной физической культуры, удовлетворяющий потребности человека с ограниченными возможностями здоровья в его подготовке к жизни, бытовой и трудовой деятельности, в формировании положительного и активного отношения к адаптивной физической культуре.

В процессе занятий адаптивным физическим воспитанием формируется комплекс специальных знаний, жизненно и профессионально необходимых двигательных умений и навыков, развиваются основные физические и психические качества, повышаются функциональные возможности различных органов и систем, развиваются, сохраняются и используются в новом качестве оставшиеся в наличии телесно-двигательные характеристики. Основная цель адаптивного физического воспитания состоит в формировании у занимающихся осознанного отношения к своим силам, твердой уверенности в них, готовности к смелым и решительным действиям, преодолению необходимых для полноценного функционирования субъекта физических нагрузок, а также потребности в систематических занятиях физическими упражнениями и в осуществлении здорового образа жизни в соответствии с рекомендациями валеологии.

В процессе активного адаптивного физического воспитания, которое должно начинаться с момента рождения ребенка или с момента обнаружения той или иной патологии, первостепенное внимание уделяется задачам коррекции основного дефекта, сопутствующих заболеваний и вторичных отклонений, выработке компенсаторных механизмов осуществления жизнедеятельности, если коррекция не удастся, профилактической работе.

Именно здесь огромное значение приобретают так называемые межпредметные связи, когда в процессе занятий физическими упражнениями осуществляется освоение умственных, сенсорно-перцептивных, двигательных действий и понятий, происходит умственное, нравственное, эстетическое, трудовое и другие виды воспитания.

Очень важен этот компонент адаптивной физической культуры и в случае приобретенной патологии или инвалидности, когда человеку приходится заново обучаться жизненно и профессионально важным умениям и навыкам (ходьбе на протезах, пространственной ориентации в случае потери зрения и т.д.).

Адаптивный спорт – компонент адаптивной физической культуры, удовлетворяющий потребности личности в самоактуализации, в максимально возможной самореализации своих способностей, сопоставлении их со способностями других людей; потребности в коммуникативной деятельности и социализации.

При многих заболеваниях и видах инвалидности адаптивный спорт является практически единственной возможностью удовлетворения одной из главных потребностей человека-потребности в самоактуализации, поскольку профессионально-трудова, общественно-политическая и другие виды деятельности оказываются недоступными.

Содержание адаптивного спорта направлено прежде всего на формирование у инвалидов высокого спортивного мастерства и достижение ими наивысших результатов в его различных видах в состязаниях с людьми, имеющих аналогичные проблемы со здоровьем.

Основу адаптивного спорта составляет соревновательная деятельность и целенаправленная подготовка к ней, достижение максимальных адаптационно-компенсаторных возможностей на доступном биологическом уровне, совершенствование индивидуальной спортивной техники за счет сохраненных функций. Подготовка к соревнованиям рассматривается как лечебно-педагогический процесс, где в оптимальном соотношении задействованы лечебные и педагогические средства, обеспечивающие реализацию физического, интеллектуального, эмоционально-психического потенциала спортсмена-инвалида, удовлетворяющие эстетические, этические, духовные потребности, стремление к физическому совершенствованию.

Адаптивный спорт развивается в настоящее время преимущественно в рамках крупнейших международных паралимпийского, специального и сурдолимпийского движений [2].

Основная цель адаптивного спорта заключается в формировании спортивной культуры инвалида, приобщении его к общественно-историческому опыту в данной сфере, освоении мобилизационных, технологических, интеллектуальных и других ценностей физической культуры.

Адаптивный спорт как социальное явление можно сравнить с лакмусовой бумажкой, позволяющей дать объективную оценку реализуемой в обществе аксиологической концепции отношений к инвалидам и лицам с отклонениями в состоянии здоровья: действительно ли инвалиды воспринимаются как равные, имеющие право на самостоятельный выбор пути.

Адаптивная двигательная рекреация — компонент (вид) адаптивной физической культуры, позволяющий удовлетворить потребности человека с отклонениями в состоянии здоровья (включая инвалида) в отдыхе, развлечении, интересном проведении досуга, смене вида деятельности, получении удовольствия, в общении.

Содержание адаптивной двигательной рекреации направлено на активизацию, поддержание или восстановление физических сил, затраченных инвалидом во время какого-либо вида деятельности (труд, учеба, спорт и др.), на профилактику утомления, развлечение, интересное проведение досуга и вообще на оздоровление, улучшение концентрации, повышение уровня жизнестойкости через удовольствие или с удовольствием.

Наибольший эффект от адаптивной двигательной рекреации, основная идея которой заключается в обеспечении психологического комфорта и заинтересованности занимающихся за счет полной свободы выбора средств, методов и форм занятий, следует ожидать в случае ее наполнения оздоровительными технологиями профилактической медицины.

Основная цель адаптивной двигательной рекреации состоит в принятии личностью инвалида проверенных исторической практикой мировоззренческих взглядов Эпикура, проповедовавшего философию (принципов гедонизма, в освоении инвалидом основных приемов и способов рекреации.

Характерными чертами являются свобода выбора средств и партнеров, переключение на другие виды деятельности, широта контактов, самоуправление, игровая деятельность, удовольствие от движения.

Для инвалидов адаптивная двигательная рекреация - не только биологически оправданная саморегулируемая двигательная активность, поддерживающая эмоциональное состояние, здоровье и работоспособность, но и способ преодоления замкнутого пространства, психическая защита, возможность общения, удовлетворения личных интересов, вкусов, желаний в выборе видов и форм занятий.

В случае приобретенной инвалидности или тяжелого заболевания адаптивная двигательная рекреация может и должна стать первым этапом, первым шагом в направлении снятия (преодоления) стресса и приобщении к адаптивной физической культуре (адаптивному физическому воспитанию, адаптивному спорту и др.).

Адаптивная физическая реабилитация — компонент (вид) адаптивной физической культуры, удовлетворяющий потребность инвалида с отклонениями в состоянии здоровья в лечении, восстановлении у него временно утраченных функций (помимо тех, которые утрачены или разрушены на длительный срок или навсегда в связи с основным заболеванием, например, являющимся причиной инвалидности).

Основная цель адаптивной физической реабилитации заключается в формировании адекватных психических реакций инвалидов на то или иное заболевание, ориентации их на использование естественных, экологически оправданных средств, стимулирующих скорейшее восстановление организма; в обучении их умениям использовать соответствующие комплексы физических упражнений, приемы гидровибромассажа и самомассажа, закаливающие и термические процедуры и другие средства (Су-Джок акупунктура и т.п.).

В отдельных нозологических группах инвалидов, преимущественно с поражением опорно-двигательного аппарата, лечение движением не заканчивается в медицинском стационаре, а продолжается всю жизнь на основе самореабилитации [3].

Креативные (художественно-музыкальные) телесно ориентированные практики адаптивной физической культуры — компонент (вид) адаптивной физической культуры, удовлетворяющий потребности человека с отклонениями в состоянии здоровья (включая инвалида) в самоактуализации, творческом саморазвитии, самовыражении духовной сущности через движение, музыку, образ (в том числе художественный), другие средства искусства.

Безусловно, творческий аспект присутствует во всех перечисленных компонентах (видах) адаптивной физической культуры, однако именно здесь он является главной, ведущей целью, самой сущностью данного вида АФК. Именно в креативных телесно-ориентированных практиках единение духовного

и телесного начал человека в процессе занятий физическими упражнениями является обязательным, неизменным атрибутом деятельности, без которого она в принципе не может существовать.

Основной целью креативных (художественно-музыкальных) телесно-ориентированных практик необходимо считать приобщение инвалидов и лиц с отклонениями в состоянии здоровья к доступным видам деятельности, способным обеспечить им самоактуализацию, творческое развитие, удовлетворение от активности; снятие психических напряжений («зажимов») и, в конечном счете, вовлечение их в занятия другими видами адаптивной физической культуры и в перспективе-профессионально-трудовую деятельность.

Экстремальные виды двигательной активности — компоненты (виды) адаптивной физической культуры, удовлетворяющие потребности лиц с отклонениями в состоянии здоровья в риске, повышенном напряжении, потребности испытать себя в необычных, экстремальных условиях, объективно и (или) субъективно опасных для здоровья и даже для жизни.

Основной целью экстремальных видов двигательной активности является преодоление психологических комплексов неполноценности (неуверенности в своих силах, недостаточное самоуважение и т.п.); формирование потребности в значительных напряжениях как необходимых условиях саморазвития и самосовершенствования; профилактика состояний фрустрации, депрессии; создание у инвалидов и лиц с отклонениями в состоянии здоровья ощущения полноценной, полноценной жизни.

Перечисленные виды (компоненты) адаптивной физической культуры, с одной стороны, носят самостоятельный характер, так как каждый из них решает свои задачи, имеет собственную структуру, формы и особенности содержания; с другой, — они тесно взаимосвязаны. Так, в процессе адаптивного физического воспитания используются элементы лечебной физической культуры с целью коррекции и профилактики вторичных нарушений; рекреативные занятия — для развития, переключения, удовлетворения потребности в игровой деятельности; элементарные спортивные состязания. Многие спортсмены-инвалиды проходят последовательный путь от физической реабилитации в условиях стационара к рекреативно-оздоровительному спорту и спорту высших достижений [4].

Если для здорового человека двигательная активность является естественной потребностью, реализуемой повседневно, то для инвалида — это способ существования, объективные условия жизнеспособности. Она дает независимость и уверенность в своих силах, расширяет круг знаний и общения, меняет ценностные ориентации, обогащает духовный мир, улучшает двигательные возможности, повышает жизненный тонус, физическое и психическое здоровье, следовательно, открывает возможности позитивного изменения биологического и социального статуса.

Таким образом, адаптивная физическая культура в целом и все ее виды призваны с помощью рационально организованной двигательной активности как естественного стимула жизнедеятельности, используя сохраненные функции, остаточное здоровье, природные ресурсы и духовные силы, максимально

реализовать возможности организма и личности для полноценной жизни, самопроявления и творчества, социальной активности и интеграции в общество здоровых людей.

Список литературы:

1. Теория и организация адаптивной физической культуры: учебник История, организация и общая характеристика адаптивной физической культуры /Под общей ред. проф. С.П. Евсеева. – М., 2005. – 296.
2. Частные методики адаптивной физической культуры: Учебное пособие /Под ред. Л. В. Шапковой., 2009. — 464 с.
3. Мовкебаева З.А. Роль высших учебных заведений в модернизации процесса образования лиц ограниченными возможностями в развитии// Вестник КазНПУ имени Абая (Серия «Специальная педагогика». - № 1-2 (28-29). – 2012. – С.34.
4. Мовкебаева З.А., Оралканова И.А. Включение детей с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс. Учебное пособие. – Алматы: ИП «Сагаутдинова М.Ш.», 2014. – 236 с.

ЕРЕКШЕ ОҚЫТУДЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ИНКЛЮЗИВТІ ЖӘНЕ АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДЫҢ БАҒЫТТАРЫ

Абилхаиров Оразхан Есенбайұлы
аға оқытушы

Құлтанов Дастан Теміржанұлы
аға оқытушы

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық қ., Қазақстан

Кауханова Махаббат Сагидоллаевна
аға оқытушы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана, Қазақстан

Аннотация: Инклюзивное образование предполагает включение детей с особыми образовательными потребностями независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей в общеобразовательную среду, устранение всех барьеров для получения качественного образования, социальной адаптации и интеграции в социуме.

Ключевые слова

Инклюзия, инклюзивное образование, профессиональная компетентность, ограниченными возможностями развития.

Annotation: Inclusive education involves the inclusion of children with special educational needs, regardless of their physical, mental, intellectual, cultural, ethnic, linguistic and other characteristics in the general educational environment, the removal of all barriers to quality education, social adaptation and integration in society.

Key words: Inclusion, inclusive education, professional competence, limited development opportunities.

Елде инклюзивті білім беруді дамытудың маңызды бағыты – білім беру процесінде инклюзияның кіріктірілуіне ғылыми-әдістемелік қолдау көрсету және инклюзивті білім беруді нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету мен білім беру саясатына өзгеріс енгізу болуы тиіс.

Елдердің әрқайсысы білім берудің жан-жақты, кіріктірілген моделін құруды мәлімдейтін жеке кіріктіру моделдерін жүзеге асырады.

Соңғы жылдары шет елдерде «кіріктіру» түсінігінің орнына «енгізу» (inclusion) түсінігі пайда болды. «Инклюзивті білім беру» түсінігі ерекше қажеттілігі бар оқушыларды өз құрдастары оқитын мектептерде оқыту формасын ұсынады. Енгізу ерекшелікке және нәсілшілдік, жынысына қарай басқадан артықшылығына және т.б. сенімділік сияқты әлеуметтік ауруларға қарсы күресті білдіреді. Енгізу оған мұқтаж болған, қандай формада болмасын оған қажетті қолдау кепілділігін қамтамасыз етуді білдіреді.

Азаматтық қоғам, өз кезегінде, қоғамдық қатынастар жүйесінде ізгілік пен толеранттылықты бекітуге мүмкіндік беретін адамдарды қорғау құқығы бойынша әлеуетті жүзеге асыра алады.

Екінші жағынан, қоғам қабылдау стереотипін психологиялық сияқты материалды- техникалық (пандустардың, көтергіштердің, жабдықталған туалеттердің, жарықтық және дыбыстық сигналдардың, Брайл шрифіндегі жазбалар, естімейтін және жартылай естімейтіндер үшін ұжымдық және жеке қолдануға арналған дауыс күшейткіш құралдары, көрмейтіндерге арналған оқыту кешендері және т.б. болуы,) жағынан да жеңе отырып, инклюзивті білім беруге дайын болуы қажет[1].

Әрбір баланың мектеп жүйесінің талаптарына сәйкес болуы немесе сәйкес болмауына қарамастан, оқушыны сыйлау және оның жеке даралығын қабылдауды қамтамасыз ететін инклюзивті білім беру идеясының Қазақстан Республикасында таралуы педагогтардың құзыреттілігіне жаңа талаптарды туындататыны заңды. Заманауи педагогтарға, ең алдымен мектеп мұғалімдеріне қойылатын талаптар жаңа қызметтерді орындаумен байланысты: дене немесе интеллектуалды мүмкіндігі шектелген балалар болсын, қалада немесе ауылда тұратын әр түрлі әлеуметтік топтағы балалар болсын немесе басқа да әр түрлі білім беру топтарымен жұмыс істеуге болатын технологияларды өздігінен, шығармашылық түрде және адекватты таңдау мен қолдану қабілеті.

Білім беруді реформалау жағдайында ағымдағы әлеуметтік-педагогикалық үрдістерді түсінетін жаңа тұжырымдамалық ойлау жүйесі бар педагогтарды дайындау қажеттілігі туындап отыр. Жұмысы тек дені сау балаларға ғана емес, сонымен қатар әр түрлі әлеуметтік факторларды, жақын айналадағыларының және әлеуметтенуінің ерекшеліктерін есепке ала отырып дамуында түрлі ауытқулары бар балаларға бағытталған жоғары білікті мектеп мұғалімдері аса қажет. Бұл жағдайдың маңыздылығы халықаралық және отандық құқықтық құжаттарда айқындалған. Мысалы, «Дүниежүзілік мүгедектік туралы баяндамада» инклюзивті білім беруді дамытуда жалпы білім беретін педагогтың арнайы дайындығы шешуші мәнге ие екендігі бекітілген .

Берілген құжатта «Мемлекеттік жалпы мектеп мұғалімдерінің арнайы оқытылуы олардың сенімділігін нығайтып, мүгедек балаларды оқыту дағдыларын жақсартуы мүмкін. Инклюзия қағидалары мұғалімдерді дайындау бағдарламаларына ендірілуі және мұғалімдерге инклюзивті білім беру саласында кәсіби білім мен тәжірибе алмасуға мүмкіндік беретін басқа да бастамалармен қосылуы керек» деп жарияланған [2].

Алайда, ұзақ уақыт бойы жүзеге асырылып келе жатқан мектеп мұғалімдерді даярлаудың дәстүрлі түрі көбіне дамуында ешқандай ерекшеліктері жоқ «қалыпты» балаға білім беруге бағыттауды қарастырады.

Сондықтан инклюзивті білім беруді тәжірибеде жүзеге асыратын мұғалімдер даму мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту үшін мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының талаптарын және оқу пәндері бойынша бағдарлама мазмұнын бейімдеуде қиналатыны, олардың даму ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін, қабілеттерін түсінбеуі, жекеленген оқытудың белгілі бір әдістемелерін қолдана алмауы, ерекше қажеттіліктері бар балалар мен қалыпты балалар арасында тұлға аралық қарым-қатынасты орната алмауы және т.б. білмеуі бұл заңды құбылыс. Бұның себебі, инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істейтін педагогикалық кадрларды даярлау көбінесе оқушыға қажетті кәсіби құзыреттілігінің барлық жүйесін қалыптастырмай, инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындықтың жеке элементтерінің дамуы негізінде жасалады.

Инклюзивті білім беру жағдайындағы мұғалімді даярлау ерекшелігі білім беру үрдісінің нәтижесі білім мен дағдылар жүйесі емес, басты құзыреттер жиынтығы болатын құзыреттілік ыңғай жасауға бағытталуы керек.

Негізгілері ретінде академиялық құзыреттер (жаңа білімдерді алуға қабілетін анықтайтын); әлеуметтік-тұлғалық құзыреттер (мемлекет пен қоғамның идеологиялық, адамгершілік идеалдарын сақтау қабілеті); кәсіби құзыреттер (проблеманы, міндеттерді қою, оны шешу жолдарын анықтау, жопарларды жасау және оларды педагогикалық әрекеттің әр түрлі салаларында орындау) бөлуге болады.

Құзыреттілік (competentia – лат.) – бұл өнімді іс-әрекет үшін белгілі бір заттар және процестер аясына қатысты қажетті білім мен әдістер жиынтығы; бұл – білім беру даярлығына қойылатын алдын ала берілетін талаптар (норма).

Түйінді құзыреттер – жағдайды адекватты түсінуге, адамның жеке өмірінде және кәсіби әрекетінде жоспарланған нәтижелерге жетуге мүмкіндік беретін әрекеттің жалпы (әмбебап) мәдени жасалған әдістері.

Шеберлік, – кәсіби әрекетті сапалы, шығармашыл орындау, жеке әрекет стилінде тұлғаның қалыптасқан кәсіби маңызды сапаларының интеграциясы.

Принцип (лат. principium – бастама, негіз) – қандай да бір теория, оқудың, ғылымның негізгі, бастапқы ережесі.

Кәсібилендіру – кәсіби әрекетті білікті орындауға қажетті мамандыққа кіріспе және оны игеру, кәсіби өзін өзі анықтау, кәсіби тәжірибе жинау, тұлғаның қасиеттері мен сапаларын дамыту.

Кәсіби құзыреттілік – мамандықты жоғарғы деңгейде меңгеруді қарастыратын және кәсіби әрекетпен байланысты әр түрлі жағдайларда еркін бағдарлауға негіз болатын тұлғаның жеке әрекетінің, кәсібиліктің құрылымында интегралды сипаттамасы.

Кәсіби даярлық немесе оқыту – кәсіби білім, іскерлік және дағдылар жүйесін меңгеру, тұлғаның кәсіби маңызды сапаларын қалыптастыру, болашақ мамандыққа қызығушылығы мен икемділігі.

Кәсіби ұмтылыстарын қалыптастыру – өзінің индивидуалды-психологиялық ерекшеліктерін есепке ала отырып тұлғаның мамандықты саналы түрде таңдау.

Инклюзивті білім беру барлық балалардың, соның ішінде денсаулығында мәселелері және қоғамға әлеуметтік бейімделуінде қиындығы бар балалардың да сапалы білімге тең қолжетімділік құқығын қамтамасыз етеді.

2020 жылға дейінгі білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында ел мектептерінде (мектепте педагог-психологтың, балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың, арнайы жеке техникалық және теңгеруші құралдардың болуы және т.б.) ерекше қажеттілігі бар балаларды оқыту мен тәрбиелеудің тең қолжетімділігін қамтамасыз ету міндеті қойылған [3].

Ерекше қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беретін мектепке қосу үдерісі көптеген елдердің білім беру саясатының жетекші бағыты болып табылады және білім беру жүйесі ұйымдарында қарапайым құрдастарымен бірге осындай балаларды оқыту процесі табысты өткенін көрсетеді.

Қазіргі уақытта біздің елде арнайы қажеттілігі бар балалар үшін дамыту мен оқытуға арналған қажетті жағдай жасалған, арнайы білім беру жүйесінде психологиялық-педагогикалық қолдаумен қоса, балалардың даму бұзылыстары (есту, көру, сөйлеу, ақыл-ой, қимыл-қозғалыс аппараттары) түрлеріне сәйкес, арнайы мектептерде де іске асуы мүмкін әлеуметтік қызметтің сегіз түрі көрсетіледі.

Осы мектепте балалар дамуында өздеріне ұқсас мәселелері бар балалардың ортасында болады, барлық қажетті көмекті алады, сондықтан, мектептер арнайы құрал-жабдықтармен, техникалық құралдармен жабдықталған, медициналық қолдаумен, дайындалған кадрлармен, оқу-әдістемелік материалдармен және бағдарламалармен қамтамасыз етілген.

Сегіз түрлі мектептің жетеуінде (ақыл-ой бұзылысы бар балаларға арналған мектептерден басқасы) балалар мемлекеттік стандартқа сәйкес білім алады. Кеңестік жүйедегі арнайы білім беру мұрасы ретінде, арнайы білім берудің бұл ерекшелігі біздің елде де сақталған.

Қарастырылып отырған санаттағы мектеп оқушыларының көп бөлігі олардың табысты оқуы үшін әлі қажетті жағдай жасалмаған жалпы білім беру жүйесіне қосылған. Жалпы білім беретін мектептерде құрамына ДМШ балалар кіретін білім алушыларға арқашан да арнайы білім беруде оқитын балаларға осындай қолдауды ұйымдастыру міндеті қойылды. Соның нәтижесінде, арнайы қажеттілігі бар балалармен педагогикалық жұмыс тәжірибесін арнайы білім беру жүйесінен жалпы білім беру жүйесіне ауыстырудың қажеттілігі туралы қорытынды шығарылды.

Инклюзивті білім беру мамандарының пікірінше дәл осы жұмыс біздің елдегі инклюзивті білім беруді дамытудағы бағыттардың бірі болуы тиіс. Ол екі бөлек дәстүрлі қызмет ететін арнайы және жалпы білім беру жүйесін жақындастыруды, жалпы білім беретін педагогтер мен дефектологтардың серіктестігін, білім берудің арнайы ұйымдарына жалпы білім беру жүйесіндегі инклюзивті процестерді дамыту бойынша ресурстық орталықтар қызметін тапсыруды талап етеді.

Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың негізгі бағыттары ретінде, келесілерді бөліп көрсетуге болады:

- арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың нормативтік-құқықтық және ұйымдастырушылық-экономикалық негізі мен механизмдерін жетілдіру;
- инклюзивті білім беруді дамытудың әдіснамалық, оқу-әдістемелік негізін жетілдіру;
- білім алушыларды жекелеген түзету-педагогикалық және әлеуметтік-психологиялық қолдауды іске асыру, білім алушыларға мектептік қауымдастықтың маңызды және белсенді қатысушысы болуына мүмкіндік беретін жайлы білім беру ортасын құру, өзі-өзі бағалауға, оқуға және әлеуметтенуге уәждемені арттыру;
- қолжетімді «кедергісіз орта» құру және білім алушыларды теңгерушілік құралдармен қамтамасыз ету, инклюзивті білім беруді іске асыратын білім беру ұйымдарын кадрлық қамтамасыз етуді жақсарту;
- ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың келешекте мамандықты меңгеруде техникалық және кәсіптік, жоғары білім беру деңгейіндегі оқуын жалғастыру үшін жағдай жасау;
- ерте диагностикалау және балаларды ерте жастан түзету-педагогикалық қолдаудың тәсілдері мен әдістерін әзірлеу;
- инклюзивті және арнайы білім беру саласында қолданбалы ғылыми зерттеу жүргізу;
- арнайы қажеттілігі бар мектепке дейінгі жастағы балалардың инклюзивті білім беруге тең қол жетімділігін қамтамасыз ету механизмін әзірлеу;
- арнайы педагогика бойынша білікті кадрлар даярлау;
- оқыту сапасына мониторинг жүргізу, кіріктірілген балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету;
- инклюзивті білім беруде кәсіптендіруге бағыттаумен білім беру деңгейлері арасындағы сабақтастыққа қол жеткізу.

Жалпы білім беретін мектептердегі инклюзивті үдерісті сүйемелдеу дегеніміз инклюзивті тәжірибені жүзеге асыратын әр түрлі ұйымдардың пәнаралық өзара әрекеттестігінің көпдеңгейлі бір-біріне бағынышты жүйе болып табылады. Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық жұмысты кең мағынада қарастыру керек, себебі, міндетті түрде оның адресаты тек балалар ғана емес, педагогтар, ата-аналар және олармен байланысатын басқа да ересектер болады.

Инклюзивті мектептерде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру – бұл, ең алдымен, даму мүмкіндігі шектеулі балалардың актуалды жағдайы және жақын даму перспективалары тұрғысынан баланың психологиялық-педагогикалық статусын жүйелі түрде қадағалау, балаларды нәтижелі оқыту мен дамыту, нақты бір баланың оқыту, сөйлесу психикалық күйінің проблемаларын шешу үшін әлеуметтік-педагогикалық жағдай жасау. Сонымен қатар, жалпы білім беретін үдерісте даму мүмкіндігі шектеулі балаларды нәтижелі педагогикалық қолдау, оларды қоғамда әлеуметтендіру білім беру үдерісіне қатысушылардың, ең алдымен, мектеп мұғалімдерінің даму мүмкіндігі шектеулі баламен жұмыс істеуге қажетті білім мен құзыреттілік болған жағдайда ғана жүзеге асады.

Жалпы білім беретін үдерісте даму мүмкіндігі шектеулі баланы оқыту мен тәрбиелеу барысында әр түрлі мамандар мен мектеп мұғалімдерінің өзара әрекеттестігінің спецификасы болып білім беру үдерісіне барлық қатысушылардың мұғалім-дефектологтың жетекшілігімен өзара тығыз әрекеттесуі және білім беру, тәрбиелеу мен түзету міндеттерін бірігіп шешу болып табылады.

Қазақстан Республикасы халықаралық қоғамдастықтың мүшесі бола отырып, халықаралық Конвенциялар мен Декларациялардың негіз қалаушы принциптерін толық қолдайды: Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы, Мүгедектердің құқықтары туралы декларация, Ақыл-есі кем адамдардың құқықтары туралы декларация, Бала құқықтары туралы Конвенция, Мүгедектер үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ететін стандартты ережелер.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес адам құқықтары саласындағы негізгі халықаралық құжаттарда елдегі барлық балалардың білім алуға тең құқықтар қағидаты көзделеді.

Балалардың білім алуға құқықтарының кепілі Қазақстан Республикасының Конституциясында, «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы», «Білім туралы», «Мүмкіндіктері шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы», «Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарында бекітілген [4].

Бағдарламада барлық балаларды, соның ішінде дамуында мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру кеңістігіне қосудың қажетті нормативтік-құқықтық негіздерін құруға ықпал ететін іс-шаралар анықталған.

Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамытудың нормативтік-құқықтық базасы мынадай бас постулатқа негізделген: барлық білім алушылар үшін олардың тұратын жері бойынша білім беру ортасын білім алушының жеке-дара ерекшеліктеріне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделуін қамтамасыз ететін педагогикалық тәсілдеме негізінде тең білім алу мүмкіндіктерін қамтамасыз ету.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы (II бөлім) Қазақстан дамуының Жаңа кезеңіндегі біздің ішкі және сыртқы саясатымыздың аса маңызды 30 бағыты белгіленген «Қазақстан-2030 стратегиясы» (Астана, 2007 жылғы 28 ақпан) <http://online.zakon.kz/>

2. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. №1118 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы. –Астана: Ақорда, 2010 жылғы 7 желтоқсан. www.nkaoko.kz/documents/law_of_education/
3. Қазақстан Республикасында 2015-2020 жылдарға арналған инклюзивті білім беру жүйесін дамыту бойынша іс-шаралар кешені Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің бұйрығымен бекітілді (19.12.2014 жылғы № 534) <http://online.zakon.kz/>
4. ҚР 2014 жылғы 3 шілдедегі № 228-V ҚРЗ «Дене шынықтыру және спорт туралы» Заңы (16.11.2015 ж. өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).<http://online.zakon.kz/>

ПРОЗАДАҒЫ ЖАН-ЖАНУАРЛАР БЕЙНЕСІНІҢ СИМВОЛИКАСЫ

*Айдарова Гулжан Кенжекейовна
аға оқытушы, магистр
Aidarova_1969@mail.ru*

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация. В статье рассматривается символическое значение животного мира в художественной прозе. Анализируется рассказы Г.Мусрепова «Жизненный поход» и «Песня о соколе».

Ключевые слова: Проза, изображение, персонаж, миф, тема.

Annotation. This article reveals the symbolic meaning of animal world in poetic prose. G.Musrepov's stories «Kyran zhyru» and «Omir zhorygu».

Keywords: Prose, picture, character, myth, theme.

Ғабит Мүсіреповтің символикалық сарындағы әңгімелерінде күрескерлік романтикасы лирикалық әуенмен өрнектеледі. Символикалық сарындағы сондай туындылардың бірі – «Қыран жыры». Анималистік символиканы көркемдік тәсілде пайдалану әлемдік әдебиетте бар үрдіс. Бұл жерде Джек Лондонның «Ақ азу», Л.Толстойдың «Холостомер», сол сияқты А.Чеховтың көптеген туындыларын, М.Горькийдің «Сұңқар жырын» мысал етуге болады. Ұлттық әдебиетімізде М.Әуезовтің «Көксерегі» бірегей мысал.

Жалпы, жан-жануарлар әлемінің көркем әдебиетке тақырып болуы мифтік сана негізінде туындаған антропоморфизмді еске түсіреді. «Антропоморфизм-адамда болатын қасиеттерді затта, табиғат құбылысында, хайуанатта бар деп түсінетін түсінік». «Антропоморфизм-адам қасиеттерінің табиғат құбылыстарына, жануарлар мен өсімдіктерге, құдайларға тіленуі. Басқа да ежелгі халықтар сияқты гректер де құдайларды ерекше күшке ие мызғымас көсемдер түрінде елестетті. Құдайлар ішеді, жейді, ұйықтайды, ұрлайды, жанжалдасады, соғысады, оларды ренжітуге болады, олар адамға тән сезімдерді бастан кешіреді. Құдайлардың адамдардан айырмашылығы-олардың мәңгі өлмейтіндігі» [4,23]. Антропоморфтік образдар поэтикалық суреттеулер барысында анимализммен біте қайнасты. «Анимализм жан-жануарлардың өзінің табиғи шеңберінде бейнелеуі» [8,95],-деп жазады орыс әдебиеттанушысы М.Энштейн. Әдебиеттегі жан-жануарлар бейнесі-өзінің табиғаты жағынан гуманистік сана-сезімнің жемісі. Бұл сөзімізге жоғарыда өзіміз атап өткен шығармалар дәлел бола алады.

Ғ.Мүсіреповтің «Қыран жыры» новелласында төрт қыран туралы сөз болады. Сол төрт қыранның мінез сипаттары әр түрлі адамдардың баламасы болғандай әсер қалдырады. Былайша айтқанда, символдық ауыстырулар түріндегі бейнелер. Мұндағы Сарбалақ-айрықша қайраттылық, ерекше мінездің иесі болып суреттеледі. Бір отбасының тауқыметін көріп отырған сарбалақ көзі ана қыранға түседі. Екінші қыран-тасқара да ана қыранға қарайлаған. «Тасқарада тәсіл көп сияқты. Орайы келсе-ақ жабыса кеткелі жүр. Бірақ, тәкаппар ұя басар жақындатар емес». [5,271]. Сарбалақ төртінші қыранмен жолығады. Ол-қарт қыран

«-Қанат қағысында мін жоқ, неге шеттеп жүрсің, ақсақал?

-Өкшелес буын, ойнына, бойыңа қараймын. Өзім ұшып жете алмаған биікті сендерге тілеймін.

Қыран мылжың болмасқа керек. Екі қыран бұл ойларын айтыспай ұғынысты...» [5,272]

Осы кезде сайыста жүрген Тасқара мақтанам деп бір қатерге ұрынып қалады. Ол кәрі бүркітке қыр көрсетеді. Кәрі қыран найзаларын тоса береді. Анау тайқып кетеді. Тасқара сөйтіп Ұябасар алғаш рет абыройдан осылай айырылады.

Өйткені аналық мырзалық, кеңдік, шыдамдылықты ұнатады. Ұябасар Тасқараны тастап кетті. Тасқара мінезі мен әрекеті қырандыққа жат. Енді Ұябасарға Сарбалақ қатарласқан. Екі қыран үлкен бір қарағайға жайғасады. Екеуінің арасындағы жауаптасу былайша өрбейді

«-Осыған ұя салсақ қайтеді?

-Менің ұяны сізбен бірге саларымды қайдан білдіңіз?

-Оны ертең көреміз де

-Қойыңызшы, қызық екенсіз...» [5,273]

Қырандар мінезін іс әрекеті мен жауаптасулары арқылы көрсете отырып, жазушы қанаттылар мекені болған биіктікті естен шығармайды. Бірақ, сол биіктікке лайықтысы да, лайықсызы да бар екені ескертіледі. Әртүрлі мінезге ие адамдар сияқты қырандар да әр қилы. Қырандарға ауыстырылған адами болмыспен мінез сипаттары арқылы автор адамшылық пен ізгілікті кесектік пен мәрттікті ишаралайды. Тасқара арқылы ұнамсыз мінез бен қылық тұспалданған.

«Кейін қаланған Тасқара да жетіпті. Күндізгі есек дәме үміті есінде екен. Ұябасарға жақын қонбақ еді, ол бір иығын қозғап қалды» сасқалақтаған Тасқара биігірек бұтаққа қонақтайды: «Жоғарырақ отырып алған соң аруақтанып кеткендей. Шен беріп, биік тұғырға отырғызсаң, қандай орынға болса да ұялмай-ақ отыра кететін сияқты, жараса кетемін деп ойлауы да мүмкін...» [5,273].

Тасқара мінезі осы қылығымен де айқындала түскен. Ал, данагөй ақсақал бейнесі көз алдымызға келетін кәрі қыранның қонақтауының өзі мәнді суретке бай: «Қарағай бастарын желімен жайқап кәрі қыран да келді. Оның жастарда не жұмысы бар, оңаша қонақтап жатыр. Белбеуін шешініп, тымағын сілкіп, күйбендеген қарт адам сияқты, оралымы азайған ауыр дене бірнеше бұтақты сындырып барып әрең тыншықты...» [5,273].

Тасқара мінезін ашуда автор тағы да бірнеше суреттеулерге орын берген. Соның бірі-Сарбалақтан таяқ жеуі. «Тәсілқой Тасқара жақыннан орап, табан астынан тап берді. Бірақ, тырнаққа тырнақ ілігер жерге келгенде тайқып кетті. Төмен сүңгиді, бұрылып кетеді. Ұябасардың тасасына қарай ұмтылады. Ойында қандай тәсіл қолдансаң да айып емес. Бірақ бар тәсілің бас сауға болса, оны қыран

көп көтермейді. Сарбалақ ызалана бастады. Тасқара тағы бір жақындай беріп, тайқып кеткенде, қанаттарын қиғаштай беріп, оң иығымен соғып кетті. Үстінен соқты. Иығы темірдей екен. Тасқара сол жақ қанатым үзіліп кетті ме деп қалды. Енді көтерілер шама жоқ, құлай төмендеп, әлдеқада төмпе үстінде суыр жеп отырған шал қыранның қасына кеп қонды» [5,274].

Ек қыран екі түрлі мінез. Нағыз қыран Сарбалақ пен табансыз Тасқара арқылы жазушы екі түрлі адамды сипаттағандай. Қырандар самғар биікке жазушылық қиялмен көз жебере отырып, сол әлемнің өзіне тән қыры мен сырын жердегі адам баласы өмірімен қатарластыра бейнелеу суреттеулер жүйесін түзген қаламгер шеберлігі символдары орнымен қолдана білуінен анық көрінген

Анималистік образдарды арқау еткен тағы бір туынды - «Өмір жорығы». Бұл новелла кейіпкері-балық. Алдыңғы новеллаға мекені көк аспан болған қырандар кейіпкер болса, бұл новеллаға су әлемінің тұрғындары арқау болған. «Күміс қылыштай жарқылдап, найзағайдай ағып келе жатқан атабалық-Көкқасқа осылай бір жүйткітін кезең таянып қалғанын бірталайдан бері сезінген еді» [5,259], - деген жолдардан басталады бұл новелла. Осы Көкқасқа айналасында өтіп жатқан теңіз тұңғиығындағы балықтар өмірін суреттеуде де жазушы терең мәнді символикаға сүйенген. Су астындағы балықтардың күнделікті тіршілігі поэтикалық өрнектермен бедерленіп, сол тірліктен өзгеше қалыптағы, яғни уылдырық төгіп, ұрпақ көбейту халіндегі Көкқасқа көңіл күйі суреттеу нысанына алынған. «Екі күн, екі түн тынбай жасалынған жорық әр жылда келіп, ұрық шашар өзеніне бұрылғанда таң жаңа ғана белдеулеп келе жатыр еді. Алда келе жатқан Көкқасқа атылып аспанға шығып, шолп етіп, қайта суға түсіп, ойнақтап кетті. Кейде орғып ортаға кіріп, әлі қатарды бұзбай келе жатқан аналықтарға:

Жеттік, тоқтаймыз, шаруаға кірісе беріңдер! - дегісі келгендей, көш тәрттібін өзі бұзып жіберді: жалғыз ол емес, енді барлық ата балықтар атылып-оршып су бетін астан-кестен етіп жүр.» [5,264].

«Қыран жыры» новелласында қырандардың балапандарын баулуы, биік кеңістікке ұшырауы шабытпен бейнеленсе, «Өмір жорығы» новелласында балықтардың уылдырық төгіп, ұрпақ өрбітуі суреттелген. Екі новеллада да ұрпақ мәселесі қозғалған. Адамзат өмірінің ең маңызды мәселесі-ұрпақ жалғастығы болса, осы мәселені көркемдік кеңістікте табиғаттағы құстар мен балықтар тіршілігі негізінде бейнелей отырып, қаламгер қазақ прозасында жаңа ізденіс арнасына түрен салған. «Өмір жорығы «Қыран жыры» әңгімелері терең ойлы сөз шеберінің қолынан шыққан бөлек туындылар. Бұлар барлық адамзат атаулыға ортақ ізгі мақсат-ұрпақтар сабақтастығын түйіндеп берген терең мағыналы символикалық кемел шығармалар. Бастан аяқ салихалы ойға, философиялық толғаныстарға негізделген бұл әңгімелердің кім-кімге де берер ғибратты тағылымы, эстетикалық нәрі мол. «Мәңгілік өмірді лайықты түрде жалғастыру үшін табанды күреске, жалынды жігерге баулитын өршіл, өміршең идея-аталған шығармалардың зергерлікпен өрілген негізгі арқауы.

М.Әуезовтің «Көксерегі», С.Сейфулиннің «Қызыл аты» сияқты шығармаларындағы символикалық көркемдік дәстүрді өзіндік өрнекпен, суреткерлік айқын қолтаңбамен жалғастыра отырып, жаңа биікке шығарған «Өмір жорығы», «Қыран жыры» қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанрының классикалық үлгілері болып табылды» [7,10], - деп жазады әдебиет зерттеушісі Ә.Нарымбетов.

О.Бөкей шығармаларындағы антропоморфтік бейнелер туралы сөз қозғасақ, алдымен тұтастай табиғаттың жанды кейіпкерге айналуын, содан соң <<Кербұғы>>, <<Бура>> әңгімелерін ауызға аламыз. Антропоморфтік түсінік мифтік сананың бірінші сатысына тән. <<Ең көне мифтерде жанды-жансыз табиғаттың бірлігі, адам мен табиғаттың теңдігі туралы түсініктер айқын көрініс береді. Осы ұғымдардың нәтижесінде адам өзін қоршаған табиғаттан, жан-жануардан бөлмейді>> [4, 171]. Адам мен табиғат арасындағы теңдік заңы әр түрлі мифтік түсініктерге негіз болғаны анық. О.Бөкей шығармаларында табиғат пен адам арасындағы қайшылықтар адамзатты қасіретке, рухани құлдырауға апаратыны поэтикалық тілмен көрсетіліп отырады. Адамды өзі алшақтап кеткен табиғатқа жақындату мәселесіне жазушы мифтік сана тұрғысынан келеді. Табиғат стихиясы және табиғи заңдылықтар, табиғат перзенттерінің хал-ахуалы дейтін мәселенің өзі жазушы шығармаларының өзекті тақырыбына айналған.

Ұлттық прозамызда аңдар мен құстар, жан-жануарлар әлеміне тереңдей еніп, сол негізде қоғамдық әлеуметтік, адамгершілік мәселелерді көтерген туындылар көптеп саналады. Солардың барлығына бірдей тоқталмай, кейінгі тәуелсіздік жылдары осы дәстүр қалай жалғасын тапты деген мәселеге тоқталып көрелік.

Тәуелсіздік жылдарындағы әдебиетімізде алдыңғы буын дәстүрі кең көлемде тың ізденістермен мольғып, жалғасын тапты. Көп жылғы бойғы көркем әдебиетке күштеп таңылған социалистік реализм әдісінен қол үзген жаңа буын әдебиеті жаңа өріс іздей бастады. Сол ізденістер нәтижесінде тың сипатты туындылар дүниеге келді.

Жан-жануарлар әлемі арқылы гуманистік идеяны көтеру қазіргі прозаның өзекті мәселелерінің біріне айналғаны анық. Адам мен табиғат бірлігі мен қарама-қайшылығы бірқатар шығармаларға арқау болып, өзекті мәселеге айналды. Қазіргі прозада өзіндік ізденісімен танылып жүрген жазушы Асқар Алтайдың <<Алтайдың алқызыл модағайы>> роман-мифінің кейіпкерлері Ұлар атты аңшы жігіт пен Бұлабике атты ару және Айқоңыр ныспалы аю. Оқиға осы үшеуінің айналасында өрбиді. [2, 5-214]. Романның символикалық астары терең. Оқиға Бұлабикені әкетпек болған Айқоңырдан қызды Ұлар аңшының арашалап қалуынан басталды. Роман соңында трагедиялы тағдырға тап болған Бұлабикеді, Ұлар аңшыда, Айқоңыр аю да мерт болады. Жазушының аюы аюша ойлап, аюша әрекет еткен. Хайуандық инстинкпен адамдар өміріне араласпақ болған Алтай аюының әрекетінен гөрі адамдардың әрекеті қатыгездік сипатымен ерекшеленген. Адамға қасірет әкелетін негізінен адамдардың өздері. Бұлабикені сұмдық қазаға қиған өз тумаластары. Бейігіне келіп, қыз мәйітін қорлаған Айқоңыр аюдан Ұлар екінші рет соңғы рет сүйіктісін арашалайды. Аю, да өзі де осы бейіт маңында мерт болады.

<<Алтай элегиясы>> туындысын автор повесть-притча деп атапты. Повестің негізгі оқиғасы бала қиялындағы қызыл бөлтірікке бағытталған [2, 215-270]. Бастан аяқ символдық бейнеулермен баяндалған оқиға желісінен табиғат пен адамзат арасындағы үндестік пен қайшылық сияқты аса күрделі философиялық пайым аңғарылып отырады. Қазіргі прозаның өзекті бір тақырыбына айналған хайуанаттар тағдырын арқау еткен шығармалардың бірі Роза Мұқанованың <<Сарықаншық>> әңгімесі. Әңгімеде <<бұралқы сарықаншық>> халі екінші жақта баяндалады. Сарықаншыққа қарата сөйлеген авторлық <<меннің>> иесі аяушылық сезімін

білдіреді. <<Адамның сұрауы бар- ит пен құста сұрау жоқ деп ойлаймыз ғой пенделер. Жан иесінің бірінің сұрауы барын ұмытамыз-ау кейде. Неге ұмытылады екен?>> [6, 9]. Бұралқы иттің ілмиген қалпы соншалықты аянышты. Бірақ ол адал. Адалдық пен имандылыққа немқұрайлы қараған бүгінгі тіршілікке рухани наразылықты автор Сарықаншық арқылы жеткізеді. Сарықаншықтың символдық ретінде алынған кейіпкер екеніне авторлық толғаныс барысында және әңгіме түйінінде көз жетеді. Қазіргі прозада жан жануарлар бейнесін нысан етудегі елеулі бір жаңалық- жартылай адам, жартылай хайуан бейнелердің туындауы.

Ежелгі мифтердегі Сфинкс, Кентавр сияқты зооантропоморфтік бейнелер көркемдік-идеялық мақсатта қазіргі көркем прозаға кейіпкер болуда. Мысалға Асқар Алтайдың <<Кентавр>>, Айгүл Кемелбаеваның <<Қоңырқаз>> әңгімелерін айтуға болады. Асқар Алтайдың кейіпкері жартылай адам, жартылай ат болып дүниеге келген бала [1, 57]. Есейе келе үйге сыймайды. Ашық аспан астында түнеуге мәжбүр. Балаларының бұл халі ата-анаға үлкен қасірет. Автор кентавр арқылы көне мен жаңаның тартысын, табиғат пен адамның бір-біріне алшақтауын тұспалдайды. А. Кемелбаеваның <<Қоңырқаз>> әңгімесіндегі кейіпкер де тосын. Тағдырдың жазуымен некесіз сәбиді өмірге әкелмек Қаршыға атты өнерлі қыз тағдыры күтпеген арнаға бет бұрды. Үлкен сахна жайлы арманын естен шығарып, тауда жалғыз қой бағып отырған аға жеңгесінің қасына келеді [3,3-4]. Тауға келген ол құс жұмыртқаларына ерекше құмартады. <<Көлдерге жаяу жалғыз кетіп қалатын Қаршығаның жабайы құс жұмыртқаларына өлердей құмартып, аяғы ауырлығына қарамай, жүзіп іздеп, жыл құстары толтырып тастаған ұяларды үптеп, жұмыртқа ұрлап жеп жүргені қойшы мен әйелінің үш ұйықтаса түстеріне кірмес еді >> [3, 4]. Өмірге келген қыз баланың арқасындағы болар болмас шеміршек төрт жасқа толғанда күлтеленген қанатқа айналады. Хорлан атын иемденген, нағашысы Қоңырқаз деп атаған қыз бала тағдыры тым ерекше болады. Ол да құстарды ереше жақсы көріп, саз балшықтан олардың мүсінін жасайды. Жыл құстары келіп жатқан жазғытұрым ол тауға рұқсатсыз қашып кетеді. Өйткені бар аңсары құстарға ауған. Бір күні зәбір көрген баланы қорғамақ болып ұмтылғанда арқасындағы қос қанат жайылып, баланы биікке алып ұшады. Әлсіреп, суға жығылған қыз енді адами түйсіктен мүлде ажырап, құстар дүниесіне еніп кетеді. Қоңырқазды бірнеше аққу көтеріп алып, ұшып кетеді [3, 15].

Әңгіме астында рухани еркіндікке, рухани бастауға деген сағыныш пен аңсар жатқаны айқын. Құс пен адам тағдырын бір бойына сыйдыра туған Хорлан қыз жазушы қиялы тудырған символдық бейне. Кеңістікке құмар құс сипатты рухтың тұспалды символдық бейнесі болып Қоңырқаз –Хорлан алынған. Көркемдік ізденіс көкжиегін кеңейткен Кентавр мен Қоңырқаз- жаңа тұрпатты символикалық бейнелер. Көне аңыздар мен мифтердің мазмұнын құрайтын адам мене табиғаттың бірлігі, тепе- теңдігі көркемдік ойлау жүйесінде түрлі символдық мәнге ие поэтикалық бейнелердің туындауына әкелгеніне бұл әңгімелер мысал бол алады.

Әдебиет

1. Айтмұхамбетова Ж. Миф дүниесі және көркемдік әлеми. Қарағанды: Арко, 2004.-110 б.
2. Алтай А. Алтай новелласы.-Алматы: Өлке, 2001.- 292 б.
3. Майтанов Б. Қазақ романы және психологиялық талдау. – Алматы: Санат, 1996.-336 б.

4. Мифологический словарь.- М., 1990.
5. Мүсірепов Ғ. Бес томдық шығармалар жинағы. I том.- Алматы: Жазушы, 1992.-400б.
6. Мұқанова Р. Құдірет Кие.- Алматы: Сөздік- Словарь, 2002 320 б.
7. Нарымбетов Ә. Көркем сөздің зергері. Кітапта: Мүсірепов Ғ. Бес томдық шығармалар жинағы. I том.- Алматы: Жазушы, 1992.- 400 б.

С.АМАНЖОЛОВТЫҢ МЕКТЕП ОҚУЛЫҚТАРЫН, ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ЖАЗУДАҒЫ ОРНЫ

Ауезова Шынар Сериковна
аға оқытушы,
педагогикалық ғылымдар магистрі,
АрқМПИ
Арқалық қаласы
auezova_shynar@mail.ru

Аннотация: В данной статье рассматривается практика написания учебных программ и учебников для школ ученого, лингвиста С.Аманжолова, проводится системный анализ его работы «Қазақ тілі ғылыми синтаксисінің қысқаша курсы», всесторонне рассматриваются основные вопросы синтаксиса, формирование предложения, связь речи с синтаксисом, говорение, мышление и другие вопросы казахского языка.

Ключевые слова: учебник, учебные пособия, учебные программы, грамматика казахского языка, синтаксис.

Annotation. This article considers writing practice of the linguist and scientist S.Amanzholov on the short course of kazakh syntax, basic problems of syntax and the formation of parts of speech. Speaking and thinking are also analyzed in this article.

Keywords. text books, teaching aids, curriculum, grammar of the Kazakh language, syntax.

С.Аманжоловтың ғылыми шығармашылық жолы, оның республикадағы тұңғыш оқу орны – Абай атындағы Қазақ педагогика институтындағы ұстаздық қызметімен байланысты.

Профессор С.Аманжолов – ғылымда құлашын кең сермеген, шығармашылығы жан-жақты адам. Оның негізгі ғылыми-педагогикалық мұрасына көз салсақ, оның бір-бірімен сабақтасып жатқан негізгі екі саладан тұратынын көреміз: бірінші, мектеп оқушылары мен жоғары оқу орындарының студенттері үшін жазған оқулық, оқу құралдары; екінші, қазақ тіл білімінің ғылыми-практикалық мәселелеріне арналған еңбектері.

С.Аманжоловтың ҚазПИ-де істей бастаған жылдары қазақ тіл білімінің әлі сәби кезеңі еді. Сондықтан оқулық жазуда болсын, студенттерге дәріс беруде болсын, тыңнан жол салып, толассыз зерттеу, ғылыми ізденіс аясында өмір сүрді. Сөйтіп, 1932 жылы ІҮ класқа арналған «Қазақ тілі грамматикасы», 1933-34 жылдары ҮІ-ҮІІІ кластарға арналған қазақ тілінің программасы мен

оқулығын, 1938 жылы «Қазақ тілі грамматикасының» I-бөлімін (фонетика, морфология) орталау, орта мектептердің 5-6 класына арналған оқу құралын жазды. Мұның өзі 1938 жылы бірінші, 1939 жылы екінші, 1940 жылы үшінші рет басылып шықты. Қазақ тілі грамматикасының II бөлімі – синтаксисті жазды. Орталау, орта мектептердің 6-7 класына оқу құралы 1939 жылы бірінші рет басылып шықты. Осы оқулық 1939 жылдан күні бүгінге дейін V-IX кластардың оқулығы ретінде үздіксіз пайдаланылып келеді. Сөйтіп, С.Аманжолов жазған оқулықтар қазақ ұлты жас өспірімдерінің сауатын ашып, білім беруге, ана тілін сүйеге баулуда 60 жылдан астам уақыт бойы үзбей қызмет етіп келеді.

С.Аманжолов Абай атындағы Қазақ педагогика институтында істеген жылдары жоғары оқу орнына арналған қазақ тілінің бағдарламасы да, оқулығы да жоқ еді. Сол себепті ол студенттерге дәріс оқи жүріп, қазақ тілінің жоғары мектепке арналған ғылыми курсына жасауға кірісті. Алдымен қазіргі қазақ тілінің жоғары оқу орнына арналған бағдарламасын жасап, қазақ тілінен берілетін білімнің көлемі мен мазмұнын анықтауға тырысты. Бұл бағдарлама кейін толықтырылып бірнеше рет жарық көрді.

С.Аманжолов 1940 жылы жазған «Қазақ тілі ғылыми синтаксисінің қысқаша курсы» 1950 жылдардың орта тұсына дейін жоғары оқу орны студенттері үшін басылып шыққан бірден бір оқу құралы. Оқулық жалпы бөлім, жай сөйлем, құрмалас сөйлемнен тұратын бұл еңбекте синтаксистің негізгі мәселелері толық қамтылған.

Профессор С.Аманжолов қазақ тіліндегі құрмалас сөйлем синтаксисін зерттеуге көп еңбек сіңірді. Құрмаластың құрылымдық, мағыналық табиғатын зерттей отырып, салалас пен сабақтас сөйлемдерді ажыратудың басты принципі олардың баяндауыш тұлғасына байланысты екенін, мысалы, көсемшеге аяқталған тиянақсыз тұлғалардың салаласқа жататындығын дәлелдеді. Құрмалас сөйлемге қатысты бұрын белгісіз кейбір жәйттерді анықтады. Мысалы, аралас құрмаласты құрмалас сөйлемнің бір түрі ретінде алғаш ғылымға енгізген С.Аманжолов.

Оның қазақ тілінде тиянақты басыңқысыз сабақтас құрмалас болатыны туралы пікірі де ой саларлық. Сөйтіп, С.Аманжолов қазақ тілінің ғылыми синтаксисінің қалыптасуына үлкен үлес қосты [1, 6-7 б.].

Ғалым өзінің еңбектерінде жалпы тіл білімінің теориялық мәселелерін де жан-жақты зерттеп, ғылыми тұжырымдар жасады. Мәселен, тіл білімі тарихында сөйлемге берілген әр түрлі бағыттағы анықтамалар, сөйлем мүшелерінің жаратылысы, сөйлеудің синтаксиске қарым-қатынасы, сөйлеу мен ойлаудың арасындағы қарым-қатынас, т.б. мәселелерін жүйелі түрде талдап, өзіндік тұжырымдар жасады.

Отызыншы жылдардың аяғына дейін профессор С.Аманжолов ғылымда үлкен жетістіктерге қол жеткізіп, танымал болды. Солардың бір бөлігі – қазақ тіл білімінің синтаксис саласын зерттеуге арналған. Нақтырақ айтқанда, ғалымның синтаксис мәселелерімен айналысуы, тәжірибелер жасап, ғылыми ізденулері 1931 жылдан бастау алғаны байқалады. Оның алғашқы көлемді еңбегі 1931 жылы Ташкент қаласынан «Шала сауатты мен үлкендерге арналған арналған әліппе» және «Үшінші класқа арналған оқу кітабы» деген атпен басылып шықты.

1932 жылы «Қазақстан» баспасынан «Төрт жылдық тіл кітабы», «Қазақ тілінің грамматикасы» (1934 жылы Қазақстан Республикасының мемлекеттік мұрағатында сақтаулы), 1938, 1939 жылдары «Қазақ тілінің грамматикасы» (I-II бөлімдер), «Сөйлем мүшелерін топтастыру мәселелері», «Септік жалғауларының қызметі» (1936 жыл) еңбектері қазақ тілінің ғылыми қорына қосылды.

1. XX ғасырдың 1930 жылдарының басында С.Аманжолов қазақ мектептерін дамыту мәселесін көтерді. Ол 1932, 1933, 1938, 1939 жылдары орта мектепке арналған бағдарламаларын жариялады. Бағдарламада тілге қатысты көптеген өзекті мәселелер қамтылды. Олардың қатарында тіл және ұлт мәселесі, қазақ тілінің тарихи дамуы, қазақ тілінің фонетикасы мен орфографиясы, қазақ грамматикасы мен лексикасы бар [2].

2. Ғалымның 1954 жылы тамыз айында ҚСССР-і ОК КПК хатшылары П.К.Понамаренко мен Л.И.Брежневке жолдаған «Қазақстандағы тілдік жағдай» атты өтінішінде былай делінген: «ҚСССР ағарту министрлігі таяуда орыс мектептерінде қазақ тілін оқыту тоқтатылсын деген шешім қабылдады. Аталмыш шешім компартияның ұлттық саясатынан бастау алады деп өз басым есептеймін. Ол қазақ және орыс халықтарының көзқарасына ұлттар достығы принципіне қайшы, қазақ тілінің республикадағы мемлекеттік тілдің маңыздылығын төмендетеді деп есептеймін» [3, 24 б.].

Бұл өтініш жолдау – 1954 жылы Қазақстанда пайда болған қазақ тілінің мемлекеттік дәрежесін жоғалта бастаған тұсын көрсететін тарихи құжат. С.Аманжолов жолдауда көптеген статистикалық деректерді келтіре отырып, сол кезде қазақ тілінің мемлекеттік дәрежеде болуына қарамастан, халінің мүшкіл екенін көрсетеді. 1953-1954 оқу жылында қазақ мектептерін бітіруші 7 - сынып оқушыларына арналған емтиханның алынып тасталуы кездейсоқ жағдай емес. Қазақстанның астанасында (Алматы қаласы) тек екі қазақ мектебі болса, оның сол кезде біреуі ғана қалған. Бұл туралы С.Аманжолов Қазақстанның коммунистік партиясының орталық комитетіндегі жағдайды өзінің өтініш жолдауында ашық айтады: «Қазақ тілін көзге ілмеу Қазақстан коммунистік партиясының орталық комитетінде қолдау тауып отырғаны бізге белгілі болды. ОК бұрынғы хатшысы М.Сужиков бірде баспа жұмысшыларына шығармаларды, соның ішінде классиктердің еңбектерін қазақ тіліне аударуды тоқтатуды талап етуі бекер емес. Ол аз болғандай, кейбір жауапты қызметкерлермен сұхбаттасқанда, олардың балаларын қазақ мектептеріне беруге қарсы екені белгілі болды, бұны олар балаларының жоғары оқу орындарына түсе алмайды деген сылтаумен түсіндіреді. Егер бұл жолдастармен келісетін болсақ, енді біраз жылдан соң ана тілінде сөйлейтін сауатты қазақты тауып алуымыз қиынға соғады, олай болса, тек қазақ тілінің дамуы ғана емес, қазақ әдебиетінің, өнерінің яғни бүкіл қазақ ұлттық мәдениетінің дамуы тоқтатылады. Ғалым бұл көтеріп отырған мәселе 1954 жылдың шілде, тамыз айларында болған жағдайды айғақтап қана қоймай, 1950 жылдан бастап Қазақстан қоғамында құлдырай бастаған қазақ тілінің жағдайын, соның негізінде орыстандыру саясатының қарқынды бастағанынан хабар береді. Бұның негізгі себебі ретінде ғалым: «Орыс мектептеріндегі қазақ тілінің нашар оқытылуы нашар кадрлардың себебінен екенін көптеген жұмысшылар біледі. Ешбір курстарда, ешбір педагогикалық институттарда, еш университетте орыс мектептеріндегі қазақ тілінің

мұғалімі қазірге дейін даярланбайды. Қазақ тілінің мұғалімі ретінде кез келген сауатты қазақ тағайындалады. Толыққанды қазақша оқулық болған жоқ. Осыдан Минпростың бұл мәселені кеңінен талқылаудан бас тартып, мектептерде қазақ тілін алып тастауға асығуы түсінікті болып шығады». Өтініш жолдауында С.Аманжолов көтерген мәселелер қоғамдағы ұлтаралық татулық, ұлт мәдениетінің дамуы, елдегі демократия мәселелерімен жалғасады: «Қазақ тілінің орыс мектептерінде, орыс тілінің қазақ мектептерінде оқытылуы балаларымызға интернационалдық тәрбие беруде маңызы зор. Тек кеңестік құрылыстың жаулары мен кәнігі шовинистерге ғана біздің партия мен Кеңес үкіметінің шовинизмінің тамырына балта шауып, кеңес халықтарының достығын нығайтуға бағытталған шаралары ұнамайды» [3, 212-214 б.].

Ғалым 50 – жылдары тіл және тілдік құрылым мәселесі бойынша тым өткір тақырыпқа арнап бірнеше мақала жазып, өз пікірін жұртшылықтың ортасына салды. С.Аманжолов еңбектерінде қазақ тілінің көптеген мәселелері көтерілді. Әсіресе синтаксиске қатысты ой-пікірлері тереңдігімен таң қалдырады. Оның бастылары мыналар: а) сөйлем – тіл ғылымының синтаксис саласын зерттеуде ең басты объекті болып табылады; ә) сөйлем – күрделі, көп қырлы құбылыс. Сөйлемді зерттеу тарихында пайда болған түрлі пікірлер мен тұжырымдар, бағыттар мен мектептер оның осы сипаттарынан туындайды;

б) сөйлемнің көп қырлы тұтастық екендігін осы мәселені арнай зерттеуге арналған кейінгі зерттеу еңбектері дәлелдейді.

Осы аталған тұжырымдар түркологияға да, соның ішінде қазақ тілі синтаксисін зерттеуге де елеулі дәрежеде әсерін тигізіп, олардың ғылыми деңгейде дамуына көмектесті.

Мұның өзі сөйлемнің соншалықты күрделі қыры мен сыры мол тілдік құбылыс екендігін танытса, екінші жағынан әлі де болса шешімін таппаған даулы мәселелері жеткілікті тұтастық екенін байқатса керек.

Тіл білімінде сөйлемдер әр түрлі тұрғыдан қарастырылды да, осыған орай, оларға түрлі классификация жасалады. Жоғарыда атап өткен ғалымдарымыздың пікірін негізге алған С.Аманжолов А.А.Шахматовты, Н.А.Богородицкийді сынға ала отырып сөйлемге мынадай анықтама береді: Сөйлем дегеніміз – кейде ұзын ойдың бір бөлшегін, кейде қысқа ойдың бүтінін құрайтын сөздер тобы [4, 156.].

Ал Б.Шалабай былай дейді: «Қазақ тілінің синтаксисі ғылыми негізде 30-жылдардың аяғынан бастап зерттеліп келеді. Оның көш басында тұрып, өлшеусіз еңбек сіңірген ғалымдардың бірі – С.Аманжолов. Солардың ішінде шоқтығы биік тұрғаны, әрине, «Қазақ әдеби тілінің қысқаша курсы», - деп баға бере отырып, І. Жалпы бөлім, II. Арнаулы бөлімдерін талдайды [5, 276.].

Сөз тіркесінің байланысу формаларының берілуінде әртүрлі алшақтықты көруге болады. С.Аманжолов, Н.Сауранбаевтар мектеп грамматикасында сөз тіркесін қиысу, меңгеру, қабысу және жанасу деп берсе, 1950 жылдардан кейін оған матасуды енгізгені белгілі. Сөйтіп авторлар сөз тіркесінің байланысу формаларына қарай меңгеру, матасу, қиысу, қабысу және жанасу деп беске бөліп береді. Осы пікірді Н.Сауранбаев, Т.Қордабаев, Р.Әміров, Ш.Әуелбаев, Ғ.Әбуханов, К.Е.Қабиева т.б. қолдайды.

Бірінші бөлімнің синтаксис ғылымының методологиялық, теориялық негізін құрайтындығына, ондағы пікірлер синтаксис ілімінің өзіне дейінгі жетістіктеріне негізделіп жазылғандығын сараптаған Б.Шалабай: «С.Аманжолов сөйлемді ең басты синтаксистік категория ретінде мойындайды ойлау сияқты сөйлем де тарихи дамып отырған категория деп түсіндіреді», - деп С.Аманжоловтың өз пікірімен дәлелдейді. Аталған мақалада С.Аманжолов зерттеулеріне тән басты ерекшеліктер атап көрсетіледі.

Ғалым синтаксистегі ең басты категория – сөйлемнің мәнін айқындауды мақсат етіп қояды. Осыған байланысты С.Аманжолов ілімінде коммуникативтік синтаксис теориясының ұшқындары, алғашқы белгілері бар екенін байқауға болады. Ол неден көрінеді?

Біріншіден, сөйлеу /речь/ туралы айтқандарынан және сөйлемді контекст арқылы анықтауға тырысуынан байқауға болады. Әрине, бұл жерде ғалымның контекст туралы арнайы сөзі жоқ. Дегенмен, ол жөніндегі пікірлері талдауларынан көрініп тұрады [6,27-32б.].

Сөз тіркесі туралы арнайы еңбек жазған М.Балақаев олардың байланысу формаларына қарай 1949 жылғы мектеп грамматикасында беске бөліп берсе, ал жоғары оқу орындарына арналған оқулығында қиысу, меңгеру, матасу, және қабысу деп төртке бөледі де, соңғы байланыс формасының бір түрі деп жанасуды атаумен шектеледі. Ал Ә.Нұрмақанова, А.Әбілқаев және «Қазақ тілі энциклопедиясының» авторлары төртке бөліп, жанасуды ескермейді. Сөйтіп сөз тіркесінің байланысу формалары сан жағынан да, атаулары жағынан да әр түрлі беріліп жүр. Бұл байланысу формаларының ішінде жасалуы және аталуы жағынан таласқа түсіп жүргені – жанаса байланысу формасы. Жанасу мектеп грамматикаларында арнайы түрде берілсе, ал жоғары оқу орындарына арналған оқулықтарда, біріншіден, еленбейді, екіншіден, ол қабысудың алшақ түрі деумен ғана шектеледі. Екіншіден мектеп грамматикаларында жанасудың жасалу жолдары туралы да бірізділік жоқ. Жанасудың жасалу жолдары С.Аманжолов, Н.Сауранбаев 1939 жылғы мектеп грамматикасында былай берілген:

- а) үстеу мен етістік – кеше келді,
- ә) көсемшелі сөз бен етістік – оқып келді.

б) шылаулы сөз бен етістік – оқу үшін келдім, сабақтан кейін барды, саған бола аялдадық [7, 30 б.].

1940 жылы «Қазақ тілінің ғылыми синтаксисінің қысқаша курсы» деген еңбегінде жанасуды бергенде негізінде осы пікірді қайталай келе, оған адам сияқты сөйлейді деген модаль сөз қатысқан сөздер тобын жанасу деп біледі» [7, 86 б.].

Бұл мәселе 1980 жылғы мектеп грамматикасының басылымында біраз өзгеріске түскенін көруге болады. Онда авторлар жанасудың *үстеу, көсемше, сан есім* мен мезгіл өлшемін білдіретін *секунд, минут, сағат, ай, жыл* сөздерінің тіркесінен, *сілтеу есімдігі мен түні, күні, жылы* деген зат есімдердің тіркесінен болады деп көрсеткен.

М.Балақаев «*Кеше мен де жиналыста болдым, асықпай сұраққа жауап бердім*» деген сөйлемдегі үстеу мен көсемшенің етістікпен тіркесін ғана жанасуға жатқызады. Автор жанасудың қабысудан негізгі айырмашылығы ретінде сөздердің өзі қатысты сөздермен орын тәртібін басшылыққа алады. Бірақ осы

принципті қолдағанымен, автордың қабысу мен жанасуға берілген мысалдары араласып жатады. Мысалы: автор «тез кел» дегенді қабысуға жатқызса, ал «кеше мен де жиналыста болдым» дегенді жанасу дей келіп, бір ғана үстеудің іргелес тұрып байланысуын қабысуға, ал алшак тұрып байланысуын жанасуға жатқызады [8, 10 б.] Х. Арғынов жанасуға қимыл сын үстеулерінен басқа үстеулерінен басқа үстеулер негізгі сөзбен шылау сөздердің тіркесіп, пысықтауыштық қатынаста жұмсалуды ғана жатқызады. *Биыл да совет елі зор табысқа жетті, коммунизмге қарай ілгері жылжыды* деген сөйлемдердегі асты сызылған сөздер мен сөздер тобын жанасу деп біледі [9, 111 б.].

«Ғылыми синтаксисте» бұрынғы грамматикада айтылмаған соны пікірлер теориялық тұрғыдан тұжырымдалған. Мұнда грамматикалық бастауыштардан басқа логикалық бастауыштардың болатындығы түсіндіріліп, ондай бастауыштардың жақсыз сөйлемдерге тән екендігі көрсетілген.

Бастауыштың зат есімнен болатынына тоқталып, мысалдармен дәлелдеген. Сын есімдердің бастауыш болуы заттануға байланысты екенін көрсетіп, субстантивтендіруге кейде көптік жалғауларының да әсері болатыны айтылған. Сондай-ақ, етістіктерден жасалатын есімдердің бастауыш болатынына, оның ішінде қимыл атауларына жүйелі талдау жасалған.

Сонымен қатар автор негізгі сөйлем мүшелерінің бірі – баяндауыштың жаратылысына ерекше мән берген. Оның тиянақты, тұрақты болуын атқаратын қызметіне байланысты екенін сипаттап, басқа да сөйлем мүшелерімен байланысын, жасалу жолдарын көрсеткен. Ілік септігімен (ашық, жасырын) тіркесте тұрған зат есімдердің күрделі баяндауыш болатынын, сын есімдерден жасалған баяндауыштардың сындық қасиетін сақтайтынын, кейде деректілік мағынада қолданылатынын дәлелдейді. Бұған қоса автор барлық есімдердің жасалу жолдары мен шығу тарихынан мағлұмат беріп отырған. Есімдердің баяндалу себептерін айқындап, олардың жіктік формасын қабылдап та, қабылдамай да баяндауыш қызметінде келе беретінін түсіндірген.

Тіл білімінің білгірі, белгілі ғалым, ұлы тұлға С.Аманжоловтың ғылыми мұралары тіл тарихында өз құндылығымен бағаланады. Оның еңбектерінде көптеген талас пікірлер дәлелденіп, ғылыми тұрғыдан жүйеленді. Бұл болашақтағы зерттеу жұмыстарына жаңа бағыт беріп, оның жан-жақты зерттелуіне ықпал жасады. Ғалымның салған жолы бүгінде өз жалғастығын тауып, әр қырынан дамытылуда.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Аманжолов С. Орта мектептің V-VI-VII кластарына арналған қазақ тілі программасы. - Алматы: Қаз. мем. баспасы, 22 б.
2. ҚРПМ 708 – қор, 456-іс,
3. ҚРПМ 708 - қор, 139-іс, 385, 1-т, 869-іс, 212-214.
4. Оразалин С. Тағылымы мол мұра қалдырған ғалым. - Өскемен. // Дидар газеті. 2003.- 27 желтоқсан.
5. Аманжолов С. Қазақ әдеби тілі ғылыми синтаксисінің қысқаша курсы. – Алматы: Санат, 1994. – 320 б.
6. Шалабай Б. С.Аманжоловтың ғылыми синтаксис теориясы бойынша көзқарастары. // Профессор С.Аманжолов және қазақ тілінің мәселелері. – Алматы, 1997. – 27 б.

7. Аманжолов С., Сауранбаев Н. Қазақ тілінің грамматикасы. Синтаксис. II бөлім. Орталау және орта мектептерге арналған. - Алматы, Қаз.Мем. Баспасы, 1939. 30 б.
8. Балақаев М. Қазақ тілі грамматикасы. Синтаксис. Жеті жылдық мектеп пен орта мектептің VI-VII кластарына арналған оқу құралы. – Алматы: Мектеп, 1949. – 180 б.
- а. Арғынов Х. Жай сөйлем синтаксисінің методикасы. – Алматы: 1967. 180 б.

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА ШАҒЫН ЖИНАҚТАЛҒАН МЕКТЕПТЕРДЕ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

*Елеусов Баубек Аймаханұлы
Ы.Алтынсарин атындағы
Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты*

*Мырзалиева Жүзікжамал Бекенқызы
Ы.Алтынсарин атындағы гимназияның математика пәнінің мұғалімі*

*Еркенова Гулнар Бахытовна
Родина жалпы орта білім беретін мектебінің
математика пәнінің мұғалімі*

Аннотация: Бұл мақалада ШЖМ де білім берудің жаңа әдіс - тәсілдерімен инновациялық технологияларды пайдалану тәсілдерінің тиімді жолдары қарастырылады.

Кілт сөз: Білім, инновация, шағын жинақталған мектеп

Abstract: This article discusses how effective ways of using innovative technologies with new methods of education in small schools.

Keyword: Education, Innovation, small school

Қазақтың кемел дарын, таңғажайып, талантты ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек» деген

Қазіргі таңда республикамыздың түпкір-түпкірінде орналасқан шағын елді-мекендердегі мектептердің басым көпшілігі – шағын жинақты мектептер. Мұндай мектептер саны тәуелсіздік алған жылдардан кейін жыл сайын өсіп келе жатқаны белгілі. Себебі ауыл халқының тіршілік қамымен қалаға қоныс аударуы көбейген сайын, елді-мекендерде тұрғындардың саны азаюымен, оқушы саны да кеміп келе жатыр.

Шағын жинақты бастауыш мектеп дегеніміз балалардың саны аз, оқу - тәрбие процесін ұйымдастырудың өзіндік ерекшелігі бар, біріктірілген сыныптардан тұратын жалпы білім беретін мектепті айтамыз. ШЖМ - ке мынадай анықтама беріледі: «шағын жинақталған мектеп - сынып - жинақтамалары аралас және оқу сабақтарын ұйымдастырудың өзіндік нысаны бар, оқушылар саны шағын жалпы білім беретін мектеп».

Қазіргі таңда шағын жинақты мектеп:

- біріктірілген сыныптармен;
- біріктірілген сыныптармен және толық емес сыныппен жұмыс жасайды.

ШЖМ мұғалімінің алдындағы негізгі педагогикалық мақсаты - бағдарлама мен мектеп белгіленген жоспарды орындап шығу. ШЖМ – нің оқу - тәрбие үрдісінің бірнеше өзіндік ерекшеліктері бар:

- біріншіден, сабақтың ерекшеліктері: бірнеше сыныппен бір уақытта жұмыс істеу сабақтың құрлысын анықтауды, оқушы мен мұғалімнің дұрыс ұйымдастыруды қажет етеді, өзіндік жұмысты мұғалім әр сынып сайын міндетті түрде ұйымдастырып отыруы тиіс;

- сабақтың екінші ерекшелігі - тікелей мұғалімнің басшылығымен атқарылатын жұмыстың оқушының өздік жұмысымен алмастырыла жүргізілуі;

Осы екі ерекшелік - ШЖМ - нің негізгі мектептен келесі ерекшелігін туғызады:

- бір сыныптың өздік жұмысына бөлінген уақыты, мұғалімнің басшылығымен жұмыс істеп отырған келесі сыныпқа бөлінген уақытқа байланысты;

- екіншіден, 3 - 4 сынып қатар оқытылғандықтан, сабақ кестесін, сабақ жоспарын дұрыс жасау, оқушылардың өздері орындайтын жұмыстарын шебер ұйымдастыру, сабақ уақытын дұрыс, тиімді пайдалану қажет.

Шағын жинақты мектептің үш түрі болады, олар:

- 1) Бастауыш шағын жинақты мектеп;
- 2) Негізгі шағын жинақты мектеп;
- 3) Орта шағын жинақты мектеп.

Білім беру мекемесінің бұлай ерекшеленуінің басты критерийі – ондағы оқушы санының аздығы, ал қалған ерекшеліктер осы критерий негізінде туындайды.

- мұғалімнің зейіні екі немесе одан да артық сынып оқушыларына бөлініп отырады, себебі бір сабақтың үстінде мұғалім әр түрлі жастағы, ой-өрісі мен білім дәрежесі әр түрлі оқушылармен жұмыс жүргізеді, сондықтан ол балалардың психологиясын жақсы білуі тиіс;

- мұғалім әрбір сыныппен сабақтың белгілі бір бөлігінде ғана жұмыс жасауға мүмкіндігі бар, ал қалған уақытта тек оқушылардың өздік жұмысын ұйымдастыруға, оны басқаруға ғана жұмсалады, сол үшін мұғалім сабақ барысында ұйымдастырылатын өздік жұмыстардың мазмұнын, көлемін, оларды орындау әдіс-тәсілдерін түрлендіріп, оқушылардың білім деңгейіне, жас ерекшеліктеріне, орындау жылдамдықтарына қарай лайықтап, орындау уақытын белгілеп, оны тиянақты пайдалануды ойластыруы қажет. Өз бетімен жұмысты орындау әрбір оқушыға түсінікті болуы керек және де көрнекі құралдар, карточка, перфокарта, дидактикалық материалдар саны барлық балаларға жететіндей болуын қадағалау керек;

ШЖМ - нің бірнеше өзіне тән тиімді жақтары да бар:

- балалардың саны аз, сондықтан мұғалім әрбір оқушыны, оның қызығушылығын артыруына, отбасын тез, жақсы тануына көп мүмкіндік бар;

- дәптер тексеруге, жеке - дара өздік жұмысқа арналған жаттығулар іріктеуге аз уақыт жұмсалады;

- оқушылардың тәртіп бұзушылығы аз болады;

- оқушылар бірінші сыныптан бастап, өз бетімен жұмысқа бейімделеді;
- әрбір баланың білім деңгейлерін анықтап, олардың білім, білік, дағдыларының деңгейлерін көтеруге мүмкіндік мол;
- Бұндай мектеп мұғалімі пәнаралық байланысты жүзеге асыруға, кеңінен қолдануға тырысады.

ШЖМ-тің жоғарыда келтірілген артықшылықтарымен қоса, кемшіліктері, кері жақтары да бар:

- әр жастағы оқушылар ұжымын бір сыныпта оқыту;
- әдістемелік және техникалық базаның қамтамасыз етілмеуі;
- сабаққа дайындалуда оқытушы шектен тыс жүктеме орындайды;
- мұғалім әрбір сыныппен сабақтың белгілі бір бөлігінде ғана жұмыс жасауға мүмкіндігі бар, ал қалған уақытта тек оқушылардың өздік жұмысын ұйымдастыруға, оны басқаруға ғана жұмсалады;
- өзіндік жұмысты орындау барысында оқушылар мұғалім тарапынан жеткілікті мөлшерде көмек ала алмайды;
- оқушылардың өздік жұмысы басқа сынып оқушыларының шуылы, кедергі жасауы барысында жүргізіледі, мұның өзі оқушының тапсырманы түсіне отырып орындауына кері әсер етеді;
- ШЖМ оқушылары көпке дейін өз ойын ашық айтуға, қандай да бір мәселені ауызша талдауға, өзгенің талдауын, талқылауын, ойын тыңдаудан кенде, кейін қалады;

Шағын комплектілі мектептегі қиындықтарды жеңу жолдары:

- *сабақ оқу бағдарламасына сәйкес жоспарлануы,
- *бірнеше сыныптың материалы бір тақырыптық жүйеге ыңғайластырылуы;
- *көрнекі, дидактикалық құралдар алдын ала дайындалуы;
- *сабақ тақырыбындағы өзара байланыс халықтық педагогикаға негізделуі керек.

Егемен еліміздің парасатты азаматын қалыптастыруда шағын жинақталған мектебінің де қосар үлесі мол. Өркениетті елдер деңгейіндегі білім беру, ойлауы қаблетті, рухани байлығы жоғары, мәдениетті, бүгінгі күн талабына сай іскерлігі мен біліктілігі жоғары деңгейдегі азаматты тәрбиелеу мұғалімдердің басты мақсаты болып табылады.

Шағын жинақталған мектептің беделін көтеру, педагог мамандары бүгінгі өмірге бейімді және жаңа талапқа сай деңгейде даярлау, сонымен бірге мұндай мектептің жұмысын жақсарту, оқу-тәрбие сапасын көтеру-әлеуметтік-экономикалық әрі педагогикалық мәселе болып табылады.

Оқушылардың сапалы білім алуына мұғалімдердің білімділік және кәсіби шеберлігін қажет етеді. Үлгілі ұстаз ғана қабілетті, жан-жақты шәкірт тәрбиелей алады. Шәкіртті қарапайым бала деп емес, жеке тұлға ретінде дамыту қажет.

Шағын жинақталған мектептер негізінен келешегі бұлыңғыр, қазіргі таңда бала санына ғана байланысты ауыл мектептері екені белгілі. Осыған дейін де, қазір де ауылдың шағын мектептері оқу-тәрбие үрдісін іске асыруда күрделі мәселелерге, қиыншылықтарға тап болып отырғаны ешкімге де кұпия емес. Әсіресе оқу үрдісіне байланысты шешілмеген, ғылыми жүйелендірілмеген мәселелер толып жатыр. Атап айтсақ, оқу бағдарламасын қазіргі заман талаптарына сай іске асыру.

Алдымен шағын жинақталған мектептердің өзіндік ерекшеліктеріне тоқталайық:

- Бала санының аздығына байланысты жастары сәйкес емес екі түрлі сынып біріктіріледі
- Мұғалім 45 минут берілген бір сабақта екі түрлі сыныпқа екі түрлі тақырыпты қамтитын дәріс беруі керек
- Сабақтың құрылымы өзгертіледі

Аталмыш мәселелер оқушылардың білімді қабылдауына біршама нұқсан келтіреді. Олай деуімнің себебі бар:

Біріншіден, жас ерекшеліктеріне байланысты оқушылардың даму ерекшеліктері, мінез-құлықтарының қалыптасу мерзімі ескерілмейді. Бір сыныптың оқушылары өте белсенді, өздігінен жұмыс жасаулары қиындық тудыратын болса, келесі сыныптың оқушылары тым селсоқ, немесе ұяң. Мұндай балалар белгілі бір уақыт аралығында үнемі жеке жұмысты қажет етеді. Кейде жаңа тақырыпты түсіндіру кезінде түрлі сауалдармен кедергі келтіруі мүмкін.

Екіншіден, назары ауып, көңілдерінің бөлінуі. Бір сынып бөлмесінде отырғандықтан, жаңа тақырыпты түсіндіру кезінде өзіндік тапсырма алып, жұмыс жасап отырған басқа сынып оқушысының еріксіз көңілі бөлініп, назары басқаға ауады. Мұғалім тақта алдында, бар сыныптың назарын өзіне аударатындай қалыпта дауыстап жаңа тақырыптың мазмұнын ашу кезінде қайтіп сыныпта отырған балалардың назары аумайды? Нәтижесінде бала ойын жүйеге келтіре алмай қиналуы мүмкін.

Үшіншіден, үлгерімі төмен оқушылар мұғалім назарынан тыс қалуы ықтимал. Өйткені екі түрлі сыныпқа, екі түрлі тақырып бойынша сабақ беріп тұрған мұғалімнің уақыты шектеулі, ол үй жұмысын тексеріп, оқушының өткен тақырып бойынша нені ұғып, нені ұқпағанын біліп, көмек көрсетіп, жаңа тақырып түсіндіріп, бекіту жұмыстарын өткізіп, бағалап, үй жұмысын түсіндіріп үлгеруі керек емес пе!

Төртіншіден, психологиялық, эмоционалдық қиыншылық. Бір сабаққа біріктірілген екі сыныпта бір үйдің екі баласы оқуы мүмкін. Мұндай жағдайда балалардың бірі психологиялық күйзеліске түсу қаупі бар: нашар оқитын бауырының кемшіліктері, қателері үшін ұялып, үнемі қорқыныш үстінде отыруы мүмкін. Мұндай жағдайда бала өзге түгіл өзінің не оқып, не қойғанын білмей қалары сөзсіз.

Бесіншіден, әртүрлі жастағы екі түрлі сынып-кешендерде жеке пәндерді оқытудың арнайы әдістемесі жоқ және сынып-кешендерде жұмыс істей алатын педагогикалық мамандардың сандық-сапалық тұрғыдан қамтамасыз етілмеген. [1].

Оқушы саны аз сыныптарда сабақ берудің жақсы жақтары да баршылық:

- 1) Оқушы саны аз сыныптағы әрбір оқушы, оның сабақтағы іс-әрекеті мұғалім назарында болады
- 2) Әр оқушының дара ерекшеліктері, танымдық қызығушылығы есепке алынады.
- 3) Жеке тапсырма беруге, тексеруге уақыт жеткілікті
- 4) Даму деңгейін бақылап отыруға мүмкіндіктер молаяды.

- 5) Жаңа педагогикалық технологияларды ебін тауып қолдануға болады.
- 6) Әр оқушымен, қабілетті, үлгерімі төмен оқушымен жеке жұмыстар жүргізу мүмкіндігі;
- 7) Оқушы тұлға ретінде өзін көрсете алады. Біздер, мұғалімдер үшін әңгімелесу кәсібіміздің басты құралы болып саналғандықтан, оны пайдалану мүмкіндігі мол. [2].

Шағын мектеп мұғалімінің сабақ дайындалу кезінде мұғалім әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тапсырма дайындайды, дәптерлерін тексеруге уақыт аз кетеді. Сонымен қатар оқушылардың сабақтағы белсенділігі артады, ал сабақта белсенділік танытатындардың есте сақтау қабілеті артады, білімді орнықты меңгереді, танымы кеңейеді, шығармашылығы артады. Әрине, шағын жинақталған мектепте әр пәнді оқытудың өзіндік ерекшеліктері бар, яғни оңтайлы жағы да, қиындығы да бар.

Осы орайда пәнін оқытудың ерекшеліктеріне тоқталмақпын. Алдымен екі тілде сабақ беру кезіндегі оқушылардың ұлттық ерекшелігіне тоқталайын. Орыс тілді сынып оқушыларының сабақта өздерін еркін ұстап, сабақта белсенділік танытады, ал қазақ тілді сынып оқушыларының ұлттымызға тән ұяңдық басым, көбіне ашылып сөйлей алмайтыны байқалады. Одан кейін қос тілді параллель сыныптарды математикадан кей сабақтарда біріктіріліп өткізіледі. Тақырып бір, яғни екі сыныпқа бір тақырып бойынша сабақ беруге дайындаласың. Сонымен, қос тілдегі екі параллель сыныпқа сабақ берудің тиімді ерекшеліктері:

- 1) Сабақты жоспарлаудың ыңғайлылығы. Қазақ және орыс тілінде сабақтың тақырыбы мен мақсаты бір, үй тапсырмасын тексеру әдісін де бірдей қолдануға болады. Жалпы сабақтың кезеңдері бір.
- 2) Қос тілді меңгеруге (қазақ тілді балалардың орыс тілін, орыс тілді балалардың мемлекеттік тілді) қосымша мүмкіндіктің пайда болуы.
- 3) Оқушылардың танымдық белсенділіктері артады. Өздігінен білім алу жағдайында, қосымша материалдар іздеген уақытта тіл білімінен қиналмайды. Аудармашылық қабілет қалыптасады.
- 4) Пәнаралық байланыс іске асады: қазақ тілі-орыс тілі-математика-т.б.
- 5) Екі сынып болғандықтан бала саны аз да болса артып, педагогикалық әдіс-тәсілдерді, кейбір жаңа педтехнологияны қолдануға, топпен жұмыс жасауға, деңгейлік тапсырмалар беруге мүмкіндік туады.
- 6) Оқытуда практикалық мәселеге көп көңіл бөлінеді.

Осындай сабақтардың нәтижесінде шәкірттер пәнді екі тілде меңгереді, ұяң оқушылар ысылады, жеке оқушылардың өзіндік намысы оянады.

Әдетте шағын жинақталған мектептің сыныптарындағы бала саны 5-6, көп болса, 9-10 бала болады. Екі сыныптағы тақырыптар сәйкес келмейді, өйткені жылдан-жылға өтілетін тақырыптар тереңдетіліп, өзгертіліп отырылады. Мұнда тек өзіндік жұмыс, есеп шығару, қайталау, бақылау сабақтары сәйкес келеді.

Біріктіріп оқытып жатқан сыныптарда оқушы саны аз болса да мемлекеттік стандартқа сәйкес оқу бағдарламасын орындап, оқытудың тиімді инновациялық технологияларын пайдалану шағын жинақталған мектептің мұғалімінің құзырында. Мұғалім таңдаған оқытудың әдіс-тәсілдері алдымен оқушы үшін тиімді болуы керек.

Мұндай сабақтардың нәтижесінде екі сыныптың да тек жақсы нәтижеге жететіні айқындалды:

1) Бәсекеге деген қабілеттіліктің қалыптасуы;

2) Екі тілде де еркін жауап бере алу дағдысының қалыптасуы;

3) Орыс тілді оқушылардың мемлекеттік тілге деген ықыласының артуы;

Әрине, екі тілде сабақ беру мұғалімнің шығармашылығы мен педагогикалық шеберлігіне тікелей байланысты екенін естен шығармауымыз жөн [3].

Сөзімді қорыта келе, шағын жинақталған ауыл мектептерінде біріктіре оқыту тұлғаның жан-жақты қабілеттерін: фантазиялық еркіндігін, зерттеу жұмыстарын жүргізу дағдысын қалыптастырып, шығармашылығын дамытады.

Дегенмен, жоғарыдағы сабақтардың ең тиімдісі оқушылар саны аз болсын, көп болсын әр сыныптағы сабақты жеке өткізгеннен тиімдісі жоқ дер едім. Шын мәніндегі оқу сапасына қол жеткізу үшін алдымен ұстаз уақытын, үкімет қаржыны, ал оқушы күш-жігерін, ынта-ықыласын аямауы керек деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Асқарбаев А., Храпченко Г.М. Мектептердегі оқытудың мазмұны мен әдістері. Алматы. «Мектеп», 1981
2. Концевая Л.А. Использование учебника в самостоятельной работе школьника. (Проблемы школьного ученика. (Сборник)). Вып. 2.- М.: Просвещение, 1974-66-77с
3. Құлмағанбетова Б. «Аз комплектілі мектепте сабақты ұйымдастыру». Алматы. «Мектеп,» 1976

ЕМДІК ГИМНАСТИКАНЫҢ МЕХАНИЗМІ

Бейсенбаев Сундетбай Куандыкович
п.ғ.м., аға оқытушы

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан

Сармантаев Аян Сапарович
п.ғ.м., аға оқытушы

Е.А. Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды, Қазақстан

Алкеев Данияр Жансылыкович
Дене шынықтыру және спорт мамандығының 4-курс студенті
Арқалық, Қазақстан
Atoni_09@mail.ru

Аннотация: В Древней Греции Гиппократ считал упражнения как средство ускорения физиологических процессов, подчеркивая их оздоровительное и восстановительное значение. Римский врач рекомендовал

заниматься определенными видами спорта и гимнастикой при ожирении, общей слабости, нарушении движения суставов. Ибн Сина подчеркнула важность осознания физическими упражнениями для сохранения здоровья в "правилах врачебной науки".

Ключевые слова: врач, гимнастика, физические упражнения.

Annotation: In Ancient Greece, Hippocrates believed exercise as a means of accelerating physiological processes, emphasizing their health and recovery value. The Roman doctor recommended to be engaged in certain sports and gymnastics at obesity, the General weakness, violation of movement of joints. Ibn Sina stressed the importance of awareness of physical exercises to maintain health in the "rules of medical science".

Keyword: Doctor, gymnastic, physical exercise.

Емдеу және қалыпқа келтіру мақсатындағы сақтандыру дене шынықтыруының құралдар кешенін пайдалану жолымен емдеу әдісі ретінде ауруханалар, емханалар, шипажайлар, жүйесінде кеңінен қолданылады. Емдеу дене шынықтыруы (бұдан әрі ЕДШ) оташылдық, дәрі-дәрмекпен емдеу секілді негізгі әдістердің қосымша емдеу шаралары есебінде қарастыру керек, ол медициналық қалыпқа келтіру әдістерінің бәрі болып табылады. ЕДШ-ның негізгі құралдары - практикалық медицинада бұрыннан белгілі дене жаттығулары. Яғни, б.д.д. ертедегі Қытай медицинасында тыныс алу жаттығуларына басты назар аударылған медициналық гимнастикасы қолданылған және жазба деректері бізге жетіп отыр.

Ежелгі Грекияда Гиппократ жаттығуларды олардың сауықтыру және қалыпқа келтіру маңызын атап көрсете отырып физиологиялық процестерді жеделдетудің құралы деп есептеді. Римдік дәрігер Гален семіргенде, жалпы әлсіздікте, буындардың қозғалысы бұзылғанда спорттың белгілі бір түрлерімен шұғылдануды және гимнастиканы ұсынды. "Дәрігерлік ғылымның қағидаларында" Ибн Сина денсаулықты сақтау үшін дене жаттығуларымен шұғылданудың маңыздылығын атап көрсетті. Меркурали өзінің "Гимнастикалық өнер" ғақлиясында (1959) емдеу гимнастикасы саласындағы ежелгі және орта ғасырлық авторлардың зерттеулерін талдап, жинақтады. ТИССО "Медициналық және хирургиялық гимнастика" деген кітабында (1780) дене жаттығуларына үлкен маңыз беріп, "Қозғалыс әр-түрлі дәрмектің орнын жиі алмастыра алады, бірақ бірде-бір дәрі қозғалысты алмастыра алмайды" деген қағиданы ұсынды. Түрліше аурулар мен жарақаттарда ЕДШ-ның әдістерін қолданудың тиімділігі, ол адамның физиологиясы үшін табиғи және ең қолайлы болатындығымен түсіндіріледі. ЕДШ әдістерінің маңызды ерекшелігі - науқастың өзінің емдеу-қалыпқа келтіру процесіне белсенді түрде қатысуы сондықтан да ЕДШ құралдарын белгілегенде дәрігер оның дене белсенділігінің дәрежесін дәл анықтауы тиіс.

ЕДШ-да ағзаның негізгі биологиялық қызметі қимыл-қозғалыс кең қолданылады, дене жаттығулары қимылдың ұйымдастырылған түрі есебінде пайдаланылады. Науқастарды емдеуді ұйымдастыруда қимыл-қозғалыспен тыныштық жағдайда болу бір-біріне қарама-қайшы келмей, бір-бірін

толықтырып отырады. ЕДШ-на тән әдіс - науқасты дене жаттығуларының көмегімен жаттықтыру, ол жалпы және арнайы жаттығу деп бөлінеді. ЕДШ-ның негізгі құралдары - дене жаттығулары, олар гимнастикалық, спорттық-қолданбалы (жүру, жүгіру, жузу, есу, шаңғымен жүру және т.б.), қозғалыс және спорттық ойындарға бөлінеді. Сондай-ақ ЕДШ-да еңбек ету сипатындағы жаттығуларда пайдаланылады. Дене жаттығуларымен шұғылданғанда күн, ауа, су секілді табиғи факторларды пайдалану олардың тиімділігін арттырады және шынығуға жәрдемдеседі. ЕДШ-ды қолданудың түрлері емдік гимнастика, таңертеңгілік гимнастика, мөлшерленген жүріс пен серуендеу, терренкур, қатал мөл-шерленген түрдегі спорт жаттығуларымен шұғылдану, ойындар. ЕДШ-тың әрқайсысында жоғарыда көрсетілген қағидалар - жалпы және арнайы жаттығуды үйлестіру керек. Емдік гимнастика ЕДШ-ның негізгі түрі. Емдеу гимнастикасының жаттығулары сүйек бұлшық еттер және тыныс алу жүйесі үшін деп екі топқа бөлінеді. ЕДШ-да кинозогифтератия деп аталатын судағы дене жаттығулары ерекше орын алады. Мөлшерленген серуендер, таза ауада жүру науқастың жүйке психикалық аясына ерекше жағымды әсер етеді. Қимыл-қозғалыс кемшілігінің денеге әсер етпейтін жері жоқ. Аз қозғалыстың салдарынан жоғарғы реттеуші орталық, ішкі ағзарлар, шеткері орналасқан қан тамырлары, сүйек буындары т.б. көптеген өзгеріске ұшырайды. Адамның жұмысқа деген қабілеті төмендеп, өзін қоршаған ортаға бейімделу қасиеті кеміп, "тіршілік жүйесі" әлеуметтік және биологиялық құбылыстарға төтеп бере алмай қалады [1].

Гиподинамия (қимылдың кемдігі) ең алдымен ми қыртысын зақымдайды. Оның себебі, әрбір қимыл-қозғалыстан бастап, өте күрделі гимнастикалық жаттығуларға дейін, барлығы тек жоғары реттеуші орталықтың бақылаумен ғана орындалады. Сондықтан ми және бұлшық еттер, буындардың қимыл-қозғалысы бір-бірімен тығыз байланыста. Орталық нерв системасынан (ми қыртысынан) түскен «бұйрық» арқылы қатты, екпінді қозғауға не ақырын қимылдауға болады. Ал қозғалысқа түскен ет керісінше миға қарай нерв талшықтары арқылы орындалған жұмыстың "қорытындысын" жібергендей хабар береді. Сонымен жоғары нерв жүйесі бір жағынан бұлшық ет, буындардың, ішкі ағзарлардың қызметін қадағаласа (қан айналымы, өкпе, жүрек, бауыр, ішкі секреция бездерінің жұмыстарын) екінші жағынан, өзі осы мүшелердің толық ықпалында болады.

Денсаулықтың кепілі, адамның еңбекке деген қабілеті, қандай жаста болса да, дамылсыз соғып тұрған жүрекке байланысты. Барлық қимыл-қозғалыс денеде өтіп жатқан мындаған құбылыста тек сау жүректің арқасы. Жүрек бұлшық еті ретпен жиырылып-жазылып, қанды қолқа тамырға итеріп шығарады, ол ары қарай тарамдалып, кішкене тамыршалар арқылы бүкіл денені "жуып" шығады. Сол арқылы денедегі әрбір клетка, ең шеткері орналасқан жүйелер, оттегі, су, тұз т.б. қажетті заттармен қамтамасыз етіледі. Содан соң бұлшық ет босаңсыған шақта, керісінше көк тамыр арқылы көмірқышқылына және тағы басқа заттарға толық қан қайтадан жүрекке келеді. Қимылдың тапшылығы жүректің осылай өз ретімен жұмыс істеуіне кедергі келтіреді. Жүрек бұлшық еттерінің жиырылу күші кеміп, денеге тарайтын қанның

мөлшері төмендеп, қажетті қоректік заттарға тапшы болып қалады. Қимыл-қозғалысты аз мөлшерде қысқартқанның өзі денеге айтарлықтай өзгеріс тудырады. Мәселен, бұлшық еттің солуы, жүрек жиырылу күшінің кемуі, ішкі ағзалар қызметінің нашарлауы т.б. сияқты құбылыстар байқалады. "Сақтауға қажет бір асыл болса - алдымен жүрегінді сақта, өйткені өмір бастауы - сол жүрек" - деген ғалым У. Гарвей [2].

Қимылдың тапшылығынан басқа да толып жатқан сырқаттарды аңғаруға болады. Олар қазіргі кезде жиі кездесіп жүрген ғасыр ауруы деп аталатын остеохондроз. Ол омыртқа аралық шеміршектің мүжіліп тозуы, жұқаруы. Омыртқа аралық шеміршектің тозуына не себеп? Әлеуметтік тұрғыдан қарағанда, қазіргі адамдардың тұрмыс-тіршілігінде айтарлықтай ерекшелік байқалды. Оларды шаршататын ерте ғасырлардағы сияқты қимыл-қозғалысты арттырып, күшпен атқарылатын дене еңбегі емес, ой еңбегі. Соның нәтижесінде денедегі ең көп ауырлық арқа және желке бұлшық еттеріне түседі. Үнемі қозғалмай бірқалыпты сіресіп отырғаннан аталған бұлшық еттер әлсеріп, зорланады. Бірте-бірте олар өзінің серпінділігінен айырылады. Сөйтіп, қысып ұстап тұрған омыртқалар негізгі күштен айырылып, бар салмақты өзіне алады. Одан әрі адам еш әрекет жасамай, сол отырған қалпын өзгертпесе, ауырлық омыртқа аралық шеміршекке түседі. Сөйтіп, олар біртіндеп ыдырай бастайды да жыртылады. Сол кезде омыртқалар бір-біріне тиіп қажалап, соның салдарынан омыртқаның қалыпты қимылы өзгеріске түседі. Кейде сол омыртқа аралық шеміршек сыртқа теуіп шығып кетеді (мұны медицина тілінде жарық (грыжа) дейді). Мұның өзі жұлыннан шыққан нерв талшықтарын мыжып, қан тамырларын зақымдап, адам зардап шегеді. Ал омыртқалардың өз орнынан ауысып кетуі жұлынғы тікелей әсер етеді. Жұлыннан шыққан нерв талшықтарының түбі жаншылған соң, айналасы бірден ісініп-қабанып кетеді. Қан айналымы тоқтап, жүйке-тамырлар жарақаттана бастайды. Ал осы "бүлінген" жерде омыртқалар өзінің серпінділік немесе амортизациялық қасиетін сақтау үшін, олардың тіреу міндетіне күш түседі. Соның салдарынан омыртқалардың жан-жағынан үшкір сүйектер өсіп шығады. Оның өзі омыртқалардың қиындыққа көңігуінен туған жағымды компенсаторлық (орын толтыру) қасиет деп түсінуге болады. Дегенмен ол үшкір сүйек (остеофиттер) омыртқалардың тұрақтылығын біршама қалыптастырғанмен, сыртқа тепкен шеміршек сияқты нерв талшықтары мен қан тамырларын ығыстырып тастайды. Содан барып аурудың әр түрлі белгілері байқалады. Омыртқа жотасының ішінде ең үлкен салмақ мойын және бел омыртқаларға түседі.

Қимыл-қозғалыстың тапшылығы тек ересек адамдар арасында кездеспей, жасөспірім, балалар арасында да байқалады. Өскелең организмге сыртқы күштің әр түрлі жағымсыз әсерінен омыртқа жотасы, аяқ, табан құрылысы, пішіні өзгеріп кетеді. Олар іштен туа және жүре пайда болған деп екіге бөлінеді. Аурудың жүре пайда болуы улануға, жаралануға, зат алмасудың бұзылуына, денеге инфекция енуіне, сол сияқты тұлға, қаңқа сүйектің қисаюы гиподинамияға тікелей байланысты. Дегенмен, бала денесінің өзгеруіне бірден-бір себеп әр түрлі әсерлердің бірден күш көрсетуі.

Ең жиі кездесетін кемтарлық - омыртқа жотасының қисаюуы. Әдетте ол табиғи төрт физиологиялық иіндерден тұрады. Оның екеуі - мойын мен бел тұстарының алға қарай ойысуы (лордоз), қалған екеуі - кеуде мен құйымшақ жотасының сыртқа тебуі (кифоз) [3]. Омыртқа жотасы 7 мойын, 12 арқа, 5 бел, 5 сегізкөз, 5 құйымшақ омыртқаларынан тұрады. Осылардың ішінде қозғалмай бір-бірімен тығыз байланысып қалған сегізкөз бен құйымшақ, ал басқалары үнемі қозғалыс үстінде. Жоғарыда айтылған ойыс пен дөңестің және омыртқа аралық шеміршектің нәтижесінде, омыртқа жотасының тепе-теңдік және серпімділік қасиеті сақталады.

Омыртқа жотасы адамның тірегі, ол қорғаныс, қимыл-қозғалыс үшін жаратылған. Анығырақ айтқанда, адамның иіліп, бүгілуіне қажетті негізгі өзегі. Дененің жоғарғы бөлігі бас, иық, қол, кеуде мен іш құрылысының салмағын төменгі бөлікке өткізіп тұрады. Сондықтан ол дененің әр бөлігінде әр түрлі қалыпта болады. Ал оның қорғаныс қызметі - өзегінің ішіндегі жұлынды сыртқы ортадан сақтауында. Өзінің майысқақ-икемділік қасиеті арқылы омыртқа, өмір үшін маңызы өте зор орталық нерв жүйесін (жұлынды) соқтығу мен қақтығудан сақтайды. Омыртқа жотасының ретті қызмет етуіне оны қоршаған бұлшық ет үлкен әсер етеді. Оқыста қимыл бірыңғай болып, бір жағына көп күш түссе, онда сол жақтағы бұлшық еттер қажып босаңсиды. Соның әсерінен жоғарыда көрсетілген кифоз және лордоз иірімдері өзгеріп кетеді. Омыртқа жотасын екі жаққа тартып тұрған бұлшық еттердің, күші бірдей болмаған соң, бір жағына қисайып кетеді. Міне, баланың кемтар болуы осыдан. Ата-ана оның алғашқы өзгерісін тіпті аңғармайды. Сөйтіп, баланың тұлғасындағы кінәратты есейе келе бір-ақ байқайды. Табан бұлшық етінің жетілмеуінен балаларда қазтабан ауруы да жиі кездеседі. Оның да адамға тигізер зияны айтарлықтай. Емдік гимнастика адам денесіне әсер еткенде күрделі құбылысқа сүйенеді. Ол - жоғары нерв жүйесі мен гуморальды (денедегі сұйық зат) реттеуші күштер және моторлы-висцералдық рефлексдер [4].

Негізінде емдік гимнастиканың, төрт механизмі бар: денені (сергіту), қоректендіру, орнын толтыру, бірыңғайлы немесе бұрыңғы қалпына келтіру. Бұлардың бәрі бір-бірімен тығыз байланысты. Әлдендіру механизмі арнайы тағайындалған жаттығулар нерв жүйесінде тежеу немесе қоздыру процестерін өзгерте отырып орталық күштің жұмысын реттейді. Мұның өзі оның басшылық қызметін арттырып, ішкі бездердің жұмысын жақсартады, зат алмасуын үдетеді. Бұл бұлшық еттер мен ішкі ағзалар арасындағы рефлексінің байланысынан туады. Үлкен бұлшық еттер неғұрлым көбірек қозғалса, әлдендіру әсері соғұрлым көбірек болады. Жаттығу мен айналысқан адамның көңіл-күйі көтеріліп науқастан құлан-таза жазылатынына сенім пайда болады. Ал сенім неге болса да тиімді әсер етеді. Сондықтан әрбір жаттығуды сеніммен, шын көңілмен жасаса, әркімнің де толық жазылуға мүмкіндігі мол. Қоректендіру механизмі буындардан жоғары нерв жүйесіне баратын сезімдер (проприоцептік импульс) вегетативтік нерв жүйесінің, ішкі құрылыстың қызметін өзгертеді. Ал буын қимылдарынан денедегі зат алмасуы, қышқылдану-тотығу, қайта түлеп қалпына келу процестері жүзеге асады. Жұмыс істеген бұлшық етте ұсақ қан тамырлары кеңейіп, оттегі көбейіп,

керексіз заттар көк тамырмен керісінше ағындап кетіп жатады. Қан айналымы үдеп, лимфа (ткань аралығындағы түссіз сұйық зат) айналымы жаңарады. Осының салдарынан дене қоректік затпен қамтамасыз етіліп, ауруға шалдыққан жер тез жазыла бастайды. Мәселен, сынған мүше жетіліп, қабынған организм басылып, тыртық болған тері бастапқы қалпына келе бастайды. Сөйтіп, қоректендіру механизмі денені семіп қалудан сақтайды.

Орнын толтыру механизмі дене тәрбиесі, әр түрлі жаттығулар аурудың салдарынан солып қалған мүшені, бұлшық еттерді қалпына келтіреді. Орнын толтыру механизмі рефлекторы механизмге байланысты. Жаттығулар екі (пар) мүшенің біреуі зақымданып қалған кезде екіншісін шыңдай отырып, барлық жүктелеген қызметін толық атқаруға мүмкіндік жасайды. Мәселен, екі бүйректің біреуі істен шықса, екінші бүйректің күшін жаттығулар арқылы арттырып, организмге ауырылық түспеуін бақылайды. Сол сияқты өкпе ауруларында, әсіресе туберкулездің (құрт ауруы) асқынған түрінде немесе рак болғанда бір өкпенің бөлігін, әйтпесе бір өкпені толығымен операция арқылы алып тастауға тура келеді. Сонда организмге қажетті оттегі қалған өкпе арқылы келеді. Бірақ оны толық меңгере алмауы мүмкін. Осы кезде дене шынықтыру жаттығулары көмекке келеді. Арнайы жаттығулар арқылы қалған өкпенің көлемін үлкейтіп, денеге қажетті оттегі мөлшерін толық жеткізуге мүмкіндік жасайды.

Орнын толтыру механизмі уақытша және тұрақты болып екіге бөлінеді. Біріншісі (уақытша) ауру басталған кезде болады да жазылған шақта жоқ болып кетеді. Ал екіншісі науқас адам бір мүшесінен айырылған кезде қолданылады. Мәселен, қолдың нерв жаракаттанғанда ол қимылдаудан, бір нәрсені ұстаудан қалады. Сол кезде нерв жүйесіне "жандандыру" өте қиын болғандықтан, қолдағы барлық бұлшық еттерді шынықтырады. Мұның өзі қолдың иілуіне, әр түрлі қимылдар жасауына көмектеседі. Міне, орнын толтыру механизмі деген осы. Қалайда науқастың организмін қалпына келтіру оған өз мүмкіндігін сезіндіру.

Бірыңғайлау немесе қалпына келтіру механизмі қандай науқастан болмасын құлан таза айығып кету әркімнің арманы. Бірақ анатомиялық құрылысы қалпына келгенмен, кейбір мүшелердің қызметі бірыңғай болмайды. Міне, осы функционалдық қасиетін деңгейіне келтіру үшін барлық аурудан кейін дене жаттығуларымен айналысу қажет. Тек сонда ғана, жоғарғы нерв жүйесінің басқару қызметінің басқа органдармен, буындармен ішкі ағздарлармен байланысы түзеледі. Бірінсіз бірінің күні жоқ. Тек осындай байланыс қалпына келсе ғана, адам толық жазылады, ауруынан айығады деуге болады.

Жоғарыда айтылған емдік гимнастикасының механизмдері бір-бірімен тығыз байланыста. Солардың әсерінен емдік гимнастиканың бірнеше қыры мен сырын ашуға болады. Олар: біріншіден, бүкіл денеге әсер ететін өзгеше терапиялық қасиеті; екіншіден, аурудың асқыну процестеріне жол бермейтін патогендік қасиеті; үшіншіден, денедегі әр мүшенің қызметін, іс-әрекетін қатарға қосып, қалпына келтіретін функционалды қасиеті; төртіншіден, кемтар болған мүшеге сүйемелдеу, соған бейімделу, науқастың көңілін көтеру қасиеті; бесіншіден, емдік-педагогикалық қасиеті - ол ауру адамның алдына бір мақсат қойып, барлық ынта-жігерімен, сана-сезіммен жаттығуларды орындауында.

Осындай дене гимнастикасының жан-жақты әсерінен сырқат адам толығымен қатарға қосылады. Оның ой-өрісі, еңбекке қабілеті артып, өз мамандығын меңгеретін, әлеуметтік, экономикалық қажетке жарайтын бағалы қызметкер болуына мүмкіндік туады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ашмирин Б.А. Лечебная гимнастика. // Физическая культура, №4 2010 г.
2. Матвеев Л.П. Основы спортивных тренировок. – Москва: Пресс-бук, 1987 г.
3. Алдер Гарри. НЛП. Современные психотехнологии. - Санкт-Петербург: Питер, 2001г. - стр.18-34
4. Бирюков А.А., Кафаров К.А. Средства восстановления работоспособности спортсмена. – Москва: ФиС, 1979г. - стр.43-54

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНДЕ ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ

Бейсенбек Гүлзат Айбекқызы

*БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
«Дене шынықтыру және спорт» мамандығының 4 курс студенті
Арқалық, Қазақстан*

*Қошанов Нұрсұлтан Бейсенбекұлы
п.ғ.м., аға оқытушы*

*БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан
knb.91.91@mail.ru*

Аннотация: Есть много особенностей физического воспитания. Здесь, в основном, следует подчеркнуть способности ученика. Тем не менее, адаптация и способности повышение интереса к спорту зависят от хорошо организованного урока. Поэтому для преподавателя важно сосредоточиться на эффективности новых инновационных технологий в теории и практики на уроках физической культуры и спорта.

Ключевое слово: Здоровая жизнь, инновационный подход, воспитание

Annotation: There are many features of physical education. Here, the student's abilities should be emphasized. However, adaptation and ability to increase interest in the sport depend on a well-organized lesson. Therefore, it is important for the teacher to focus on the effectiveness of new innovative technologies in theory and practice in the lessons of physical culture and sports.

Keywords: healthy life, innovative approach, education

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына кіруі жөнінде мемлекет басшысы алға қойған міндетті жүзеге асыруда халықтың денсаулығы ең маңызды мәселе болып табылады. Қазіргі уақытта әлеуметтік жағдай, өмір сүру

ұзақтығының төмендеуі және адам экологиясының қолайсыздығы бүкіл өркениетті әлем үшін көкейтесті мәселе болып отыр. Еліміздің даму бағытын бекіткен «Қазақстан – 2030» бағдарламасында салауатты өмір салтын ұстану мемлекеттік маңызы бар мәселелермен тең дәрежеде екендігі баса көрсетілген. Өмір салты мен денсаулық арасындағы өзара байланыс салауатты өмір салты ұғымын құрастырады. Салауатты өмір салтын насихаттауда, салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру мәселелерін жетілдіретін, осы саладағы басымдылықтарды анықтайтын ғылым да, өскелең ұрпақты оқыту, тәрбиелеу формалары мен жаңа әдістерді ұстанатын білім де қажет. Мектеп оқушыларының салауатты өмір салтын қалыптастыру туралы алған білімдері болашақ азаматтардың денсаулығын сақтап қалуға берік тірек болады [5].

Оқушыларының салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру дегеніміз:

I. Жеке тұлғаның өзін қоршаған жансыз және жанды табиғи ортамен жан – жақты үйлесім тауып, өз ғұмырын Отаны, елі, отбасы және өзі үшін барынша пайдалы өткізу дағдысын қалыптастыру;

II. Салауатты өмір салты – ол денсаулықтың үйлесімді дамып, сақталуы мен орнығуын қамтамасыз ету мақсатында денсаулықты нығайтуға бағытталған іс – шараларды жүргізу.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін қандай жағдайларға назар аудару керек? Өмір салты дегеніміз не?

Бұл жеке адамның тіршілік етуге бағытталған мүмкіндіктерін қалыптастыру. Біздіңше, адамның әлеуметтік-психологиялық және биологиялық жақтан салауатты өмір салтын қалыптастыруға мына жағдайлар негіз бола алады:

- белсенді қозғалыс нәтижесінде организмді шынықтыру дене тәрбиесі немесе спортпен шұғылдану;

- физикалық еңбектің гигиеналық талаптарын жүзеге асыру;

- жеке және әлеуметтік гигиеналық талаптарын жүзеге асыру;

- қарым-қатынас және экологиялық мәдениетке жету;

- дұрыс жыныстық тәрбие алу;

- зиянды әдеттерден аулақ болу [45].

Сондықтан балаларды жасынан салауатты өмір салтына қалыптастыруға күш салып, зиянды әдеттерден сақтандыруымыз керек. Денсаулық тәрбиесі – ортақ мәселе. Халық санының өсуі, оның сапасы, деннің саулығы мемлекет әл-ауқатының дамуына мұрындық болады. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Қазақстанның егемен мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясы» деген еңбегінде соның 4 негізгі күшін атап көрсетті. Оның бірі – жер үстіндегі байлық деп отырғанымыз – адам, оның білімі мен іскерлігі, таланты мен мәдениеті, денсаулығы деген еді.

Дене тәрбиесі сабағында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі жоғары. Білім – қоғамды тұрақтандыратын, рухани мұраны сақтайтын, ұрпақты ұрпаққа сабақтастыратын құрал. Қолда бар мүмкіндікті пайдаланып оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану, жаңа технологияны әркімнің өз сабағында пайдалану арқылы оқушы жастарды халықтың дәстүр үрдісінде адамгершілікке, салауатты өмір сүруге баулу дені сау ұрпақ тәрбиелеу дене тәрбиесі пәні мұғалімдерінің басты міндеті. Олай болса, оқыту мен тәрбиелеудің ой елегінен өтетін әдіс-тәсілдерін, жаңашыл педагогтардың

тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет [17].

Дене шынықтыру пәнінің басқа пәндерге қарағанда көптеген ерекшеліктері бар. Мұнда негізінен оқушының қабілеті, бейімділігі баса назарда болуы керек. Дегенмен де оқушыларды бейімдеу, қабілетін дамыту, спортқа деген қызығушылығын арттыру жақсы ұйымдастырылған сабаққа байланысты. Сондықтан оқушылардың пәнге қызығушылықтарын арттыру, сабақта тақырыпқа байланысты спорт түрлерінің шығу тарихын, спорт түрлері дамыған елдерді спорттың әр саласындағы белгілі спортшылар өмірін алуға болады.

Сол себептен оқытушы сабақты тартымды етіп теория мен практиканы ұштастыруында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі баса назарда болуы қажет. Бұл мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас, сабақты жақсы оқитын, спортқа бейім оқушылармен белсенді жұмыс істеп қана қоймай, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жақсы ойлар туғызып, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуін ойластыру тиіс. Барлық оқушылар өз қабілетін ең төменгі жеңіл тапсырмаларды орындаудан бастайды, оларды міндетті түрде толық орындап болғаннан кейін ғана, келесі күрделі деңгейдегі жаттығуларды орындауға көшіп отырады. Бұл оқушылар арасындағы бәсекелестікті және әр оқушының өз қабілетіне, қызметіне сәйкес жоғары деңгейге көтерілуіне толық жағдай жасалады.

Жаңаша әдістерді сабақтарда үнемі қолданысқа енгізуде теория мен практиканың ұштасуына мән бергенде ғана жұмыстың мазмұндылығы көріне алады. Осы бағыттарда сын тұрғысынан ойлау және деңгейлеп оқыту технологияларының тиімді әдістерін дене шынықтыру пәнінде қолдануды ұсынамын. Алдымен «Дене шынықтыру пәні не береді?» –деген сұраққа:» Қимыл қозғалысты береді. Машықтандыру. Дене мәдениетін қалыптастыру. Денені шынықтыру, тәрбиелеу. Жалпы дамыту жаттығуларын меңгертеді. Мемлекеттік стандарттық бағдарламаны жоспарлай білуді, нормативтік тест жаттығуларды игертуді береді.

Дене тәрбиесі сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясын тиімді пайдалануға да болады. Осы технологияның шығармашылық бөлігін басшылыққа ала отырып, ой толғау жасауға болады (мысалы, дене шынықтыру сабағын ойын түрінде ұйымдастыру), сол арқылы, оқушылардың бейімділігін арттыруға болады [262].

Күтілетін нәтиже - дене тәрбиесі пәніне деген қызығушылықтарының артуы. Оқушы шығармашылығы, өзін-өзі басқаруы, құрметі, эстетикалық талғамы да артып келеді. Мысалға сабақты қызықты өткізу үшін мультимедиялық проектор арқылы қазақтың ұлттық ойындарының тарихын таныстырып өтіп, жасырылған сұрақтарды табуға машықтандыру, әр топқа белгіленген ұпай сандарына қарай бағалап отыруы керек. Кейін сабақ барысын: «Кім шапшаң?» бөлімі деп алып, бұл бөлімінде оқушылар белгіленген жерге дейін эстафеталық таяқшамен жүгіріп барып, белгілі жеріне жеткен кезде, тақтаға жазылып берілген есептерді шапшаң орындап шығып кейін қайтып келу талабы қойылады. Оқушылардың бұл бөлімде сабаққа деген қызығушылығының артуымен бірге машықтанады, логикалық ойлау қабілеттері артады, қимыл-қозғалыс әрекеті дамиды

Бұл ұлттық ойындар фестивалінің ұйымдастырылуы, тұсауы кесілуі ұлтымыз үшін үлкен жетістік деп білемін.

Ұлттық теле арнада салауатты өмір салтын насихаттау мақсатында өтіп жатқан жаңашыл әдістегі бағдарламалардың желісінде «Намыс дода», «Толағай» «Асық ату» атты спорттық, ұлттық ойындар сайысын сынып аралық топтық сайыс түрінде өткізуге болады. Қазіргі таңда оқушылар арасында ұлттық және спорттық ойындардан жарыстар өткізіліп тұрылуы қажет, әсіресе «Асық ату» ойыны оқушылардың арасында қызығушылығын арттырып келеді. Себебі дене тәрбиесімен айналысатын адам өзін әрқашан сергек сезінеді. Ал сергек адамның өмірге көзқарасы ерекше. Спорт қайратты қажет етіп, өмірге құштарлықты арттырады.

Жоғарыда аталған ұлттық спорттық ойындардың өтілу нәтижесінде оқушының:

- Салт-дәстүрді құрметтеуі;
- Ұйымшылдығы, ізденімпаздығы;
- Намысқойлығы;
- Жүйке жүйесінің шынығуы;
- Ойлау қабілетінің дамуы;
- Білім алуға құштарлығы;

Ал деңгейлеп саралап оқыту технологиясын қолдануда қандай нәтижелерге қол жеткізуге болады? Сабақ барысында:

Алдымен оқушының «Не?» деген сұрағына: Сабақта шынайылық, оқыту бар екенін көрсету. Оқушының «Қашан?» деген сұрағына: Сабақтан кейін болатын жағдайды толық анықтатуға көз жеткізу қажет. Оқушының «Қайда?» деген сұрағына: Оқушының және оқытушының арасындағы серіктесін анықтап, нәтижеге қол жеткізу қажет [83].

Мысалға «Акробатикалық жаттығулар» атты сабақта алдымен оқушыларға өткен тақырыптарға байланысты сұрақтар бере отырып, бүгінгі жаңа сабақтың қандай тақырыпта өткелі тұрғанын ашып алуымыз керек. Сабақ барысында оқушыларға жеңілдетілген логикалық сұрақтар беріп, кейін күрделі сұрақтарды тапсырма бергеніз жөн. Сұрақтарға байланысты жауабын тапқан оқушы, сол жерде практикалық түрде орындап көрсетеді. Сабақ кезінде оқушының ішкі позициялық көз қарасы мен бағыты айқын көрініс бере алады. Сонда ғана сабақ нәтижелі болып, білім сапасы артады. Осы бағыттарда әрбір оқытушының оқытуға, үйретуге өз тұғырнамасы болуы қажет. Олар мыналар:

- Әр оқушының білім деңгейін, қабілетін, мүмкіншілігін түсіну;
- Оқушының бойындағы жетістіктері мен кемшіліктерін қабылдау;
- Оқушыларға қиындықтарды жеңуге, кемшіліктерден арылуға көмектесу;

Осылай ойын элементтерін, әдістерін деңгейлеп орындату арқылы оқушылардың тапсырмаларды орындауда жинаған ұпайларын «даму мониторингі» кестесіне белгілей отырып, оқушы біліміне талдау жасап отыру қажет. Өтілетін тақырыптарға байланысты қызықты сергіту ойындарын ойнатудың да сабақ барысының сапасын арттыруға ықпалы көп. Атап айтсам: «Кім шапшаң?», «Көңілді ойындар!», «Мен чемпион!», «Санамақ» сонымен қатар қозғалмалы ойындар және ұлттық ойындарды сабақта түрлендіріп өткізуге машықтандыру [26].

Сонымен, дене шынықтыру пәнінде жаңа инновациялық технологияларды қолданудың орны орасаң болары хақ. Оқушылардың қызығушылығын арттырып, білім сапасын көтеруге спорттық шаралардың да маңызы зор. Соның ішінде қазақтың ұлттық ойындары мен қозғалмалы ойындарын, әр түрлі жарыстарын, тоғызқұмалақ, арқан тартыс, асық ату, аударыспақ сынды ойын түрлерін өткізіп отыру керек. Осындай жұмыстарды жүргізу нәтижесінде оқушылардың белсенділігі артып, спортқа деген бейімділігі қалыптасады. Оқушылардың танымдық қабілеттерін артырып, салауатты өмір сүру, адам денсаулығы осы спортқа байланысты екендігін түсінеді. Нәтижесінде оқушылардың білім сапасы артып, жоғары сапаға қол жеткізуге болады.

Қорыта айтқанда, алдымен жеке тұлғаның әлеуметтік құзыреттілігін дамытуды керек. Сол арқылы ұжымдық зерттеуге қол жеткізуге болады, яғни оқушының өзін-өзі басқарудағы әлеуеті артады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Қазақстан – 2030» стратегиясы. – 5с.
2. Г. Икіманова. Саулық пен сымбат. - Алматы: Қайнар, 1991. – 45с.
3. «Қазақстан мектебі» журналы, №4, 2006ж. – 17с.
4. Дене мәдениеті – оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу жүйесінде. Ізденіс. 2009ж. №2(2) – 262с.
5. Е. Уақбаев. Қазақстанда дене тәрбиесі жүйесінің дамуы. - Алматы: Санат, 2000ж - 83с.
6. «Мектептегі дене шынықтыру» журналы, № 2, 2012. - 26с.

ҚАЗАҚ ҰЛТЫНЫҢ САНАСЫНДА САҚТАЛЫП, ОНЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ӨМІРІНЕ МІНСІЗ ҚЫЗМЕТ ЕТКЕН БИЛЕР СОТЫ

*Бошыбаев Тұрғынбек Балғабайұлы
аға оқытушы, магистр*

БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

*Сейткерей Ақнұр Мейрамбекқызы
«Құқық және экономика негіздері» мамандығының 4-курс
студенті*

БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

Аннотация: История рассказывает нам о наших предках, известных исторических личностях: биях которые внесли огромный вклад в развитие казахского народа и повлияли на исход будущего истории. Они веками стремились к единству, целостности и не уставали к этому призывать. Великая степь хранит в исторических памяти имена многих биев, прославившихся в разное время как судьи состязательных судебных и политических процессов, на арене защиты интересов рода и отечества.

Ключевые слова: бий, адат, хан, номады, суд биев.

Antototation: The story tells us about our ancestors, famous historical personalities: beys who made a huge contribution to the development of the Kazakh people and influenced the outcome of the future history. For centuries they have strived for unity, integrity, and never tired of calling for it. The Great Steppe keeps in its historical memory the names of many biys who became famous at various times as judges of adversarial judicial and political processes, in the arena of the protection of the interests of the clan and fatherland.

Keywords: biy, adat, khan, nomads, biy court.

Қазіргі тарихи кезеңде ұлттық саясатты қалыптастыруды жүзеге асыру үшін тарих тағылымынан сабақ алып, ұлттық мемлекетті қайта қалпына келтіру, ұлттық сананы қалыптастыру жолындағы қазақ қоғамындағы билер қызметін терең зерделеп, жетекші ойларын басшылыққа алу орынды.

Елбасымыз ата-бабаларымыздың батырлығына, даналығына бас ие отырып, өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр алмаса, ол адасуға бас-тайды. Мен халқымның тағылымы мол тарихымен ерте заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діңі ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын» деген еді [1].

Сондай-ақ, Елбасымыз «Тарих толқынында» атты кітабында: “Тарихи тек-тамырыңның тереңнен бастау алғанын танып-түсіну, ата-бабаның шапағаты мол шабытты істерін заңды мақтаныш ету, тоталитарлы кезеңнің зардап-тарынан арылу, сөйтіп тарихи сананы уақыт талабына сай қалпына келтіру ұлттық тұтастануға тегеурінді серпін беруге тиіс... Тарихтағы өз орныңды білу, бабаларыңды ру төмпешігінің деңгейінде емес, жалпыұлттық өреде мақтан тұту, ұлан-байтақ Евразия тарихында ұлы істерге ұйтқы болған қазақтар мен олардың бабаларының өзіндік орнын танып-түсіну, ұлттық қадір-қасиетінді қорлайтын жаттанды жалалардан арылу, міне, ұлттық тұтастыққа кепіл болатын бүгінгі күннің ең қуатты тетіктері осылар!”-деп жазды [2].

Қазақ КСР кезеңінде 1972-1978 жылдар аралығында жарық көрген Қазақ совет энциклопедиясының 12-томдығында жазылған би жөніндегі анық-тамаға тоқталсақ: «Би - әлеуметтік категория ретінде қазақ халқының тарихында ерте заманда шыққан үстем тап өкілі... Әлеуметтік қатынастардың дамып шиеленісуімен бірге билердің көпшілігі қанаушы таптардың уәкіліне айналды... Билердің әдет-заң нормаларын талқылауда, билік шығаруда тең праволары болды. Өкілдіктің-мұндай өктем болуынан зорлық-зомбылық туып отырды. Билер соты Октябрь революциясына дейін қылмыстық және азаматтық істердің көпшілігін қарайтын ресми орган болып, құн, барымта, қалың мал, әмеңгерлік, көп әйел алу, т.б. патриархалдық кертартпа қалдықтарды қорғап келді”. Міне, кеңестік кезеңде би дегенге берген бағасы осы болса керек. Кеңес билігі кезеңінде, би туралы жазған шығармалардың авторларықуғын-сүргінге ұшырағанын біз білеміз.

Қазақ хандары билік құрған заманда билердің алған орны, мемлекеттік құқық пен ел басқаруға қосқан үлесі орасан зор болды. Нақтылап айтар болсақ, әлемдегі ешбір халықтың, ешқандай мемлекеттің даму тарихында кездеспейтін, тек қазақ ұлтының санасында сақталып, оның қоғамдық өміріне мінсіз қызмет

еткен билер соты, олар ұстанған әділдік – біздің, бүгінгі Егемен елдің соттар қауымдастығы үшін өнеге алар, таусылмас рухани байлық болып табылады.

«Тәуелсіздігімізді баянды ету жолында біртұтас ұлтты қалыптастырудың маңызы зор. Осы орайда Елбасы аталған мақаласында: «Мен қазақстандықтардың ешқашан бұлжымайтын екі ережені түсініп, байыбына барғанын қалаймын. Біріншісі – ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайды. Екіншісі – алға басу үшін ұлттың дамуына кедергі болатын өткеннің кертартпа тұстарынан бас тарту керек» дейді[1].

Бұл жерде Мемлекет басшысы «ұлттық код» мәселесін бекерге бірінші орынға қойып отырған жоқ. Біз ендігі кезекте «ұлттық кодты» – ұлттық идеологиямыздың түпқазығы ретінде танып-білуіміз қажет. Ал еліміздегі ұлттық идеологияның ең басты мақсаты–тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтап, мәңгілік баянды ету болса керек» деп атап көрсетті. Шындығында да «Билер соты тек құқықтық институт қана емес, тарихи және мәдени мұра болып табылатын халық пен мемлекетті басқарудағы дана институт. Ендеше, «қара қылды қақ жарған» қазақ билерінің бойындағы асыл қасиеттерді бүгінгі сот жүйесіндегі жас ұрпақтың бойынан табылуы үшін барлық жағдай жасауымыз керек.

Халқымыздың бай тарихында ел-жұрт жадында сақталып, өздерінің жан-жақты қайраткерлігімен танылған билер мәртебесі туралы мынадай анықтама-түйін айтуға болады. Би дегеніміз ел-жұртының әдет-ғұрып, салт-дәстүрін, өткен-кеткен шежіресін, тарихын, қоғамның даму барысын, айнала қоршаған табиғаттың сан-алуан қасиеттері мен құпияларын білетін, адамдардың кекірек көмбелеріне ой көзімен қарап көре алатын, алуан түрлі мінез-құлықтарды айтқызбай-ақ тап басатын, ғылым-білімнен хабардар, кемел пікірлерін шешен тілмен жеткізіп беруде дара қасиеті бар бір тума жандар.

Жастардың бойында мемлекет және құқық тарихына деген сый-құрмет қарым-қатынасын тәрбиелеу, мақтаныш және патриотизм сезімін қалыптастыру бүгінгі қоғамымыздың басты міндеттерінің бірі.

Қазақ ұлыстарында билер ерекше құқыққа ие болды: олар сот, әкімшілік-тік және әскери билікті іс жүзіне асыра, сұлтандармен қатар жалпымемлекеттік басқару істеріне араласып отырған. Дәстүрлі қазақ қоғамындағы билер институты өкілдерінің бойына тән негізгі төрт лауазымды қасиеттер: әскери қолбасшы, әкімшіліктік тұлға, төреші, дала аристократиясының өкілі тән. Академик Салық Зиманов «Қазақтың билер соты өзіне жүгінген тарап-тардың дауларын қарастыра отырып, рудың арасындағы бітімгершілікке және бірлікке қол жеткізуге тырысатын. Билер сотының осы асқақ мұраттарының талабына жауап беру үшін билер дала даналарының мектебінен өтуге, алдыңғы ұлы билердің сынынан сүрінбеуге тиіс болған» дейді[3].

Қазақ даласында би болу оңайлыққа түспеген. Тек «Құдайдың сүйген құлдары ғана би бола алады» – деген нақыл сөз содан қалған.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында билер сотын ұлттық құндылық деп танып, оны қоғамда кеңінен насихаттаудың маңызы зор. Жастарды патриоттық сезімде тәрбиелеу, мемлекете адал ұрпақ өсірукоғамда әділеттіліктің рөлін арттыру, қазақ халқының тарихи тұлғаларының өнегесінен тәлім арудың маңызы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә., «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты , бағдарлама-лық мақаласы. www.akorda.kz12 сәуір 2017.
2. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында .-Алматы: Атамұра,1999.-296 б.
3. Зиманов С.З. Қазақтың билер соты – бірегей сот жүйесі.-Алматы:Атамұра, 2008.-216 б.

УАҚЫТ МІНБЕРІ

*Валиханов Шаридияр
филол.ғ.к., доцент,*

*Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

В статье рассказывается о современном подходе к творчеству известного писателя Габиден Мустафина.

Ключевые слова: жизненная правда и её художественное воплощение, Г.Мустафин, познание, современное литературоведение, авторские принципы, человеческая сущность.

The article describes the modern approach to the work of the famous writer GabidenMustafin.

Keywords: vital truth and its artistic realization, G. Mustafin, cognition, modern literary criticism, author's principles, human essence.

XX ғасырдағы шығармашылық дара тұлғаның бірі – қазақтың көрнекті, сүбелі қаламгері – Габиден Мұстафин.

Тәуелсіздік жылдарында Габиден Мұстафин шығармашылығы, оның тарихи-эстетикалық мәні туралы қазақ әдебиеттану ғылымының ірі өкілдері тарапынан заманауи толғам, байламдар жасалды.

Академик Серік Қирабаевтың қазақ әдебиеттану ғылымындағы сала-сала еңбектерінің бір үлкен арнасы – габидентану.

С.Қирабаев 1992 жылы өзінің Габиден Мұстафин шығармашылығы жазушының көркемдік әлем жайлы жүйелі зерттеулерін жаңа заман бағытына жалғастырып, тағы да тың жинақтаулар жасады, таза көркемдік талдаулармен ұластырды.

С.Қирабаевтың «Әдебиетіміздің ақтаңдақ беттері» жинағына енген. «Габиден Мұстафин – өз заманының жыршысы» мақаласы қазақ әдебиеті тарихындағы Габиден Мұстафиннің көркемдік әлемін жаңаша тану, өлмейтін көркемдік құндылықты уақыттың өкпек желінен қорғау бағытында жазылған алғашқы еңбек десек те болады [1].

С.Қирабаев жазушы Габиден Мұстафиннің қаламгерлік тұлғасын замана аясында танып, ашудың жаңа бағыттарын уақыттың ақиқатын баяндаудан бастайды. «XX ғасырдың басындағы Россиядағы революциялық толқулар ұлт аймақтарындағы азаттық жолындағы қозғалыстардың шығуына түрткі болғаны мәлім.

Қазақстанда мұндай қозғалыстың басында ой-пікірі бар, саяси бағдарды түсіне алатын творчестволық интеллигенцияның өкілдері тұрды... Ахмет Байтұрсыновтың ұйқыда езілген халқының құлағына маса боп ызындап, «Қанған жоқ па әлі ұйқың, ұйықтайтын бар не сыйқың» деп үн көтеруі, Міржақып Дулатовтың «Оян, қазақ!» деп жар салуы осының айғағы еді. Осы бір дыбысты үн қазақ оқығандары мен күрескерлерінің, халқының тағдырын өз тіршілігінің мән-мағынасына айналдырған ұрпақтың жаңа өкілдерін туғызды. XX ғасырдың басында қоғамдық аренаға шығып, әлеуметтік күреске араласқан бұл ұрпақ 20-жылдардың ішінде әрі қарай жалғасып толықты. Жүсіпбек Аймауытов, Мағжан Жұмабаев, Сәкен Сейфуллин, Бейімбет Майлин, Ілияс Жансүгіров, Мұхтар Әуезов, Сәбит Мұқанов, Ғабит Мүсірепов, Ғабиден Мұстафин сияқты таланттардың тобын, бір кезде Ғабит Мүсірепов «Алыптар тобы» деп атаған ұрпақты, өмірдің өзі осылай жарық дүниеге алып келіп еді. Революцияның аласапыраны тұсында бірі оң жолмен, бірі сол жолмен мақсатқа жетеміз деп таласқа түскен кездері бола тұрса да, олардың бәрінің түпкі мақсаты – халықтың азаттығы, мәдениеті, дамыған ел қатарына қосылуы болатын. Олар ұлт мақсатын ортақ ойласты. Көбі кейін тарихтың темір табанына жаншылып қалса да, ұлттық мүддеге опасыздық жасаған жоқ. Ғабит пен Ғабиден ұзақ жасап, ағаларының арман-мүддесін арқалап, келешек ұрпаққа жеткізген сол топтың соңғы могикуаны сияқты болды» [1, 162 б.].

Осы үзіндіде тұтас бір дәуір, бірнеше буынның ұлт мүддесіне ғұмырын бағыштаған өмір өнегесі тұтас қамтылып айтылған. Алып-қосар дүние қалмаған ақиқат сөз.

Серік Қирабаевтың «Ғабиден Мұстафин – өз заманының жыршысы» зерттеуінде жазушының ендігі уақыт биігінен танылған бірнеше айқын қаламгерлік қарымы ашылады.

Жазушының азаматтық ұстанымын айқындайтын басты дара сипаттары туралы нақты байламдар жасалады.

Заман және адам. Дәуір, тарихи тартыстарға телінген адам тағдыры. Ғабиден Мұстафин осыны жазды дейді С. Қирабаев.

Екінші басты сипат С. Қирабаев тоқтамдарында, бұл – Ғабиден Мұстафиннің мінез жасау тәсілдері. Ғабиден адамды заман, уақыт жағатын бояудың түсімен емес, ісімен, адамгершілік қылық, ой-өресімен өлшейді дейді сыншы. Бұл сипта, әсіресе, «Шығанақ» романы жазылған уақытта айқындала бастағанын атап көрсетеді.

Ғабиден кейіпкерлері – өмірдің ортасынан ойып алынған қарапайым адамдар, өз замандастары. Жазушы олардың сырын да, сырт сынын да табиғи қалпында суреттейді.

Қазақ әдебиетіндегі кейін сомдалған көп кесек кейіпкердің көркемдік жаратылысына, сөз жоқ, қарапайым еңбек адамы, кісілік қасиеті, адамшылық аясы кең дана қарт Шығанақтың да мінез, кісілік ұстанымы көп ықпал жасады.

Ғ.Мұстафиннің кейіпкер жан-дүниесін ашу, оның дүниетаным өрісін арғы мен бергінің сабақтастығы аясында көрсету шеберлігін Серік Қирабаев нақтылы көркем нәтижелер негізінде көрсетіп отырады. Ғабиден Мұстафин қарапайым адамдардың өміртаным өрісін табиғи сурттейді.

Жазушы Ғабиден Мұстафиннің қоғамтанушылық ой-толғамдары оның өз кейіпкерлері арқылы таралып, замана туралы толымды тоқтамдар жасалғанын Серік Қирабаев қаламгердің тағы бір қыры деп танытады.

Ғабиден Мұстафиннің ұлттық мүдде жолындағы, тіл тағдырын толғаған ой-тебіреністерін де Серік Қирабаев жазушының ұлы мұраттарымен сабақтастыра тарқатады..

Ғабиден шығармаларының басты бағасы – ондағы адам болмысы, оның болашаққа деген сенімі мен арманында деп ой түйеді Серік Қирабаев. Мақалада Ғабиден Мұстафин шығармашылығы туралы әріден қозғалып келе жатқан ой мен пікірдің салмағына салмақ қосылған.

Белгілі әдебиеттанушы ғалым Шерияздан Елеуқенов Ғабиден Мұстафиннің 100 жылдық мерейтойы тұсында жазылған «Еңбек, рухани сұлулық жыршысы» атты мақалада жазушының қазақ әдебиеті тарихындағы тұлғасын тағы бір жаңа сапада таныта түседі.

Жазушы шығармасын жаңа уақыт тұрғысында танудың басты принциптерін Ш.Елеуқенов арғы-бергі тарихтың бүгінгі танымға тартылуындағы қайсыбір өзекті мәселелерге қарай бағыттап отырып айқындай түседі.

Ресей жұртшылығы кеңестік кезең тарихын жалпы отандық тарихтың бір дәуірі деп қарауға бет бұрды. Бізде де сол ыңғай байқалады дей келіп, сыншы қазіргі қазақ қауымындағы біржақты асығыс құбылыстардан сақтандыра, ой сала сөйлейді.

«Ғабиден Мұстафиннің бір кейіпкері «аты томашаға сүрінсе де, өзі етке қақалса да, советтің кесірі» дейді.

Меніңше, біздің де өткенге өштеніп бірыңғай қара май жағуға салынушылықтан абай болғанымыз дұрысырақ.

... Бұл тұстағы басты өлшем – көркемдік биік шындық дәрежеде жазылған шығармаларының ел қажетіне қалтқысыз қызмет ететін рух кенішінің қашан да сарқылмайтын қуатында болса керек» [2, 19 б.].

Ш.Елеуқенов Ғабиден Мұстафин шығармашылығының көркемдік құндылығын қаламгердің алғашқы туындыларынан бастау алған шеберлік өсу жолымен байланыстыра қарастырады.

«Ер Шойын» (1929) атты тырнақалды жинағына кіріспесінде Ғабиден Мұстафин: «Кітапшаның мазмұнын ауылдың жалшы-кедейлері көрсетті», – депті.

Ұлт жайын ол өстіп қалың еңбекші бұқара көзімен көріп, ақ қағазға айнытпай түсірген. Жүрекке жетер сөз тұнығын да ауылдың мөлдір бұлағынан қанып ішкен.

Тырнақалды туындыларының өзінен-ақ бұл қаламгердің қамырықты көңіл-күйі анық естіле бастаған. «Қан» әңгімесінде бір барымтаның салдарынан екі бірдей азаматтың сойылға жығылып жан ұшырып жатқаны суреттеледі. «Байлардың малы үшін қырқысқан екі жалшыны аяп та, қарғап та келе жаттым...» – депті автор қортындысында» [2, 20 б.].

Ш.Елеуқенов қаламгердің қарапайым тіршілігі бар қазақ шаруасының жан әлемін әлеуметтік-психологиялық негізде, таза көркемдік шешіммен ашқан жазу мәнерін тап басады.

«Көз көргеннің» алғашқы суреттеулеріне үдере көшіп жатқан ел жайын түсірген қаламгердің айтпағы мен астарлы сырын кезеңінде біреу ұғып, біреу,

бәлкім, ой да салмады. Енді қайталап бір оқыңыз. Қанша сыр бұғып жатқан бұл көштің күйінде.

Ш.Елеуменов бұл көріністің тарихи негіздерін, түп-төркінін жазушы ишара етіп жазғанын нанымды айғақтайды.

«Қазақтың «Елім-ай» әнін жылап-сықтап шырқамаған кезі бар ма? Ғабиден Мұстафиннің «Көз көрген» мемуарлық романының алғашқы бетін ашып қалғанда мынадай суретке жолығасың.

«Ауыл көшіп жатыр. Әйелдер еңіреп, еркектер түнеріп жүр. Зіл қара түнді жапсарынан сөге таң сызаттап келеді. Таң сәулесін күткен әлем күлімдей бастаса да қам көңілдер сергімеді. Уылеулер үдей түсті...

Отаршылар тепкісінен ата-баба қонысымыздан айырылып ауған шағымызды Ғабекен қаламы осылай суреттейді... Табиғатпен астасқан бұл көш суреті – пейзаждың күрделі түрі. Мұстафинде – пейзаждың көкесі. Тамылжыған табиғат пен тарыққан адам көңілі үйлеспеген. Астарында – әлем-тапырық ой-сезім. Жерінен қуылған ел-жұртына жан ашып, қан жылаған сезімге қоса-қабат патша отаршыларын айыптаған терең де кекті әлеуметтік ойлар өрілген» [2, 20 б.].

Ш.Елеуменов Ғабиден Мұстафиннің көркемдік әлемдегі еңбек күйі, еңбек жыры, еңбек адамдарына арнайы тоқталып, Шығанақ тұлғасы мен Мұстапа хажы жайлы тың байламдар жасайды.

Шығанақтың көркем образы өмірдегі Шығанақ, рекордшы Шығанақ дәл осындай терең, зерек, адал, айбынды, алымды адам болса керек деген сенім ұялататыны – жазушы табысы.

Қаламгердің қазақ тұрмысындағы ілгерілеулерді ұдайы сырттан келген көмекке теліп отыруды ұнататын идеологиядан бұра тартып, ел басқарған, көш бастаған жайсаң қазақтың өз ішінде де жетіп-артылады деген ойды жазу арқылы орнықтыру батылдығына да Ш.Елеуменов орынды назар аударған.

Ш.Елеуменов Ғ.Мұстафиннің қазақ әдебиетін образдар галереясымен толықтырған қаламгерлік еңбегін де бөле-жара атайды. Ол образдардың кең тынысты шынайы бір бейнелері – Шығанақ пен Мұстапа қажы. Мұстапа қажының өмір ұстанымы аумалы-төкпелі заманның да, кешенің де, бүгіннің де азаматтық қағидасы деген сыншы ойлары ойдан ой өрбітеді.

Ш.Елеуменов Ғ.Мұстафиннің шығармашылық болмысын кеше мен бүгінді табиғи сабақтастықта алып отырып, аша түседі.

Рымғали Нұрғалидың 100 жылдық мерейтой тұсындағы «Құнарлы қалам» зерттеуінде де қаламгер Мұстафин келбетін кеңінен алып көрсетуді мақсат еткен.

Р.Нұрғали Ғабиденді қазақ әдебиетіндегі аға буыннан шыққан прозаның жүйрік тұлпарының бірі деп таниды.

Р.Нұрғали «Шығанақтың» жазылу сырын сабақтай отырып, Ғабиден Мұстафин қазақ прозасындағы жаңа жанр – романға өзінше жазу үлгісімен келді, оқиға үйірім-үйірім аяқталып отыруы жағын Сәкеннің «Тар жол, тайғақ кешуінен» үйренуі деп бағалайды. Реалистік негізі мығым шығарма жұртшылықтың жан құмарына айналғаны жазушы табысы болды.

Р.Нұрғали Ғабиден Мұстафин шығармашылығындағы көркемдік арналардың бастау көздерін, жазушының үйрену, өнеге мектебін ажыратып, ашып айтып отыруы арқылы ғабидентанудың тағы бір тың қырларына бастайды.

«Миллионер» ықшамдылығы жағынан Тургенев романдарын еске түсіргендей дейді.

Зерттеуші Ғабиден Мұстафиннің белгілі құбылыстарды бейнелеуде, әсіресе колхоз өмірін жазуда өзгеше, өмір шындығынан туған, Бейімбеттің колхозшыларынан гөрі басқа, өмір драматизмі басым кейіпкерлер жасағанын атап көрсетеді. Кейіпкер тілінің өзгешелігі де – жазушының қолтаңбасы.

«Дауылдан кейінді» автор жазушының ең шоқтығы биік шығармасы деп таниды.

«Осы роман арқылы қаламгер өзінің қанық стилін, талант қуатын толық ашып таныта білді. Қазақ әдебиетінде бұрын тиіп-қашып суреттелген өмір құбылыстары шығармада терең әрі көркем бейнеленді. Романда байыптылық, реалистік салмақ бар» [2, 31 б.].

Р.Нұрғали «Дауылдан кейінді» полифониялық, кең тынысты, алуан сарынды роман, өз заманының рухын беретін сенімді кейіпкерлер бар деп бағалады.

«Көз көргендегі» кең тынысты көркемдікті Бақытжан Майтанов таза теориялық талқыға тартады: «Ғ.Мұстафиннің «Көз көрген» романындағы авторлық көзқарас зерттеуінде ғалым Б.Майтанов ауқымды ойлар өрбіткен. Шығарманың деректік негізі, кейіпкерлер әлемі жинақы, жүйелі талдауға тартылған.

Асылы, Ғабиден Мұстафиннің Сәкен тұлғасына қатысты суретті баяндауларына Бақытжан Майтанов тоқталған тұстарда, енді ойлап қарасақ көп мән, көп астар, көп сыр, көп шын жатыр.

Сәкен Сейфуллин ұзақ жылдар бойы әсіре қызыл, әсіре большевик ретінде танылса, кейінгі кезеңде белгілі ғалым, сәкентанушы Тұрсынбек Кәкішұлы Сәкен тұлғасын тарихи ақиқат ауқымында орнықтыру бағытында жазылған зерттеу еңбектерінде Сәкеннің шындығын әр қырынан аша түсті [3].

«Көз көргенде» Ғабиден Мұстафин кейінгі ұрпақ енді ұғынып жатқан тарихи шындықтарды қаз-қалпында жеткізген екен дейсің, Сәкен тұлғасына байланысты тұста да.

«Автор – баяндаушы уақыты ішкі уақыт та, қадірлі мейман, жас әкімнің уақыты сыртқы уақыт, ауыл-аймақтан тыс әлемдегі саяси-рухани қайшылықтарға толы уақыт болып елестейді.

Нүктелер тоғысты. Әсерлер қиюласты. Екі түрлі ауаның араласуынан жаңа атмосфера түзілетініндей, белгісіз, тұманды, сызды ауа жеңіс табатын сияқты. Әрине, С.Сейфуллин тұлғасы барынша объективтілікпен мүсінденген. Сал да, сері де, ойлы да, сәнді де, күрескер де Сәкен өзінің өмірге диалектикалық көзқарасын паш етеді...

«Жұмысшы, жарлы атқа мінді. Оны көре алмағанның күні қараң. Абыл ақсақал, көре алмасаң, қараңғыға тұншығасың. Орынбек, сен де атқа міндің. Кебеже қарындарды қолма-қол құртам деме. Шаш орнына бас алма. Алам десең, қолың кесіледі. Араларындағы қым-қуыт дау-жанжалдың құяр жері – осы екі сала. Мен баяғының би, ақсақалы, не бүгінгінің соты емес. Билік айтпаймын, үкімет бағытын аңғартам. Аңғара алмағаның басың тасқа

соққанда аңғарарсың» [2, 213 б.], – дейді ол. Өрескел тапшылдық, әсіреқызылдық байқалмайды. Кекшілдіктен адалығын алға тартатын ақын ойымды қазақ арасындағы мәміле мен ымыраны, ұлт мүддесі жолындағы ынтымақты құзау басым. Ғ.Мұстафин кеңес дәуірінің асып-тасығаны, добалаң-сүрегі басылған уақытта шектен тыс даңғаза кейіпте ұғынылуға бейім күрделі тарихи тұлғаның мейлінше сындарлы бітімін, терең қатпарын нақты әрекет, сөз үдерісі үстіндегі реалистік жаңашыл нақышпен шешеді» [2, 38 б.].

Бақытжан Майтанов Ғабиден Мұстафиннің жазушылық ұстанымы жайлы толғаныста қаламгердің жасамыс тартқан шақта тіршіліктің таусылмайтын күйін жаңарған көзқараспен саралау бағытана ойысқанын айтады; жеке тұлға, оның рухани бостандығы, ойлау, таңдау еркін қоғам заңдылығы аясында әрекет амалын сабақтастыра суреттеуді көздеп, заман мінезін уақыт пен кеңістіктің аясында ашуға ұмтылыстағы көркемдік табысымен түйеді.

Ғабиден Мұстафиннің өмірлік негізі, шынайы көркем шығармаларына уақыт көзімен қайта үңілгенде табар көркемдік ілгерідегіден де бай, өткендегі бағаланануынан да бағалы екен. Жазушы мұрасын таза көркемдік мұраттар ауқымында қайта ақтарып, сыр тартқан кейінгі кезең зерттеулері осыны көрсетті.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 Қирабаев С. Әдебиетіміздің ақтаңдақ беттері. – Алматы, 1995. – 286 б.
- 2 Ғабиден Мұстафин және қазіргі қазақ прозасы: Ғылыми мақалалар. – Қарағанды, 2002. – 273 б.
- 3 Кәкішұлы Т. Мағжан-Сәкен. – Алматы, 1999. – 420 б.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРҒА ҚОЙЫЛАТЫН ӘДІСНАМАЛЫҚ ТАЛАПТАР

*Дуйсебекова Айсауле Есенгазиевна
ф.ғ.к., АрқМПИ профессоры*

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

*Абилгазина Лаура Адилхановна
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Родина жалпы орта білім беретін мектебі*

Аннотация: Педагогическая технология является неотъемлемой частью преподавания, направленной на преподавание содержания образования, определяемого в соответствии с требованиями общества в современном образовании.

Ключевые слова: Образование, педагогические технологии, «новая технология», «передовые технологии», «образовательная технология» .

Annotation: Pedagogical technology is an integral part of teaching, aimed at teaching the content of education, determined in accordance with the requirements of society in modern education.

Keywords: Education, pedagogical technology, «new technology», «hi-tech», «educational technology».

Ғылыми тұрғыда «технология» ұғымы өндірістік және әлеуметтік технология деп талатын үлкен екі бағытқа жіктеледі. *Әлеуметтік технология* – өндірістік технологиядан әлдеқайда ауқымды, жүзеге асыру жағынан күрделі, қалыптасу, даму жағынан ұзақ мерзімді қажет ететін үрдіс. Білім берудегі педагогикалық технологиялар қызмет ету сипаты тұрғысынан әлеуметтік технологияларға біршама жақын.

Қазіргі заманғы ғылыми техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына мүлде жаңа міндеттер қойып отыр. Педагог-ғалымдар қазіргі кезде қолданылып жүрген білім беру технологиясы терминін әр қырынан ашып көрсетуде. «Педагогикалық технология» термині ХХ ғасырдың 60-шы жылдары АҚШ пен Англияда қалыптасып, қазіргі уақытта практика жүзінде барлық дүниежүзі елдеріне таралып, білім беру саласында кең өріс алуда. Соңғы кездерде білім берудің жаңа даму бағытын қамтитын оқытудың елуден астам жаңа технологиялары практикаға енгізіліп, кеңінен пайдалануда [1.67 б.].

“*Технология*” – гректің *techne* - өнер, шеберлік, біліктілік, *logos* – оқу сөздерінен шыққан. Технологияға В.Дальдың сөздігінде: “белгілі бір маңызды әрекетте, өнерде, шеберлікте мақсатқа жету үшін қолданылатын әдіс” деп анықтама берілсе, Қазіргі батыс әлеуметтану сөздігінде: “белгілі әрекетте, өнерде, шеберлікте қолданылатын әдіс-тәсілдердің жиынтығы” деп көрсетілген. ЮНЕСКО-ның құжаттарында оқыту технологиясына “техникалық және адам ресурстарын, олардың өзара бірлігін ескере отырып, оқытудың тиімділігін арттыруды міндет етіп қоятын мұғалімнің бүкіл оқыту ісі мен оқушының білімді меңгеру әрекетін ұйымдастырудың, қолданудың және анықтаудың жүйелі әдістері” деп анықтама берілген.

Білім берудегі педагогикалық технологиялар «жаңа технология», «озық технология», «оқыту технологиясы» т.б. терминдермен аталуда. Ал бұлардың бір-бірінен айырмашылығы, өзіндік ерекшелігі жайлы ғалымдар арасында қызу пікірталас бар. Жалпы ғалымдар технологияға *шеберлікпен өнім алу, нәтижеге жету, белгілі бір жоба, модельмен оқыту* сияқты түрлі анықтамалар берген. Солардың ішінде кең тарағаны – В.П.Беспальконың тұжырымдары. Оның тұжырымдары бойынша технология төмендегідей шарттарды іске асыруы тиіс:

- Оқытуда дайындықсыз әрекеттерді болдырмау;
- Оқушының оқу-танымдық қызметінің құрылымы мен мазмұны оқу-тәрбие үрдісінің жобасына негізделуі қажет.

Осыған орай В.П. Беспалько технология «тәжірибеде іске асырылатын педагогикалық жүйенің жобасы», - деп тұжырымдайды. Ал жалпы айтқанда, педагогикалық жүйе дегеніміз – белгілі бір қабілеті бар дара тұлғаны қалыптастыру мен педагогикалық үдерісті ұйымдастыруға қажет құралдар, әдістер мен тәсілдердің өзара байланысқан бірлігі. Олай болса, Г.К.Селевконың «оқыту технологиясы – оқытудың тиімді жолдары мен үдерісінде қолданылатын әдістер, тәсілдер мен қағидалар», - деген анықтамасы білім беру технологияларының мәнін аша түседі.

Педагогикалық технология мәселесімен жан-жақты айналысып, зерттеу жүргізіп жүрген ресейлік ғалымдардың бірі – М.М.Левин. Ол педагогикалық технологияның негізгі қызметі – оқу үрдісінің білім беру мақсатын іске асыру және жеке тұлғаны дамыту екендігіне тоқталады. М.Чошанов технологияны

дидактикалық жүйенің проссуалдық құрамдық бөлігі деп есептейді. Педагог-ғалым В.М. Шепель: "Технология – белгілі заттың бейнесін өзгерту үшін қолданылатын өнер, біліктілік, әдіс-тәсілдер,"- дейді. И.Г. Зайнышев: "белгілі затты, тұлғаны сапалы өзгертуде қолданылатын білім мен әдіс-тәсілдер жүйесі" деген анықтамасын ұсынады. Е.И. Холостов болса, технологияны "белгілі шығармашылықтан сапалы нәтиже алу үшін қолданылатын әрекеттер жиынтығы" деп санайды. Ал Р.В. Овчарова оған "адамның әрекетін, біліктілігін, тәжірибесін еңбекке қажетті заттарды, әлеуметтік шындықты сапалы өзгертуге бағытталған әрекеттер жүйесі" деп қарауды ұсынады.

Ресейлік ғалымдардың ішінде технологияның мәнін біршама анығырақ айтқан Б.Т. Лихачев: "Педагогикалық технология – оқыту тәсілдері мен тәрбие құралдарын, оқытудың түрлерін жинақтап, арнайы біріктірудің жолдарын анықтайтын психологиялық-педагогикалық *установка*лардың бірлігі, сондықтан да ол – педагогикалық процестің *инструментарийі* болып саналады", - дейді. Белгілі ғалым М.В. Кларин педагогикалық технологияға «педагогикалық мақсатқа жету үшін пайдаланылатын барлық дара инструменталдық және әдіснамалық құралдардың қолдану реті мен жиынтығының жүйесі» деген анықтама берсе, В.М. Монахов технологияны «оқушы мен ұстазға бірдей қолайлы жағдай тудыратын оқу үрдісін ұйымдастыру және жүргізу»,- деп санайды[2.55 б.].

Қазақстандық ғалым Ғ.М. Құсайынов педагогикалық технологияны «мұғалімнің жоспарланған оқыту мен тәрбиелеу жолындағы мақсаттар мен нәтижеге жету және сабақ беру үрдісіндегі ұжымдық оқыту әдісі. Себебі ұжымдық оқыту әдісі қазіргі заман талабына сай жан-жақты жетілген жеке тұлғаны тәрбиелеп шығуға мүмкіндік береді. Педагогикалық оқу жоспарлары мен бағдарламаларында берілген оқу материалын оқушылардың өздері бірін-бірі оқыту арқылы меңгеру үрдісі» деп санайды.

Ж.А. Қараевтің пікірінше: «Технология дегеніміз – әдістемелік жүйе мен сәйкес дидактикалық үрдістер кешенінің тәжірибиінде жүзеге асырылатын жобасы, ал педагогикалық жағдаяттарға сай қолданылатын әдістер, тәсілдер оның құрамды бөлігі болып табылады. Педагогикалық технологияларға берілген анықтамалар мен түсініктерді топтастырып жинақтайтын болсақ, «*Педагогикалық технология* – қоғамның қазіргі таңдағы білім беру саласына қойып отырған талаптарына сәйкес анықталған білім мазмұнын жүзеге асыру үшін оқыту мақсатына қол жеткізу жолындағы тұтас дидактикалық жүйе құрайтын амалдар мен іс-әрекеттер тізбегі»,- деп тұжырымдаймыз.

Көріп отырғанымыздай, технология туралы қазіргі ғылымда орныққан дәл анықтама болмағанымен, олардың бәрінің тоғысатын ортақ арналары бар. Олар, біріншіден, технологияның шеберлікпен, біліктілікпен байланыстылығы; екіншіден, технологияның сапалық өзгеріс жасау мақсатында қолданылатыны; үшіншіден, технологияның біртұтас әдіс-тәсілдер жиынтығынан құралатындығы. Олай болса, технологияның білім мекемелерінің кез келген типінде жаппай қолдануға қолайлы әрі тиімді оқу процесін құрудың жолдарын іздестірудің нәтижесі ретінде туған тұжырым екендігі даусыз. Білім беру, оқыту процесіндегі технология – қойылған мақсатқа тиімді жолмен қол жеткізуді қамтамасыз етуші жүйе, яғни білім мазмұнын жүзеге асырудың тәсілі.

Технология, бір жағынан, білімдік ақпараттарды өңдеп ұсынудың, өзгертудің, ашудың әдістері мен құралдарының жиынтығы болса, екінші жағынан, мұғалімнің қажетті техникалық және ақпараттық құралдарды оқу процесінде қолдана отырып, оқушыларға ықпал етуінің тәсілдері туралы ғылым. Жалпы педагогикалық технологияның дамуының қайнар көздерін педагогикалық психологияның, әлеуметтану ғылымының, этнопедагогиканың жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибелер, сондай-ақ өткен жылдардағы отандық, шетелдік педагогикадағы жинақталған асыл қорлары құрайды. Сол себепті де технология өткеннің жетістіктері мен жаңашылдықты тоғыстыратын, оқыту жүйесінің барлық мүмкіндіктерін оқушының дамуына пайдалануды көздейтін біртұтас ұғымға айналады. Түйіндей келгенде, оқыту технологиясы мұғалім мен оқушының мүддесіне қызмет ететін, толық үндесімге негізделген оқытудың әдістемелік жүйесі болып табылады[3.72 б.].

Оқыту технологиясына тән белгілер:

- *негізділігі (кез келген технологияның өзіндік философиясы, өзіндік тұжырымдамасы болуы шарт);*
- *жүйелілігі (құрылымдық элементтерінің біртұтастығы);*
- *басқарылмалылығы (оқыту процесін бастан-аяқ жоспарлап, нәтижесін тесеруге болатындығы);*
- *тиімділігі (қысқа мерзімде аз шығынмен жоғары нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігі).*

Солардың ішінде педагогикалық технологияны түбегейлі зерттеген ғалым Г.К.Селевко білім беру технологияларын төмендегідей топтайды:

-қолдану өрісіне қарай: жалпы педагогикалық, жеке пәндік, модульдік, тар әдістемелік;

-мазмұны мен құрылымына қарай: оқыту (тәрбиелеу), зайырлы (діни), жалпы білімдік (бағдарлы), гуманитарлық (технократиялық), монотехнологиялық, политехнологиялық, аралық;

-ұйымдастыру түріне қарай: сыныптық-сабақтық (альтернативтік). академиялық (клубтық), жеке (топтық), ұжымдық оқыту тәсілі, саралап оқыту.

Дегенмен, бір ғана бағытпен шектелетін монотехнология болмайтыны ақиқат. Кез келген технологияға кешенділік тән. Бірақ өзінің таңдаған басым бағытына орай олардың арасында өзгешелік те сақталады, соған сай белгілі бір атауға ие болады.

Сонымен, *технология* – жеке тұлғаны дамытуға негізделген мақсатты педагогикалық жүйе. Технологияны қолдануда мұғалім шеберлігі ерекше мәнге ие. Оның кәсіби шеберлігі мен оқытудың қандай әдіс-тәсілдерін таңдауы ғана технологияның ұтымды болуына алғышарт жасайды. Дәстүрлі оқыту жүйесінен тыс жасалған технологиялар оқытудың мотивациялық сипатын арттырып, оқушылардың пәнге қызығуын тудырады, оқушының өз айналасындағылармен табиғи бәсекелестігін дамытады, оның дара тұлғалық белсенділігін күшейтеді, өз бойындағы қабілетін саналы түрде ашуына қолайлы жағдай туғызады, олардың адамгершілік сапаларын жетілдіреді, шығармашылыққа, еркіндікке ұмтылдырып оқушылардың бейінді біліктілігін арттыруға мүмкіндік туғызады.

Оқытуда тиімділік танытатын педагогикалық технологияларды *іріктеу мен жүйелеудің* мынадай критерийлері айқындалған:

- технологиялардың оқыту талаптарымен үндес болуы;
- технологиялардың білім алушылардың мүддесіне басымдылық беруі;
- технологиялардың оқыту деңгейлерінің кез келгенінде қолдануға қолайлылығы;
- технологиялардың білім сапасын арттыруға ықпалының айқын болуы;
- технологиялардың студент білімін объективті бағалаудағы тиімділігі;
- технологиялардың студенттің әрекетін белсендіруге ықпалын тигізетіндігі

Педагогикалық технологияның негізгі мақсаты – білім алушылардың даралық тұлғасын дамыту деп санаймыз. Енді осы ұғымға тоқталатын болсақ, *педагогикалық технология* техникалық және адами ресурстарды ескере отырып оқыту және білімді меңгерудің барлық үдерісін анықтап құру және қолданудың жүйелі әдісі, сонымен бірге білім берудің жолдарын айқындаудың бірі ретінде қарастырады.

Педагогикалық технология-арнаулы және тұрақты педагогикалық нәтижелерге қол жеткізу үшін барлық педагогикалық жүйені ұйымдастыру бағыттарымен тікелей байланыста қарастырылатын теория мен практиканың зерттеу аймағы деп зерттеуші П. Митчелл қарастырған.

Зерттеуші М.Шошановтың ғылыми еңбегінде педагогикалық технология оқушының оқу танымдық қызметін арттыруға бағытталуы тиіс екендігін айта келіп, педагогикалық технологияның негізгі белгілері ретінде: диагностика мен нәтижелікті, үнемділікті және түзетуді атап өтеді. Педагогикалық технологиялардың бастаулары ретінде педагогика, психология және әлеуметтік ғылымдардың жетістіктерін, озық педагогикалық тәжірибелерді, халық педагогикасын отандық және шетелдік педагогикадағы озық бағыттарды атауға болады. Педагогикалық технология нақты педагогикалық тәжірибе барысында оқу үдерісін жүзеге асырып, оқытып үйрету мен оқып үйренудің шын болмысын бейнелейді.

Бүгінгі оқу үдерісінде қолданылып жүрген педагогикалық технология бағыттары ізгілік, дамытушылық, жеке қарым-қатынастарға негізделген. Ал, бұл технологиялардың дидактикалық негіздеріне: белгілі бір мақсатқа байланысты проблемалық оқыту, студенттердің қабілеті мен мүмкіндіктерін ескеру, оқу қызметін саралап басқару, оқу үдерісін демократиялық жолмен ұйымдастыруды айтуға болады деп есептейміз.

Педагогикалық технологияның басты ерекшелігі оқу үдерісінің қойылған мақсатқа жетуге кепілдік беретіндігінде. Педагогикалық әдебиеттерде *«педагогикалық технология»* ұғымы үш бағытта қолданылады:

1) жалпы педагогикалық деңгей–белгілі бір аймақтағы, оқу орнындағы білім беру үдерісін сипаттайды;

2) жеке пәндік-әдістемелік деңгей–жеке пән әдістемесі ретінде қолданылады;

3) элементтік (бөлімді) модельді деңгей-оқу-тәрбие үдерісінің жекелеген бөлігінің технологиясы ретінде қарастырған.

Белгілі ғалым- әдіскер В.М. Монахов «Педагогикалық технология бұл оқушы мен мұғалімнің оқу үдерісін жобалап және ұйымдастыруға бірігіп қызмет етуіне қолайлы жағдай туғызатын, әбден ойластырылған педагогикалық іс-әрекетінің үлгісі»-, деп тұжырымдайды[4.29 б.].

Жаңа оқыту технологияларын білім беру жүйесінде жүзеге асыруды-білім беру жүйесінің дамуының заңдылықтарының бірі ретінде қарастыруға болады, өйткені білім беру жүйесін және оның құрамының өзгеруін қажет ететін ескі мен жаңа үдеріс арасында қайшылық болуы табиғи құбылыс. Адам өмірі мен тұрмысының жаңа сапаға көтерілуі, білім мен тәрбиенің мазмұнын жанартуды талап етері сөзсіз. Ал бұл өзгерістер оқыту үдерісінде оқу-тәрбие мақсаты мен мазмұнын, оқыту тәсілдері мен құрал-жабықтарын өзгертумен қатар, оқу үдерісін ұйымдастыру шараларын да түбегейлі өзгертуді талап етеді. Ал, педогогикалық жаңа технологиялар осы педагогикалық мақсатқа жетудің тиімді жолы екені анық.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Ана тілі, 1992.
2. Смирнова С.А. Педагогика. Теория, системы, технологии. М.: 2006.
3. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики. – М., 1991.
4. Бұзаубақова Қ. Жаңа педагогикалық технологиялар .А.2003 ж
5. Мұқанов М. Жас және педагогикалық психология. – Алматы: 1982.

ТАРИХТЫ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

*Ерманова Айгул Боранбаевна
аға оқытушы*

*Нұрлыбай Әсия Нұрлыбайқызы
«Тарих» мамандығының 4 курс студенті*

*Мажит Арман Алдиярұлы
«Тарих» мамандығының 4 курс студенті*

*Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты.
Арқалық қ.*

Использование педагогических технологии в истории обучения новым технологиям в том числе модульное обучение, широкое использование справочных чертежей на уроках, использование электронных учебников и информационных технологий, обучение учащихся работе с информацией.

Use of pedagogical technologies in the history of teaching the novelty of new technologies ,including modular training use of supportiny drawing in the use of electronic text books information technology.Teching students to work with information generally improving the quality of the education system.

Қоғамілгері дамыған сайын сол қоғамды құрып жатқан, оны ілгері адамдарға білім, тәрбие беру, олардың интеллектуалдық дәрежесін арттыру мәселелері барған сайын ерекше маңызға ие болатыны белгілі.

Технология-жеке тұлғаны дамытуға негізделген мақсатты педагогикалық жүйе. Ал модульді оқыту тарих сабағында сөздік әдістер арқылы білім беретін пән. Тарих сабағы – сөз сабағы, сол себепті оқушылардың өздігінше, көбіне жеке жұмыс атқаруына қолайлылығын, суреттердің сызбалардың, кестелердің, оқу-әдістемелік талаптарға сай болуын ескерту керек[1, 21бет].

Тарих сабағы жаңа бағдарламалар бойынша 5-6 сыныптар арасында оқытылуда. Осы пәндерге күнделікті сабақта көмек беретін көмекші құралдар оқулыққа қоса берілген. Бұлардың бәрін қосып «оқу-әдістемелік кешені» деп атайды; «Әдістемелік құрал, оқушылардың жұмыс дәптерлері», «дидактикалық материалдар» берілген. Осы пәндерді қазіргі талаптарға сай оқыту үшін модульді әдіс бағдарламасын басшылыққа алған дұрыс. Мысалы, Ежелгі Қазақстан тарихы екі бөлімнен тұрады. Бірінші бөлім: Оқушыларды тарих пәніне кіріспе алдындағы жалпы ұғымдармен таныстырса, екінші тарихтың жүйелі курсымен таныстырады. Жинақта барлық параграфтар бойынша тапсырмалар бар және олар оқулық бойынша ретімен беріліп отыр. Тапсырмалардың саны мен сапасы дұрыс ойластырылып, шығармашылықпен тиімді пайдаланылған жағдайда сыныптағы барлық оқушыны өзіндік жұмысқа толық қатыстыруға мүмкіндік береді. Ол үшін өзіндік жұмысты ұйымдастырудың ұжымдық, топтық, жекелік түрлерін еркін пайдалануға болады.

Тәжірибеде пікірсайыс, топқа бөліп жарыстыру, саяхат сабақтарын жиі өткізуге болады. Сабақта қолданылатын әдіс, тәсілдер қатарына: суреттеп, сипаттап әңгімелеу, деректермен өзіндік жұмыс ұйымдастыру, мәтіндегі негізгі мәселені табу, тарихта ауызша айтуға жаттықтыру, түрлі жазбаша жұмыстар орындау арқылы жүзеге асырып, оқушы еркшелігін анықтауға болады.

Сыныптан тыс жұмыстың білімділік және тәрбиелік мәні өте зор. Ол оқушыларды белсенділікке, өз бетінше жұмыс істеуге, мамандық таңдауға мүмкіндік береді. Сыныптан тыс жұмыстың түрлі формалары қолданылады. Жаңа технологияларды пайдалана отырып, оқушылардың дербес ізденісін, шығармашылық қабілетін, олимпиадалар мен конкурстарын, қабырға газеті мен стендтер шығару кезінде қабілеттерін анықтауға болады. Мысалы, 9-сыныптар арасында «Заңды білу-заман талабы» атты кеш ұйымдастырып өткізуге болады. Онда оқушылардың ойлау қабілетін арттыра отырып, Қазақстан Республикасының саяси құрылысын ашу, баптарды жатқа айта білу, қазіргі өмірмен байланыстыру жайлы деректерді білу оқушылардың өз бетінше ізденімпаздығын дамытады[2, 17 бет].

Кейінгі кездері білім беру саласында жүйелеу тәсілін қолдануға баса назар аударылуда. Бұл проблемаларға бірқатар ғалымдар арнап еңбек жазды. Қазіргі ғылымда жүйелеу тәсілін қолданудың, теориялық білім жасаудың жолдарын объектідегі таным қозғалысының сызбасын зерттеу пәнін және оны баяндау тәсілін, пән туралы білімнің құрылымын, ғылыми ойлаудың және оқытуға жүйелік тұрғыны пайдаланудың, оқушылардың оқыту үрдісін оңайландырудың қажетті шарты, ол педагогикалық үрдістің мәнін ашып көрсетеді.

Э.Г. Юдин, В.П.Беспалько еңбектерінде оқытуда жүйелілік тұрғыны пайдалану сан түрлі қырынан қарастырылады. В.П.Беспальконың пікірінше оқу мазмұнын көрнекілік түрінде құрылымдау, біржағынан оқылып отырған саланы оқушылардың қабылдауын оңайлатса, екінші жағынан қабылдау мен меңгеруді, зердені дұрыс бағыттауға мүмкіндік береді. Егер оқушылар оқылатын материал бойынша сызбаны өздері жасаса жаңа мағлұмат меңгеру дәрежесі жоғары болады.

Қазақстан тарихы сабақтарында мұндай тірек сызбаларды кеңінен пайдалануға болады. Мысалы, 7-сыныпта «Шыңғыс хан империясы» туралы тақырыпты өткізу барысында «Моңғол империясының қоғамдық құрылысы», «Хронологиялық кесте», «Моңғол дәуіріндегі Шыңғыс хан 1218-1225 ж.ж.» атты тірек сызбаларын пайдалануға болады. Оқушыларға сызбаны жасап келуге тапсырма беру, электрондық оқулықты пайдалана отыра «Отырардың күйреуі», «Моңғолдың құпия шежіресі» атты баяндама жазып келеді. Бұлардың барлығы оқушылардың шығармашылығын дамытады. Сабақ барысында ойын элементтері «Шығармалардың авторын дұрыс тауып жаз», «уақытнамалық кенет сайысы» тағы да басқа тапсырмалар беріледі. Картамен жұмыс, басып алынған жерлер көрсетіледі. Оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында Шыңғыс ханның өмірбаяны, ұрпақтары, оның ішінде Абылай, Әзім хан, Кенесары туралы айтылады. Шыңғыс хан жерленді деген болжаммен 2001 жылдан бастап қазба жұмыстар жүргізіліп жатқандығы туралы айтып өтуге болады. Сабақ «Кім жылдам» деген ойынмен бекітіліп, үй тапсырмасы беріледі.

8-сыныпта «Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбын өткенде оқушылар топқа бөлінеді. Оларға мынадай тапсырма беріледі:

1. Картамен жұмыс жүргізу (топпен жұмыс);
2. Тест сұрақтары арқылы білімді тексеру;
3. Тірек сызба арқылы қазақ хандығының мемлекеттік құрылысын анықтау;
4. Хронологиялық тапсырма;
5. Сөзжұмбақ арқылы қорытындылау, бекіту.

Пікірсайыс, проблемалық сұрақтарға жауап беру.

Осылайша сабақта тірек сызбаларын пайдалану арқылы уақытты үнемдеу мәселесі, бөлінген уақыт ішінде бірқатар мәселелердің басын ашып, мазмұнын түсінуге мүмкіндік жасауға болады.

Оқулықтағы тұтас тарауды қамтитын көлемді дүниенің басты мәселелерін бір кестеге шоғырландыру оқушы ойын жинақтауға, кеңейтуге, жаттандылық сияқты әдеттен сақтандыруға, салыстырмалылыққа үйретуге, тарихи құбылыстарға талдау жасай білуге үйретеді.

Теориялық білімді игерту және жаңа жағдайға іс жүзінде лайықтап қолдануға үйреткенде ғана оқушылардың алған білімі мен біліктілігі шынайы да нақтылы қалыптасады.

Осындай жолмен қалыптасқан білім мен біліктіліктің танымдық маңызы да зор болады. Осы орайда білім алу сапасын жақсартудың бірден-бір жолы – оқыту үрдісінде жаңа педагогикалық технологияларды қолдану[3, 23 бет].

Оқытудың ұйымдастыру формасы мен әдіс-тәсілдерінде қолданылып жүрген жаңа педагогикалық технологиялар санын кейбір зерттеушілер елуден асырады. Солардың арасында оқытудың компьютерлік (ақпараттық) технологиясы да бар, оның авторы – Апатова Н.В.

Оқытудың компьютерлік технологиясының мақсаты-ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру және қатынас қабілетін дамыту, «ақпараттық қоғамға» даярлау. Компьютерлік технологияның басты ерекшелігі оқыту. Бұл-оқушының компьютермен қатынысы және оны жеке қасиеттеріне қарай компьютерге бейімдеу. Мазмұны мен әдістерінің ерекшелігі компьютерлік техниканың принциптерін меңгеру. Сонымен қатар ақпараттық технологияларға компьютерлік телевизия хабарлары, радио, интернет құралдарын пайдалану жатады.

Президент Жарлығы алғашқы электронды оқулықтардың шыға бастауына түрткі болды. Қазақстан тарихы пәнін оқытуда жаңа ақпараттық технологияны пайдалану уақыт талабы екенін ескере отырып, тарихшы мұғалімдер мектепте тарихты оқытуда компьютердің мүмкіндігін пайдалануды жүзеге асырса, электронды оқулықты кеңінен қолдану білім сапасын арттырудың тиімді жолы екендігіне көз жеткізер еді[4, 19 бет].

Отандық тарихқа қазіргідей қоғамдық қызығушылықтың артуымен оның белестерін ой елегінен қайта өткізу қажеттігі және тарихи оқиғалар иен фактілердің түрлі көзқарастағы, бағыттағы ғалымдар тарапынан сан-саққа жүгіртіліп баяндалуы, ғаламдық ақпараттану дәстүрлі оқулықтармен қатар электронды оқу құралдарын жасауды күн тәртібіне қойды .

Осы орайда 10 және 11 сыныптарға арналған «Қазақстан Республикасының тарихы» электронды оқулықтары мектептің типті оқу бағдарламасына сәйкес ҚР білім және ғылым министрлігі бірегей үлгісі негізінде жасалды. Бұл оқулықты М.Қойгелдиевтің жетекшілігімен авторлар тобы жазып шығарды.

10-сыныпта «Соғыс жылдарындағы Қазақстанның экономикасы» тақырыбын өткенде электронды оқулықтың көптеген артықшылықтарына көз жеткізуге болады. Дәстүрлі оқулықта кездеспейтін: «сол уақытта әскер қатарына 1 млн. 36 мың адам шақырылса (1941 ж. 6 млн. 425 мың республика халқының 21,2% өнеркәсіп мекемелеріне 670 мың жұмысшы және инженер қалдырылды. Ауыл шаруашылығында еңбекке жарамды халықтың 20 пайызын егде тартқан ерлер, 38 пайызын әйелдер, 22 пайызын жасөспірімдер құрады... Республиканың әрбір төртінші тұрғыны, яғни, 24 пайызы соғысқа қажетті құрылыстарға жұмылдырылды, ал осы мақсаттарға екі майдандада соғысып жатқан Германияда халықтың 12 пайызы қамтылды» деген сияқты деректер оқушының танымдық өрісін кеңейтеді.

1941-1945 жж. республикада 460 жаңа кәсіпорын пайда болды. Мыстың - 35%, висмуттың - 65%, түсті металл рудасының 75%-ын Қазақстан өндірді, теміржол 1500 шақырымға ұзарды. Республика жеңіл өнеркәсібі соғыс жылдары Қызыл Армия үшін киім-кешек пен жабдықтың 50 түрін шығарды. Бұл деректер оқушыларға ғылыми және нақты тарихи білім береді.

Қорыта келгенде электронды оқулықтардың мынадай артықшылықтары бар: 1. оқушының танымдық мүмкіндігін кеңейте түседі; 2. электронды оқулық білімді есте сақтауға жақсы әсер етеді. Оқыту үрдісінде оқушының өзінің қатысуы оның ойлау қабілеті мен оқуға деген ынтасын арттырады; 3. оқушыны тарихи құбылыстарды, оқиғаларды өзінше талдауға, баға беруге үйретеді; 4. оқулықтар мазмұнының негізгі арқауы соңғы жылдардағы ғылыми жетістіктер.

Сонымен электронды оқулық – ерекше көрнекілік. Ал тарих сабақтарында көрнекі құралсыз оқушыларды сабаққа ынталандыру, олардың алған білімдерінің тиянақты, баянды болуы қиын. Сондықтан да оқушылардың ақпараттық мәдениетін көтеру үшін әрбір пән сабақтарында компьютерді қолданудың маңызы зор.

Білім берудің сапасын арттырудың негізгі бағыттарының тағы бірі – оқыту үрдісін жан – жақты және жүйелі түрде компьютерлендіру. Оқыту үрдісін компьютерлендірудің, соның ішінде, тарих пәнін компьютер көмегімен оқытудың нәтижелігін зерттеудегі ғылыми мәселелерді шешу аса маңызды орын алады. Бұған себеп оқу үрдісін компьютерлендіру психологиялық – педагогикалық іс - әрекеттердің негізгі бағыттарын жан – жақты қамтуы болып табылады.

Оқу үрдісін технологияландыру және оқытуда компьютерді қолдану жөніндегі зерттеу жұмыстары тәжірибе арқылы нақтыланып, оң пікір алғанына қарамастан оқу үрдісінде педагогикалық технологияны қолдану, сабақтың тиімділігін арттыру мақсатындағы компьютерлік оқыту іс жүзінде көп кездесе бермейді. Бұның себебі сабақты технологиялық тұрғыдан жобалаудың бастапқыда қиындық келтіруі, технологияны қолдану әдістерінің кейбір сатыларының жеткілікті түрде зерттеліп өңделмегендігі және технология жөніндегі мақалалардың аз мөлшерде жариялануы.

Білімді ақпараттандыру үрдісі уақыттың табанды құбылысы және Қазақстандағы ақпараттандыру бағытының ең маңызды әлеуметтік – экономикалық, жалпы мемлекеттік мәселелердің бірі болып табылады. Болашақ мамандардың игеретін білімі, біліктілігі және дағдысын көбінесе келешектегі қоғам дамуының жолдары анықтайды.

Орта жалпы білім беретін мектептерді компьютерлендірудің бастапқы бағыттары мен мәселерінің бірі – оқытуға ақпараттық технологияны енгізу.

Тарихты оқыту әдістемесінің бүгінгі күні төмендегідей өзекті мәселелерді қамтиды:

1. Оқыту мақсатын нақтылау;
2. Компьютерлік технология негізінде тарихты оқытуды ұтымды ұйымдастыру;
3. Оқушылардың тарихи іскерлігін дамыту.

Тарихты оқытуда компьютерді пайдалану дәстүрлі оқыту әдістерінің тиімділігін арттырады және материалды оқыту мен үйретудің жаңа жолдарын, ойлау қабілетінің дамуына көмегін тигізеді.

Компьютер оқыту құралы болып табылғанымен, олар мектеп оқушыларының білуге тиісті пәндерінің бірі болып саналады.

Білім беруді ақпараттандыру тұжырымдамасында оқыту мазмұнын өзгерту жағы да қарастырылған. Оның мағынасы қоғамды ақпараттандыру үрдісінің белгілі бір мөлшерінде дамуының бірнеше бағыттары арқылы жүргізіледі.

Бірінші бағыт информатика аймағында оқу пәндерін құрумен, оқып үйренушілерді кәсіби дайындаумен және жалпы білім беруді қамтамасыз етумен байланысты.

Екіншісі – барлық білім деңгейіндегі оқу пәндерінің пәндік мазмұнын өзгерту.

Үшінші бағыт ақпараттандырудың оқу мақсатына терең әсерімен байланысты.

Келесі кезекте білімді ақпараттандыруды төмендегі талаптар бойынша қалыптастыруға болады.

1. Қоғамның әрбір мүшесіне мәлімет пен білімнің берілуі.
2. Жеке тұлғаның интеллектуалдық және шығармашылық қабілетін дамыту.
3. Ынтымақтастығы (айырбастау, тілектестігі).
4. Біліктілігін үздіксіз көтеру немесе әрбір қоғам мүшесінің өмір бойғы кәсіби қызметін өзгертуі.
5. Жалпы білім мен тәрбиені ізгілендіруі.
6. Білім алуды жеделдетуі.
7. Ақпараттық технология мен жалпы компьютерлік сауаттылықты байланыстырып оқыту.
8. Білім беру мен оқытуды қарқындетуі.

Білім беруді ақпараттандыруды толық өмірдегі ақпараттық қоғам шартына адамды дайындау үрдісі ретінде сипаттауға болады. Сонымен қатар ақпараттық технология тек жеке даралықты қарастырмайды, ол бірдей жастағы оқушылардың ортақ қасиеттерін жүйелей, жинақтай отырып оқу ақпараттарын меңгерудің ортақ жақтарын да қамтиды. Себебі, сыныптағы оқушылардың меңгерген деңгейлері әр алуан болуы[5, 35 бет].

Қорыта айтар болсақ, жаңа технологияларды, оның ішінде модульдік оқыту, сабақтарда тірек сызбаларды кеңінен пайдалану, электронды оқулықтарды, ақпараттық технологияларды қолдану оқушыларды ақпаратпен жұмыс істей білуге үйрете отырып, білім, білік пен дағдыны қалыптастырады, жалпы алғанда оқу жүйесінің сапасын арттырады.

Жаңа технологиядағы басты мақсат - өздігінен дамуға ұмтылатын жеке тұлғаны қалыптастыру, оқушыны мұғалім дайындап әкелген жаңа материалды жай қабылдаушыдан оны іздеп табушыға айналдыру. Сабақты үнемі түрлендіріп, тірек сызбалар, сауалнама сұрақтар, жаңа технологияны пайдалану арқылы өткізу үлкен нәтиже береді.

Оқу пәнінің мазмұнын көрнекілік түрінде құрылымдау оқушылардың қабылдауын оңайлатады. Сабақ құрылымын жиі өзгертіп отыру олардың ойлау қабілетіне, өз ойын қорыта айтуға, тарихи деректермен жұмыс істеуіне қозғау салады. Пәнге деген қызығушылығын туғызады. Пән бойынша жақсы нәтиже көрсеткішіне жеткізеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тұрғанбаева Б.А. Дамыта оқыту технологиялары. –Алматы., 2003-21б.
2. Назарбаев Н. Тарих толқынында. –Алматы: Атамұра, 1999.-17 б.
3. Әбдіғұлова Б. Қазақстан тарихын оқытудың өзекті проблемалары. –Алматы: Ғылым, 2001-23 б.
4. Хазретәлі Т. Мектепте тарихты оқыту әдістемесі. –Алматы, 2004.-19 б.
5. Төлеубаева К. Тарихты оқытудағы әдістемелік технологиялар. // Қазақ тарихы (ғылыми-әдістемелік журнал). №2.2009.-35 б.

САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА ҚҰНДЫЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Ершатов Қайрат Битибаевич
п.ғ.м., аға оқытушы

Сейдалиев Азамат Мархабатұлы
Дене шынықтыру және спорт мамандығының 4 курс студенті

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан
ershatov67@mail.ru

Аннотация: «Долина ценностей» возникла на рубеже многих наук - философии ценностей, оксиологии - теории ценностей, философской и культурной антропологии, социологии, социального среднего образования и общего среднего образования, а также во многих направлениях.

Ключевые слова

Здоровье, ориентация ценностей

«The Valley of Values» originated at the turn of many sciences - the philosophy of values, oxylogy - the theory of values, philosophical and cultural anthropology, sociology, social secondary education, and general secondary education, as well as in many directions.

Health, values orientation

Өткен ХХ ғасыр адамзат тұрмыс салтындағы құндылық бағдарды ғылыми танымның бірінші қатарына қоя отырып, ғылымның қарқынды дамуын атады. Алайда, құндылықтар, құндылық бағдарлары философия, этика, әлеуметтану, психология ғылымдарында аса маңызды зерттеу нысаны болған.

Г.П.Выжлецов, философияның онтологиялық, гносеологиялық, аксиологиялық даму кезеңдерін сипаттай келе, олардың әрқайсының негізгі талдаған құндылықтары және идеалдары - байлық, бахыт, рухани еркіндік болғанын айтады [1, 65].

Этиканың негізін қалаушысы саналатын Сократ, философтердің ішінде бірінші болып, ұғымдардың әрекет-қылықтық түсіндірмесіне қарамастан, байлық, мейірім, әсемдік дегеніміз не деген сұраққа жауап іздестірген. Оның пікірінше, басты өмірлік құндылықтар арқылы қол жіткізген білім адамгершілік мінез-құлақты зерттейді.

Педагогика ғылымында тұлғалық құндылықтар мәселесі ерекше орынға ие болды, ол ғылымның «аса жоғары» пәні ретінде қарастырылды В.Дильтейдің пікірінше, «сипаттамалық» және «түсіндіруші» психологияның пәні болып «рухани өмірлік байланыстар» болып табылады, оның құрамына «біздің дүниетаным, құндылықтарымыздың анықталуы, біздің ерік нышандарымыз және жетекші құндылықтарымыз» енеді. Осылайша, саналы аңғармасақ та әрекет-қылықтарымызды басқаратын ережелер құндылықтардың мазмұны

болмақ. В.Дильтей бойынша рухани өмірдің мазмұны болып құндылықтардың тұлғалық көріністерін сипаттайтын эмоциялар, сезімдер болып табылады: «біз үшін тек сезім оятқан ғана құнды сезімдер құндылықтардың ажырамас бөлігі».

Тұлғаның белгілі құндылықтарға бағыттылығын, яғни құндылық бағдарларын қалыптастыратын қоғам. Әрбір тірі ағза, өмір сүру үшін сыртқы ортадан алынатын белгілі бір жағдайлар мен құралдарға мұқтаж болады. Мысалы: өсімдік дұрыс өсуі үшін күн сәулесіне, жылылыққа, топырақтан алатын дымқылдыққа және қоректік заттарға мұқтаж.

Бағдар нақты түрде адам әрекетін іс - әрекетке бағыттап, ол үшін қажетті психикалық процестерді ұйымдастырып, оларға белгілі сипат береді. Бағдар болашақтағы іс - әрекет алгоритмін қамтиды және адамның болашақ қылығын болжайды. Қандай да бір белгілі қажеттілікті сезінудегі адамның психикалық жағдайы қажеттілік деп аталады.

Адам қажеттілігі оның өмір барысында көбейіп және өзгеріп отырады: адамдық қоғам өзінің мүшелері үшін жаңа қажеттіліктерді тудырады. Қажеттіліктердің жаңарып отыруына қоғамдық өнеркәсіптердің тигізетін маңызы зор.

Адам қажеттіліктері сан алуан. Оларды әдетте материалды (тамаққа, киімге, үйге, жылуға т.б. қажеттілік) және рухани, адамның қоғамдық өмір сүруімен байланысты (қоғамдық іс - әрекетке, білім алуға, ғылым мен өнерде меңгеруі, шығармашылыққа және т.б. қажеттілік) [2, 27].

Бұлай бөлу қандай да бір деңгейде шартты түрде болып келеді. Шын мәнінде адамда қоғамдық сипатта болмайтын бір де бір қажеттілік жоқ. Материалды қажеттіліктер, бір жағынан организмнің биологиялық функциясы сияқты. Қоғамдық өмір процесінде адамда белгілі дәмдік ерекшеліктерімен ерекшеленетін тамаққа деген қажеттілік туындайды. Қазіргі адамдар арнайы жабдықталған, оның гигиеналық және мәдени қажеттіліктерін қанағаттандыратын үйлер қажет.

Адамның іс - әрекетінде және өмірінде еңбекке, оқуға, адамдармен қарым - қатынастың, эстетикалық қажеттіліктердің мәні зор. Адам өзінің материалды қажеттіліктерін инстинкті түрде емес, еңбек көмегімен қанағаттандырады.

Қазіргі заман адамы өзін тойындыру немесе киім киюі үшін қажет өнімді өзі өндірмейді, олардың барлығын қоғамнан алады, ол өзі қоғамның басқа қажеттіліктерін өндіру үшін еңбек етеді. Қоғамдық еңбек адамның өмір сүруінің шарты. Еңбекпен бірге еңбек процесінің іс - әрекетін меңгеру барысында оқуға деген, білімге деген қажеттілік те дамиды.

Адамның өміріндегі қажеттіліктері оның «құндылықтар бағдарымен» тығыз байланысты. Қоғамның дамуына байланысты адамның эстетикалық қажеттіліктері де дамып, көптеген күрделі өнер түрлері пайда болды: суретшілік өнер, скульптура, архитектура, музыка, әдебиет, театр, кино және т.б.

Құндылық қатынастар адамның іс-әрекетінің, қылықтарын байланыстыратын әр түрлі жолдары мен білімдер жүйесі ретінде көрінетін буыны. Қазіргі орта білім беру мен социологияның адамның қылығына регуляция жасады, «құндылықтар» ең негізгі категория болып есептеледі.

Салауатты өмір салтында «құндылықтар» көптеген ғылымдар тоғысында пайда болды - құндылықтар философиясы, оксиология - құндылықтар

теориясы, философиялық және мәдени антропологияда, әлеуметтануда, әлеуметтік орта білім беруда және жалпы орта білім беру, сонымен бірге көптеген бағыттарда есептеледі. Мінез құлық механизмдері және адамдардың іс - әрекеті, олардың регуляция категориясына жатқызылды. Қазіргі кезде бұл категорияның негізгі шығу көзінің мәнділігін табу өте күрделі [3, 78].

«Парсонстың жүйесінде» құндылықтар бағдары термині негізгі мәнге ие. Бұл терминді Парсонс әрекет теориясында тікелей негізгі бағдарлар, жағдайлар және қайраткер түсініктерінен кейін енгізеді. Аналитикалық тұрғыдан бағдарлар ситуацияға байланысты екі категорияға бөлінеді: мотивациялық бағдар және құндылық бағдар. «Құндылық бағдар» нормаларды стандарттар, орындауға таңдау критериларына көңіл бөледі. Бұл екінші реттік бағдар болып есептеледі.

Көптеген орта білім беруде «құндылық бағдар» түсінігіне орта білім білім шешілуіне көп көңіл бөліп, индивидтің мінез - құлқын реттеу процесін қарастырды. Осындай еңбектердің бірі ретінде әлеуметтік орта білім беруда В. Б. Ольшанскийдің мақаласы жарық көрді. Ольшанский, құндылық бағдар ретінде мақсат, талпынушылық және өмірлік мұратты түсінді, оны топ санасындағы белгілі бір норма түрінде қарастырады. Ол «Топтық сананың» индивидуалды құндылық жүйесіне әсерінің болмай қоймайтындығы туралы шешімге келді: «индивидтің топ құндылығы жүйесінен индивидуалды ауытқу» мінез – құлығынан көрінеді. Бұл жағдайда топтың бақылау факторы ретінде көрінетін, оған деген коллективтегі қарым – қатынасты анықтайды. Бұл қарым – қатынас жағдайға байланысты адамның құндылық бағдарын өзгертетін детерминант ретінде де көрінуі ықтимал.

Орта білім беруда жеке тұлғаны зерттегенде әлеуметтік бағдар проблемасы маңызды орын алады. Егер де әлеуметтану процесі – жеке адам әлеуметтік тәжірибені қалай игереді, оны белсенді түрде қалай қайта жаңғыртатынын ғана түсіндірсе, жеке тұлғаның әлеуметтік бағдарын қалыптастыру осы игерілген әлеуметтік тәжірибені жеке тұлға қалай пайдаланады, оның нақты іс - әрекеттері мен қылықтарына ол қалай көрінеді деген сұрақтарға жауап береді.

Құндылық қатынастарды тікелей бағдарлау мүмкін емес. Классикалық орта білім беру түсінік тек қана эвристикалық, метафорикалық, жазбалы түрде қолданылуға болды. Ол кейбір мүмкін болар орта білім білім контекст анализына көрсеткіш қызметін атқарды.

Өз ойын ары қарай дамыта отырып, жекелеген адамдардың қарым – қатынасы, яғни, адамның жекелеген әрекеттерінде және барлық іс - әрекеттерінде көрінетін жалпыланған қарым – қатынастар арқылы анықталады. Жеке адам қоғамдық өнім ретінде сол қоғамдағы қарым – қатынас өнімі болады, - деген пікірге келеді. Фиксацияланған бағдарлар арасында ерекше салмақтағылары да бар, өйткені олар жеке тұлға үшін ерекше құндылыққа ие шындық элементтеріне деген қарым – қатынаспен қалыптасқан. Шын мәнінде осылар салыстырылған тұрақты фиксацияланған бағдарлар жүйесін немесе объективті дүние заттарымен құбылыстарына, қоғамдық өмір сферасына және қоғам мүшесі ретінде өзіне деген қарым - қатынасын ұйымдастырушы жеке тұлғаның құндылық бағдарларын құрайды [4, 75].

Қарым - қатынас теориясы бойынша мінез - құлықты реттеудің орта білім білім механизмін анализдей отырып, бір жағынан жеке тұлғаның қоршаған ортаға қарым - қатынасы көрінсе, ал екінші жағынан нақты жағдайларда адамның мінез - құлқын реттейтін бағдарлар жүйесі көрінеді.

Тұлғаның құндылық бағдарының әрекетін анализдеуде қоғамдық және индивидуалдылық проблемаларының жеке тұлғада өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Тұлғаның ішкі және сыртқы өзіндік әрекетінің белгілі формалары, жеке тұлғаның қоршаған ортаны саналы қабылдауының спецификалық формасы, өзінің өткенін, қазіргісін және болашағындағы сонымен бірге шын мәніндегі бұл жолда жеке тұлға теориясының орта білім білім мәні және оның құндылық бағдардың орта білім білім механизмін ашу сипаты көрсетілген. Құндылық бағдардың орта білім білім аспектісіне анализ жасау үшін жеке тұлға теорияларындағы әр түрлі көз қарастардың бірігуін көрсету керек. Жеке тұлғаның құндылық бағдарының тұлға бағыттылығымен байланысы ерекше мәнге ие.

Жеке тұлға бағыттылығы жеке тұлғаның әлеуметтік және адамгершілік құндылықтарын құрайтын маңызды құрылымы. Оның өзіндік құрылымы бар және жеке тұлғаның жалпы құрылымында ең маңызды орынды иемденеді. Оның басты көріністері ретінді қажеттіліктері, қызығушылықтар, идеалдар, көзқарастар, сенім көріністерін атауға болады. Бағыттылық мазмұны - бұл ең алдымен доминанттаушы шартталған тұлғаның, шындыққа қарым – қатынасы. Бағыттылық арқылы жеке тұлғаның құндылық бағдары өзінің жеке тұлғаның құндылық бағдары өзінің реалды көрінісін табады [5, 57].

Жеке тұлғаның әр түрлі әлеуметтік белсенділігінің негізінде іс - әрекет сферасындағы қажеттіліктер, мотивтар және қызығушылықтар жатыр. Жеке тұлғаның әлеуметтік белсенділігінің көрінуінің басты түрткі күші ретінде қажеттіліктер есептейді. Қажеттіліктер адамзат дамуының қоғамдық тарихи өнімі болып табылады.

Салауатты өмір салтына құндылық қатынастарын қалыптастыру барысында қажеттіліктер өзгереді, жаңа қажеттіліктер пайда болады, күрделенеді және түрленеді. Әр түрлі қажеттіліктердің күрделі түрткілер күші жүйесін құрайды. Бұл жерде ерекше рөлді адамгершілік қажеттіліктері алады. Салауатты өміріне адам өзінің қажеттіліктерін саналы түрде түсіне отырып, өзінің мінез-құлқын басқара алатын жеке тұлға ретінде көрінеді. Адамды қоршаған реалды шындық заттары адамнан қажеттіліктерінің объектісі болып, оның белсенділігінің артуына стимул болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Выжлецов Г. П. Аксиология: становление и основные этапы развития // Социально-политический журнал. - 1996. - с.86.
2. Бапаева М.Қ. Жоғарғы мектепте психологиялық білім беру процесін жетілдіру. Алматы, 2006. Нұрлы Әлем. 68 б.
3. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания/под.ред. А.А.Бодалев. – М.,1996-384 б.
4. Жақыпов С. Оқыту процесіндегі танымдық іс-әрекет психологиясы. Алматы 2008. 114 б.
5. Жарықбаев Қ.Б. Қалиев С. Қазақ психологиясының тарихы. А-1996ж.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ БАҒЫТТАРЫ

*Жандилдина Роза Есентаевна
п.ғ.м., АрқМПИ доценті*

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

*Саттар Таңшолпан Таңатқанқызы
п.ғ.м., оқытушы*

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

Аннотация: Основа инновационных концепций - «инновация», «нововедение», «новшество», «новое». Сегодня, согласно потребностям общества, одним из наиболее актуальных вопросов является создание системы дошкольного образования в соответствии с требованиями времени.

Ключевые слова: Инновационная деятельность, педагоги, профессиональное развитие, дошкольная организация, управление, педагогический опыт.

Annotation: Basisofinnovativeconcepts - «innovation», «innovation», «new», «new».

Keywords: Today, according to the needs of society, one of the most pressing issues is the creation of a pre-school education system in accordance with the requirements of the times.

Қазақстанда «инновация» ұғымын пайдалану соңғы бес жылдыққа жатады. Ең алғаш «инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым, профессор *Немеребай Нұрахметов*. Ол былай дейді: «инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз» білім беру мекемелерінің жаңалықты жасау, меңгеру, қолдануға байланысты бір бөлек қызметі»

Инновацияның негізін құраушы ұғымдардың-«инновация», «нововедение», «новшество», «новое» т.б.қазақша аудармаларын жасаған.

Өз еңбектерінде «инновация»- нақты қойылған мақсатқа сай салынған жаңа нәтиже деп есептеген[1.22 б.].

Бүгінгі таңда қоғам сұраныстарына сәйкес мектепке дейінгі білім беру жүйесін жаңаша бағытта уақыт талаптарына сай құру көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Осыған орай, мектепке дейінгі білім беруді инновациялық тұрғыдан қарау, озық іс – тәжірибелер мен идеяларды насихаттау қажеттілігі туындауда. Мектепке дейінгі ұйымдардағы инновациялық білім беруді енгізуде бірқатар маңызды мәселелерді ескеру шарт. Олар:

- инновациялық бағытты дұрыс таңдай білу;
- инновациялық іс–әрекеттің тұжырымдамасы мен бағдарламасын жасау;
- инновациялық жобаны жүзеге асырудың тиімді жолдарын анықтап, жағдай жасау;
- инновациялық іс–әрекетті дұрыс жүргізу үшін қажетті құжаттарды кәсіби сауаттылық тұрғысынан дайындап алу;

Инновациялық іс-әрекеттің бағытын таңдау.

Педагогтар мен мамандардың кәсіби дамуына баса назар аудару қажет.

Мектепке дейінгі ұйымдарды басқаруды жетілдіру керек.

Инновациялық іс-әрекет бағдарламаларын жасау қажеттілігі туындайды.

➤ *модификациялық* – бұл белгілі бір бағдарламаларды (әдіс-тәсілдерді) жетілдіру, тиімділігін айқындау, өзгерту, өңдеу, толықтыру бағытында жүргізіледі. Мұнда педагогикалық тәжірибеде қолданылған іс-әрекеттің жетістіктері тиімділік тұрғысынан қарастырылады. Мысалы: Монтессори жүйесі немесе Вольдорф педагогикасы.

➤ *комбинаторлық* – бұл белгілі бағдарламалар мен әдістемелердің элементтерін біріктіре пайдалану болып табылады.

➤ *радикалды шығармашылық іс-әрекет* – бұл білім беру жүйесінде ұқсастығы жоқ, педагогикалық теория мен тәжірибеде бұрын соңды қолданылмаған жаңа, тың идеяларды енгізу болып табылады.

Тәжірибелік – эксперимент жұмыстары бірнеше кезеңнен тұрады: диагностикалық, прогностикалық, ұйымдастыру және тәжірибелік: талдау, айқындау, тәжірибеге ендіру.

Диагностикалық кезеңде – білім беру ұйымдарындағы бүгінгі күнгі жай – күйіне мониторинг арқылы талдау жүргізіліп, қарама-қайшылықтары анықталады. Зерттеу проблемасын айқындап, тақырып таңдалады.

Прогностикалық кезеңде – инновациялық іс-әрекеттің тұжырымдамасын және бағдарлама – жоспары жасалады. Тұжырымдаманы ғылыми жұмыстың жетекшісі (кеңесшісі) білім беру ұйымының ұжымымен бірлесе отырып дайындайды. Тұжырымдама – зерттеу жұмысының теориялық ережелерінің жүйесі. Бұл кезеңде эксперименттің мақсаты, міндеттері, нысаны, пәні, болжамы анықталады. Тұжырымдаманы дайындаудағы ең маңызды мәселе, инновациялық іс-әрекеттің тиімділігін және нәтижеге жетудегі бақылау мен басшылықты бағалау көрсеткіштерін анықтау қажет.

Ұйымдастыру кезеңінде – мектепке дейінгі білім ұйымының инновациялық эксперимент алаңы мәртебесін алу бағытындағы жұмыстар қарастырылады.

Тәжірибелік кезеңде – инновациялық іс-әрекеттің тәжірибе ұйымдарында, әдістемелік бірлестіктерде, педагогикалық кеңестерде, ғылыми кеңестерде талданып, түзетулер мен өңдеулер жасалуы, бақылау топтарымен зерттеу нәтижелерін салыстыру жұмыстары жүргізіледі.

Талдау, айқындау кезеңінде – алынған материалдар жүйеленіп, талданып, сандық, сапалық нәтижелерінің көрсеткіштері анықталады. Зерттеудің мақсат, міндеттерінің, болжамының дұрыстығы тексеріледі.

Тәжірибеге ендіру – бұл кезеңде инновациялық технология сол ұжымның (қаланың, ауданның, республиканың т.б) тәжірибесіне ендіріледі [2.57б.]

Ал, тәжірибеге ендіруде Монтессори жүйесі мен Вальдорф педагогикасын басшылыққа алдық. Монтессори жүйесі. *Мария Монтессори (1870-1952)*-итальян педагогы, врач. Ақылы нашар дамыған балаларға арналған тиімді әдістерді жасай отырып, оларды дені сау балаларға да қолдануға болады деген шешімге келеді. Жүйе еркін тәрбиелеу идеясына қаланып, 3-9 жасқа дейінгі балаларға арналған.

Монтессори әдістемесі балалардың арнайы дайындалған дидактикалық материалдармен саналуын тәжірибелік іс-әрекетінің негізінде қаланған /текшелер, цилиндрлер, қосымшалар, түрлі формадағы жақтаулар, санағыш моншақ тізбесі және т.с.с./. Баланың дамуы мен оқуы оның физикалық сезім мүшелеріне негізделеді. Ол үш түрлі құралдар пайдаланылады: иісі бар қораптар, түйсік үшін тақта, шу қораптары, қоңыраулар, дәм банкілері, жылы құмыралар және т.с.с.

Сабақ үстінде мұғалімнің белсенді қызметіне тыйым салынады, оның негізгі әдісі-бақылау. Арнайы әзірленген оқыту ортасында баланың өз бетімен қадам жасауына мүмкіндік беретін автодидактика әдістері кеңінен қолданылады. Аталмыш дидактикалық материал құралы өз қатесін баланың өзінің табуына мүмкіндік береді. Қатені түзеу баланың белсенділігін дамыта түссе, білім меңгеру де сөзсіз қатар жүреді. Бала алдына мақсат қоюды және оны шешу жолдарын табуды үйренеді.

Монтессоридің дидактикалық жүйесінің басты ұстанымы былайша айтылады: «Менің мына істі өзімнің орындауыма көмек көрсет».

Мұғалімнің сабақтың басталу сәтіне дөп түсуі өте маңызды. Ол неғұрлым аз сөйлей отырып, барлық іс-әрекеттің баяу әрі балаларға түсінікті етіп жасайды. Монтессори жүйесінде мұғалімнің әрбір жасаған іс-әрекетін бала қайталай алуы керек[3.976.].

Балалар орындайтын материалды өздері таңдайды да, сынып бөлмесінің өзіне тиісті бөлігінде тапсырмасын орындай береді. Тапсырманы орындап жатқанда, жұмыс орнында бөгде зат болмауы тиіс. Сыныптағы эмоциялық рай мен мұғалімнің оқуымен жеке қарым-қатынасына ерекше көңіл бөлінеді. Баланың дұрыс жасамаған іс-әрекетін бетіне басуға тыйым салынады.

Монтессори жүйесі бойынша жаратылыстану пәнінің сабақ үлгісін келтіре кетейік:

Сабақ өткізілетін орын. Балалар өздерін қолайлы сезінетін кез келген бөлмеде өткізуге болады. Бөлмеде артық ауыс плакат ілінбеуі тиіс.

Сабақ мақсаттары мен күтілетін нәтижелер: Гүлді өсіре отырып, балаларда сол гүлдің өсуі үшін жауапкершілік сезімі ояна бастайды. Балалар дәннен гүлді өсіру үшін қажетті жағдайлар мен қиындықтардың барлығын бойынан өткізеді.

Сабақ барысы. Мұғалім тұқымды арнайы ыдысқа егеді. Су құйып, терезе алдына күнге таяу қояды, кеңсені желдетеді. Мұғалімнің әрбір қимылын оқушылар қайталап отырады. Мұғалім гүл өсірудегі қайсыбір орындалған іс-әрекеттің маңызы мен ары қарайғы қажетті шаралар туралы әңгімелей келе, бала мен тұқымды, өсімдік пен адамды, өсімдікке жасалатын күтім мен жақын - туыстарға жасалатын қамқорлықтың ұқсастықтары мен маңыздылығы туралы әңгімелеуді де ұмытпайды. Нәтижесінде бала жаңа тіршілік иесінің туылып келе жатқандығын пайымдап, сезім елегінен өткізеді. Балада өзінен кішкентай және мұқтаж адамдарға көмек көрсетуге деген қамқорлық нышандары біліне бастайды. Балалар өздерінде туындаған ойлар мен алған әсерлерін сипаттайды. Одан кейін гүлді өз үйлерінде өсіре бастап, өз қорытындыларын жасайды.

Ресейде Монтессори жүйесінің материалдары балабақшалар мен бастауыш мектептегі балаларды оқытудағы табиғилық пен дамытуда кеңінен қолданылады. Мысалы, мұғалім Е.Н. Потапова Монтессоридің әріптік трафареттері көмегімен оқушылардың жазба жұмыстарына үйрету әдістемесін әзірлеген. Осы әдістеме негізінде келесідей элементтер жатыр: инженерлік сызғыш көмегімен штрихталатын ықтиярды фигураларды салу / солдан оңға, жоғарыдан төмен, төменнен жоғары қарай/; көзбен қабылдау көмегімен әріптердің жазылуын есте сақтау және жұқа зімпара /наждак/ парақтарынан қиылған әріптерді қолмен сипай арқылы ажырату; әріптерді бірнеше рет әуелді трафарет көмегімен жазу, кейін трафаретсіз жазу[4.61 б.].

Монтессори жүйесінің қателігі жасанды құралдарды пайдаланылатын сабақтардың басымдығы, шынайы өмірді шектеулі қарастыру, балалардың бойында «тіл алғыштық инстинктінің» қалыптастырылуы. Даралыққа бой ұру балалардың өзге балалармен қарым-қатынас жасай алу қабілетінің дамуын баяулату.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Бұзаубакова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технология» /Тараз /2003
2. Белая К.Ю. «Инновационная деятельность в ДОУ» Методическое пособие. /Под ред. Творческий центр. «Сфера». Москва 2004.
3. Тоқсанбаева Н.Қ. Оқыту процесі жүйесіндегі танымдық іс-әрекеттің құрылымы. П.ғ.к. дисс. Автореф. Алматы.2001.
4. Бәтібаева С.Ғ. «Қазақстанда қазақ балабақшаларының даму тарихы» Алматы-2009ж

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ВНЕДРЕНИЯ ЛАТИНСКОЙ ГРАФИКИ В КАЗАХСТАНЕ

Жармагамбетов Ербол Ербатырулы
Магистр юридических наук, старший преподаватель
г.Аркалык
zharmagambetov-erbol@mail.ru

Кайырбек Саина Жанатқызы
Студентка 3-го курса факультета история и искусства
г.Аркалык
sainabash@mail.ru

Аннотация: Мақалада латын әліпбиі мен латын тілінің пайда болуын, латын әліпбиін және оның ежелгі заман мен орта ғасырдағы өзгеруін, латын әліпбиінің еуропа мемлекеттерінде қолдануын көрсетеді. Сонымен қатар, мақала латын әліпбиінің морфологиялық, фонетикалық және орфографиялық концепцияларын, Қазақстанның латын графикасына көшудің оң және теріс жағын баяндайды.

Түйінді сөздер: Латын, әліпби, орфографиялық концепциялары, латын графикасы.

Abstract: The article describes the emergence of Latin and Latin languages in general, the Latin alphabet and its changes in ancient times and the Middle Ages, the use of the Latin alphabet in European countries. The article also describes the morphological, phonetic and spelling concepts of the Latin alphabet, the advantages and disadvantages of the transition of Kazakhstan to the Latin alphabet.

Keywords: Latin, alphabet, spelling concepts, Latin graphics.

Одним из языков индоевропейской семьи является латинский язык (Lingua Latina). Он получил название от племени латинов, которые заселяли небольшую область Центральной Италии – Лациум. Первоначально латинский язык был лишь одним из многих близкородственных италийских языков. По мере расширения древнеримского государства латинский язык постепенно распространился на всю территорию современной Италии. Латинский язык стал государственным языком на значительной территории Европы, а также в Северной Африке и в части Азии. Латинский язык был официальным языком Римской империи. До начала Нового времени этот язык был одним из основных письменных языков западноевропейской науки, культуры и общественной жизни. До середины 20-го века латинский язык использовался и при католической культуре. Более чем двухтысячелетняя литература писалась на латыни. Латинский язык является одним из важнейших языков общечеловеческой культуры. В современных Италии, Франции, Румынии и некоторых других странах Европы в настоящее время говорят на языках, являющихся потомками латинского языка. Эти языки составляют романскую группу индоевропейской семьи. [1, 10]

Латинский алфавит является основой письменности множества других языков из разных языковых групп.

Латинский алфавит, берущий свое начало, по некоторым источникам, от этрусского алфавита, сформировался примерно в VII веке до н.э.

Современный латинский алфавит включает 26 букв.

Первоначально латинский алфавит включал только 21 букву:

A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T V X

Затем в течение достаточно длительного периода латинский алфавит подвергся следующим преобразованиям:

• в 312 году до н.э. из него была исключена буква Z и латинский алфавит сократился до 20 букв;

• 234 году до н.э. была создана буква G путем добавления к C поперечной черточки (ранее буква C использовалась для обозначения двух звуков [k] b [g];

• В 1 веке до н.э. были добавлены буквы Y и Z для записи слов, заимствованных из греческого языка. В итоге получился классический латинский алфавит из 23 букв: ABCDEFGHIKLMNOPQRSTUVWXYZ.

В средние века латинский алфавит потерпел последние модификации:

• В 11 веке к алфавиту была добавлена буква W;

• 16 веке были введены буквы J и U, и обрел свою современную форму.

Однако, зачастую, говоря об алфавите собственно латинского языка, считают, что латинский алфавит состоит из 25 букв. Это связано с тем, что буква W, употребляемая преимущественно при написании немецких и английских фамилий, в этом случае в состав латинского алфавита не включается. [1, 12]

В мире 4 млрд 200 млн человек используют латинский алфавит, что составляет 60% населения земного шара. Латиница появилась как письменность для романских языков, исторически является основой алфавита многих европейских языков. В нынешнюю эпоху латинский алфавит принят и некоторыми странами ближнего зарубежья.[2, 3]

В переходе на латинскую письменность есть глубокая логика, заявил президент Казахстана Н.Назарбаев в своей статье под названием «Болашакка багдар: рухани жангыру» («Курс на будущее: духовное возрождение»)

«Это связано с современными технологиями, средой и коммуникациями, также с особенностями процессов в обучении и науке 21-го века. Со школьной скамьи наши дети изучают английский язык и учат латинские буквы, поэтому для молодого поколения не должно возникнуть никаких трудностей и преград. До конца 2017 года с помощью ученых и обсуждения в обществе необходимо принять новый стандарт графики алфавита «, - пишет Назарбаев в своей статье.

Он отмечает, что за долгую историю существования казахский алфавит переводился на ту или иную письменность исключительно из политических соображений, но никак не в интересах народа.

Казахский язык берет свое начало с VI-VIII веков когда на материке Евразия появилась древнетюркская руническая письменность, известная в истории как орхона-енисейская письменность. Это один из древнейших алфавитов в истории человечества. В V-XV веках тюркский язык был языком межнационального общения на большей части материка. К примеру, официальные документы и международные письма и сообщения Золотой орды были написаны на древнетюркском языке. После внедрения ислама рунические записи постепенно начали исчезать, и вместо них появилась арабская вязь. С X до XX века, в течении 900 лет на территории современного Казахстана использовали арабский алфавит. В 1929 году 7 августа Центральный исполнительный комитет КазССР и президиум совета народных комиссаров КазССР приняли постановление о внедрении «Единого тюркского алфавита» на основе латиницы. Латинский алфавит использовали с 1929 по 1940 годы. В 1940 году 13 ноября был принят закон о переводе казахского языка с латинского алфавита на алфавит на основе русской графики – излагается в статье история казахской письменности.

«Таким образом, каждый раз перевод языка на тот или иной алфавит был инициирован исключительно в политических целях»-пишет Президент.

Глава государства напомнил, что в 2012 году в стратегии «Казахстан – 2050» он заявил о том, что к 2025 году республика должна перейти на латиницу.

«это означает, что с этого времени мы должны использовать латиницу во всех сферах жизнедеятельности государства. С 2025 года деловая документация, периодическая печать, учебники,- все должно выходить уже на

латинском алфавите. Это время уже подходит, и мы должны незамедлительно приступить к этой работе. Правительство должно подготовить график перехода на латиницу»-написал президент в статье в газете «Егемен Казахстан».

В переходе на латинский алфавит есть своя логика, считает Президент. По его мнению, это связано с особенностями внедрения современных технологий и коммуникаций, научных и образовательных процессов в XXI веке.[3, 3]

Переход на латиницу – это не замена одной буквы другой, это весьма сложный процесс, цель которого – создание условий для развития казахского языка и высоких технологий.

Это один из важных элементов программы модернизации общественного сознания, основа прогресса, передовых знаний, цифрового общения. Работники образования и науки переход на латиницу рассматривают как часть образовательного процесса.

В результате присоединения к Боллонскому процессу в Казахстане осуществлен переход на трехуровневую модель подготовки специалистов: бакалавриат, магистратура, доктор PhD. Введение мировых образовательных стандартов способствует повышению компетентности и конкурентоспособности казахстанских специалистов. Чтобы поступить в магистратуру, докторантуру, надо сдавать экзамен по английскому языку, а чтобы защитить диссертацию, нужно иметь публикации на английском языке в журналах по базе данных Scopus Thomsonreuters. При переходе на латинскую графику молодежи будет легче адаптироваться в современном образовательном и информационном пространстве, где доминирует английский язык. [4, 2]

Глава государства не раз отмечал, что переход на латинскую графику будет идти последовательно и системно. Составлен план поэтапного введения латинизированного алфавита с 2020 года. Создана Национальная комиссия, на ее особом контроле находятся вопросы апробации, подготовки преподавательского корпуса, создания нормативной правовой базы. На основе Национальной комиссии созданы 4 группы: первая – орфографическая (для разработки правил орфографии и орфоэпии казахского алфавита на латинской графике), вторая – методическая (для разработки методики обучения и постепенного внедрения латиницы в образовательную систему), третья – терминологическая (для систематизации терминологического фонда казахского языка на основе латинской графики), четвертая – экспертно-техническая (для адаптирования латинской графики к IT-технологиям). К работе в группах привлечены специалисты соответствующих отраслей знаний.

В настоящее время ученые лингвисты разрабатывают орфографическую концепцию. Это трудоемкий процесс, где должны быть учтены правила правописания казахского языка на латинской графике.

Орфография устанавливает правильное написание фонем, морфем, слов, базирующееся на трех основных принципах: традиционно-историческом, фонетическом и фонематическом (морфологическом).

Традиционно-исторический принцип в основном используется в европейских языках: например в английском, французском. Слова пишутся так,

как их писали в старину. Такое письмо сформировалось очень рано, не менялось на протяжении многих веков, хотя фонетическая система развивалась, количество фонем росло. В результате появилось несоответствие между буквами и звуками, письмом и произношением. Для их сближения, правильного произношения в этих языках широко используется транскрипция.

Фонетический принцип характерен для белорусского, сербского языков. Согласно этому принципу слова произносятся так, как пишутся, то есть написание должно соответствовать произношению, например: галава, карова, тунэль.

Фонематический (морфологический) принцип орфографии используется в русском языке. Фонема или морфема не меняется во всех однокоренных словах и их формах независимо от звучания. Так, буква *О* в словах *гора* и *горы* передает фонему <о одинаково, и на письме она выражается одной и той же буквой.

В казахском языке используются все 3 принципа, но ведущим остается фонематический. При фонематическом письме одни и те же буквы обозначают фонему во всех ее видоизменениях, как бы она не звучала. Например, согласные фонемы [с, ц, з] меняют свое произношение в зависимости от позиции в слове.

Как показывает история развития языков, их звуковой фонд совершенствовался, пополнялся новыми фонемами и в силу частого их употребления приспособлялся к артикуляционному аппарату его носителей. Становление новых фонем связано с развитием языка и мышления, дополнением его новыми понятиями, новой лексикой, влиянием смежных культур и цивилизаций. Это прогрессивное явление обогащает язык, а не «портит», как считают некоторые пуристы от лингвистики.

В наше время глобализации и межкультурного сотрудничества, воспитания подрастающего поколения в традициях трехъязычия не приемлем «пуристский» подход к реформированию алфавита, который может породить множество дополнительных проблем. Молодое поколение, стремящееся к западным стандартам, к вхождению в глобальное информационное пространство, к усвоению мировых технологий и систем знаний, за разумный и адекватный выбор казахского алфавита на основе латинской графики.

Новое казахское письмо на основе латинской графики позволяет по возможности небольшим числом букв полно и вместе с тем просто передавать на письме звуковую сторону языка. Закон экономии в орфографии – это основной принцип, к которому стремятся все языки мира. И как здесь не вспомнить «тоте жазу» (экономное письмо) одного из основоположников казахского языкознания Ахмета Байтурсынова, в котором многочисленные звуки казахского языка передавались ограниченным числом букв. [5, 3]

Использованная литература:

1. Словарь справочник (латинско-русско-казахский)// Шайдаров М., Ахметов М.// Алматы – 2015 стр.10, 12;

2. Латиница и заимствованная терминологическая лексика // Касымбеков А. // Акмолинская правда – 2018 – 8 сентября - №106 – стр.3
3. Латиница – история казахской письменности// А.Есмаганбетова// Простор – 2017 г. – 1 декабря;
4. Переход алфавита на латиницу – требование времени// Простор – 2017 -29 сентября;
5. Принципы нового казахского письма //Базарбаева З. // Карагандинская правда 26 июля – 2018 г.

РУССКИЕ ВОЛШЕБНЫЕ СКАЗКИ (АРХЕТИПЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ)

Жумабаева Гульмира Сабырбековна
ст.преподаватель АркГПИ имени И.Алтынсарина
Аркалык, Казахстан
zhumabaeva1970@list.ru

Нурсали Айгерим
студентка 4курса группы РО-41

Аннотация: Бұл мақалада орыс халық ертегілерінің шығыс славяндарының мифологиялық дүниетанымы қарастырылады. Сюжеттер мен мифологизмдерді ашатын, орыс ертегісінің сипаты корсетілген. Ертегі сюжеттерінде діни, тұрмыстық және моральдық – адамгершілік көзқарастар көрініс табады.

Ключевые слова: русская волшебная сказка, архетип, фольклор, миф.

Annotation: This article is devoted to the mythological worldview of the Eastern Slavs in Russian folk tales. The collective character of the Russian fairy tale is emphasized, which is revealed in plots and myths. The fabulous scenes reflect the religious, domestic and moral views of antiquity.

Key words: Russian fairytales, archetype, mythologies, myth.

«Генетически литература связана с мифологией через фольклор» отмечал в своей работе «Классические формы мифа» Е. М. Мелетинский. На хронологическом отрезке от древнейших времен до наших дней фольклор занимает промежуточное положение, является связующим звеном в культурном пространстве веков. Возможно, фольклор стал своеобразным фильтром для мифологических сюжетов всей совокупности социума Земли, пропустив в литературу сюжеты универсальные, гуманистически значимые, самые жизнеспособные. В настоящее время в фольклористике многое сделано в области изучения жанра волшебной сказки, ее генезиса, истории, поэтики, стиля, особенностей бытования и т.д. Из всех фольклорных жанров сказка является наиболее структурированной и более всех других жанров подчиняющейся определенным законам. Научные труды в области структурной

фольклористики К.Леви-Стросса, Е.М. Мелетинского, В.Я. Проппа и др. дают представление о синтагматических и парадигматических законах строения сказки как фольклорного жанра, что позволяет нам в данном исследовании определить структуру и взаимосвязь сказочных мотивов в тексте русских волшебных сказок.

В течение последних лет значительное распространение в маркетинге получила теория архетипов. Причины популярности данной теории кроются в том, что, как справедливо констатируют американские исследователи М.Марк и К.Пирсон в своей книге «Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипов» [1], в основе эффективной и целенаправленной рекламы должен быть заложен концептуально осмысленный цельный бренд. Цельность бренда возможна при условии, что в его основе лежит цельный образ. Этот образ должен быть достаточно простым и понятным. Именно таким цельным, простым и понятным образом и является архетип. Как отмечает Иудин А.А. в брошюре «Архетипы в брендинге: специфика русской культурной традиции», следует отказаться от попыток психологической интерпретации теории архетипов и перенести ее в рамки социологии, поскольку «феномен теории архетипов находит свою... рациональную... интерпретацию в рамках принципа материального единства мира» [2,с. 5]. Другими словами, любая культура развивается в процессе коллективного освоения материального мира. Таким образом, в любой культуре встречаются одни и те же символы, обозначающие основополагающие элементы бытия человека: жизнь и смерть, болезнь и здоровье, силу и слабость и т.д. Рассматривая пространство архетипов русской культурной традиции, А.А. Иудин в целом сохраняет подход, предложенный американскими исследователями М.Марк и К.Пирсон, однако убирает персонификацию, присущую не столько оригиналу, сколько переводу: «назывательное, неперсонифицированное обозначение архетипов дает дополнительные возможности для их интерпретации» [2, с. 13].

Слово “сказка” впервые встречается в семнадцатом веке в качестве термина, обозначающего те виды устной прозы, для которых в первую очередь характерен поэтический вымысел. До середины девятнадцатого века в сказках видели “одну забаву”, достойную низших слоев общества или детей, поэтому сказки, публиковавшиеся в это время для широкой публики, часто переделывались и переименовывались согласно вкусам издателей. Приблизительно в это же время в среде русских литературоведов зреет интерес именно к подлинным русским сказкам – как к произведениям, могущим стать фундаментом для изучения т.н. “настоящего” русского народа, его поэтического творчества, а значит и могущим способствовать формированию русского литературоведения. В то время считалось, что формирование национальной литературной школы возможно только в условиях существования литературы “подлинно народной”, для этого, собственно, и нужно было разобраться, что же за истоки у русской духовности, у русского национального характера. Таким образом, в середине девятнадцатого века возникли предпосылки для формирования в русском литературоведении мифологической школы, которая ставила своей целью исследование истоков

национальной самобытности русского народа на материале фольклора. Последователи мифологической школы в своих изысканиях опирались, в первую очередь на учение выдающихся немецких ученых - братьев Вильгельма и Якоба Гриммов.

Основной мыслью этого учения, сформулированной в книге “Немецкая мифология” (1835), была мысль о том, что мифы - это ничто иное, как способ первобытного мышления. Мифы, как считали братья Гримм - это бессознательное, естественное отражение мира человеком.

В мифологическом учении того времени главенствовали две теории - “соллярная” теория английского филолога М.Мюллера и “метеорологическая” теория немецкого ученого А.Куна. Принципиально они различались лишь тем, что, как полагали ученые, обожествлялось первобытным человеком - солнце и звезды или явления природы. Отмечалось, что, хотя все эти природные факторы: солнце, звезды, ветер, буря, молнии, гром и т.д., характерны для всей планеты Земля, однако, в каждом ее уголке эти явления проявляют себя по-разному. Это различие и было положено в основу теории о причинах возникновения национальных особенностей разных народов, проявляющихся в их воззрениях на природу и окружающий мир.

Произведения древнерусской словесности, но главным образом фольклор, стали основным объектом исследования ученых, составивших мифологическую школу в русском литературоведении.

Один из наиболее популярных видов сказок – это волшебные сказки, в основе сюжета которых лежит проявление какого-либо волшебства, магии, чародейства, сверхъестественных сил. Мир волшебной сказки разделен на «наш» мир и сверхъестественный «иной» мир. Как отмечает Пропп: «Композиция волшебной сказки определяется наличием двух царств. Одно царство – то, с которого сказка начинается: “В некотором царстве, в некотором государстве”. Есть сказители, которые прибавляют: “...а именно в том, в котором мы живем”. Этому царству противопоставляется другое, которое находится “за тридевять земель” и которое называется “тридесятое государство”» [3, с. 205]. Герой волшебной сказки, в силу каких-то сложившихся обстоятельств, вынужден посетить «иной» мир, подобно адепту, инициатически принимающего новое знание. При этом знание, которое он получает в этом «ином» мире, делает из него героя – лично выросшего индивида, постигшего новые аспекты бытия. Личностному «нашему» миру изначального участника действия противостоит «иной» мир коллективного бессознательного.

Для любого научного исследователя славянской культуры необходимым является изучение сказочного наследия народа. Через сказки эхом доносятся бытовые, этические, мифологические и религиозные воззрения древности, не всегда до конца понятные потомкам, но оставившие свой след в народных сказках. При этом актуальность этих воззрений не утеряна и в наше время, наследие предков живет, лишь адаптируясь под новые реалии. В русских народных сказках мы сталкиваемся с таким важным архетипом как дух, выполняющим разные функции, главная из которых – раскрытие личности героя. Любая, на первый взгляд, незначительная деталь в сказке при

тщательном рассмотрении становится важнейшей составляющей сказочного повествования. Сказочный сюжет – это чаще всего путь архетипического героя, первоначально несозревшего (неофита) до инициированного адепта. На пути его ожидают испытания и трудности, и лишь личные качества героя принесут победу «добра» над «злом». Функцию опеки и защиты на пути героя выполняет архетипический образ старца, по-разному представленный в русских сказках, но главное то, что он приближает героя к его цели, дает мудрый совет, способствует формированию героических качеств.

Сказки можно по-разному классифицировать, как, например, сказки для детей и для взрослых, а также волшебные, кумулятивные, бытовые, о животных, докучные и т.д. Особый вид сказок представлен в сборниках Александра Афанасьева «Народные русские сказки не для печати» и «Русские заветные сказки», представляющие собой развлекательные, сатирические, анекдотические, эротические сказки, часть из которых, возможно, служила разновидностью народного учения в области семейного, полового воспитания, снятия психологических барьеров.

Крупнейшим представителем русской мифологической школы был Федор Иванович Буслаев (1818-1897). Основной идеей Буслаева была идея неразрывности языка и мифа, языка и народного предания. Процесс художественного развития каждого народа Буслаев делит на несколько стадий:

На первой стадии мифология подавляла и подчиняла себе любую индивидуальную фантазию: «Поэтическое воодушевление принадлежало всем и каждому... Поэтом был целый народ».[4] Этому периоду соответствует расцвет мифологического эпоса.

Сознание своего могущества в подчинении сил природы, приводит к тому, что человек перестает нуждаться во многих мифологических существах и богах - этот процесс нашел свое отражение в мифологических сказаниях.

Дальнейший процесс художественного развития народа привел к распадению героического эпоса и выделению из него сказки, как отдельного эпизода народного эпоса.

Проводя параллели между мифом и сказкой, отечественный филолог Елиазар Мелетинский говорит о том, что сказка вышла из мифа, который в какой-то момент утратил свое сакральное значение, переведя коллективный интерес в индивидуальный: «Основные ступеньки процесса трансформации мифа в сказку: деритуализация и десакрализация, ослабление строгой веры в истинность мифических «событий», развитие сознательное выдумки, потеря этнографической конкретности, замена мифических героев обыкновенными людьми, мифического времени сказочно-неопределенным, ослабление или потеря этиологизма, перенесение внимания с коллективных судеб на индивидуальные и с космических на социальные, с чем связано появление ряда новых сюжетов и некоторых структурных ограничений» [5, с. 233]. Сказочный герой, в отличие от мифологического, имеет скорее личный интерес в своих действиях, а не коллективно-общественный. Мелетинский также говорит о потере «прометеевского» смысла в действиях культурного героя. Герой, если и имеет какие-то благие намерения в своих действиях, то действует во благо себя

и узкого круга людей (царь, отец, семья и т.д.). Можно выделить некоторые основные архетипические образы, которые раскрывают сущность восточнославянских сказок: Дурак, Богатырь, Иван-царевич, Царь, Василиса Прекрасная, Чёрт, Мать (Мачеха),

Баба-яга, Кощей.

Особенно интересны образы Дурака и Богатыря или Ивана-царевича. Данные образы могут считаться переходными стадиями в развитии героя. Так, образ сказочного богатыря похож на образ былинного богатыря. Сказочный богатырь также обладает личной сверхъестественной силой, которую он использует для благих намерений и борется со злом (теневыми аспектами, трикстерами). Образ Дурака также не менее интересен своей неоднозначностью. С одной стороны, Дурак может восприниматься как глупый, недалекий человек, с другой стороны, при детальном рассмотрении становится очевидно, что его глупость – это лишь маска и роль. Отечественный исследователь темы скоморохов и офеней Сергей Максимов прослеживает связь традиции русского скомороха с традицией волхвов, носителей древних жреческих знаний. По его мнению, «Шутовство и дурачество – это прежде всего искусство перевоплощения. И если скоморох может перевоплощаться в любой образ, то он может “напускать морок” и управлять другими людьми, что указывает на его связь сволшебством» [6, с. 120]. Развивая эту тему, Максимов говорит о том, что: «Дурак – это человек чужой, свободный, странный. А если учесть, что основные народные значения слова “скоморох” – веселый и дурак, то можно говорить о скоморошестве, как о своеобразном посвящении в дураки, то есть странные, иные люди, имеющие доступ не только к этому, но и к другому миру, что типично для жреческого сословия»

Иван-царевич – это другая стадия развития героя; некоторые исследователи находят связь между этим образом и такими известными мифологическими персонажами, как Ярило или Осирис. Как отмечает отечественный литературовед Федор Капица: «Многие исследователи считают Ивана-царевича идеальным сказочным героем. Действительно, в сказке он всегда изображается молодым, красивым, деятельным и отважным героем. Однако сюжет построен так, что персонаж может добиться успеха только благодаря своим личным качествам»

Помимо образа Ивана-царевича, в русских сказках встречается образ Василисы Премудрой. По мнению американского психоаналитика юнгианской школы Клариссы Пинколы Эстес, в образе Василисы Премудрой проявляется женский архетип, в одноименной сказке мы имеем дело с историей «...об инициации женщины, в которой почти все основные кости на месте. О постижении того, что большинство вещей не такие, какими кажутся. Чтобы это различить, мы, женщины, призываем на помощь интуицию и инстинкты. Мы используем все свои чувства, чтобы выжать из вещей правду, извлечь пищу из своих собственных идей, увидеть то, что следует видеть, стать хранительницей своего творческого огня и получить сокровенное знание о циклах Жизни-Смерти-Жизни всей природы – после этого женщину можно назвать инициированной, посвященной». Василиса, как и Иван, сталкивается

стеновыми аспектами личности (в виде мачехи и ее дочерей) и архетипом «злого» духа (в виде Бабы-яги). По мнению Эстес, «...отрицательный теневой материал – тот, который с готовностью уничтожает или тормозит любую новую жизнь, – тоже можно использовать в своих целях, как мы увидим дальше. Когда он прорывается, мы наконец-то опознаем его истоки и качества, отчего становимся еще сильнее и мудрее».

Часто на пути героя сказки встают различные фантастические персонажи (Баба-яга, Кощей) и животные (Сивка-бурка, Серый волк, Царевна-лягушка). В критических ситуациях, порой представляющих угрозу для жизни, именно благодаря некоторым фантастическим персонажам герой раскрывается, становится сильнее, постигает Самость. Сказочные животные могут быть для героев как психотипом (связующим звеном между миром сознания и бессознательного), так и тенью (отвергаемые это бессознательные аспекты).

Помимо самих фантастических существ русских сказок, ключевым также является пространство их обитания, место, куда порой отправляется сам сказочный герой (Иван-царевич, Василиса Прекрасная) либо по какому-то поручению, либо в поисках невесты. Во многих сказках таким пространством является лес, который может ассоциироваться с теменосом – сакральным, оберегаемым местом. С точки зрения юнгианской психологии путешествия в такие пространства означают погружение в бессознательное, лес в данном случае может ассоциироваться с закрытым алхимическим сосудом. При этом лишь подготовленный адепт (в нашем случае им является герой сказки) имеет право открыть сосуд. По мнению Юнга: «Лесная чаща, место темное и непроницаемое, – вместилище всего неведомого и таинственного, подобно водным глубинам и морской пучине. Лес – удачный синоним бессознательного» [7,с.9]. Обитатели леса (Леший, Кощей, Баба-яга) оберегают его от посягательств извне, поэтому сказочному герою необходимы личные качества или помощники, при помощи которых можно бы было проникнуть в лес и справиться с его обитателями. Известный отечественный фольклорист и исследователь славянских мифов Неонила Криничная замечает, что лес «...оставался природной стихией, хаосом, где единственным организующим началом был его дух - «хозяин» и другие «отпочковавшиеся» от него божества».

Рассматривая русские народные сказки, мы становимся ближе к психологии архаического человека, из глубин веков доносящего до нас удивительный мифологический мир сказок. Русские народные сказки являются плодом коллективного творчества целого народа со своими собственными представлениями о морали, нравственности, героизме, жизни и смерти. В русских народных сказках заложена универсальная мудрость, близкая каждому из нас. Эта универсальная мудрость воспроизводится в новых жизненных обстоятельствах, в конкретной и повседневной жизни

Список литературы:

1. М.Марк и К.Пирсон. Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипов СПб.: Питер, 2005.
2. Иудин А.А. Архетипы в брендинге: специфика русской культурной традиции. Рижский новгород: НИСОЦ, 2008. С 2,13.

3. Пропп В. Я. Русская сказка. М.: Лабиринт, 2000. 416 с.
4. Адоньева С. Б., “Волшебная сказка в контексте традиционной фольклорной культуры”, Л.: ЛГУ, 1989;5
5. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. М.: Академический проект; Мир, 2012. 336
6. Максимов С. Г. Волхвы, скomorохи, офени. М.: Вече, 2011. 320 с
7. Юнг К. Г. Дух Меркурий. М.: Канон, 1996. 382 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМЫТУДАҒЫ ДҮНИЕТАНУ ПӘНІНІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

*Қара Әсел Бейсенбайқызы
аға оқытушы, магистр*

*Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация: В данной статье анализированы содержания понятия «личность», «личностные качества». Рассмотрены проблемы развития личностных качеств учащихся. Выявлены воспитательные возможности предмета «Познание мира».

Ключевые слова: Личностные качества, познание мира, эстетическое воспитание, трудовое воспитание, нравственное воспитание.

Annotation: This article analyzes the content of the concepts of «personality», «personal qualities». Problems of development of personal qualities of pupils are considered. Educational opportunities of the subject «Knowledge of the world» are revealed.

Keywords: Personal qualities, knowledge of the world, aesthetic education, labor education, moral education.

Қазақстан Республикасының егемендік алған алғашқы жылдарынан бастап білім беру ісіне баса назар аударылуда. Білім беру барысында балалардың тұлғасын жан-жақты жетілдіруге, олардың танымдық әрекетін дамытуға, ой-санасын қалыптастыруға ерекше мән берілуде.

Бала бойындағы асыл қасиеттердің көзін ашып, оны қоғамның белсенді мүшесі етіп дайындауда, білім беру және тәрбиелеуде жеке тұлғаны дамыту қатар жүргізілгенде ғана өз дәрежесінде жүзеге асады. Осыған байланысты білімнің мазмұнын, оқыту әдістері мен тәрбиені ұйымдастыру нысандарын жетілдіруді нақтылай түсу қажеттелігі туындайды.

Адам бола білу – ең биік қасиет. Оған тек жаны, тәні сау ұрпақтың ғана қолы жетеді. Сондықтан адамды адам ете түсетін қасиеттерді ашып көрсету, яғни тұлғаны дамыту заман талабына айналып отыр.

Жаңа туған нәресте «адам» деп аталғанымен, «тұлға» деген атқа ие бола алмайды. Себебі, қандай да болмасын бір іспен айналысатын, азды-көпті өмір тәжірибесі, білім мен дағдысы, икемі, дүниетанымы, сенімі мен талғам-мұраты, бағыт-бағдары бар адамды тұлға деуге болады.

Тұлға – жеке адамның өзіндік адамгершілік, әлеуметтік, психологиялық қырларын ашып, адамды саналы іс-әрекет иесі және қоғам мүшесі ретінде жан-жақты сипаттайтын ұғым. Адамның әлеуметтік қасиеттерінің жиынтығы, қоғамның даму жемісі және белсенді қызмет ету мен қарым-қатынас орнату арқылы жеке адамды әлеуметтік қатынастар жүйесіне енгізудің жемісі[1].

Жеке тұлға деп жекелік психикалық қасиеттері дамыған, әлеуметтік ортада өмір сүруге және қарым-қатынас жасауға қабілеті қалыптасқан адамды айтамыз.

Жеке тұлғаның ең маңызды белгілері – оның саналылығы, жауапкершілігі, бостандығы, қадір-қасиеті, даралығы. Даралық бір адамның басқа бір адамнан, бір тұлғаның басқа бір тұлғадан айырмашылығын, оның ешкімге ұқсамайтынын, өзіне тән ерекшелігі бар екенін сипаттайды. Даралық, әдетте адамның мінезі мен темпераментінің ерекше белгілері, шығармашылық қызмет әрекеті мен қабілеттілігінің өзгешелігі арқылы ерекшеленеді.

Жеке тұлғаның ерекшелігі дегеніміз – ол оның өзіне тән мінез-құлқындағы, іс-әрекетіндегі, көзқарасындағы ерекшелігімен даралануы.

Адам тұлға болып өзіндік ерекшелігімен бірден дүниеге келмейді. Әрбір жеке тұлғаны қалыптастыру, тәрбиелеп жетілдіру қажет. Адамның жеке қасиеттері өмір жолында дамып қалыптасатын болғандықтан жеке тұлғаның «дамуы» мен «қалыптасуы» ұғымдарының мәнін ашу педагогика үшін маңызды.

Жеке тұлғаның дамуы дегеніміз, ең алдымен, оның қасиеттері мен сапасындағы сандық өзгерістер үрдісі. Жеке адамның дамуы өз мүмкіндіктерін үздіксіз кеңейтіп, қажеттіліктерін арттырып отырумен байланысты. Осы даму деңгейі адамға тән қарым-қатынастар аймағымен өлшенеді.

Жеке тұлғаның қалыптасып, дамуына әсер ететін факторлардың ішінде тәрбие ең маңызды орын алады. Тәрбие – қоғамның негізгі қызметтерінің бірі, жеке адамды мақсатты, жүйелі қалыптастыру үрдісі, аға ұрпақтың тәжірбиесін кейінгі буынға меңгертіп, олардың сана-сезімін, жағымды міез-құлқын дамытушы. Тәрбиенің мақсаты адам бойында ізгілік, инабаттылық қасиеттерін және тіршілікке қажетті дағдылар қалыптастыру болып табылады [2].

Тәрбие беру жүйесінде дүниетану маңызды орын алады. Оны оқу үстінде балалар қоршаған табиғаттың бірлігі мен алуан түрлілігі, оны қорғау туралы қарапайым білім алады, Отанымыздың табиғат көріністерімен танысады, адам ағзасы туралы жалпы түсінік алады, оның негізінде әрбір адамның өмірінде соншалықты қажет болатын гигиеналық дағдылар қалыптасады. Пәннің маңызы мұнымен шектелмейді. Мектептегі дүниетану пәннің негізгі идеясы өлі және тірі табиғат компоненттерінің арасындағы байланыстарды ашу және анықтау, табиғаттың барлық компоненттерінің айтарлықтай дәрежеде табиғатты пайдаланумен және соған сәйкес табиғатқа ұқыпты қарауға тәрбиелеумен байланысты болатын адамдардың еңбек әрекетіне әсерін түсіндіру болып табылады.

Осы идеяны жүзеге асыру барысында өскелең ұрпақты оқытуға кешенді тұрғыдан қарауға зор мүмкіндіктер туады.

Бұл мақалада оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудағы дүниетану пәнінің кейбір мүмкіндіктеріне тоқталамыз.

Тұтас алғанда дүниетану К.Д.Ушинский ұлы тәрбиеші деп атаған табиғатты зерттейді. «Балалардың табиғатқа нақтылы сезімін ояту дегеніміз – ең игілікті, жан сезімін тәрбиелейтін ықпалдардың бірін қоздыру».

Табиғатты оқып үйренуде өскелең ұрпаққа эстетикалық тәрбие беруде мол мүмкіндіктер туады. Табиғат адамды рухани байытады, онымен қарым-қатынас жасау адамдардың жоғары моральдық қасиеттерінің қалыптасуына жағдай жасайды. Нағыз әсемдік табиғатта болатыны белгілі, ал мұғалімнің міндеті балаға оны көре білуге көмектесу, бағалай білуге және көргенін пайдалана білуге үйрету болып табылады.

Оқушыларға дүниетануды оқып үйрену барысында еңбек тәрбиесін беруге де қолайлы жағдайлар жасалады.

Ол мынадай бағыттарда жүргізіледі:

1. Табиғат байлықтарын пайдалануға байланысты адамның еңбек әрекетін көрсету. Бұл көрсету экскурсия, серуен, жеке бақылаулар кездерінде жүзеге асырылуы мүмкін.

2. Табиғат қорғау шараларын: сыныпты, мектеп ауласын, мектепке жақын жатқан көшелерді көгалдандыру; өсімдіктерді күту; мектеп үлескісінде қамқорлыққа алынған бақтағы жұмыс; жабайы өсімдіктердің тұқымын жинау, құстарға, аңдарға жем дайындау және оларды қосымша азықтандыру кезіндегі қоғамға пайдалы жұмысқа оқушыларды қатыстыру.

3. Балаларды еңбек әрекетінің қоғамдық маңыздылығын көрсету арқылы еңбек адамын сыйлауға дағдыландыру.

4. Еңбек тәртібін сақтауды, еңбекқорлыққа, тапсырмаларды орындауда жинақылыққа және дәлдікке машықтандыруды, оларға шығармашылықпен қарауды, тапсырмаларды орындау үстінде тәртіп ережесін сақтауды, жұмыс орнын реттеп ұстауға бағытталған еңбек тәртібін дұрыс ұйымдастыру. Балалар игерген іскерлігін, дағдысын, әдетін, келешекте еңбек әрекетіне пайдалана алады.

5. Жергілікті жерде, тәжірибелік жұмыстар атқаруда, сондай-ақ сабақтарда практикалық жұмыстар мен тәрбиелер орындау кезінде еңбек іскерліктеріне қалыптастыру.

Сонымен қатар дүниетану сабақтарында оқушыларға адамгершілік тәрбиесін беру жөнінде көптеген жұмыс жүргізіледі.

Дүниетануды оқып үйренуде оқушылармен жүргізілетін жұмыстың барлық түрлері: тілектестік, әділдік, достық, жолдастық, ұжымшылдық, ортақ іске жеке бастың жауапкершілігі сияқты қасиеттерді қалыптастыру тәсілдерін қамтуы тиіс. Бұл тұрғыдан алғанда оқушылардың өзін әр қилы жақтарынан көрсетуіне экскурсияларда мол мүмкіндіктер бар. Бұл жерде кейбір оқушылардың мінез-құлқындағы өзімшіл нышандарды, бір-бірін ұнатпаушылығын, тәртіп нормаларын орындамауын аңғаруға болады. Мұғалімнің міндеті – мұндай теріс қылықтарды дер кезінде байқау, ең бастысы – жағымсыз көріністердің алдын алу.

Мұғалімнің оқушыларды табиғатты сүйе білуге, ұқыпты қарауға және оны пәрменді қорғауға дағдыландыру жөніндегі жұмысы өте маңызды. Сүйіспеншілік дегеніміз сезім саласы, сондықтан мұғалімнің күш-жігері оқушының сезімін дамытуға бағытталуы тиіс. Егер мұғалімнің өзі

табиғатты шын сүйе білсе және оған ұқыпты қараса, онда ол бұл сезімдерін өзінің шәкірттеріне да дарыта алады. Бастауыш сынып оқушылары өте байқағыш және мұғалімнің сөзі мен ісіне сезімтал болатындығын атап айтқан жөн, олар жақсыны тез байқайды және мұғалімге еліктейді.

Табиғатты сүйеге тәрбиелеу арқылы адамның ең жоғары адамгершілік қасиеті – Отанды сүйе сезімі тәрбиеленеді. Дүниетанудың қолайлы сәтті материалы патриоттық сезімдерді тәрбиелеуге мол негіз болады. Отанға сүйіспеншілік ата-ананы, жолдасты, туған өлкені сүйе арқылы тәрбиеленетіні белгілі [3].

Оқушыларға тәрбие берудің дүниетану пәніне тән мүмкіндіктеріне назар аударуды өте маңызды деп есептейміз. Бұл мүмкіндіктер зор, оларды іскерлікпен жүзеге асыру керек, сонда сабақ беру тәрбиелік сипатқа ие болады.

Әдебиеттер:

1. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1998 ISBN 5-89800-123-9, VIII том
2. Әбенбаев С. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Дарын, 2004.
3. Оспанов Л. Табиғаттануды оқыту және бала тәрбиесі. – Алматы: Мектеп, 1985.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

*Нурканов Жужбай Кашкинбаевич
э.ғ.м., аға оқытушы*

*БІ. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты,
Арқалық, Қазақстан
nzhuzbai@bk.ru*

*Байшугулова Бакытгуль Кадырмендиновна
Информатика мұғалімі, тех.ғ. магистрі
Ш.Уалиханов атындағы №1 орта мектеп*

Аннотация. В этой статье рассматриваются методика реализации принципа наглядности с помощью современных информационно-телекоммуникационных технологии, в том числе с применением средств интерактивной доски в учебном процессе в среднеобразовательных школах Республики Казахстан.

Ключевые слова: информационные технологии, интернет-ресурс, новая технология, интерактивный, инновации

Annotation. For realization above said before teacher stands the question is it necessary to perfect, the quality a teaching, efficient and demonstrative using of new informational technologies, as well as complex use of education facilities on mathematics lesson in the secondary school. In this article we consider the notion of the visual teaching.

Keywords: Information Technology, internet-resource, new technology, interactive, innovation

Қазіргі заманда бүкіл әлем, әсіресе дамыған мемлекеттер қуатты ақпараттық инфрақұрылымды құрастырған және бірыңғай ақпараттық кеңістікті ұйымдастырып, ақпараттық қорды қалыптастыруды жоғарғы қарқынмен іске асыруда.

Мемлекет жоғары экономикалық және әлеуметтік жетістіктерге жете алады және әлемдік экономикалық жүйеде толығымен серіктес рөлін атқара алады, егер де ол қоғам өмірінің барлық аумағында, әсіресе бизнес пен басқаруда ақпараттық технологияларды және ақпараттық жүйелерді қолданса.

Елбасы білім беру жүйесін жаңғырту кезінде оқыту үдерісіне заманауи әдістер мен технологияларды енгізу, педагогикалық құрамның сапасын арттыру, негізгі педагогикалық білім беру стандарттарын күшейту, мектеп пен ЖОО оқытушылар біліктілігін арттыруының талаптарын күшейту сияқты шараларды жүзеге асыру керек екендігін белгіледі [1].

Осыған орай педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісінде елеулі өзгерістер болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. Мемлекеттік білім стандарт деңгейінде оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді міндеттейді.

20 ғасыр ортасында атақты ғалым В.М.Глушков: ЭЕМ желілері мен оларға терминал арқылы байланысу жүйелерінің дамуы келесі ғасыр басында техникалық жағынан жетілген елдерде информацияның басым бөлігі, бірінші кезекте, ғылыми-техникалық, экономикалық, саяси-әлеуметтік мәліметтер қағазсыз күйде – *«ЭЕМ жадында саақталады. Соның салдарынан 21 ғасыр басында осындай информацияны пайдалана алмайтын адам 20 ғасыр басындағы оқи да жаза да алмайтын жанға ұқсас болады...»*, - деген болатын.

Ақпараттық технологиялардың білім беру жүйесіндегі алатын орны қазіргі информациялық қоғамдағы кәсіби қызметтің негізі болып табылатын әлемнің ақпараттық – жүйелік бейнесін жасау, ақпараттық орта мен адамның тиімді қарым-қатынасын қалыптастыру сияқты мәселелермен анықталып келеді. Қоғамның дамуына қарай ғылым мен техниканың деңгейі де, оны басқару жүйесі де өзгеріп отыратыны белгілі. Осыған орай маман қызметінің мазмұны жаңарып, жаңа мақсат, жаңа көзқарас, жаңа шешімдер мен жаңа мүмкіншіліктерді қажет етеді.

Кез-келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарлығы, дүние жүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Экономикалық күшті дамыған елдердің тәжірибесі экономика, ғылым және мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр. Ендеше қазіргі заманның ақпараттық технологиясын игеру міндетіміз.

Жалпыға арналған сандық білім беру ресурстар арасында Интернет-ресурстар ерекше орынға ие, олар жаңа ақпараттың маңызды көзіне айналуда және сабақтарды модельдеу үшін айрықша материалды ұсына алады. Мұғалімдер бұны өздерінің күнделікті педагогикалық тәжірибесінде есепке ала алады. Интернет-технологияларды игеру қазіргі заманда мұғалімнің негізгі құзыретінің біріне айналды. Интернет-ресурстар мұғалім мен оқушылардың өз

бетінше білім алуларының көзі және ұйымдастырушысы болып табылады, өз және өзгенің тәжірибесінің кәсіби рефлексиясына жәрдемдеседі, қоғамның заманауи даму деңгейінде қажет болатын оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамытады [2, 32].

Біз ғаламторға қаншалықты терең үңілсек, қазіргі жағдайды соғұрлым жақсы түсінетін, білетін боламыз. Сондай қажеттіліктің бірі – ғаламтордан пайдалы ақпараттарды алу, оны өмірде қолдану. Біздің күнделікті өмірімізге байланысты ақпараттарды алудағы маңызды құрал ол - ғаламтор. Адамзаттың интеллектуальдық өмірі үшін ол аз мағына бермейді. Қазақ қоғамына ғаламтордың енгеніне аз уақыт болса да, әлемдік деңгейде және өмірдің кез-келген саласына қажетті ақпараттарды, жаңалықтарды дер кезінде алуға, басқа қолданушылармен ақпарат алмасу мүмкіндігіне ие болып отырмыз, және де ақпаратты алу немесе беруде белгілі уақытқа тәуелді болмайсың, керек уақытында қарауға, жіберуге болады. Қазіргі таңда ғаламтор техникасы біздің өміріміздің барлық саласына, тұрмыс-тіршілігімізге дендеп енді. Бұл адам баласының ой еңбегі мен дене еңбегін барынша жәңілдетіп, электронды тетіктер арқылы айлық алыс жерден қас қағым сәтте ақпарат алатын ғажайып мүмкіндіктерге ие етіп, адамдарды сан қилы әурешіліктерден жеңілдете бастады. Сол сияқты қоғамдық, экономикалық дамуды алға бастырып, өндіргіш күштерді өркендетуге жетелейтін, адамдарды біліктілікке бастайтын білім экономикасы дәуірінің ең маңызды қозғаушы күші.

Жастарға арнаған сөзінің бірінде Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев: «Біздің жастарымыз оқуға, жаңа ғылым мен білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Біз бұл үшін барлық мүмкіндіктерді жасап, ең қолайлы жағдайлармен қамтамасыз етуіміз керек» деген болатын.

Бүгінгі таңда жастардың білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалана білуіне ықпал ету мақсатын көздейді. Технологиялар мен олардың негізінде пайда болған құралдар көпшілікке қолжетімді болған сайын, олардың мүмкіндіктері де кеңейе береді.

Біз жеңіл және ыңғайлы тәсілмен, қазіргі заманғы технологияларды белсенді қолдана отырып қарым қатынас жасайтын ақпараттық дәуірге әлде қашан жеттік. Қоғаммен бірге мемлекеттік билік органдары да өзгереді, себебі олардың міндеті халықтың талаптарын қанағаттандыру, басқаша болуы мүмкін емес. Мемлекеттің қарым-қатынасы барлық деңгейде орындалуы қажет: мемлекет – азаматтар, мемлекет – бизнес және мемлекет – мемлекет, ал қызмет көрсету мүмкіндігінше бір жерде, бірыңғай электрондық порталда – электронды үкімет порталына беріледі. Электрондық үкімет-ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кең қолдану жолымен азаматтарға және ұйымдарға қызметтерді ұсынуға максималды бағытталған, мемлекеттік органдардың жұмыс істеуі

Интернет, электрондық терминалдар немесе тіпті мобильдік телефонның көмегімен халыққа және де тек жеке тұлғалараға ғана емес компанияларға да немесе кәсіпкерлерге де қызметтер көрсетуге мүмкіндік беретін жүйе барлық қолданыстағы мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелері азаматтарға және

бизнес- құрылымдарға қызметтерді көрсетуге бағытталған және «электрондық үкімет» инфрақұрылымына ықпалдастыруды ескерумен құрылуда [3, 134].

Оқу жүйесінде заманауи ақпараттық технология құралдарын қолданудың қазіргі заман талап етіп отырған дәрежедегі әдістемесін жасау бүгінгі күннің өзекті мәселесі болғандықтан, ЖОО сабақ барысында компьютердің көрнекілік мүмкіндіктерін толық, әрі тиімді пайдаланудың маңызы зор. Өйткені, болашақ мұғалім, ертеңгі күні жалпы орта мектепте сабақ барысында шәкірттердің ақпараттық-технологиялық білім негіздерін, сауаттылығын көтеруді мақсат ететінін ескерсек, онда дәстүрлі оқыту үдерісіне компьютерлік технологияны қолданудың әдіс-тәсілдерін енгізу, дәстүрлі және дәстүрлі емес оқыту технологияларын үйлестіре пайдаланып, болашақ мұғалімнің оқу материалын дұрыс түсіндіре алуы, кесте т.с.с. көрнекі құралдарды тақырыпқа сай орнымен қолдана білуі, өзіндік жұмысты ұйымдастыруы мен бақылауы т.б. функциялар арқылы жүзеге асады. Оқу үдерісінде ақпараттық-коммуникациялық технология құралдары, компьютер және техникалық оқыту құралдары мұғалімді кейбір жұмыстардан босатады және басқару тиімділігін арттырады. Өйткені өтілген материалды толық, тез меңгеру үшін әр алуан оқу құралдары қажет, яғни бор, тақтадан бастап, күрделі құрылғыларды айтуға болады. Оқу құрал жабдықтары мұғалімге оқу үрдісін ұйымдастыру, оқу материалын терең меңгеруін қамтамасыз ету, студенттердың өзіндік жұмыс істеуіне, жаңа білімді өз бетінше алуына және оны практикада қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға жәрдем етуі тиіс.

К.Өстеміров қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдарын былайша жіктейді: заттарды және объективтік шындықтың құбылыстарын шартты құралдармен (сөз, белгі, графика) көрсететін оқу құралдары текстік кестелерді, схемаларды, графикаларды, диаграммаларды, жоспарларды, карталарды, оқу кітаптарын: оқулықтар мен оқу құралдарын, есептер жинақтарын, өзіндік жұмысқа арналған нұсқауларды, дидактикалық материалдарды және т.б. қамтиды. Бұл оқу құралдары оқу процесі барысындағы хабарларды тарату құралы болып табылады және ол үшін арнайы техникалық жабдықтар қажет болады [4, 58].

Мемлекет басшысы «100 нақты қадам» – Ұлт жоспары және «5 институционалдық реформа» бағдарламалық құжаттарында, “Мәңгілік Ел” идеясында білім беру жүйесінің мазмұнын жаңарту бойынша міндеттерді келтіруге, халықаралық стандарттарға сәйкес, нақты міндеттерді қойды. Бүгінгі әлемнің тез өзгеретіні соншалық, заманауи білім беру өзгерістерді соңынан емес, керісінше, алдын ала болжауы тиіс. Осыған байланысты отандық білім беру жүйесі қайта құруды, халықаралық стандарттарға сәйкестендіруді және заман талабына лайықты азаматтарды даярлауды қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі.

1. «Білім әлемінде, В мире образования, In the world of education» журналы. Алматы, №1-3. 2006.
2. Сандық білім беру ресурстарын оқу үдерісінде қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар, – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015.

3. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Информатика және компьютерлік техника/ Жалпы редакциясын басқарған – түсіндірме сөздіктер топтамасын шығару жөніндегі ғылыми-баспа бағдаламасының ғылыми жетекшісі, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты А.Қ.Құсайынов. – Алматы: «Мектеп» баспасы» ЖАҚ, 2002.
4. К.Өстеміров. Оқытудың педагогикалық технологиялары. Алматы, 2005.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

*Оразбекова Роза Сундетбековна
аға оқытушы, тарих магистрі*

*Алтыбай Еркеғали Нұрғалиұлы
«Тарих» мамандығының 4 курс студенті*

*БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

Аннотация. В данной статье рассмотрены эффективные методы и приемы преподавания истории. Автор указывает на современные технологии в образовании, которые в нынешнее время имеют большое значение для обучаемых.

Ключевые слова: обновленное образование, методы обучения, технология, методика, обучения.

Abstract. In this article it is said of effective methods in the studying of the history. The author points to modern technologies in education, which at the present time are of great importance for trainees.

Keywords: updated education, teaching methods, technology, education, methods

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп - үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, өзін-өзі ұстауы - әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі-педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, шығармашыл тұлға құзіреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Бұл міндетті тек кәсіби білімі жетік, құзіретті, бәсекеге қабілетті ұстаздар ғана атқара алады.

Жаңа педагогикалық технологиялардың ерекшелігі - өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Инновациялық білімді дамыту, өзгеріс еңгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, ал қазіргі оқушы - өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Бүгінгі шәкірт-ертеңгі ел тізгінін ұстар, мемлекетіміздің болашағы. Жас ұрпақтың жаңаша ойлауына, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуына, әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнын құру - жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселенің бірі.

Мұғалімнің басты рөлі – тұлғаның жеке дамуына негізделген, жан-жақты зерттелетін, сараланған білім беру үлгісінің басым бағыттарын айқындау, нәтижесінде еліміздің әлемдік өркениетке негізделген білім саясатының стратегиялық мақсаттарын жүзеге асыру. Осыған орай, нәтижеге бағытталған жалпы орта білім берудің жаңа жүйесіне ауысу білім беруді басқару жүйесіндегілерден мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруда жаңаша көзқарасты, ал мұғалімдерден негізгі кәсіби құзырлылық-тарын дамытуды талап етеді. Білім беру саласын ізгілендірудің басты бағыттарының бірі — белсенді оқыту түрлері мен әдістерін жетілдіру. Ескі мазмұнды ығыстыра отырып, елімізде білім берудің ұлттық үлгісі қалыптасуда. Әлемнің оқыту технологиялары жоғары дамыған елдерінің (Жапония, Германия, Голландия) тәжірибесіне назар аударсақ, түпкі мақсаты-баланы жеке тұлға ретінде қалыптастыру, яғни, бірінші орында баланың білім, білігі мен дағдысы емес, жеке тұлғаның білім алу арқылы дамуын қояды.

Бүгінгі педагогика ғылымында жаңа оқыту технологиялары: дидактикалық біліктерді шоғырландыру, ізгілікті-тұлғалық бағдарламалар, дамыта оқыту, мәселелік, тірек сигналдары арқылы, деңгейлеп саралап оқыту, өздігінен ізденіп даму, оқытудың компьютерлік, модульдік технологияларды ғылыми тұрғыда дәлелдеп, баламен бірге жұмыс жүргізіп жүзеге асырушы мұғалім. Заманауи білім берудің ерекшелігі: жаңа ақпарат беру; заманауи технологияны меңгерту; іздендіру; өз бетімен жұмыстарды орындату; ой-қиялын, сынай ойлауын дамыту; іскерлік пен дағдыны қалыптастыру; қызығушылықты, ынта-ықыласты арттыру; топпен жұмыс істеуді үйрету және т.б.

Әр ұстаз - ХХІ ғасыр мұғаліміне сай болу үшін - ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, жан-жақты шебер, тынымсыз еңбекқор, терең қазыналы білімпаз, кез-келген ортаның ұйытқысы болу керек. Осындай биік нәтижеге қол жеткізуді - кәсіби күзіреттілігі жоғары мұғалім ғана жүзеге асырмақ.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 6 маусымдағы №265 бұйрығына сәйкес, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылаудың, оларды аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі қағидалары жүзеге асырылуда. Сонымен қатар, жаңартылған орта білім мазмұны бойынша білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау жүргізудің тәртібі енгізілді. Мұнда тек қана мектептегі «Өзін-өзі тану», «Көркем еңбек», «Музыка», «Дене шынықтыру» пәндері бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді. Тоқсанның («Дене шынықтыру»), жартыжылдықтың («Өзін-өзі тану», «Көркем еңбек», «Музыка») және оқу жылының соңында аталған пәндерден «есептелінді»/«есептелінген жоқ» деген белгі жазылады. Ал, формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын педагог өзі дайындайды. Мектептегі

гуманитарлық ғылымдар ішіндегі тілдік пәндерден жиынтық бағалау сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша жүргізіледі (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым). Тыңдалым (тыңдау) және айтылым дағдыларын бағалау жиынтық бағалауды өткізу жоспарланған аптаның ішінде сабақтың барысында жүзеге асады. Білім алушылардың тоқсандағы оқу жетістіктерінің нәтижелері бойынша жазбаша түрде өткізілетін жиынтық бағалауда объективтілік және ашықтықты қамтамасыз ету үшін модерация жүргізіледі. Модерация қорытындысы бойынша білім алушылардың өзгертуге жататын жиынтық жұмыстарының тоқсандық балы қайта тексеріледі. Модерация қорытындысы бойынша қойылатын жиынтық жұмыс балы жоғарылатып, сол сияқты төмендетіліп те қойылады. Мектеп оқушысы немесе білім алушы белгілі себептермен екі аптаға дейін болмаған жағдайда (ауырып қалуына байланысты, жақын туыстарының қайтыс болуы, конференцияға, олимпиадалар мен ғылыми жобаларға (ғылыми жарыстарға) қатысу), білім алушы орта білім беру ұйымына қайтып оралғаннан кейінгі екі аптаның ішінде мектеп жасаған жеке кестеге сәйкес жиынтық бағалауды тапсырады. Сондай-ақ, бөлім (ортақ тақырып) және тоқсан бойынша жиынтық бағалау қорытындысы болмаған жағдайда білім алушы уақытша аттестаттаудан өтпеген болып есептеледі. Ал, формативті және жиынтық бағалау қорытындысы бойынша ақпарат білім алушыларға және ата-аналарға немесе баланың заңды өкілдеріне қағаз түрінде немесе электронды нұсқада беріледі. Формативті бағалау нәтижелері тоқсандық және оқу жылының бағасын қою кезеңінде есепке алынбайды. Тоқсандық баға бөлім (ортақ тақырып) және тоқсан бойынша жиынтық бағалау қорытындысының негізінде 50%-да 50% пайыздық арақатынаста қойылады.

Қалыптастырушы бағалау дегеніміз - оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін және оқу үдерісін дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін бағалаудың түрі болып табылады. Қалыптастырушы бағалаудың ерекшеліктері: қалыптастырушы бағалауда баға, балл қойылмайды; ҚБ тоқсандық бағаға әсер етпейді; оқушылардың оқу мақсаттарына жеткендігі бағалау критерийлеріне сәйкес жүзеге асады; әр оқушының ілгерілеуі туралы кері байланыс беріледі.

Журналды толтырудың талаптары мен өзіндік ерекшеліктері де болады. Мәселен, журналдың әр бетінде мерзім мен тақырыпқа тек 20 графадан бөлінген. Сондықтан осыған байланысты мынадай шешім қабылданды:

1. Сабақ мерзімі мен тақырыбы жол қалдырылмай қатарынан жазылады (қаржы бақылауының талабы), мысалы, 34 сағат 1,5 бетке, 68 сағат 3,5 бетке жазылады (бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсан бойынша жиынтық бағалауға арналған беттерді қоспағанда).
2. Бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсан бойынша жиынтық бағалаудың бағалары бірінші беттен басталады – I тоқсан, 2-бетте – 2 тоқсан, 3-бетте – III тоқсан, 4-бетте – IV тоқсан, жылдық баға 5-бетте жазылады.
3. Бағаланбайтын немесе жартыжылдықта бағаланатын пәндерден (мысалы, “өзін-өзі тану” пәніне 3 бет қалдыруға болады) беттер санын

азайтуға болады. 7-сыныптарда музыка және көркем еңбектен де бет санын 3-ке азайтуға болады (“өзін-өзі тану” пәніне секілді).

4. Журналдың екі беті бір-біріне байланысты емес, жазулар дербес жүргізіледі, кейбір беттер толтырылмауы мүмкін.

Бөлім бойынша жиынтық бағалаусаны оқу бағдарламасына сәйкес анықталады. Бөлім бойынша жиынтық бағалауды өткізу ұзақтығы 15-20 минуттан артық болмағаны ұсынылады. 15-20 минуттық шектеу – шартты болып келеді, бұл – сабақтың бір бөлігін қамтитын, шағын тапсырмалардан тұратын бағалау жұмыстарын қолдану қажет екендігін көрсетеді. Бөлім бойынша жиынтық бағалауды қандай түрде (бақылау, практикалық, шығармашылық жұмыс, проект, ауызша сұрау, эссе және т.б.) және қай сабақта өткізетінін мұғалім өз бетінше анықтайды. Бөлім бойынша жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру кезінде тек өтілген материалдарды ғана қамту керек.

Бөлім бойынша жиынтық бағалау үшін тапсырмалар мен дескрипторларды мұғалім өз бетінше құрастырады (әдістемелік нұсқаулықта берілген тапсырмаларды қолдануға рұқсат етіледі). Бөлім бойынша жиынтық бағалауда максималды балды дескрипторларды ескере отырып, мұғалімнің өзі анықтайды.

Бөлім бойынша жиынтық бағалауды өткізу тоқсан аяқталғанға дейін кемінде 1 апта бұрын жоспарланады.

Мұғалімге кез келген қолжетімді және қолайлы формада (электрондық күнделік арқылы ақпараттандыру қарастырылуда) бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижелері туралы оқушыны, ата-ананы ақпараттандыру қажет. Тоқсандық бағалау жұмыстарын және балдарды қою кестесін әзірлеу бір параллельдегі барлық сыныптар үшін біркелкі Тест спецификациясы негізінде жүзеге асырылады. Тоқсандық жиынтық жұмыстар әр түрлі болуы мүмкін (тест, сынақтар, бақылау жұмысы және т.б.). Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу кестесі мектеп директорының бұйрығымен бекітіліп, тоқсан басында ата-аналар мен оқушылардың назарына жеткізіледі. Тоқсандық жиынтық жұмыс бір параллель үшін бірдей жағдайда өткізіледі. Тоқсандық жиынтық бағалауды қайтадан орындауға (көшіруге) болмайды. Егер оқушы тоқсандық жиынтық бағалауға белгілі бір себептермен қатыса алмаған жағдайда (ауырып қалуы, конференцияға, олимпиадаға және басқа да ғылыми жарыстарға қатысқан жағдайда), пән бойынша орындай алмаған тоқсандық жиынтық жұмысын мектепке келгеннен кейінгі екі апта ішінде орындауы тиіс; бұл жағдайда тоқсандық жиынтық бағалау жұмысының қосымша нұсқасы қолданылады.

Бағалаудың аталған рәсімдерін ұйымдастыру, жоспарлау кезінде жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныста берілген тапсырмалар үлгілері бар тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы қолданылады.

Тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы мазмұнын, құрылымын анықтайтын келесі ақпараттардан тұрады:

- тоқсандық жиынтық бағалаудың мақсаты;
- пән бойынша күтілетін нәтижелер;
- пән бойынша ойлау дағдылары деңгейлерінің сипаты;

- ойлау дағдыларының деңгейіне байланысты тексерілетін мақсаттарды тоқсандарға бөлу;
- тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу ережесі;
- тоқсандық жиынтық бағалауға шолу;
- тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларының сипаттамасы;
- тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларының үлгілері;
- тапсырмалардың балл қою кестелері.

Әр мектептің ұсынылған үлгілерді қолдануынан емесе өз бетінше тапсырмалар құрастыруына мүмкіндігі бар.

Тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру спецификацияға сәйкес бір параллельдегі барлық сыныптарда бірыңғай талаптар негізінде жүзеге асырылады.

Модерация – бағалаудың анықтығы мен дәлдігін қамтамасыз ету үшін қойылған балдарды стандарттау мақсатында тоқсандық жиынтық бағалау бойынша білім алушылардың жұмыстарын талқылап қарастыратын үдеріс. Әрбір мұғалім үшін модерацияға қатысу тиімді болып келеді.

Мүмкіндіктері:

- балл қою кестесі ескерілмегендіктен дұрыс жауап қабылданбаған, балл қою кестесінде қате жіберілген, жалпы балл дұрыс есептелмеген, және т.б. жағдайларды анықтау;
- әріптестердің бағалауды қалай жүргізгенін көру;
- бағалаудағы өз тәжірибесімен бөлісу;
- жиынтық бағалаудың дұрыс өтуін, білім алушылардың барлық жауаптарының есептелуін, мұғалімдер арасында бағалаудың айырмашылықтарын талқылау және түсіну;
- балл қою кестесіне өзгертулер мен толықтырулардың енгізілуі және білім алушылардың алған балдарын қайта қарау туралы шешімдер қабылдау.

Модерацияға дейін: жиынтық бағалау жұмыстарын балл қою кестесіне сәйкес бағалайды; баға қарындашпен қойылады; жиынтық бағалау жұмыстары іріктелініп алынады (максималды, минималды балдары бар, бағалауда қиындық туғызған жұмыс); іріктелген жиынтық жұмыс үлгілерінде білім алушылардың жеке мәліметтері шифрленеді.

Модерация кезінде: жұмыс қорытындысын ұжымда талқылайды және балл қою кестесіне сәйкес қойылғанына көз жеткізеді; қажет болған жағдайда нәтижелерге немесе балл қою кестесіне өзгерістер енгізеді; отырыс хаттамасына қол қояды.

Модерациядан кейін: білім алушылардың жұмыстарын қайта қарайды, балдарды жоғарылатуы немесе төмендетуі мүмкін; нақты балл бағалау нәтижелерін тіркейтін электрондық журналға қойылады.

Жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері: пән мазмұнын жобалаудың спиральділік ұстанымы, яғни білім мен біліктерді арттыруда оқу материалын тігінен, сондай-ақ көлденеңінен біртіндеп кеңейту (білімді тақырыптар бойынша және сыныптар бойынша күрделендіру); таным заңдылығы мен пәндік операциялардың неғұрлым маңызды түрлері бойынша ойлау дағдысының деңгейлік жіктелімдеріне негізделген Блум таксономиясы бойынша оқыту мақсаттарының иерархиясы; білім беру деңгейлері және тұтас

оқыту курсы бойынша педагогикалық мақсаттардың пәнішілік байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік беру; бір білім саласы пәндері арасында, сондай-ақ пәнаралық байланысты жүзеге асыру барысында «ортақ тақырыптардың» болуы; бөлімдер мен ұсынылған тақырыптар мазмұнының уақыт талабына сәйкес болуы, әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына назар аудару; оқу үдерісін ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспар түрінде технологияландыру болып табылады.

Жаңа технологиялық әдіс – тәсілдерді пайдалану білім сапасын арттырудың бірден – бір жолы. «Халық пен халықты, адам мен адамды теңестіретін нәрсе – білім» - деп ұлы жазушы М.Әуезов айтқандай тәуелсіздік туын тіккен елімізді өркениетке апарар жолдың бастауы – мектеп. Сол алтын ұяда оқушыға сапалы білім, саналы тәрбие берумен қатар, заман талабына сай білімді, нарық заманында бәсекеге түсе алатын, өзінің білім деңгейі мен кәсіби шеберлігін көрсете алатын адал азамат тәрбиелеу басты міндетіміз. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Мемлекетіміздің ең басты дүниесі тек қана табиғи байлық емес, сонымен қатар жасөспірім ұрпағы, өйткені олар – біздің ұлтымыздың болашақ айнасы» - дегені мәлім. Демек, жас ұрпаққа білімді жан-жақты беру, мектептен бастап оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамыту негізінде білім беру үрдісіне Бағдарламаның жеті модулін енгізу қажет деп есептеймін.

Әдебиеттер:

1. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.
2. 17 қаңтар 2014 жыл http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-nenazarbaevtyn-kazakhstan-halkyna-zholdauy-2014-zhylgy-17-kantar
2. ҚР Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты
3. Шаймерденова К.Ш. Қазіргі сабақ және өзекті мәселер. Алматы, 1990
4. Исахов М.З. Тарихи танымдық ойындар. Өскемен, 2002
5. Темпл Ч., Стилл Дж., Мередит К. Сыни ойлауды дамыту әдістері. «Сыни ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту» жобасы үшін әзірленген №2 оқу құралы. - Алматы, 1998.

ШАҒЫН ЖАНРДЫҢ ШЕБЕРІ

*Рахметова Базар Анасқызы
филолог.ғ.к.*

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан*

В статье рассматривается авторское мастерство видного представителя казахской литературы **Beimbet Maylin**

Ключевые слова: писатель, **Beimbet Maylin**, мастерство.

The article deals with the author's skill of a prominent representative of the Kazakh literature **Beimbet Maylin**

Keywords: writer, **Beimbet Maylin**, mastership

Көрнекті ғалым, әдебиет зерттеушісі, сыншы Темірғали Нұртазиннің мол әдеби мұрасының бір саласы классик жазушы Бейімбет Майлин шығармашылығына арналған.

Ғалымның 1966 жылы жарық көрген «Бейімбет Майлин творчествосы» [1] атты монографиясы қазақ әдебиеттану ғылымының даму тарихындағы аса елеулі еңбек болып табылады.

Б.Майлин шығармашылығының ең бай және ең тартымды саласы - әңгіме жанры екені белгілі. Төңкерістен кейін жалпы прозаның құрамында әңгіме де көптеп жазыла бастады. Оның тез қауырт қарқын алып өркендеп өсуіне, көркеюіне Б.Майлиннің қосқан үлесі айрықша зор. Монографияның негізгі тарауында Т.Нұртазин соны айта келіп: «Қазақ әңгімесі дегенде алдымен Майлин есімі тілге оралады. Бұл қаламгер әңгімені сан жағынан да, сапа жағынан да жазушыларымыздың бәрінен көп жазды, келістіріп жазды» [1,46], - деп бағалап, оның әңгімелерінің алар орны алдыңғы қатарда екенін айқындап берген. Сонымен бірге, Бейімбет әңгімелерінің сапасы үлгі боларлық классикалық дәрежеде екенін анықтап айтады. Оны суреткер жазушы, сөз зергері, әдебиет білгірі М.Әуезовтің өзі мойындап, жоғары бағалағанын келтіреді.

Т.Нұртазин Бейімбет әңгімелерін талдап зерттеуге, оларды баспасөз беттерінен іздеп табуға көп уақыт жұмсап, монографиядан көп орын берген, елу сегіз бет жазған. Сонша мол мұраны саралай келіп, ғалым оларды қамтыған тақырыптарына қарай салалап топтайды. Атап айтқанда: кедейлер өмірі, мемлекет жұмысы, әйелдер өмірі және от басы мен махаббат, әдет-ғұрып, салт, халық ағарту және мәдениет, 1916 жыл, төңкеріс, азамат соғысы, байлар кеңес тұсында, дін және атеизм, ауылды колхоздастыру, жаңа адамдар, өнеркәсіп пен техника адамдары атты тақырыптарға топтап қарастырады. Сөйтіп зерттеуші ұтымды тәсіл қолданған.

Бейімбеттің өзі ауыл кедейі отбасынан шыққан; жоқшылықтың, байға жалшылықтың тақырыптарын тартып өскен, кедейлердің өмірі мен тұрмыс тауқыметін жете білген. Сол себепті оның кедейлер тірлігінен жазған әңгімелері мейлінше шынайы, оқушысын баурап алады. Әңгімелері тағы несімен баурайды? Т.Нұртазин өз зерттеуінде осы сұраққа жауап беруді мұрат тұтқан.

Жекелеген әңгімелерді талдау барысында жазушының кедей өмірінен алып жазған оқиғаны қалай суреттегенін, қалай өрбіткенін, жазу стилін, тіл көркемдігін, оқушысын жалықтырып алмас үшін кейде оқиғаны ортасынан кие бастап жіберіп, оңтайлы тәсілдер қолданып отыратынын, болған істі басты кейіпкердің естелігі түрінде, немесе хат арқылы сыр шертуі түрінде беретінін, сөйтіп әңгімелерін бір-біріне ұқсатпауға күш салатынын байыптайды. Бейімбет Майлиннің әңгіме жазудағы шеберлігін ашып отырады. Жазушының сол әңгімелерді жазып отырғандағы мақсатын алға тартады. Ол мақсат: Қазан төңкерісінің нәтижесінде кедейлердің мүддесін қорғайтын өкімет орнағанын, соның арқасында кедейлердің теңдікке қолы жеткенін, олардың сана сезімінде, психологиясында өзгерістер болып, өздерін қоғамның белсенді, елеулі мүшелері сезініп, билікті бұрынғы байлардан өз қолдарына ала бастағанын, сөйтіп, қазақ даласына жаңа өмір, жаңа тұрмыс орнап, қанат жайып жатқанын көркем тіл, көркем сөзбен баяндап, суреттеп беру. Т.Нұртазин әңгімелерді

талдау барысында Бейімбеттің сол мақсатына ойдағыдай жетіп, қай заманның прозашыларына да үлгі боларлықтай дүниелерді өмірге әкелгенін жазады.

Мысалы, «Кедей теңдігі» атты шап-шағын әңгімесінде бай есігінде салпақтаумен күн кешіп, өмірін зая өткізіп жүрген Бұқабай батырақтың әңгіме соңында 1923 жылы ауылнай болып сайланғанын баян етеді. Сол сияқты «Ақталған еңбек», «Шапайдың хаты» әңгімелерінде кедейлердің біртіндеп оянып, саяси қоғамдық жұмыстарға араласып, байлардан теңдік алып, тап күресіне қатынасқанын, күрескерлік дәрежеге көтеріле бастағанын суреттейді. Т.Нұртазин сол суреттеулердің қалай жүзеге асқанын, Бейімбет Майлин тілінің қарапайымдылығын, кедейлерге түсінікті тілмен, яғни солардың өз тілінде жазатын білгірлігін ерекше атап өтеді.

Ғалым Б.Майлин әңгімелерін сөз етіп, пікір айтуда тәсілін өзгертіп отырады. Кей әңгімені бірер абзацта айтып түйіндесе, кейбіреулерін ұзақ талдайды. Мысалы, қаламгердің алғашқы әңгімелерінің бірі - «Айранбай». Оған зерттеуші мынадай пікір айтады: «Бұл - жасалу шеберлігі жағынан мұқтаждық құрсауында отырған кедейдің рухани серпініске ұшырап, таптық санасы оянуын нәзік ашуы жағынан үлгілі шығарма. Әңгімеде қимылды, құбылысты оқиға, сюжет жоқ сияқты. Сюжет басты герой Айранбайдың жан құбылысына негізделіп құрылған. Автор оқиғаның арпалысты ортасына оқушыны тікелей душар етеді. Ескерте кету керек, арпалыс Айранбайдың жан әлемінде» [1,51], - деп түйеді. Әңгімеде қимылды, әрекетті оқиға жоқ дей отырып, оның бар екенін, бірақ сол арпалысты оқиғаның кейіпкердің психологиясында, ішкі жан дүниесінде жүріп жатқанын тауып айтады. Одан әрі әңгімені автордың қалай қиюластырғанын, кейіпкері Айранбайды қалай бейнелегенін, жазушы тілінің шұрайлылығына ұзағырақ тоқталып баяндайды. Т.Нұртазин қатардағы ғалымдардың бірі емес, сыншы да. Сол себепті де ол Бейімбет шығармаларын бірыңғай мадақтай бермейді. Мысалы, «Қосылды» атты әңгімеде Медет Дайрабаев деген кедей жігіттің бай баласына еріп адасуы, ұлтшылдыққа бой алдыруы кейін қатесін түсініп, кеңестік жолға түскені айтылады. Сыншылық тұрғыдан осы әңгімедегі схематизмді, көркемдік шешімнің кемістігін, кейбір жасандылықтарды көрсетіп сынға алған. Ал «Қысқы ауылда» әңгімесі очерктік, жүргіншінің жол жазбасы деңгейінде қалғанын мін етеді.

«Әңгімелері» тарауында талданған екінші топтағы әңгімелердің тақырыбы - мемлекет жұмысы. Оған «Бекберген мектебі», «Күлтай болыс», «Раушан коммунист», «Кеңес ағасы Кәмила», «Әбділда төре», «Баянсыз бақ» және «Желдібай Жындыбаев» әңгімелері жатқызылған. Б.Майлин шығармашылығында мемлекет жұмысы, ел басқару мәселесі, жұртты Кеңес үкіметінің жаңа істеріне жұмылдыру едәуір орын алады. Ол жазушы, журналист есебінде өзін бар іске жауаптымын деп сезінген. Күн тәртібіндегі кезеңдік проблемаларды уақытында көтеріп отырған. Соны ортақ іске қосқан үлесім деп сезінген. «Гүлденсе ауыл - гүлденеміз бәріміз» деп ұран тастағандай, мемлекет жұмысы, ел басқару, басшылық жақсарса, халықтың тұрмысы да тез жақсарады деп түсінген. Сол себепті де мемлекеттік жұмыстарды әңгімелері мен очерктеріне, фельетондарына өзек етіп отырған.

Кешегі сауатсыз, кедей, жалшылардың саяси сана сезімі оянып, хат танып, қоғамның белсенді мүшелеріне айналып, мемлекеттік қызметтерді атқара бастағаны жазушы жанын тебіренітіп, оларды кейіпкер етіп суреттеп насихаттаған. Бейімбетті, әсіресе, кеше ғана байлардың күндігінде жүрген әйелдердің мемлекет жұмыстарына тұрып, қызмет атқарып жүргендері ерекше қуантып, шабытына шабыт қосқан. «Күлтай болыс», «Раушан коммунист», «Кеңес ағасы Кәмила» әңгімелері аттарынан көрініп тұрғанындай, ең алғашқы ел басқарған, ауыл басқарған қазақ әйелдерінің бейнелерін жасауға арналған. Олардың қай-қайсысы да қиындықтарға, түрлі арандату әрекеттерге қарамай болыстық, ауылнайлық қызметтерді жап-жақсы атқарып кеткендіктерін суреттейді.

Сатириктік - Б.Майлиннің көп қырларының бірі. Оның сатиралық әңгімелері бірталай. Кеңес үкіметінің кеңсе жұмыстарына тартылған, бірақ сол сеніп тапсырылған жұмыстарды атқара алмаған, ел қамынан гөрі құлқын қамын ойлайтын тоғышар, даракы, бастықсымақ адамдардың жағымсыз бейнесін жасауда Бейімбет сатираны тиімді пайдаланады. «Әбділда төре», «Баянсыз бақ», «Желдібай Жындыбаев» әңгімелерінде сондай жағымсыз атқамінерлер суреттелген. Т.Нұртазин солардың бейнелері шеберлікпен қалай жасалғанын талдап берген.

Б.Майлиннің басты тақырыбының бірі - әйелдер өмірі, отбасы мәселесі және махаббат. Төңкеріске дейін де, одан кейін де қазақ ақындары мен жазушыларының бұл тақырыпқа қалам тартпағандары жоқ десе болады. Қазақ қоғамында қазақ әйелдерінің теңдік тағдыры, қалыңмал құрбаны болып өксіген өмірлері туралы жазылған поэмалар мен әңгіме, хикаялар көп-ақ. Солардың ішінде Бейімбет әңгімелері де тартымды, алуан оқиғалы. Б.Майлиннің әйелдер тақырыбына арналған әңгімелерінің ерекшелігін Т.Нұртазин төмендегідей түйіндейді.

«Ал Бейімбеттің творчествосына келсек, халықшыл, еңбекші бұқараның жақсысына сүйініп, жаманына күйінетін жазушы әйел мәселесінің тағы бір күрделі проблемасын өзінше көтеріп, жаңа шешім ұсынды. Ол қараңғы әйелдердің - кедейдің жұбайларының «свабода» деген дақпыртқа еліріп, байларға қосылсақ, бақытты боламыз деп ұйытқылы орнынан безуін құптамау, малдыларға шығып, бақытқа молығу былай тұрсын, күндіз-түні жұмыстан тыным көрмей, күндік күйге ұшырағандарын, аянышты ауыр халде екенін кең аша, жұртшылық шошынарлық ете суреттеу» [1,65], - деп, бұл мәселеде жазушының өзіндік позициясы болғанын, кейбір әйелдердің бостандықты басқаша түсініп желөкпелікке салынуын құптамағанын, оны мораль тұрғысынан ағаттық есебінде суреттегенін атап өтеді.

Зерттеуші жазушының «әйел, отбасы, махаббат» тақырыбына жазған әңгімелері тобына төмендегі шығармаларын жатқызады. Олар: «Қырмызы», «Серттескендер», «Құрымбайдың жігітшілігі», «Күлшара жеңгей», «Зейнештің серті», «Талақ», «Ел күйеуі», «Әже», «Аштық құрбаны», «Күлпаш», «Ерік құрбаны», «Көшпелі махаббат», «Қара бала».

Т.Нұртазин осы әңгімелерді талдау барысында жазушының стиліне тоқталып, суреттеліп отырған оқиғаға байланысты шығарма тілінің құбылып отыратынына назар аудартады. «Серттескендер», «Құрымбайдың жігітшілігі», «Көшпелі махаббат», «Қара бала» сияқты әңгімелерінде оқиғаны қалжың түрінде, әзіл-сықақ, шенеу, ажуалы стильмен өрбітетінін, ал «Күлпаш», «Әже»

әңгімелерінің оқиғасы трагедиялы болғандықтан байсалды тілмен баяндалатынын көрсетеді.

Б.Майлин - әңгімені өте көп жазған жазушы. Тіпті, сонша әңгімелерге оқиғаны қайдан тауып жаза бергені таңғалдырады. С.Мұқановтың, Бейімбеттің бір жылда жазған әңгімелері бір роман болар еді деген сөзінен-ақ шағын шығармаларының көптігі білінеді. Біз сөз еткен тақырыптардан басқа әдет-ғұрып, салт-сана, халық ағарту және мәдениет, 1916 жыл, төңкеріс, азамат соғысы, байлар кеңес тұсында, дін және атеизм, колхоздастыру және басқа тақырыптарға жазған әңгімелерге де монографияның осы тарауында байыпты талдау жасалынған. Оларды оқып отырып зерттеуші-ғалымның тыңғылықты орасан зор еңбегінің куәсі боламыз.

Т.Нұртазин Майлин әңгімелерін талдауды қорытындылай келіп, олардың басты-басты жеті ерекшелігін санайды. «Біріншісі және бастысы туралы мынадай ғылыми тұжырым жасайды: Майлин әңгімелерінің басты асыл қасиеті: олар өзінің идеясымен, идеялығымен, арман-талабымен, көркемдік жомарт жарағымен біз жаңа ғана айтқан совет заманының басты нысанына үн қоса қызмет істейді» [1,98].

Екінші ерекшелігіне - әңгімелерінде қоғамдағы ең іргелі мәселелер көтерілетінін; үшінші өзгешелігіне – реалистігі, яғни өмірде болған оқиғаларды арқау ететінін; төртіншісіне - жазушы әңгімелерінің көркемдік, стильдік өзіне ғана тән шеберлігін, тілінің мейлінше түсініктілігін; бесінші өзгешелікке - «қызым саған айтам, келінім сен тыңда» дегендей оқиғаны тәрбиелік астарлы мағынада суреттеуін; алтыншы ерекшелікке - әңгімелерінде әзіл-қалжың, юмор мен ұлы сықақ сабақтасып отыратынын; жетінші өзгешелікке - көркемдік кестелері: эпитет, теңеу, метафора, синоним, омонимдер шебер қолданылатынын жатқызады.

Соларды айта келіп: «Б.Майлиннің әңгімелері сан жағынан да, сапа жағынан да, идеялық-эстетикалық мәні жағынан да жоғары сапалы туынды болып, қазақ совет әдебиетінің алтын қорына қосылды, оны молықтырды, байытты» [1,103], - деп түйін түйеді.

Пайдаланған әдебиет

1. Нұртазин Т. Бейімбет Майлин творчествосы - Алматы: Жазушы, 1966. -324 бет

МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНИКА – ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ В БОРЬБЕ

Расулов Самир Марданович

м.п.н.,

Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина

Аркалык, Казахстан

Samir.Rasulov.84@mail.ru

Христолюбова Алина Юрьевна

студентка ФКиС-42

Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина

Аркалык, Казахстан

Аннотация: Балуандардың техника-тактикалық шеберлігін жетілдіру үшін әдістерді таңдау, ең алдымен, жаттығушылардың дайындық деңгейіне, дайындық кезеңіне және осы кезеңде оқу-жаттығу процесінде шешілетін нақты міндеттерге байланысты? Балуанның спорттық жекпе-жегі туралы тұтас түсінік беретін барлық компоненттерді білу де маңызды.

Түйінді сөздер: Қайталама әдіс, шарттарды өзгерту әдісі, балуан.

Abstract: Selection of methods for improvement of equipment - tactical skill of wrestlers depends, first of all, on the level of preparedness of the engaged, the period of preparation and specific tasks which need to be solved in educational and training process at this stage? It is also important to know all the components that create a holistic view of a wrestler's sports match.

Keywords: Repeated method, condition change method, fighter.

Подбор методов для совершенствования техника - тактического мастерства борцов зависит, прежде всего, от уровня подготовленности занимающихся, периода подготовки и конкретных задач, которые необходимо решать в учебно-тренировочном процессе на данном этапе? Важное значение имеет и знание всех компонентов, создающих целостное представление о спортивном поединке борца. Такими компонентами являются:

- осознание взаимосвязи между подготовительными действиями и приемами борьбы;

- понимание взаимосвязи между подготовительными действиями и приемами борьбы;

- понимание характера инициативы в поединке, место и значение таких тактических элементов, как внезапность, маневр, своевременность и др;

- понимание необходимости выдержки и разумного риска, знание вариантов поведения в различные моменты схватки, умение проводить разминку и регулировать психическое состояние;

- овладение способностью противодействовать различным по стилю и силам соперникам;

- понимание психо-тактической специфики соревновательной борьбы;
- четкое представление о целях подготовки, участия в отдельных соревнованиях, в отдельной схватке, о возможности и реальности достижения поставленной цели и отдельных задач.

При совершенствовании технико-тактического мастерства борцов различных видов чаще всего используются общепринятые методы [1].

Повторный метод. Неоднократное выполнение технико-тактических действий в различных условиях, которые не оказывают заметного влияния на усложнение или облегчение выполняемого действия. Использование этого метода позволяет закрепить навык и довести выполнение приема до автоматизма.

Метод изменения условий. Выполняются технико-тактические действия в различных условиях, в разнообразной обстановке с различными партнерами. Этот метод помогает выработке прочного и подвижного навыка при воздействии сбивающих факторов. Сложность условий зависит от целого ряда факторов- уровня подготовленности спортсмена, его самочувствия степени владения исполняемым действием, поставленных задач перед борцом [2].

Основные средства изменения условий выполнения технико-тактических действий в спортивных видах борьбы следующие:

а/ Изменение внешних условий – проведение занятий на открытом воздухе, в зале, при различной температуре, на жестком и мягком ковре, на различной рабочей площади ковра, в различных местах ковра и т.д.

б/ Изменение видов упражнений – имитационные упражнения с партнером и тренажерами / резина, чучело, отягощения/, различного веса и размера, схватки различной направленности: учебные, учебно-тренировочные, тренировочные, соревновательные с различной степенью сопротивления партнера и различными партнерами/ по росту, весу, технико-тактической подготовленности, физической подготовленности и психологической.

в/ Постановка различных заданий партнеру. Этот метод применяется в том случае, если возникают трудности при подборе партнера для совершенствования технико-тактического мастерства. В этом случае тренер создает необходимую ситуацию в схватке, давая определенные конкретные задания партнеру/ выполнять различные движения, захваты, стойки; регулировать силу и скорость, степень сопротивления и т.д./.

г/ Выполнение действия при различном психическом и функциональном состоянии из различных исходных положений. Борец выполняет технико-тактические действия при различной степени утомления, различном эмоциональном состоянии, из различных исходных положений/ различные стойки, расположение по отношению к краю ковра, различные захваты, различные дистанции/.

Метод вычленения по элементам. Этот метод используется в основном при необходимости совершенствования деталей технико-тактических действий, выполнение которых не соответствует предъявляемым требованиям. В учебно-тренировочной работе используются следующие методические приемы:

а/ Акцентированное внимание. Методический прием применяется в том случае, когда необходимо совершенствовать элемент технико-тактического действия, который невозможно выполнять отдельно/ изолированно/. В этом случае при выполнении действия в целом, особое внимание борец выполняет элементу, в выполнении которого есть ошибки.

б/ Эпизод схватки. Этот методический прием используется для совершенствования ведения борьбы в отдельных эпизодах схватки. Задачи партнера заключается в строгом выполнении тренера для создания необходимой динамической ситуации, при которой борец будет выполнять свои действия. Основными средствами использования этого методического приема являются учебные, учебно-тренировочные схватки и работа в парах.

в/ Дифференцирование. Методический прием предполагает современную реакцию борца только на строго благоприятные ситуации, воспроизводимые партнером, т.е. выполнение техника-тактических действий осуществляется в искусственно созданной благоприятной обстановке. Борец сам определяет время выполнения своего действия / атаки, защиты, контрприема/ из множества разнообразных ситуаций создаваемых соперником в учебных, учебно-тренировочных схватках.

Метод фиксации. Тренер останавливает, действия борцов в определенном положении и вместе с борцом разбирают, конкретно сложившуюся ситуацию, указывая ошибки и поясняет, как надо действовать в данном случае. Этот методический прием позволяет борцу наглядно убедиться в допущенных ошибках и понять, как необходимо выполнять отдельные детали действия [3].

Метод анализа. Этот методический прием предполагает разбор технико-тактических действий выполненных на соревнованиях и тренировочных занятиях. Анализ производится на основании просмотра видеозаписей, стенографии, фотоснимков и результатов педагогических наблюдений. По результатам анализа делается заключение по технико-тактической подготовленности и составляются конкретные практические рекомендации.

Наглядный метод заключается в использовании в процессе обучения и совершенствования образцового показа технико-тактических действий, а также вспомогательных средств демонстрации- видеозаписи соревнований и тренировок, учебные фильмы, таблицы, плакаты, кинопрограммы и т.д. Наглядный метод позволяет борцам получить наглядное представление технико-тактических действиях и тех условиях, в которых их необходимо применять.

Словесный метод широко применяется в процессе совершенствования технико-тактических действий в форме рассказа, объяснения, лекции, беседы, анализа и обсуждения. Этот метод наибольший эффект приносит при обсуждении сложных вариантов технико-тактических действий, анализе соревновательных ситуаций, а также при внесении коррекции в действия борца в условиях тренировочных и соревновательных встреч.

Игровой метод предусматривает выполнение технико-тактических действий в условиях игры. Чаще всего этот метод применяется для совершенствования умения оценивать борцом реальных ситуаций в ходе схватки и проведения технико-тактических действий в благоприятных

ситуациях без использования силового давления.т.е. за счет мышечно-суставной чувствительности. Игровой метод требует от борца проявления инициативы, смелости, решительности, настойчивости и самостоятельности, умения управлять своими эмоциями, показывать высокие координационные способности, быстроту реагирования, быстроту мышления, применять оригинальные и неожиданные для соперников технико-тактические действия. Игровой метод используется и как средство активного отдыха, переключения занимающихся на иной вид двигательной деятельности с целью ускорения и повышения эффективности адаптационных и восстановительных процессов, поддержания ранее достигнутого уровня подготовленности [4].

Соревновательный метод предполагает организацию соревновательных встреч, в которых борец максимально использует технико-тактические, физические и психологические возможности организма.

Условия соревновательных встреч, должны быть максимально приближенными реальным или усложнить их/ климатическими условиями, ужесточать регламент соревновательных/ встреч/, сокращать интервалы отдыха и т.д./

В процессе технико-тактического совершенствования особое внимание должно быть уделено развитию психомоторных функций, непосредственно участвующих в процессе регуляции движений. Точное управление пространственными временными и динамическими параметрами движений взаимосвязано с соответствующими проявлениями психомоторики-специализированными восприятиями, простыми, сложными и антиципирующими реакциями. Благодаря этому процесс технического и психического совершенствования идет параллельно. Многократное выполнение технико-тактических действий способствует повышению уровня точности и скорости психической регуляции движений, которые в свою очередь, становятся основой для дальнейшего совершенствования спортивной техники. Из этого следует, что специальное и целенаправленное совершенствование психомоторных качеств приводит к реализации скрытых резервов организма в отношении технического мастерства борца [5].

Не менее важное значение для совершенствования технико-тактического мастерства имеет взаимосвязь и взаимозависимость структуры движений и уровня развития физических качеств. Повышение физической подготовленности требует перехода на новый уровень технического мастерства и, наоборот более совершенное техническое мастерство спортсмена требует подкрепления соответствующей физической подготовленностью.

Литература

1. Алиханов И.И. Техника и тактика вольной борьбы, М,:ФиС,1986,304 с.
2. Асубаев А.Р. Спортивная борьба: учебно- методическое пособие, Алматы: Шартрап,1997,182 с.
3. Дункана Дж.Мак-Дугала,Говарде Э.Уэнгера,Говарда Дж.Грина. Физиологическое тестирование спортсмена высокого класса.Киев:Олимпийская литература,1998,432 с.
4. Дьячков В.М. Физическая подготовка спортсмена М: ФиС,1967,132 с.
5. Деркач А.А., Исаев А.А. Творчество тренера, М: ФиС,1982,238 с.

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Расулов Самир Марданович

М.п.н.,

Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина

Аркалык, Казахстан

Samir.Rasulov.84@mail.ru

Цуркан Антон Владимирович

студент ФКиС-42

Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина

Аркалык, Казахстан

Аннотация: Мектепке дейінгі балалар ұйымдарында дене тәрбиесінің міндеттері әртүрлі нысандарда жүзеге асырылады. Балалармен дене шынықтыру сабақтары (топтық, жеке), таңертеңгілік гимнастика, дене шынықтыру жаттығулары, шынықтыру процедуралары, қозғалмалы ойындар, серуендеу және учаскеден тыс экскурсиялар, мерекелер өткізіледі. Сонымен қатар, балалар күні бойы әртүрлі дене жаттығуларымен өз бетінше айналыса алады. Осы нысандардың әрқайсысы өзінің міндеті бар және күн, апта режимінде белгілі бір орынға ие болады.

Түйінді сөздер: Мектепке дейінгі ұйымдар, дене тәрбиесі, балалар.

Abstract: In preschool organizations, the tasks of physical education are carried out in a variety of forms. With children there are: physical education classes (group, individual), morning gymnastics, physical training, tempering procedures, outdoor games, walks and excursions outside the site, holidays. In addition, children have great opportunities to engage in a variety of physical exercises during the day. Each of these forms has its own purpose and takes a certain place in the mode of the day, week.

Keywords: Preschool organization, physical education, children.

В детских дошкольных организациях задачи физического воспитания осуществляются в разнообразных формах. С детьми проводятся: физкультурные занятия (групповые, индивидуальные), утренняя гимнастика, физкультминутки, закаливающие процедуры, подвижные игры, прогулки и экскурсии за пределы участка, праздники. Кроме того, дети в течение дня имеют большие возможности самостоятельно заниматься разнообразными физическими упражнениями. Каждая из этих форм имеет свое назначение и занимает определенное место в режиме дня, неделю [1].

Все указанные формы работы по физическому воспитанию связаны между собой и дополняют друг друга, например упражнения, которым обучают детей на занятиях, используются затем в подвижных играх и самостоятельных занятиях для закрепления двигательных навыков и воспитания физических качеств.

Физическое воспитание связано с другими разделами педагогической работы в детском саду (музыкальные занятия, ознакомление с природой и др.). На музыкальных занятиях часто используются физические упражнения, а на физкультурных занятиях, на утренней гимнастике - музыка, элементы танцев. В процессе подвижных игр закрепляются знания, которые дети получают в других видах деятельности (развитие речи, ознакомление с природой и др.).

Правильная организация и методика проведения всех форм работы по физическому воспитанию обеспечивают полноценное развитие детей.

Физкультурные занятия организуются во всех группах детского сада. С детьми до 1 года они проводятся индивидуально, с детьми от 1 года до 3 лет - небольшими подгруппами (6-12 человек) и со всей группой в целом, с детьми от 3 до 7 лет - со всей группой одновременно.

Занятия, включающие гимнастику и подвижные игры, организуются в утренние часы, после завтрака или после полдника, в физкультурном зале, групповой комнате или на участке. Обучение ходьбе на лыжах, катанию на коньках, плаванию происходит во время пребывания детей на свежем воздухе (до обеда или после полдника).

Физкультурные занятия на первом году жизни проводятся ежедневно с детьми 2-3 раза в неделю; с детьми 3-7 лет - 2 раза в неделю.

Занятия - основная форма организованного обучения детей физическим упражнениям. На занятиях обучение осуществляется в определенной системе и последовательности. Кроме того, в процессе занятий у детей воспитываются качества, необходимые им для успешного обучения в школе: умение слушать объяснение, воспринимать показ, выполнять упражнения согласованно всей группой, выполнять задания в соответствии с указаниями воспитателя и др. Наряду с этим в процессе физкультурных занятий решаются и все другие задачи физического воспитания (оздоровительные, образовательные, воспитательные).

Физкультурные занятия состоят из следующих частей: вводной, подготовительной, основной, заключительной.

В процессе физкультурных занятий происходят сложные перестройки функциональной деятельности организма, психики ребенка и изменяется работоспособность[2].

Схема построения занятия обусловлена закономерностями изменения работоспособности организма ребенка: в начале занятия организм включается в работу и уровень работоспособности возрастает постепенно, затем он колеблется, то повышаясь, то снижаясь, и к концу занятия снижается, наступает утомление. Предварительной подготовки организма может привести к травме мышц, связок, суставов, отрицательно сказаться на работе сердечнососудистой, дыхательной, нервной систем, внутренних органов. Поэтому основной части предшествует подготовительная, задачей которой является общая и специальная подготовка организма ребенка к выполнению сложных физических упражнений, которые планируются в основной части занятия.

Общая подготовка организма заключается в разогревании мышц, связок, суставов, в подготовке костной, сердечнососудистой, дыхательной, нервной систем, органов чувств, а также внутренних органов. Специальная подготовка направлена на подготовку тех мышц, связок, суставов, которые участвуют в выполнении первого упражнения, проводимого в основной части занятия. Например, если первым упражнением намечены прыжки, то к этому должны быть подготовлены мышцы ног, а метание потребует подготовки мышц плечевого пояса и рук[3].

Специальная подготовка организма необходима еще и для улучшения координации движений, нервных процессов, налаживания согласованности в деятельности всех работающих систем и органов. Нервная система ребенка к началу основной части занятия должна находиться в состоянии оптимальной возбудимости.

Чтобы успешно осуществить общую и специальную подготовку, необходимо организовать детей, активизировать, собрать их внимание, создать у них бодрое настроение, интерес к занятию. Это делается в вводной части.

После основной части занятия проводится заключительная. Ее назначение - привести организм ребенка в относительно спокойное состояние, сохранив при этом бодрое настроение, и подвести итоги занятия.

Итак, выделение частей, в занятии (вводная, подготовительная, основная, заключительная) соответствует закономерностям работоспособности организма и дает возможность обеспечить наилучшие условия для решения задач физического воспитания детей.

Количество частей в занятии, их последовательность остаются неизменными во всех возрастных группах детского сада[4].

Продолжительность каждой части, содержание ее, в различных возрастных группах изменяются в зависимости от задач занятия, возраста детей, состояния их здоровья, физического развития, физической подготовленности, времени года и других факторов.

Все части занятий взаимно связаны между собой. Содержание вводной, подготовительной, заключительной частей занятия зависит от задач и содержания основной части занятия.

При обучении детей ходьбе на лыжах, катанию на коньках, плаванию занятия также строятся по единой схеме. Содержанием подготовительной части могут быть физические упражнения, специфические для данного вида спорта. Схема и этих занятий также должна обеспечить постепенное включение организма в работу, успешное выполнение основной задачи и завершение занятия. На каждом занятии должны решаться оздоровительные, образовательные и воспитательные задачи.

Готовясь к занятию, воспитатель ставит, прежде всего, образовательные задачи, так как занятие является основной формой обучения физическим упражнениям и отличается этим от других форм организации физического воспитания.

Но решая на занятии задачи по овладению знаниями, умениями, навыками с помощью комплекса физических упражнений строго дозируя при этом физические нагрузки, нужно одновременно добиваться оздоровительного и воспитательного эффекта.

Следует ставить конкретные задачи, которые можно решить на данном занятии. Конкретизация задач достигается на основе знания закономерностей процесса обучения физическим упражнениям. Записывают, как правило, главные задачи, которые относятся преимущественно к основной части занятия.

Детализированная конкретная формулировка задач занятия помогает правильнее подбирать физические упражнения, тщательнее продумывать методику и четче проводить занятие, оказывая целенаправленное воздействие на ребенка. Количество задач в занятии обусловлено психофизиологическими возможностями детей.

При подборе упражнений для каждого занятия следует учитывать поставленные задачи, возраст детей, состояние их здоровья, физическое развитие, подготовленность, время года, климато-метеорологические условия, место занятий в режиме дня, наличие оборудования, инвентаря, пособий, интересы детей[5].

Наилучший результат в физическом воспитании достигается в том случае, когда для решения задач используются разнообразные физические упражнения. Поэтому в занятие включаются гимнастические упражнения и подвижные игры; в занятие по обучению плаванию наряду со специальными включаются гимнастические упражнения.

Занятия в детском саду - только часть процесса физического воспитания. Занятия дополняются другими формами организации детей (подвижные игры, прогулки, индивидуальные и самостоятельные занятия) и должны проводиться так, чтобы решались и воспитательная и оздоровительная задачи. В связи с этим нецелесообразно включать в занятие такие упражнения, которые требуют поочередного выполнения, длительного ожидания очереди (лазание по гимнастической стенке и др.) и недостаточно эффективно влияют на организм ребенка.

Литература

1. Жук Е.Г. Научные основы совершенствования здоровья и системы управления им. Смоленск, 1997.
2. Васеленков Н.В.. Динамика состояния и физического здоровья подготовленности студентов // Теория и практика Физической культуры.- 2008.-№5.-с. 91-92.
3. Никонова В.Г. Проблемы гармонизации и интеграции духовной и физической культуры студентов вузов в образовательной деятельности // Теория и практика Физической культуры.- 2008.-№6.-с. 83-86.
4. Абдыкадырова Д.Р. Формирование готовности студентов педагогических вузов к оздоровительно-физкультурной деятельности. – Алматы, 1998.
5. Симонов В.П. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателя // - М., 1995г.-с.54.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С РОДИТЕЛЯМИ В УСЛОВИЯХ ДОУ

*Шайменова Ляззат Сериковна
ст.преподаватель, магистр*

*Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина
г.Аркалык, Казахстан*

*Құлманова Айжан Амантайқызы
студент 4 курса специальности*

«Дошкольное обучение и воспитание»

*Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина
г.Аркалык, Казахстан*

*Явенова Лола Гайбуллаевна
студент 4 курса специальности*

«Дошкольное обучение и воспитание»

*Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина
г.Аркалык, Казахстан*

Анотация: Мақалада автор мектепке дейінгі білім беру мекемесінің қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды балалар ата-аналарымен қарым қатынас жасау кезінде қалай пайдалануға болатынын қарастырылады.

Түйінді сөздер: білім беру, ата-аналар, отбасылық қарым-қатынас, ақпарат көздері.

Annotation: In the article, the author revealed how in the modern conditions of a pre-school educational institution information and communication technologies can be used when interacting with parents of pupils.

Keywords: education, parents, family interaction, information sources.

Одна из актуальных проблем, относящихся к вечным проблемам человечества, – воспитание детей. Так как в современных условиях деятельности дошкольного образовательного учреждения приоритетным направлением является взаимодействие с семьей, изменения, происходящие в жизни общества, невозможно оставлять без внимания. Современная наука располагает многочисленными данными, свидетельствующими о том, что без ущерба для развития личности ребенка невозможно отказаться от семейного воспитания, так как именно семейное воспитание дает ребенку всю гамму чувств, широчайший круг представлений о жизни. Кроме того, его сила и действенность несравнимы ни с каким, даже очень квалифицированным, воспитанием в дошкольном образовательном учреждении.

Сегодня остро назрела необходимость обновления такого важного направления деятельности дошкольного образовательного учреждения – как взаимодействие педагога с родителями воспитанников. Современные родители заняты добыванием средств к существованию, и очень мало уделяют время, на воспитание и образование своих детей. Несмотря на то, что в последнее время наметились новые, перспективные формы сотрудничества, которые предполагают подключение родителей к активному участию в педагогическом процессе дошкольного учреждения, чаще работа с родителями ведется только по одному из направлений педагогической пропаганды, при которой семья является лишь объектом воздействия. В результате обратная связь с семьей не устанавливается, и возможности семейного воспитания не используются в полной мере.[1,50] Информационные технологии способны повысить эффективность взаимодействия педагогического коллектива дошкольного учреждения и родителей при обучении и воспитании дошкольников.

Информационно-коммуникативные технологии – это технологии доступа к различным информационным источникам (электронным, печатным, инструментальным, людским) и инструментам совместной деятельности, направленные на получение конкретного результата.

Работа с семьей – важная и сложная сторона деятельности педагога дошкольной организации. Она проводит решение следующих задач:

- ознакомление родителей с жизнью и работой дошкольного учреждения;
- педагогическое просвещение родителей;
- установление единства в воспитании детей;
- изучение и распространение передового опыта семейного воспитания.

Для того, чтобы родители стали активными помощниками воспитателей, необходимо вовлечь их в жизнь дошкольного учреждения. Педагоги вынуждены искать новые пути взаимодействия с семьями воспитанников. И тогда на помощь приходят новые технические, информационные, аудиовизуальные средства и специфические педагогические технологии, основанные на применении современных информационно-компьютерных средств.[2,83] Существует несколько путей применения компьютерных технологий в процессе взаимодействия педагогов с родителями воспитанников. В качестве таких путей выделяют:

- Сотовая связь. У каждого родителя есть номер сотового телефона воспитателя, также в группе имеется список всех телефонов родителей (как папы, так и мамы). Родители детей знают, что в любое время они могут позвонить воспитателю, отправить смс-сообщение, или WhatsApp, задав любой волнующий их вопрос или сообщив о проблеме. С введением в образовательный процесс комплексно-тематического принципа его организации, педагог имеет возможность проинформировать родителей индивидуально об успехах или трудностях ребенка, дать короткие рекомендации по развитию дошкольника, сделать объявление и т.д. Преимущество в использовании сотового телефона — это осуществление живого диалога с родителями, оперативность информации.

- Электронная почта. Общение с родителями по электронной почте - это более широкие возможности для общения с семьями воспитанников. В группе имеется список адресов электронной почты родителей. По электронной почте им рассылается текущая информация (срочные новости группы, сведения об индивидуальном развитии ребенка, результаты диагностик, приглашения на родительские собрания и другие мероприятия), рекомендации по воспитанию и обучению дошкольников, фотографии детей в детском саду и др. Преимущества использования электронной почты в том, что до сведения родителей можно доносить огромный объем информации, осуществить индивидуальное взаимодействие с семьей.
- применение программы Power Point. Во время проведения родительских собраний большую помощь оказывают компьютерные презентации, составленные в Power Point. Благодаря презентациям, педагог получает возможность представить не только основные теоретические сведения, аналитический материал (графики, диаграммы, результаты анкетирования и т.д.), но и продемонстрировать слайд-шоу о проведенных мероприятиях в группе и дошкольном учреждении. Современные возможности использования программы Power Point позволяют включить определенные кадры из фильмов, которые несли бы для родителей дополнительную информацию, касающуюся воспитания ребенка. Информация, полученная таким образом родителями, лучше усвоится и сохранится в памяти гораздо дольше, поскольку она оказывается продублированной через различные сенсорные пути: аудиальные и визуальные.
- Организация on-line взаимодействия. Значительно расширяют возможности организации эффективного общения с родителями Интернет-ресурсы, общение on-line. Специалисты предлагают несколько путей применения Интернет-ресурсов во взаимодействии с семьями воспитанников: дистанционные конференции, создание информационно-методического журнала on-line, создание сайта дошкольного учреждения.

Конечно, в процессе использования представленных форм ИКТ существует ряд проблем, основные из которых — отсутствие компьютеров и недостаточная компьютерная грамотность некоторых родителей. Данная работа ведет к обновлению форм и методов взаимодействия дошкольного учреждения с семьей, повышению компетентности педагогов и родителей в вопросах использования информационно – коммуникативных технологий, публичности и открытости воспитателя группы и дошкольного учреждения в целом, обоюдной готовности дошкольного учреждения и семьи к решению актуальных проблем воспитания дошкольников. [2,84]

Использование ИКТ во взаимодействии с семьями дошкольников позволит:

1. Постоянный доступ родителей к информации;
2. Широкие возможности для воспитателя продемонстрировать любые документы, фотоматериалы;

3. Индивидуальный подход к родителям воспитанников;
4. Сочетание индивидуальной работы с родителями и групповой;
5. Полный объем информации;
6. Быстрое получение информации родителями;
7. Диалог воспитателя и родителей группы;
8. Тесное общение и взаимодействие педагога с семьей.

Эффективность использования современных информационных компьютерных технологий при взаимодействии с родителями воспитанников при соблюдении следующих условий:

1. Компетентности педагогов при использовании информационно компьютерных технологий;
2. При отборе содержания материалов учитывать интересы, запросы, актуальных образовательных потребностей родителей;
3. Возможности установления «обратной связи» педагогов с родителями.

Литература:

1. Миклеева Н.В. «Детский сад и молодая семья: Основы успешного взаимодействия» 2010г.
2. Заславская О.Ю., Сергеева М.А. «Информационные технологии в управлении образовательным учреждением» 2006г.
3. Дронь А.В., Данилюк О.Л. «Взаимодействие ДОУ с родителями дошкольников» 2012г.
4. Носова Е.А., Швецова Т.Ю. «Семья и детский сад: педагогическое образование родителей» 2009г.

БАЛАБАҚШАНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ҮРДСІНДЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Темирханова Қ.Ш.

аға оқытушы, магистр

БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

Арқалық, Қазақстан

Kimbat.Sh@mail.ru

Аннотация: В данной статье изложено виды и особенности инновационной технологии в дошкольной образовании. Описано возможности внедрение информационной технологии по учебному процессу в детском саду.

А также проанализированы эффективности применения информационно-технологий в ДОУ.

Ключевые слова: информационная технология, интерактивные методы обучения, учебная деятельность

Annotation: In this article the expounded kinds and features of innovative technology in preschool education. Possibilities are described introduction of information technology on an educational process in kindergarten. And also analysed to efficiency of application of информационно-технологий in DOW.

Keywords: information technology, interactive methods of educating, educational activity.

Заманауи қоғамды жаһандандыру үдерісінің басым бағыттарының бірі білім беру жүйесін ақпараттандыру болып табылады. Тәрбиелеу мен оқытудың тиімділігі білім беру бағдарламаларынан ғана емес, сонымен қатар, қолданылатын педагогикалық технологиялардан, бағдарламалық ақпараттық қамтамасыз етулермен және білім беру үдерісіне іскерлікпен оңтайлы енгізе білуіне де байланысты. Қазіргі кезеңде еліміздің білім беру ұйымдарында оқыту процесін ізгілендіру мақсатында көптеген жұмыстар жасалуда.

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар қазіргі заманғы балабақшаның білім беру кеңістігін кеңейтуге мүмкіндік беретін мейлінше тиімді құралға айналып келеді.

Ақпараттық технологиялардың көмегімен балалардың ақпараттармен жұмыс істеу іскерліктері қалыптасады, коммуникативті қабілеттері дамиды, «ақпараттық қоғамды» табуда тұлғаны дайындау жүзеге асырылып, зерттеушілік іскерліктері мен тиімді шешімдерді қабылдау қабілеттері қалыптасады[1, 12].

АКТ-ны дәстүрлі тәрбиелеу және оқыту әдістемелерімен, сонымен қатар, педагогикалық инновациялармен үйлесімді біріктіргенде оқытудың тиімділігін айтарлықтай арттыруға, қоршаған ортаны тұтастай қабылдауын қалыптастыруға мүмкіндік туады. Қоғамның заманауи талаптарына сәйкес АКТ-ны қолдану білім беру қызметінің сапасын арттыруға, мектепке дейінгі білім беру мазмұнын жаңа перспективалық мүмкіндіктерімен толықтырып, кеңейтуге мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі ұйымдарға арналған ақпараттық технологиялардың мазмұнына жаңа буын техникалық оқыту құралдары енеді:

- компьютер, проектор, экрандар, сенсорлық интерактивті тақталармен жабдықталған мультимедиялық кабинеттер;
- компьютерлік дамытушы ойындар;
- балаларды оқытуда педагогтерге айтарлықтай мүмкіндіктерін арттыратын анимация элементтері бар видео және фото материалдар.

Балабақшадағы сабақтардың өзіндік ерекшеліктері бар, олар дыбыс және видеожазбаларды, үлкен иллюстрациялы материалдарды қолдана отырып, балаларды қызықтыра алатындай болуы тиіс. Бұның бәрін мультимедиялық мүмкіндіктері бар компьютерлік техника қамтамасыз ете алады. Бұл жерде компьютер тәрбиешіні ауыстырмай, тек толықтырып тұруы тиіс.

Сондықтан компьютерлік технологияны білім беруге ендіру – қисынды және заманауи ақпараттық әлемді тұтастай дамытуға қажетті адым.

Сонымен, есту және көру арқылы әсер ете отырып, мультимедиялық технологиялар жаңа мүмкіндіктер мен ақпараттар алуға жағдайлар жасайды.

Бірақ, дидактикалық құрал ретінде қолданылатын заманауи ақпараттық технологияларды сабақта баланың жас ерекшелігіне сәйкес қолданғанда ғана оң нәтижеге қол жеткізуге болады [2, 58]. Мектепке дейінгі ұйым тәжірибесіне енгізілген ақпараттық технологияларға «Сөйлейтін қалам» мен «Дыбыстық карталар» таңбалық - белгілік технологиялар да жатады.

Олардың оқыту мүмкіндіктері, ойлау, зейін, ес, қабылдау, елестету қабілеттерін дамытуға әсері зор.

Бұл технологиялар мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктеріне, мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарына сәйкес. Оқытудың танымдық мазмұнына «Сөйлейтін қаламмен» бірге өлеңдер, әңгімелер, шығармашылық жобаларды орындауға арналған тапсырмалар жинағы енеді.

«Сөйлейтін қалам» қалам түріндегі кіріктірілген акустикалық, дербес қуаттандыру және ақпараттарды сақтау элементтері бар сымсыз құрылғы. «Сөйлейтін қаламда» белгілерді сәйкестендіру және санау құрылғысы бар. «Сөйлейтін қалам» балаларды оқытып қана қоймай, ата-аналар мен тәрбиешілерге де қажет, өйткені балалармен жеке жұмыс істеу барысында шетел тілінің оқытушысын немесе маман-педагогтің көмегін күтіп отырмайды. «Сөйлейтін қалам» қағаздағы мәтінді дыбыстайды, қолдануда қарапайым және ыңғайлы.

Интерактивті оқу-әдістемелік «Даналық әліппесі» кешені балаларға, отбасы тәрбиесіне арналып әзірленген. Құрамында әдістемелік нұсқаулығымен бірге, 12 кітабы бар: «Қобыз үні», «Домбыра күйі», «Бесік жыры», «Халық әні», «Халық аңызы», «Халық ертегісі», «Халық тағылымы», «Халық жыры», «Нақыл сөз», «Билер сөзі», «Аталар сөзі» және «Бабалар батасы».

Кешен мектеп жасына дейінгі балаларға, сонымен қатар, жоғары және орта деңгейдегі оқу орындарында оқитындарға арналған. Халық өнері мен шығармашылығының озық үлгілерін қолдану арқылы ұлттық және ұлтжандылыққа тәрбиелеуді қайта жаңғыртып, таратудың бірегей жолы.

«ZEREK» қаламы – арнайы әзірленген кітап беттерінен ақпараттарды оқуға және кіріктірілген динамик арқылы дыбыстауға мүмкіндік беретін электронды құрылғы. Бұл топтама 3 жасқа (2-3жасқа, 4-5жасқа, 6-7 жасқа) арналған кітаптар сериясынан, қаламның өзінен, 2 ГБ есте сақтау картасынан, MP3 плеерінен тұрады. Плеердің көмегімен компьютерден алдын-ала жазылған музыканы, ертегілермен бесік жырларын тыңдап, жұмбақтар шешуге болады.

Сонымен бірге топтамаға алфавит, файлдардың сақтаулы көшірмесі бар диск кіреді. Кітап бетіне берілген ақпаратты есту үшін «ZEREK сөйлейтін қалам» сканерін сол беттегі қызықтырған бөлігіне апарып жүргізу қажет, сонда кіріктірілген динамик арқылы дауысын шығарады. Берілген электронды құрылғы дыбыстарды дұрыс айтуға, әріптерді атауда, сөйлемдерді оқуда, санауда, сұрақтарға жауап беруде және білімдерін тексеруде көмек көрсетеді. Дамытушы технологияларға «E-Blocks» бағдарламасы да жатады.

E-blocks - білім беру технологияларының үздігі Positivo Informatica компаниясынан әзірленген ғажайып білімберу өнімдерінің бірі. *E-blocks бағдарламасы көптеген ұлттық және халықаралық марапатқа тағайындалып, марапатталды.* 2005 жылы E-blocks Біріккен Ұлттар Ұйымының электрондық оқытудағы озық шешімі үшін WSA премиясын жеңіп алды. E-blocks – инновациялық сенсорлық оқыту әдісі, ол теория мен тәжірибені тұтас үдеріске біріктіреді.

Е-blocks бір ортада мультимедиалық бағдарламамен жасақтама мен алақан өлшемімен бірдей текшелердің көмегімен 3 жастан бастап 6 жасқа дейінгі балаларды тілдерге, қисынды ойлауға, математикалық түсініктерін қалыптастыруға керемет жағдайлар жасайды.

Бағдарлама мазмұнының міндеттері:

- дыбыспен, суреттермен және анимациямен сүйемелденетін интерактивті тәжірибелік тапсырмалар;
- өлеңдер мен әндер бойынша жаңа білімдерді қолдану және тапсырмаларды орындау;
- ойын арқылы қайталау.

Бағдарламада классикалық текше ойынының оқытудың интерактивті әдістемелерімен үйлесімділігі, яғни, мультисенсорлық оқыту жүзеге асады.

Е-Blocks адамның ақпаратты қабылдауда барлық сезімдерін қолдануға бағытталған. Бала естігенін, көргенін және қолымен жасағанын қабылдап, есте сақтайды. Тілді үйрену барысында қол қимылдарының, есту және түстерді қабылдауын дамытуға жағдай жасайтын бағдарламалық қамтамасыз ету қарастырылған. Бағдарлама тілді дамытуға, тілдерді үйретуге, қоршаған ортамен таныстыруға көмектеседі. Балалардың белсенді танымдық іс-әрекеттеріне сүйене отырып, «Е-Block» балаларға сөздік пен үйренетін тілдің құрылымына белсенді араласу мүмкіндігін ұсынады, балалардың ақпараттық тәжірибелері мен білімдерін жинақтауға жағдай жасайды [3, 15].

Мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық іс-әрекеттің мақсаты – білім беру үрдісін заманауи тиімділігі жоғары технологиялармен және балалардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастырып, шығармашылық қабілеттерін дамытатын әдістемелермен қамтамасыз ету.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі ұйымдардың педагогикалық ұжымдары отандық және шетел тәжірибелерін зерттеу негізінде өз жұмыстарында инновациялық технологияларды ендіруде.

Жоғарыда тоқталып өткен ақпараттық технологияларды балабақшаның оқу-тәрбие үрдісінде қолдану балалардың білім алуға деген ынтасын арттырады, балалардың ерте жастан танымдық қызығушылығы мен қабілеттерін дамытады, тілдік құзыреттілігінің негізін қалайды, қоғамдағы әлеуметтенуі мен қазіргі ақпараттық ортаға бейімделуіне негіз болады.

Әдебиеттер:

1. Майбасова Ү., Қалмағанбетова Н. Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру жүйесіндегі заманауи әдістер.- Алматы 2006 ж.12 б.
2. Ержанова А. Білім беруде ақпараттық технологияларды қолдану.-Алматы 2005 ж. 58б.
3. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының жұмыстарына заманауи білім беру бағдарламалары мен технологияларын енгізу. Әдістемелік нұсқаулық. Астана 2013 ж. 15 б.

ДЕНЕ ДАМЫТУ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫНЫҢ ТҮРЛІ ТӘСІЛДЕРІ МЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Толегенов Талант

п.э.м.,

*Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина
Арқалық, Қазақстан
Talant_78kz@mail.ru*

Ұлысбаев Нұрдаулет Таңатпайұлы

*Аркалыкский государственный педагогический институт имени И.Алтынсарина
ДШС-41 тобы студенті
Арқалық, Қазақстан*

Анотация: Концепция физического развития имеет различные подходы и взгляды. Рост и развитие организма под влиянием генетических и гормональных факторов, а также условий окружающей среды.

Ключевые слова: Физическое развитие, физическая культура, организм.

Abstract: the Concept of physical development has different approaches and views. Growth and development of the body under the influence of genetic and hormonal factors, as well as environmental conditions.

Key words: Physical development, physical culture, organism.

Жас ұрпақтың физикалық дамуын зерттеуге орасан зор мән беріледі. Мінсіз қоғам қалыптастыру ерте балалық шақтан басталады, салауатты, жан-жақты дамыған тұлға болып табылады. Өсіп келе жатқан ұрпақтың физикалық дамуын жүйелі зерттеу ірі және шағын қалаларда, кенттерде, ауылдық жерлердегі түрлі жастардағы жыныстық және ұлттық топтардың белгілі бір уақыт кезеңіне тән жалпы өлшемдерінің орташа мәндерін белгілеуге мүмкіндік берді.

Дене дамыту тұжырымдамасының түрлі тәсілдері мен көзқарастары бар:

а) физикалық дамуы, дененің күш қорын және жиынтық әсерін анықтатайтын дененің физикалық қабілетілігінің шартты өлшемін білдіреді. Сондай-ақ, құрылымдық және атқарымдық белгілердің өзгергіштігіне қатысты заңдылықтарға ерекше назар аударылады. Осы заңдылықтарды орнатпай жеке адамның немесе топтың морфо-физиологиялық сипаттамасын анықтау мүмкін емес;

ә) дененің ұзындығы, абсолютті және салыстырмалы мәндері, төс қуысының шеңбері дененің салмағын, тығыздығын, пішінін және құрылымдық-механикалық қасиеттерін анықтайды. Атқарымдық белгілердің ішінде ең маңыздысы болып динамометрия мен атқарымдық дене бітім саналады;

б) өсіп келе жатқан ағзаның физикалық дамуы оның физикалық күш пен төзімділігін анықтайтын морфологиялық қасиеттері, сапасымен бағаланады. Онтогенез және филогенезде дене дамуы тұқым тартушылықпен және әлеуметтік жағдайларға байланысты;

г) физикалық даму адам ағзасының бүкіл өмір бойына кездесетін морфофункционалды ерекшеліктердің түрлі өзгеруінен тұратын процесс.

ғ) физикалық даму адам ағзасының биологиялық нысандары мен атқарымдарының түрлі тұрмыс жағдайы мен тәрбиелеу ерекшеліктеріне байланысты өзгеруі және қалыптасуы ретінде қарастырылады.

Ағзаның генетикалық және гормоналды факторлардың, сонымен қатар қоршаған ортаның шарттарының әсерінен өсуі және дамуы. Бұл процесстің адам өмірінің түрлі кезеңдерінде жылдамдығы тең емес екені белгілі. Ең жоғары өсу қарқыны баланың құрсақтағы кезі, ал туғаннан кейін 1 жыл өмірі болып байқалады. Мұнан былай кідіріс болады, бірақ 11-16 жаста ең анық жылдам өсу қайтадан жаңғырады, бұл пубертанттық шабыс [1] деп аталады.

Өсу және даму қарқынына әсер ететін көптеген факторлардың арасында, тұқым қуалаушылық маңызды рөл атқарады. Егіздердің және ағайындық ұқсастықтың корреляциялық талдауы өсудің жеке айырмашылықтары шын мәнінде генетикалық екенін көрсетеді. Организмнің генетикалық факторлар дамуы мен қоршаған орта жағдайларының арасындағы қарым-қатынас күрделі болып келеді, және де, кейбір жағдайларда басты рөл біріншісіне тиесілі болса, қалған жағдайларда соңғысына тиесілі. Сондай-ақ, жыныстық пісіп жетілуі бастамасына байланысты өсудің артылу кезеңі басқа әлеуметтік топтардың жасөспірімдерге қарағанда жұмысшы жасөспірімдерде кейінірек басталатынын есте сақтау қажет.

Адамның дене дамуы, белгілі бір биологиялық заңдармен болатынына қарамастан, үнемі қоршаған ортаның ықпалында болады, соның ішінде ең маңызды рөл атқаратыны әлеуметтік-экономикалық өмір жағдайы.

Физикалық дамуын бағалау кезінде ерекше назар жеделдетуді анықтауға (тез өсу және жастардың дамуы) аударылуы тиіс. Бұл соңғы жүз жыл ішінде байқалған, әсіресе соғыстан кейінгі кезеңде дамыған елдерде.

Сонымен бірге байқалады:

- дене дамуының бастапқы деңгейінің өзгеруі;
- даму қарқынының жеделдеуі;
- тым ерте жыныстық жетілу;
- ересектердің дене дамуының қорытынды деңгейінің абсолютті артуы.

Жеделдету – қоршаған орта факторларының әсерінен, тамақтану мен тұрмыс жағдайларының жақсаруынан, еңбек пен тынығудың оңтайлы режимінен, спорт пен дене жаттығулардың, емдік-профилактикалық іс-шаралардың әсерінен болатынын түсіндіруге болады.[2].

Бұл, кең тараған, ересектердің денсаулық жағдайы мен физикалық дамуының арасында тікелей байланыс бар тұжырымына күмән келтіреді. Дене дамуы мен денсаулық жағдайы параллель жағдайлар, басқа себептерге тәуелді, яғни бір жағдайда дене дамуына, үшінші жағдайда денсаулыққа байланысты.

Балалар мен жасөспірімдердің физикалық дамуын бағалау кезінде олардың денсаулық жағдайын, қозғалыс мүмкіндіктерін, еңбекке қабілеттілігін және ағзаның иммунологиялық реактивтілігін ескеру қажет.

Оқушылардың физикалық дамуын бағалау кезінде педиатриялық жас дәуірлеу мынадай болады: 7 жас – бірінші балалықтың аяқталу кезеңі; 8-11 жас (қыздар) және 8-12 жас (ұлдар) - екінші балалық кезеңі; 12-15 жас (қыздар) және 13-16 жас (ұлдар) - жеткіншек кезеңі. 16 жастан жасөспірімдер шағы басталады. Алайда, оқушыларды дене шынықтыру және спорт медицина жұмыс тәжірибесінде жасқа байланысты топтарға бөлу әлдеқайда ыңғайлы: кіші (7-11 жас), орта (12-15 жас) және одан жоғары (16-18 жас) [3]. Сонымен қатар, оқушының «төлқұжат» жасы әрдайым өз биологиялық жас деңгейіне сәйкес келе бермейтінін қарастыру маңызды болып табылады. Соңғы жылдары, мұндай айырмашылық жеделдету құбылыстардың әсерінен жиі кездеседі.

Оқушының физикалық дамуын бағалау үшін сипаттамалық белгілер деп аталатын ұғымды анықтайды және антропометриялық өлшеулерді жүргізеді. Физикалық дамудың сипаттамалық белгілеріне: дене бітімі, қаңқаның бітімі, бұлшықет дамуы, келбеті, кеуде қуысының, арқаның, омыртқаның, аяқ және табанның, май басу пішіндері жатады.

Физикалық даму деңгейі балалардың дене қуаты қорын анықтайтын морфологиялық және функционалдық ерекшеліктерінің өлшемдерінің бірі болып табылады. Осы көрсеткіштердің қалыптасуын зерттеуге, олардың динамикасын анықтауға және дене шынықтырудың оларға әсерін анықтау үшін, 1-10 сынып балалардың дене дамуы туралы білім өте маңызды.

Алынған мәліметтерден балалардың дене дамуының морфологиялық және функционалдық белгілерінің жеке және жас өзгермелілігінің орта және шеткі нысандарын анықтау маңызды. Сондықтан қадағалау процесінде 1-10 сынып оқушыларының жас сипаттамаларын мен бастапқы белгілерін анықтауға зор көңіл бөлінеді.

Қойылған мәселелерді шешу үшін келесі 10 негізгі антропометриялық сипаттамаларын зерттеуге қажет: тұрған биіктігі, дене салмағы, үш өлшемдегі кеуде шеңбері, кеуде аралауын, оң және сол қолдарының сүйек беріктігін және дененің динамометриясын. Осы параметрлерді егжей-тегжейлі талдау физикалық даму белгілерінің тығыздығының түрленгіштігі мен дисперсия өзгермелілігін қадағалауға, сондай-ақ диагностикалық критерийлерін немесе озық дамытуды анықтау үшін мүмкіндік береді.

Өсуді зерттеу есебінен генетикалық шартты өсу мен дамудың салдарынан болатын морфологиялық ерекшеліктерінің эволюция тетіктерін айқындау үшін өте маңызды болып табылады. Сонымен қатар, осы процестің зерттелуі адамдардың жеке айырмашылықтар нысанын және функциясын түсіну үшін маңызды болып табылады.

Оқушыларды дене тәрбиелеу кезінде міндетті түрде ағзаның жас шамасын ескеру керек.

Ең кіші жас тобы (7-11 жас). Екінші балалық шақ балаларды дамытудің ең бейбіт кезеңі болып табылады. Алайда, өсуінің баяулауына және құрылымдар мен функциялардың бірқалыпты өзгеруіне қарамастан дене ұзындығы өсімі қыздарда 12 жасқа дейін, ұлдарда 11 жасқа дейін салмақтың артуына қарағанда қарқынды өтеді. Жыл сайынғы салмақтың өсімі орташа алғанда 3-4 кг. салмаққа, дене ұзындығы 4-5 см. артады, және кеуде қуыс

шеңбері 1,5-2 см. артады. Дененің үйлесімділігі өзгереді, айтарлықтай аяғы ұзарады, кеуде көрсеткіші (дененің ұзындығына кеуде шеңбері қатынасы) азаяды. және Эрисман индексі (дененің жартылай ұзындығымен байсал күйіндегі төс қуысының айырмашылығы) азаяды, яғни дененің созылуын білдіреді. Қыздар мен ұлдардың салмағы мен дене үйлесімділігінің өсуінің арасында нақты айырмашылық байқалмайды. 7 жастағы ұл баланың саламағы қыз баланың салмағынан тек 0,2 кг. артық, ал 10 жасында 0,4 кг. кем болады; 7 жастағы ұл баланың бойы қыз баланың бойынан тек 1 см., ал 11 жаста 0,6 см. кем болады [4].

Қаңқаның сүйектенуі де сондай әрқалай өтеді: 9-11 жастарда қол саусақтарының фалангісінің сүйектенуі бітеді, сәл кейінірек 12 жаста білек сүйектеніп бітеді. Қыздардың жамбас сүйектері 3 жас 10 жасқа дейін қарқынды дамиды. Жыныстық жетілу басында жамбастың шұқыршығының дамуы 10-12 жас аралығында қарқынды дамиды. Атаусыз сүйектің үш сүйегінің жетілуі, бұғананың, иық сүйектерінің, жіліншіктің сүйектенуі, аяқ саусақтарының фалагасының және табан сүйектерінің сүйектенуі кешірек болады, кейде тіпті ересек кезде аяқталады.

Дене шынықтырумен айналысқан кезде қаңқаның қалыптасу ерекшеліктерін ескеру керек. Секіру кезіндегі жерге түскендегі шорт соққылар және оң, сол жақ аяқтарға әркелкі жүктеу жамбастың жылжып кетуіне және сүйектердің дұрыс емес жетілуіне әкелетінін естен шығармау керек. Шамадан тыс жүктемелер аяқтарға және де сүйектену аяқталмаған жағдайда жалпақтабандылыққа әкелуі мүмкін.

Бастауыш мектеп балалардың қаңқасы көбінесе шеміршектерден тұрады, буындары өте жылжымалы, байлам аппараты оңай созылады. Байлам аппаратының құрылымының, шеміршек және сүйек элементтерінің өзгеруінің нәтижесінен, омыртқа біртіндеп омыртқа иілімдері бекітіледі: 7 жасқа дейін мойын және омырау қисығы, ал 12 жаста белі. 8-9 жастағы оқушылардың омыртқалары өте қозғалғыш болады. Осыдан, көбінесе бастауыш мектеп балаларының бітімі бұзылып, омыртқалары пішінсізденеді. Оған сабақта және үй тапсырмаарын орындау барысында ұзақ отырғандығы әсер етеді. [5].

Сондықтан дене шынықтырудағы маңызды мәселелердің бірі: ол қаңқаның дұрыс жетілуін қамтамасыз ету, бұлшықеттер жүйесінің нығаюы, бітімнің бұзылуын алдын алу. Алайда, созылу бұлшықеттер дамуы, салмақ түскен кездегі тұрақты біркелкі күштің салдарынан болатын жиырылу бұлшықеттер күшінің дамуынан бәсеңдеу болатынын есте сақтау қажет.

Сондықтан бір - келбеттері бұлшық ет жүйесінің және қылмыстың алдын алу нығайту қаңқасының тиісті қалыптастыру қамтамасыз ету үшін. Бұл алда бұлшық дамыту, гравитациялық аяқ әрекет туындаған тұрақты тоник стресс майыстыруға бұлшық беріктігін арттыру екенін есте маңызды.

12 жаста аяқ бұлшық еттері дене тұрқы бұлшықеттеріне қарағанда әлсіз дамиды. Сондықтан, көлбеу және тік қалпында (ермелеу) салмақты жеңу күшін тәрбиелеу жаттығулары кеңінен пайдаланылады. Жалпы көлемі бойынша қарқынды жүктемелерден абай болу керек, өйткені ол бойдың өсуін бәсеңдетеді [6].

Орташа жасы топ - бұл 12-15 жас. Жасөспірімдік кезең - бүкіл денесі мен әр бөліктерінің ең жоғары өсу қарқынымен, тотығу процестерінің күшеюімен, ағзаның функционалдық резервтерінің өсуімен сипатталады. Осы кезеңдегі оқушылардың физикалық дамуы алдыңғысынан айтарлықтай ерекшеленеді. Жыныстық жетілу барлық дене өлшемдерінің тез өсуіне және арттыру әкеледі. Жыл сайынға дененің ұзындығы 4-7,5 см өседі, ең бастысы аяқ ұзындығының салдарынан артады. Жыл сайын дене салмағы 3-6 кг. өседі.

Ұл балалардың өсу қарқыны 13-14 жаста байқалады, ол кезде дененің ұзындығы 7-9 см., ал қыздарда орташа есеппен алғанда 7,22 см. өседі.

Жасөспірім шақта дененің жеке бөліктерінің өсуі біркелкі еместігі анық байқалады. Аяқ-колдардың өсуі дененің өсуінен басым болады. Сондай-ақ қолдар мен аяқтардың өсуі біркелкі бола бермейді, нәтижесінде дене үйлесімділігі өзгереді. Алдыңғы-артқы кеуде өлшемдері, әсіресе төс қуысының көлденең өлшемдері айтарлықтай артады. Алайда, төс қуысы сүйектерінің өсуі жалпы дене өсуінен қалады. Қыздардың ұл балаларға қарағанда денесі ұзындау, ал аяқтары қысқа болып келеді.

Пубертаттық кезеңде бұлшық ет жүйесі өте тез қарқынмен дамиды. 14-15 жасқа дейін буын байланыстырғыш аппаратының дамуы жоғары деңгейіне жетеді. Салмақтың абсолютті өсуімен және бұлшықет тінінің көлемінің өсуімен бірге бұлшықет күші де артады. Күштің ең қарқынды өсуі 13-14 жас аралығында болады.

Дене шынықтыру тәрбиелеу кезінде осы жас аралықта бұлшықет күші дене салмағынан бәсеңдеу өсетінін есте сақтау керек.

Егде жас тобы (16-18 жас). Жоғары мектеп жасындағы дененің өсуі мен дамуы алдыңғы кезеңдерге қарағанда жаңа мүмкіндіктермен ерекшеленіп жалғасады. Бұл жас аралығында дене бойының өсуі бәсеңдейді де лапақтыққа өсу басым болады. Егде жастағы қыз балалардың бойы бозбалалардың бойына қарағанда 10-12 см., ал дене салмағы бойынша 5-8 кг қалып қояды. Және де бұлшықет күші тұрғысынан қыздар мен ұлдар арасындағы айырмашылықтар арттыруын жалғастырады.

Адамның физикалық қасиеттерінің даму кезеңдерінің мәселесі онтогенетикалық заңдылықтарын зерделеу тұрғысынан іргелі ғылыми теориялық мәнін ғана емес, сондай-ақ сыртқы ортаның бүкіл ауқымының ағзаға әсерін ескере отырып, өсіп келе жатқан ағзаның қозғауыш әрекеттігін бағдарламалаудың практикалық қолдануын білдіреді [7].

Физикалық қасиеттерінің жастық даму кезеңдерінің төмендеуі оқушылардың жастарына қарамастан тиісті физикалық қасиеттерінің таңдалып бағытталған дамыту шағын деп есептелінеді.

Физикалық қасиеттерінің қарқынды дамуымен айрықша ықпал ету уақыттарын ұштастырса, оқушылардың жастық физикалық қасиеттерінің дамуы жеделдетіледі. Алайда, бірқатар мәселелер ашық қалады: педагогикалық әсер етудің нәтижесі бола ма, жедел дамыту әсері мен басқа да қозғалғыш мүмкіндіктерін бір уақытта ұштастыруы; бірдей қозғалғыш мүмкіндіктерінің сезімтал және қиын кезеңдерде сәйкес келуі; аймақ ерекшеліктерінің әсерінен сезімтал кезеңдерінің өзгеруі.

Арнайы қозғалыс әрекеттерін жоспарлау (дене тәрбиелеудің бастапқы және вариациялық бөлітеріне негізделген жылдық жоспарлар) әр баланың тұратын жерлеріне байланысты отогенез және динамикалық негізіндегі физикалық дамытуынан тұрады. [7].

Пайдалынған әдебиеттер

1. Баршай В.Н., Бобкин А.И. Дене дамуы, физикалық дайындық және оқушылар мен жастардың жұмыс қабілеттілігі – Ростов на Дону, 1978 ж. 102 б.
2. Волков Л.В. Балалар мен жасөспірімдердің физикалық мүмкіндіктері – Киев: Денсаулық. - 1981 ж. 46 б.
3. Аманбаев Р.Р. Методические указания по изучению теории физической культуре, Алма-Ата, 1985. 78 б.
4. Нестеров В.А. Оқушылардың денелік қасиеттерінің даму кезеңі. -1998 ж.
5. Н.А., Филин В.П. Дене тәрбиесінің жас негізі -М.: Дене шынықтыру және спорт. – 1972 ж. 302 б.
6. Гогонов Е.Н., Мартынов Б.И. Дене тәрбие және спорт психологиясы, 2000 ж.
7. Холодов Ж.К., Кузнецов В.С. Дене тәрбиесі және спорт теориясы мен методикасы: Жоғарғы оқу орындарының студенттеріне арналған оқу әдістемесі. – М.: Баспа орталығы «Академия», 2000 ж.

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫҚ ҮЙІРМЕЛЕРДІҢ МАҚСАТ - МІНДЕТТЕРІ

Толегенов Талант

п.ғ.м.,

*Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Арқалық, Қазақстан
Talant_78kz@mail.ru*

Хамит Сая Сәбибекқызы

*Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
ДШС-41 тобы студенті
Арқалық, Қазақстан*

Анотация: Одним из показателей роста и развития каждого государства является система физической культуры, спорт. Спортсмены и их достижения, показатели, представляющие страну или единственную нацию во всем мире. Воспитание этих спортсменов, формирование к занятиям одним видом спорта начинается со школы. Дети по интересам эффективно используют свободное время, участвуют во многих кружках, в том числе выбор спортивных кружков, способствуют формированию у ребенка здорового образа жизни.

Ключевые слова: физическая культура, учащихся, в спортивном кружке.

Abstract: one of the indicators of growth and development of each state is the system of physical culture, sports. Athletes and their achievements, indicators representing a country or the only nation in the world. The education of these athletes, the formation of lessons as one sport starts at school. Children with interests effectively use their free time, participate in many circles, including the choice of sports clubs, contribute to the formation of a child's healthy lifestyle.

Key words: physical culture, students, in a sports circle.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Спорт – игілікті іс. Спортта мінез-құлық, мәдениет қалыптасады. Спортпен айналысқан адам ар-ұятқа тиетін іс жасамайды. Жастайынан дене тәрбиесімен шұғылданған адам бүкіл ғұмыр бойы табысқа жетуге талпынады. Мен мұны өз тәжірибемнен білем» - деуі тарих сахнасының төрінен спорт қозғалысының өзіндік орны бар екендігін дәлелдейді.

Тарихи деректерді сараптасақ, адамзат қоғамы пайда болып, алғашқы өмір сүру кезеңінен-ақ дене тәрбиесіне көңіл бөлініп, сол еңбек пен тұрмыстық өмірдің шарты ретінде дамыды. Алғашында дене тәрбиесі арнайы ұйымдастырылған ойындар мен ойындық қимыл-қозғалыстар түрінде көрініс берді. Бұл кезде дене шынықтыру қарапайым болғанымен, тұлғаны қалыптастырудағы маңызы зор.

Дене шынықтыру – адамның денсаулығын нығайтып, күш-жігерін арттыруға, қозғалыс белсенділігін жетілдіру мақсатында қоғамның жасайтын және пайдаланылатын рухани, материалдық құндылықтарының жиынтығы. Қазақтың ұлы ақыны Мағжан Жұмабаевтың «дене мәдениетіне жеңіл қарауға болмайды, дененің қанша керегі бар деп ойлау дұрыс емес. Дене жанның қабы. Қап берік болса ішіндегі затта берік болмақ. Дене – жанның құралы. Құрал мықты болса, иесі де мықты» болады деп пайымдаған [1].

Әрбір мемлекеттің өсіп өркендеуі мен даму көрсеткіштерінің бірі – дене мәдениетінің жүйесі, спорт. Мемлекетті немесе бір ұлтты күллі әлемге танытатын да спортшылар мен олардың жетістіктері, көрсеткіштері. Сол спортшыларды тәрбиелеу, спорттың бір түрімен шұғылдануға қалыптастыру мектептен басталады. Бала өз қызығушылығымен бос уақытын тиімді пайдалануда, көптеген үйірмелерге қатысып соның ішінде спорттық үйірмелерді таңдауы, баланың салауатты өмір салтын қалыптастыруына негіз болады. Қазіргі таңда барлық мектептерде спорттық үйірмелердің жұмыс жасауы, дене шынықтыру сабағының бағдарламасына зор үлесін қосты. Әрине, үйірмелерді ұйымдастыру оқушылардың жас ерекшеліктеріне, қызығушылықтарына байланысты.

Оқушылардың дене шынықтыру білімі мен тәрбиесіне, мәдениетін қалыптастыруға факультатив сабақтар, сыныптан, мектептен тыс жұмыстар, клубтар, үйірмелер, оқытудың жаңа технологиялары тағы да басқалары ықпал етеді [2].

Мемлекеттің дамуы, ең алдымен жақын болашақта дене тәрбиесі және спорт саласында кәсіби іс-әрекетпен айналыса бастайтын оқушылар тұлғасының дене мәдениетінің қалыптасу деңгейіне тікелей байланысты болып отыр. Сондықтан, жалпы білім беру жүйесінде еліміздің жалпы мектептерінде оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру міндеті қойылады және білім беруде дене тәрбиесіне, оқушылардың салауатты өмір салтын қалыптастыру жүйесі, дене мәдениеті және спортты дамытуға орай білім беру саласын реформалаудың маңызды бағыттарының біріне айналады. Осыған байланысты, мектептерде оқушыларға дене шынықтыруды оқытудың мақсаты - оларға дене мәдениетін қалыптастыру, заманауи технологиялар негізінде оқытып, үйрету мен білім беруді басқаруда пайдалану туралы білімді меңгеру, қоғамда салауатты өмір салтын қалыптастыру және оны жетілдіру мен еңбек етуге, Отанды қорғауға дайындау болып табылады.

Оқушылардың дене тәрбиесі Қазақстан Республикасының келешек ұрпағын жоғары дәрежеде азамат қылып тәрбиелеуге бағытталған. Оқушылардың дене тәрбиесімен күнделікті айналысуының маңызы өте зор. Мектептегі дене тәрбиесі дұрыс жолға қойылып, мүмкіндігінше нәтижелі жүргізілсе, онда бұл шаралар олардың келешек өмірінің дұрыс дамуына үлкен үлес қосатыны анық. Спорт мектептерінде, секциялар мен үйірмелерде және басқа да спорт мекемелерінде балаларды спорттық жаттығуларға баулу, оларды түрлі спорт түрлеріне қызықтыру олардың бос уақыттарын тиімді пайдалануға және түрлі жағымсыз әрекеттерден сақтандырудың негізгі түрі болып табылады. Дене шынықтыру және спорттық үйірмелерді мектептің жалпы оқыту және тәрбиелеу жүйесіне енгізу, баланың жан - жақты дамуына үлкен көмегін тигізеді (денсаулығына, ақылдылығына, еңбекқорлығына, эстетикалық тәрбиесіне) [3].

Дене шынықтыру және спорттық үйірме сабағының мақсаттары:

- дене шынығуының жан - жақты дамуын, дұрыс мүсін ұстау қабілетін тәрбиелеу, салауатты өмір сүруге және тазалық сақтаудың өмірдегі пайдалы әсерлерін қамтамасыз ету;
- қозғалыс әрекеттерінің негізін үйрету;
- қозғалыс үйлесімділігін жетілдіру, жылдамдық - қуатын, төзімділігін, күшін және икемділігін қалыптастыру;
- тазалық сақтау білімінің негіздерін тұрақты қалыптастыру, дене шынықтыру жаттығуларының дене құрылысының негізгі жүйелеріне тигізетін әсері, еріктілік пен сана - сезім қабілетін дамыту;
- өздігінен дене тәрбиесімен және дене шынығумен шұғылдану дағдысын тәрбиелеу;
- сабақ кезінде қауіпсіздік ережесін сақтау, алғашқы дәрігерлік көмек көрсету;
- жеке басының шынығу қабілетін қалыптасуын бағалай білу;
- өз бетімен жұмыс істеуге, бір - біріне көмектесуге, жауапкершілік сезіміне және тәртіптілікке тәрбиелеу [4].

Дене шынықтыру – спорттық үйірмелерді ұйымдастыру мақсатына жету үшін, ең алдымен оқытып үйретудегі алатын орны мен қызметін есепке алуымыз керек, сонымен қатар осыған байланысты дене шынықтыру мен спорттық үйірмелерді ұйымдастырудағы міндеттеріне тоқталайық:

- оқушының өз жас ерекшелігіне сай келетін спорттық үйірме түрімен жарақаттандыру;
- бала денсаулығының нығайуына және оның жан - жақты дамуына жәрдемдесу;
- спорттық жаттығулардың айла тәсілдерін білу арқылы қозғалыс әрекеттерінің сапасын байыту;
- оқушыларды бір тұтас жағымды, ақылды, еңбекқор және эстетикалық тәрбиелі азамат етіп тәрбиелеу;
- салауатты өмір салты жайлы білімін жүзеге асыруға дағдыларын, денсаулыққа зиян кетіретін факторларды анықтау, өз өміріне талдау жасай білуі, денсаулықты сақтау және қорғау жолдарын меңгеру, өз

мінезіне басшылық ету, жағымсыз әсерлерге қарсы тұру қабілеттерін қалыптастыру;

- өз денсаулығына деген жеке жауапкершілік танытуын, өзге адамдардың денсаулығы мен салауатты өмір салтын сақтау құқығын сыйлау қабілетін қалыптастыру;
- дене қуаты дайындығын жоғарлатуға көмектесу, уақыттарын пайдалы өткізулерін ұйымдастыру;
- спорттық мамандықты таңдау және жас шамасына сәйкес спорттық дәрежені жетілдіру талаптарын орындап, қалаған спорт түрі бойынша жоғары нәтижеге жету;
- мектепте дене шынықтыру - спорттық үйірмелер оқушыларынан қоғамдық белсенділер тобын құру;
- спорттың бір түрін үйренуді өз бетімен орындауда іскерлік пен дағдыны қалыптастырып және оны әдетке айналдыру;
- бос уақытты тиімді пайдалану.

Оқушыларға дене шынықтыру спорттық үйірмелерді өткізу оқыту мен тәрбиелеудің жалпы заңдылықтарына бағынған. Сондықтан оны іске асыру барысында дене тәрбиесінің жас және жыныстық ерекшеліктерін ескере отырып, осы заңдылықтарды көрсететін жалпы педагогикалық ұстанымдарды басшылыққа алу қажет. Ол ұстанымдарға жататындар: жан-жақтылық, саналылық пен белсенділік, бірте-бірте жасалатын әрекет, қайталамалық, көрнекілік, жеке даралық. Оқу үдерісінің үздіксіздігі негізгі үш қағидаларда көрініс тапқан:

- а) оқу-тәрбие үдерісі көп жылғы және жыл бойындағы сипатқа ие болуы тиіс;
- ә) сабақ барысында әрбір келесі сабақтың әсері алдыңғы сабақтың ізінше қатпарлы әсер қалдыруы тиіс, себебі жас оқушының ағзасында алдыңғы сабақтардың әсерінен пайда болған жағымды өзгерістер беки түсуі және жетіле түсуі қажет;
- б) демалыс жұмыс қабілетін қалпына келтірудің арта түсуі үшін жеткілікті болуы тиіс.

Дене жүктемелерін бірте-бірте және жоғары деңгейге арттыру ұстанымы олардың көлемі мен қарқындылығының, оқушыны дайындауға қойылатын талаптардың бірте-бірте күрделенуінің үздіксіз арта түсуімен байланысты болып келеді.

Спорттық үйірмедегі сабақтарды бір-бірте күрделендіру оқушыны даярлаудың мүмкіндіктері мен деңгейлеріне сәйкес келіп, олардың спорттық жетістіктерінің үздіксіз арта түсуін қамтамасыз етуі тиіс .

Дене жүктемелерінің толқынды түрде өзгеру ұстанымы олардың динамикасының толқынды сипатын көрсетеді, себебі ол салыстырмалы алғанда оқу-тәрбие үдерісінің кішігірім үзіндісіне, немесе сабақтардың кезеңдері мен тұтас бір дәуіріне де тән болуы мүмкін.

Спорттық техника мен оны меңгеруге үйрету тәсілдерінің кез-келген түрінің жағымды оң ықпалдары бар, бірақ ол жеке қалпында шапшаң әрі тиімді үйретудің толық қамтамасыз етпейді, сондықтан спорттық техниканы меңгеруге бағытталған барлық іс-әрекеттер бірін-бірі толықтыратындай болып пайдаланады. Олар үнемі бір мезгілде қолданылады.

Талдау, жалпы білім беру мектептерінде оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру мен басқаруға білім беру мен спорттық мекемелерге тән компоненттер – мақсат, жалпы және арнайы міндеттер, әдістер мен қағидалар, оқу кеңістігінде жүзеге асатын, нақты бағыттылығы бар, оқу материалының теориялық және тәжірибелік мазмұны кіретінін көрсетті. Оқушы-спортшының осы білім беру кеңістігіндегі таңдаған жолының басы, мектептегі оқу мерзіміндегі бастапқы кезеңнің де нақты құрылымы немесе мазмұны болады.

Дене шынықтырудың негізі - жеке тұлғаның өз қолында. Мысалы, әр күні дағдылы жаттығулар жасап, тазалықты қастерлеуді қалыптастырса, екіншіден, түрлі сауықтыру қимылдарын міндетті түрде жасап, дене қимылдарын шынықтырса, онда ол денсаулығын, ой парасатын таза сақтай алады.

Дене тәрбиесі түрлі жаттығулар арқылы жеке тұлғаның бойындағы қимыл анализаторларын іске қосып, қимыл жүйесін, сымбатын, симметриялық салмағын қалыптастырады, оның ұстамдылығын, төзімділігін, еңбекке бейімділігін арттырады.

Әр оқушы өз денесін жан - жақты жетілдіру үшін қажетті қимыл - қозғалыста болуы керек. Ол үшін әрбір тұлға бос уақытында дене шынықтырумен айналысу қажет екенін өмір көрсетіп отыр. Дене шынықтыру арқылы қажетті қимыл - қозғалыс түрлерін жасау тәсілдерін үйреніп, оларды спорттық үйірмеде өз беттерімен орындай алатын дәрежеге жету үшін үнемі спорт жаттығуларымен таныс болуы керек. Дене шынықтыру сабағынан басқа бос уақытта қазақ халқының ұлттық ойындарын пайдалану арқылы оқушылар денелерін шынықтыруға мүмкіндіктері бар. [5].

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Мотылянская Р.Е., Стогова Л.И., Иорданская Ф.А. Физическая культура и возраст. – М.: Физкультура и спорт, 1967. – 280 с.
2. Габриелян К.Г., Ермолаев Б.В. 500 тестов по дисциплине «Физическая культура». – М.: Физкультура и Спорт, 2006. – 122 с.
3. Кузнецов В.С., Колодницкий Г.А. Прикладная физическая подготовка: 10-11 классы: Учебно-методическое пособие. - М.: Владос, 2003. - 184 с.
4. Манжелей И.В. Средо-ориентированный подход в физическом воспитании: Монография.-Тюмень:Издательство Тюменского государственного университета, 2005.–208 с.
5. Физическая культура студента: Учеб. для студ. вузов / ред. В.И. Ильинича. – М.: Гардарики, 1999 .-448 с.

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ЖАҢА ИНОВАЦИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ

*Ұзақов Сапарбек Әбілбек
Қазақстан Суретшілер одағының мүшесі, АрқМПИ доценті*

*Серікбай А, Қасымбек Е
3 курс студенті*

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты

В данной статье рассматриваются вопросы активизации студентов к творческой деятельности при изучении художественных дисциплин. В настоящее время проблема активизации студентов к творческой деятельности при изучении художественных дисциплин актуальна.

Ключевые слова: скульптура, художественные особенности, молодое поколение, преподавание искусства, духовное возрождение.

This article addresses the issues of enhancing students' creativity in artistic disciplines. The current problem intensify students for creative activities while exploring the artistic disciplines.

Keywords: sculpture, artistic features, younger generation, art teaching,

Мүсін өнері көлемді-кеңістікті өнер түрі, бірақ оның түпкі табиғаты қашанда бейнелеу өнері болып саналады.

Мүсін-шындық өмірді өзінің ерекше әдісімен көркем бейнелей алатын өнердің бір түрі. Кейіннен пішіндеу арқылы жасалған шығармалар да осы ұғыммен білдірілген. Мүсін жан-жақты қоршаған кеңістік пен жарықтың ортасындағы шынайы дүниені материалды түрде сезілетін көлемді пішіндер түрінде бейнеленеді. Мүсін өнерінің басты тақырыбы-адам, оның сыртқы бейнесі арқылы ішкі рухани дүниесін жоғары сезім күштілігін, ерік жігерін күрделі психологиялық күйін ашып көрсету. Мүсін жасау ерекшелігіне байланысты бірнеше түрге бөлінеді. Дөңгелек мүсін-нақты көлемді сомдау. Оған кеуделік, тұлғалық мүсіндер жатады. Дөңгелек немесе жұмыр мүсіннің өзіндік ерекшелігі-образды әр қырынан қабылдап, оның үздіксіз өзгеріп отыратын сұлбасына қарап, жаңа әсер тудырып отыруы мүмкіндігі. Табиғат пен күннің әр мезгіліне байланысты ауысып отыратын жарық пен көлеңке алмасуының ерекшелігін шебер қолдану мүсінің пластикалық көркемділігін әсерлей түседі.

Монументалді мүсін өнерінде терең ой- идеяларыды қатаң пішіндермен бейнелейді. Сондай-ақ монументальді мүсін өнері тікелей сәулет өнерімен тығыз байланысты, қала көшелерін әсемдеп тұрған ескерткіш, мимориалдық тақталар осының дәлелі. Қондырғылы мүсін өнері көбінде жақын арадан қабылдауға, ішкі көрініске арналған. Мұнда әсіресе күрделі психологиялық мақсаттар қойылады. Мысалы, психологиялық портреттер. Декоротивті мүсін өнері сәулет өнерінің негізгі бөліктерін жіктеуге және тұрмысты көркемдеуге қолданады [1.86].

Сонымен мүсін уақыт пен кеңістікте өзінің әр алуандылығымен қабылданады. Мүсінің көркемділігіне: пішін салмағы, жобаның негізгі құрылымы, жарық жазықтығы, көлем, сызықтар, түсік және ырғақтық арақатынастар тәрізді негізгі заңдылықтар арқылы қол жеткізіледі және образ мазмұнын да нақты ашатын осы айтатын заңдылықтар. Монументалды мүсін өнерінде сұлбаның нақтылығы мен біртұтастығы өте маңызды. Сырт пішіні мен детальдарды фактуралық өңдеу, мүсіндік бейненің пластикалық шешімінің көркемдігін күшейте түседі. Мүсінде материалдың табиғи тілін пайдалана отырып, жобаланған туындының мазмұнына байланысты материал таңдайды. Мысалы, мәрмәр тас материалы өзінің нәзіктігі мен ақшыл түсімен адам бейнесін мүсіндеуге ыңғайлы әрі лайықты. Диорит, гранит, базальт сияқты материалдардан детальді өңдеу қиынға түседі, сондықтан бұл материалдарды монолитті монументалды пішіндерге қолданады. Қола материалмен динамикалық күүді, контурдың нақтылығын көрсету мүмкіндігі бар. Ағаш материалы өзінің жылылығы, текстура мен фактурасының әртүрлілігімен тартымды. Мүсін өнерінде пластилин, балшық, балауыз тәрізді жұмсақ материалдар мен қатты тас мәрмәр, піл сүйегі, қола, темір, мыс, ағаш материалдарын қолданады. Сол сияқты мүсін өнерінің үш техникасы бар: бірінші жұмсақ-материалдан мүсіндеу, екінші-қатты материалдарды қашап, өңдеу, үшіншісі-металдан құйып, шекімдеу техникалары.

Сонымен қатар мүсін өнерінде дөңгелек, жұмыр мүсіннен басқада қолданатын түрі рельефтік әдісі. Ол рельеф, барельеф, горельеф болып үш түрге бөлінеді.

Рельеф-тақтаның ішіне қарай қашалып салынса, барельеф-ол тақтаның бетіне жартылай шығыңқы қылып бедерленеді, ал горельефте тақта мүсіндік бейненің артқы фоны ретінде қолданады. Мүсіндердің негізінен екі түрі, көлемді және жазық түрі белгілі. Қандайда болмасын аймақтың ерекшелікті анықтайтын спецификалық сипаттар негізінен көлемді мүсінге тән. Мысалы, соғдылық және буддалық негіздердің ықпалын көрсететін бет пішінін нәзік модельдеу, тұлғаның табиғи пропорциясын мұқият анықтау, сондай-ақ қас пен қолды біршама боямалы түрде стильдеу. Жетісу монументтік мүсін өнеріне тән белгілер болып табылады. Қазақстан бүгінгі күнде ең кең, тығыз ареалдардың бірі. Негізінен, бұлар ерлердің (киінген) мүсіндері. Сондай-ақ әйелдер (көбіне жаңалаш) мүсіннің де көп мөлшері табылады. Қазақстанның солтүстік және шығыс аймақтарындағы көлемді мүсіндер жетісулық мүсіндерден айтарлықтай ерекшелінеді. Мұндай көлем рельефі бәсең шығып тұрады, шебер оны аса мұқият модельдемеген, бөлшектері анық берілген, сәндік элементтері аз, оның есесіне көлемнің, монолиттік, біртұтастық әсері күшейтілген. Қазақстанның барлық аймақтарының мүсіндерінде киелілік элементтерін енгізді [2.10,116].

Қазіргі заман талабына жас балаларды сезімталдыққа, рухани мәдениетті болуға, әдемілікке баулу, әсемдікке баулу, әсемдік әлеміне бейімдеу-әр адамның қолынан келе бермейтін іс. Жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру және оны мектепте тәрбиелеу ең алдымен әдебиет, ән- күй, бейнелеу өнері сабақтарында іске асады.

Бейнелеу өнері-балалардың сүйікті істерінің бірі, олар өз шығармашылық белсенділігінен ләззат алады. Әсіресе, еркін тақырыпқа сурет салуға тапсырма берілгенде, баланың ішкі жан дүниесінің айнасын көргендей боласын. Ол өз ойын, сезімін, қиналысын сурет арқылы береді. Салған суреті оның құралы. Дәл осы кезде оқушы суретті баға үшін салмайды, ол өзінің болмысынан хабар беріп отырады. «Темірді қызған кезде соқ» дегендей, тәрбиедегі ол қылықтарды байқап, дұрыс бағыт бағдар беру үшін бұны педагогиканың таптырмайтын бір әдісі деп таныған абзал. Көбіне мінезі тұйық, жасық балалар үшін бейнелеу өнері сабағы-өз ойын еркін жеткізудің жолы. Бейнелеу өнерінде мүсін, кескіндеме, композиция және сурет сабақтары бірізділікті сақтай отырып жалғастырылады. Мүсін пәні бағдарламасы оқушылардың көру, қабылдау қабілеттерін арттырады, олардың эстетикалық ойлау, сезіну, түсіну сонымен қатар шығармашылық қабілетін шындайды, әр түрлі материалдармен жұмыс жасап, ептілік қабілеттерін шындауға әсерін тигізеді. Оқу бағдарламасы бойынша мүсіндеу сабағының ерекшелігі оқушылардың тұтас көру, қабылдау және форманың барлық көлемін анық көре білу үлгісін қалыптастырумен қатар олардың образды ойлау дәстүріне үйрету болып табылады.

Эстетикалық мәдениетті қалыптастыру-өмірдегі және өнердегі сұлулық пен әсемдікті дұрыс қабылдау және эстетикалық түсінікті, сезім мен талғамды тәрбиелейтін, өнерде және өмірде сұлулықты жасау, оған қатысу қабілетін қалыптастырудағы процес. Мүсін өнері арқылы оқушылар әсемдікке, көре білуге, заттың формасын айыра білуге үйренеді. Жалпы баланың ақыл-ойын дамытуға, ісмерлікке баулуға, эстетикалық тәрбие алуына көмек береді. Мүсін өнері арқылы оқушылардың қолын машықтандыру, еңбекке үйрету үрдісітеріне бару жолында, ең алдымен баланың осы өнерге қызығуы пайда болады. Содан кейін іске машықтануы арқылы икем мен бейімділігі қалыптасып, даму үрдісінде шығармашылық немесе эстетикалық қабілеті артады, өз қиялы, өз идеясы пайда болады, шығармашылық ізденісі жетіледі, еңбек ету қабілеті ашылады, шеберлік, ісмерлік дағдылары қалыптасады. Сабақ кезеңінде мүсін туралы, немесе үлкен атақты мүсіншілердің еңбегімен таныстырып, әңгімеге белсене араласуы, көрген туындыны өз ойымен сабақтастыра айтуы әр баланың ой түйіндей білуін, үлкен суретшілер шығармаларын қаншалықты түсінгені, оны өзіне қабылдауын, оның эстетикалық қабілетін айқындай түседі [3.27-28 б].

Сонымен қатар мүсін өнерінің тарихын саралап, даму кезеңдері туралы мағлұмат алады. Соның ішінде қазақ даласында табиғат жағдайлары мен уақытқа төтеп беріп, қазіргі біздің заманымызға дейін жеткен ескерткіштермен танысып мақтаныш сезімге бөленеді. Қазіргі қазақ мүсін өнерінің дамуына үлес қосқан Х.Наурызбаев, Е.Сергебаев, Е.Мергенов шығармашылықтарымен танысады. Осындай мүсіншілердің сомдаған Қазақстан қалаларындағы мүсіндік туындыларының атауларын, тақырыптың мазмұнын талдап, көркемдік идеялары ашылады.

Міне, осылай жүйелі түрде әр түрлі жұмыстар жүргізілсе, оқушылар құстардың пішінін, қимылын тағыда басқа аңдардың қозғалыстарын және олардың әр алуандығын немқұрайлы қабылдамай, әсемдік әлемінің бір бөлшегі ретінде сезініп, санаға сіңіріп, эстетикалық әсемдік тәрбиенің дамуына зор ықпалын тигізген болар еді.

Өмір болғасын тынымсыз тіршіліктің соңында жүріп, кейде айналамызда жүрген талантты адамдарды аңғармай да қалып жатамыз.

Кезінде қазақтың тума талант суретшісі Әбілхан Қастеев атамыздан сурет салуды қайдан үйрендің дегенде, «Ешкінің мүйізінен, әжемнің киізінен, таудың жотасынан үйрендім» - деген екен. Міне осыдан қарап-ақ қазақтың, қазақ даласының өнерге тұнып тұрғанын көреміз, қазақтың әрбір тасында сурет, тауында құдірет бар екенін байқайсың. Қазіргі кезде де ата-баба жолын жалғастырып, дамытып, өнердің өресіне шықсам екен деп ұмытылып жүрген жастар баршылық. Әлі де сондай хас таланттардың ұрпақтан-ұрпаққа өнерді жалғастырамына сенуге болады. Сондай айтулы азаматтың бірі жас талант иесі, жаңа бағытта жұмыс жасаушы, Торғай даласының тумасы Айдос Есмағамбетов. Айдос Есмағамбетов 1986 жылы, 27 қараша күні Қостанай облысы, Арқалық қаласы, Ашутасты ауылында дүниеге келген. 1998 жылға дейін Қайыңды орта мектебін, 6 сыныптан бастап Ашутасты, Макаренко орта мектебін бітірді. 2010 жылы Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығын тамамдады. Айдос бейнелеу өнерін бала кезден-ақ жақсы көріп, шебер меңгерген. Институтта оқып жүргенде қалалық көрмелерге қатысты. 2006-2008 жылдары «Шабыт» фестиваліне қатысты. Белгілі қоғам қайраткері Мырзатай Жолдасбековтың кеңесімен Абылайханның 300 жылдығына орай хан бабаға арнап мүсін жасады. 2013 жылы Көкшетау қаласында өткен «Абылайханның 300жылдығы» атты көрмеге қатысты. 2014 жылы «Жас толқын» конкурсна қатысып, 1-ші орын жүлделеді. Айдос тек қана мүсін өнерімен емес, сонымен қатар кескіндеме өнерімен де айналысады. Айдос Есмағамбетов бейнелеу өнерінде өте сирек кездесетін тәсілді меңгерген. Ол-гиперреализм деп аталады. Бұл не дейтін болсақ, силиконнан түрлі бейнелер, мүсіндер жасаудың бір тәсілі. Гиперреализм жанрының ерекшелігі бейненің түпнұсқадан еш айырмашылығы болмайды. Денедегі әрбір сызық, әжім, тіпті кішкентай балапан түктерге дейін қамтылады.

Гиперреализм сурет өнерінің ерекше бағыты. Бейнелеу өнерінде өте сирек кездесетін жанр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Т. Самұратова. Бейнелеу өнері тарихы. Астана-2013.- 8 б
2. Әлемдік өнертану , үш томдық. 2-т. - Алматы: Өлке, 2008.- 10,11 б.
3. Мектептегі өнер №6, 2011.-27,28б.
4. М.С. Мұқашева, А.Ф. Сейітімов, Н.А. Хамзин. Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі Астана -2008.- 204-205 б.
5. Энциклопедия искусства XX века. -66,67с

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР
ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК
DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING OF SCIENCE

1.	<u>Сенькина Г.Е.</u>	Летняя школа для учителей математики как средство повышения квалификации учителей в условиях цифрового образования.....	5
2.	<u>Серік М.</u>	Бұлтта сервер мен деректер қорын ұйымдастыру әдістері туралы.....	12
3.	<u>Кудубаева С.А.</u>	Включение семантического анализатора в систему автоматического перевода жестового языка казахов.....	17
4.	<u>Қуанышбаев С.Б.</u> <u>Темірбеков Н.М.</u>	Оқытудың жаңа технологияларын педагогикалық процесте пайдаланудың тиімділігі мен ерекшеліктері	21
5.	<u>Умбетов А.У.</u>	Лазерлер және сандық технология.....	26
6.	<u>Жданов Э.Р.</u>	Смарт-технологии и электронное образование.....	30
7.	<u>Крутько Д.В.</u> <u>Жамалова С.А.</u>	Разработка проектанучной статьи с целью успешной публикации в информационных баззах web of science / thomson reuters, scopus.....	34
8.	<u>Сенькина Г.Е.</u> <u>Ескермесұлы А.</u>	Международное сотрудничество вузов России и Казахстана в условиях цифровизации образования: на примере смоленского государственного университета и Аркалыкского государственного педагогического института им. И.Алтынсарина...	41
9.	<u>Базылева А.А.</u>	Использование 3D моделирования и проектирования в проектной деятельности обучающихся при изучении физики в общеобразовательной школе: построение модели	45
10.	<u>Мусабеков О.У.</u>	Обучающая деятельность преподавателя физики в вуза по использованию цифровых образовательных ресурсов.....	50
11.	<u>Рахышов Т.Т.</u>	Сандық технология заман талабы.....	55
12.	<u>Демеуов А.Б.,</u> <u>Аяпбекова А. Е.</u>	География оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану.....	59
13.	<u>Абдыманапов С.А.</u> <u>Муратбеков М.М.</u> <u>Барлыбаев А.Б.</u>	Вопросы цифровизации вузов.....	65
14.	<u>Тохтаганов Т.Р.</u>	Использование инновационных технологий на уроках биологии.....	71
15.	<u>Ескермесұлы Ә.</u> <u>Байзакова С.С.</u> <u>Алимгереева Г.Е.</u>	Білім беруде сандық технологияларды қолдану Барысында бірлескен ынтымақтастықтың алатын орыны.....	75
16.	<u>Ерсултанова З.С.</u> <u>Смаилова Э.М.</u>	Электронная образовательная среда Е-стади.....	79

17. <u>Ерік Ж.Р.</u>	Оқытудың инновациялық технологияларын физика сабағында пайдалану тиімділігі.....	84
18. <u>Ахмедина А.Қ.</u>	Биология пәнін оқытудағы инновациялық технологиялардың орны мен рөлі.....	88
19. <u>Әбілдина Ә.Б.</u>	Информатика сабағында сыни тұрғысынан ойлауды тиімді пайдалану.....	93
20. <u>Алматова А.М.</u> <u>Айдар Н.Н.</u>	Оқыту нәтижелерін бағалаудың заманауи құралдары.....	96
21. <u>Досмағұлова К.К.,</u> <u>Хамит А.Ж.</u>	Химия курсы компьютерлік моделдеу арқылы оқытудың тиімділігі.....	101
22. <u>Ескермесұлы Ә.</u> <u>Елемісов Ш.Қ.</u>	Электронды құжат айналымын ЖОО-да ұйымдастыру.....	107
23. <u>Ескермесұлы Ә.,</u> <u>Жаденов О.А.</u>	Photoshop графикалық редакторын пайдалану.....	111
24. <u>Жаксылықова А.Т.</u>	Әлемдік стандартқа сай жаңа білім негізі – сандық технология.....	116
25. <u>Нурханов М.А.,</u> <u>Балыкбаева Г.Ш.</u>	География пәнін оқытуда ақпараттық технологияны қолдану.....	121
26. <u>Жамалова С.А.,</u> <u>Сайыпова Г.Б.</u> <u>Байғарин Ә.С.</u>	Информатика мен геометрия пәндері арасындағы пәнаралақ байланыс орнатудағы қолданылатын әдіс-тәсілдер.....	125
27. <u>Сүндетбаева А.Ж.,</u> <u>Назарова Б.Қ.</u>	Информатика курсынан цифрлық білім беру контентін жасақтаудың тиімді әдістері мен білім берудегі маңыздылығы.....	128
28. <u>Тотыбекова А.К.</u>	Химия сабағында жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану.....	131
29. <u>Алиева Г.С.</u> <u>Ханыбек Ұ.</u>	Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында Scratch бағдарламалау ортасын оқу үрдісінде қолдану.....	138

СЕКЦИЯ 2

SECTION 2

ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

USING OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING HUMANITIES

30. <u>Байдалы Р.Ж.</u>	Тарихи пәндерді оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану.....	142
31. <u>Калимжанова Р.Л.</u>	Влияние тенденций цифровизации и технологизации образования на речевую культуру студентов.....	145
32. <u>Амрина М.С.</u>	Қазақ батыры Шақшақ Жәнібекке қатысты тарихи зерттеулер.....	153
33. <u>Amrina M.</u>	F.A. Shcherbina expedition on the study of Kazakh steppe in late xix and early xx centuries.....	157
34. <u>Бүркітбаева М.А.</u>	Оқыту үдерісінде сын тұрғысынан ойлау	

	<u>Бостанова И.О.</u>	технологиясы арқылы эссе жазуды жетілдіру жолдары.....	163
35.	<u>Маденова Л.М.</u>	Жаңғыру жолындағы цифрлық Қазақстан.....	167
36.	<u>Аманбаева Н.Ж.</u>	Проблемы и перспективы развития образования в современном мире.....	171
37.	<u>Бадаева М.С.</u>	Оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.....	174
38.	<u>Нүркенова М.М.</u>	Бастауыш сыныпта оқытудың жаңа технологияларын қолдану тиімділігі.....	177
39.	<u>Сабырбаева А.С.</u>	Отбасындағы жалпыадамзаттық құндылықтардың маңызы.....	180
40.	<u>Шалдыбай А.И.</u>	Применение икт на уроках русского языка и литературы.....	183
41.	<u>Абдуллина А.Ә.</u>	Ахмет Байтұрсынов және ауыз әдебиеті.....	188
42.	<u>Абилхаиров О.Е.</u> <u>Коркитбаев С.Е.</u>	Инновационные подходы к развитию адаптивной физической культурой с детьми с особыми образовательными потребностями.....	193
43.	<u>Абилхаиров О.Е.</u> <u>Құлтанов Д.Т.</u> <u>Кауханова М.С.</u>	Ерекше оқытуды қажет ететін инклюзивті және арнайы білім беруді дамытудың бағыттары.....	198
44.	<u>Айдарова Г.К.</u>	Прозадағы жан-жануарлар бейнесінің символикасы.	204
45.	<u>Ауезова Ш.С.</u>	С.Аманжоловтың мектеп оқулықтарын, оқу бағдарламаларын жазудағы орны.....	209
46.	<u>Елеусов Б.А.</u> <u>Мырзалиева Ж.Б.</u> <u>Еркенова Г.Б.</u>	Қазіргі жағдайда шағын жинақталған мектептерде жаңа әдіс-тәсілдерді қолданудың тиімділігі.....	215
47.	<u>Бейсенбаев С.К.</u> <u>Сармантаев А.</u>	Емдік гимнастиканың механизмі.....	220
48.	<u>Бейсенбек Г.А.</u> <u>Қошанов Н.Б.</u>	Дене шынықтыру пәнінде жаңа инновациялық технологияларды пайдалана отырып, білім сапасын арттыру.....	226
49.	<u>Бошыбаев Т.Б.</u> <u>Сейткерей А.М.</u>	Қазақ ұлтының санасында сақталып, оның қоғамдық өміріне мінсіз қызмет еткен билер соты	230
50.	<u>Валиханов Ш.</u>	Уақыт мінбері.....	233
51.	<u>Дүйсебекова А.Е.</u> <u>Абилғазина Л.А.</u>	Педагогикалық технологияларға қойылатын әдіснамалық талаптар.....	238
52.	<u>Ерманова А.Б.</u> <u>Нұрлыбай Ә.Н.</u>	Тарихты оқыту барысында педагогикалық технологияларды пайдалану.....	243
53.	<u>Ершатов Қ.Б.</u> <u>Сейдалиев А.М.</u>	Салауатты өмір салтына құндылық қатынастарды қалыптастыру.....	249
54.	<u>Жандилдина Р.Е.</u> <u>Саттар Т.Т.</u>	Мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық білім берудің бағыттары.....	253
55.	<u>Жармагамбетов Е.Е.</u> <u>Кайырбек С.Ж.</u>	Исторические предпосылки внедрения латинской графики в Казахстане.....	256

56.	<u>Жұмабаева Г.С.</u>	Русские волшебные сказки (Архетипы национального поведения).....	261
57.	<u>Кара Ә.Б.</u>	Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудағы дүниетану пәнінің мүмкіндіктері.....	267
58.	<u>Нурканов Ж.К., Байшугулова Б.К.</u>	Білім беру жүйесінде сандық технологияларды қолдану – заман талабы.....	270
59.	<u>Оразбекова Р.С., Алтыбай Е.Н.</u>	Жаңартылған білім беру мазмұнының ерекшелігі	274
60.	<u>Рахметова Б. А.</u>	Шағын жанрдың шебері.....	279
61.	<u>Расулов С.М. Христолюбова А.Ю.</u>	Методы совершенствования техника - тактических действий в борьбе.....	284
62.	<u>Расулов С.М., Цуркан А.В.</u>	Условия формирования здорового образа жизни детей дошкольного возраста.....	288
63.	<u>Шайменова Л.С., Құлманова А.А., Явенова Л.Г.</u>	Использование информационно-коммуникативных технологий в работе с родителями в условиях ДОУ.....	292
64.	<u>Темирханова Қ.Ш.</u>	Балабақшаның білім беру үрдісінде ақпараттық технологияларды қолданудың тиімділігі.....	295
65.	<u>Толегенов Т. Ұлысбаев Н.Т.</u>	Дене дамыту тұжырымдамасының түрлі тәсілдері мен оқушылардың физикалық дамуының ерекшеліктері.....	299
66.	<u>Толегенов Т. Хамит С.С.</u>	Дене шынықтыру мен спорттық үйірмелердің мақсат – міндеттері.....	304
67.	<u>Ұзақов С.Ә. Серікбай А. Қасымбек Е.</u>	Білім сапасын арттыруда жаңа инновацияларды пайдалану жолдары.....	309

**«БІЛІМ БЕРУДЕГІ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР:
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН КЕЛЕШЕГІ» тақырыбындағы
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

17 қазан 2018 жыл

**МАТЕРИАЛЫ
международной научной-практической конференции на тему:
«ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ»**

17 октября 2018 года

**THE MATERIALS
of the international scientific-practical conference
«DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION:
PROBLEMS AND PROSPECTS»**

October 17, 2018

Компьютерлік беттеу: Г.Қ. Төлебаева
Басуға 16.10.2018 қол қойылды. Гарнитура Times New Roman
Пішіні 29,7x21½. Көлемі 19,92 ш.б.т
Таралымы 100 дана. Тапсырыс №1089

Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының
редакциялық-баспа бөлімі

110300, Арқалық қаласы
Әуелбеков көшесі, 17
e-mail: arkgpi@mail.ru